

КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ БІЗНЕСУ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

В І С Н И К

Випуск № 2 (27)

Київ
Видавництво КІБіТ
2015

*Висловлюємо подяку президенту Київського інституту бізнесу та технологій
Яковлевій Ірині Іванівні за підтримку видання*

Даний номер “Вісника” містить тези доповідей на міжнародну науково-практичну конференцію КІБІТ “Студент-дослідник-фахівець” (м. Київ, 9 червня 2015 р.)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ЯКОВЛЕВА О.В., канд. філос. наук – голова редколегії
ЯЗИНІНА Р.О., канд. екон. наук, д-р. географ. наук – відповідальний секретар
ВЄТЧИНОВІА., д-р. екон. наук
СМАГІН В.Л., д-р. екон. наук
РОМАНЮК А.С., д-р. фіз.-мат. наук
КОНЧИН В.І., канд. екон. наук
КОРОСТЕЛЬОВ В.А., канд. екон. наук
ГРИДКОВЕЦЬ Л.М., канд. псих. наук
ЄНА О.В., канд. екон. наук
ЗАПЛОТИНСЬКИЙ Г.С., канд. іст. наук

Відповідальний за випуск – **ЯЗИНІНА Р. О.**, д-р географ. наук

Вісник Київського інституту бізнесу та технологій
№ 2 (27) 2015

Видається з 2004 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію
В Держкомітеті телебачення і радіомовлення
серія КВ № 880 від 01.06.2004

Засновник: ПВНЗ “КІБІТ” ТОВ

Затверджено до друку Вченою Радою
Київського інституту Бізнесу та технологій
Протокол № 10 від 13 травня 2015 року

Тираж 500

Адреса редакції:
04078, м. Київ, Білицька 41/43
Телефон для довідок: 8-044-430-32-64

Видавець – ПВНЗ “Київський інститут
бізнесу та технологій” ТОВ
04078, м. Київ, Білицька 41/43
Телефон для довідок: 8-044-430-32-64
e-mail: vestnik@kibit.edu.ua

За достовірність інформації в публікаціях
відповідальність несуть автори статей.
Опубліковано в авторській редакції.

ЕКОНОМІКА ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО

УДК 336.2.026

БАЙКІНА І.,

Наук. керівник БОРОВИК П.М.

м. Умань

ПРОБЛЕМИ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Розвиток і розширення спектра фінансових послуг спричиняє зростання попиту споживачів на такі послуги та сприяє тенденції до збільшення кількості установ, які їх надають.

Проте, роздержавлення та приватизація фінансових установ, в тому числі й тих що надають страхові послуги як населенню так і юридичним особам, призвело до того, що переважна частина колишніх державних страхових компаній нині знайшли собі приватного власника. В зв'язку з цим виникає питання, чи доцільно державі вкладати кошти в акції страхових компаній, та інших установ фінансового ринку.

Розгляду проблем страхової діяльності присвячені дослідження таких вітчизняних та іноземних вчених, зокрема В.Д. Базилевича, О.Є. Гудзь, С.А. Навроцького, С.С. Осадця та ін. Разом з тим, потребує подальшого розгляду питання направленості державної політики в сфері страхової діяльності, що зумовлює актуальність теми дослідження.

В статті використано монографічний метод дослідження.

Сучасний стан страхового ринку України свідчить про позитивні тенденції у даній сфері. Страхова діяльність в Україні почала набувати окреслених рис підприємницької діяльності лише протягом останніх шести-семи років, і страхові компанії все істотніше стають елементом ринкових відносин [1].

При цьому, близько 70 % активів небанківських фінансових установ приходиться на страхові компанії. Загальні активи небанківських фінансових установ станом на кінець I півріччя 2014 р. збільшились на 15,5% у порівнянні з 2013 р. [2].

Іноземні інвестиції у статутний капітал небанківських фінансових установ становили 181 млн. євро, причому 96 % з них інвестовано у страхові компанії.

Кількість суб'єктів, які надають фінансові послуги (окрім банків) зросла за 2013 р. на 8 % і склала 1885 установ. Кількість страхових компаній на кінець 2013 р. зросла на 13 компаній та станом на 1.01.2014 р. становила 411, з них 55 страховиків, що здійснювали страхування життя (СК "Life") та 356 компаній, що здійснювали види страхування (СК "non-Life") [2].

Таким чином, донедавна на фінансовому ринку України спостерігався бурхливий розвиток недержавного страхування. Проте, останнім часом, в зв'язку з негативними явищами в українській економіці, вик-

ликаними як світовою фінансовою кризою, так і політичною нестабільністю в нашій державі, припинили діяльність на вітчизняному страховому ринку частини іноземних, та, одночасно, збанкрутували кожна п'ята від загальної кількості вітчизняних страхових компаній [2].

На нашу думку, в цій ситуації держава повинна сприяти зміцненню страхового ринку та оберігати від негативних явищ на страховому ринку страхувальників. Зокрема, враховуючи високу ефективність страхової діяльності до часів фінансової кризи, на наше глибоке переконання, державі слід всіляко підтримувати страхові компанії, в тому числі й шляхом інвестування частини державних ресурсів до статутних фондів комерційних страхових компаній.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що необхідність захисту інтересів застрахованих осіб та недопущення обвалу ринку страхових послуг зумовлює потребу в інвестуванні страхових компаній з боку держави. Такі дії, насамперед, підтримають не страхові компанії, а громадян України, та зумовлять в майбутньому зростання доходів бюджету держави за рахунок дивідендів від страхових компаній.

Подальші наукові пошуки в зазначеному напрямі фінансової науки слід присвятити вдосконаленню оподаткування страхових компаній та державній фінансовій підтримці страхової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сучасний стан ринку цінних паперів та фондового ринку. [Електронний ресурс]. Режим доступу до джерела: // www.ssmc.gov.ua;
2. Державне регулювання ринку фінансових послуг України. [Електронний ресурс]. Режим доступу до джерела: // www.dfp.gov.ua.

УДК 681.3:330.3:340

Бондар О.С., к.е.н.,

Щериця С.І. к. юрид.н.

м. Біла Церква

ПОБУДОВА МОДЕЛІ САРМ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО ФОНДОВОГО РИНКУ З ВИКОРИСТАННЯ EXCEL

Модель оцінки капітальних активів (її англійська аббревіатура САРМ (Capital Assets Price Model) була створена в 70-х роках минулого століття для оцінки фінансових активів підприємства: грошових коштів та цінних паперів. Ця модель була розроблена і сформована такими відомими вченими як: Шарпом, Лінтнер і Моссіна. Модель САРМ призначена для визначення ціни акції або вартості компанії в майбутньому, інши-

ми словами, поточна оцінка перекупленості або перепроданості компанії.

Модель CAPM часто використовується як доповнення до портфельної теорії Г.Марковіца. У практиці побудови інвестиційних портфелів, модель CAPM, як правило, використовується для вибору активів з усього безлічі, далі вже за допомогою моделі Г. Марковіца формується оптимальний портфель.

Модель CAPM пов'язує такі складові як майбутня прибутковість цінного паперу і ризик цього паперу. Розглянемо модель CAPM (її так само називають модель Шарпа) більш докладно.

Формула Шарпа пов'язує майбутню прибутковість цінного паперу і ризик:

$$R = R_f + \beta(R_d - R_f) \quad (1)$$

де:

R - очікувана норма прибутковості;

R_f - безризикова ставка прибутковості, як правило, ставка за державними облігаціями;

R_d - прибутковість ринку;

β - коефіцієнт бета, який є мірою ринкового ризику і відображає чутливість прибутковості цінного паперу до змін прибутковості ринку в цілому.

Очікувана норма прибутковості – це та прибутковість цінного паперу, на яку розраховує інвестор. Іншими словами – цей прибуток даного цінного паперу.

Безризикова ставка прибутковості – це прибутковість, яка отримана за безризиковим цінним папером. Як правило, беруть ставку за державними облігаціями. Що б подивитися ставки за державними облігаціями можна зайти на сайт НБУ

Найменування	Дохід	Осн.	Макс.	Мін.
Ukraine 3-Month	17	17	17	17
Ukraine 1-Year	18	18	18	18
Ukraine 2-Year	17,5	17,5	17,5	17,5

Під прибутковістю ринку розуміють прибутковість індексу даного ринку, в нашому випадку індекси ПФТС і UX. Для Американських акцій беруть індекс S & P500.

Бета – коефіцієнт показує ризикованість цінного паперу.

Приклад застосування моделі оцінки капітальних активів.

І так, спробуємо розрахувати майбутню дохідність акції Укрнафта UNAF. Візьмемо котирування по місяцях

Таблиця 1.

Данні біржи UX на 06.02.2015

Тікер	Акція	ISIN	Ціна, грн
UNAF	Укрнафта	UA4000117501	269,9
MSICH	Мотор Сич	UA4000143135	2675
SEEN	Центрэнерго	UA4000079081	7,12
MMKI	Мариупольский метзавод им. Ильича	UA4000092225	0,15
BAVL	Райффайзен Банк Аваль	UA4000069603	0,09
DNEN	Днепрэнерго	UA4000080444	599
AZST	Азовсталь	UA4000075758	0,73
MHPC	Мироновский хлебопродукт	US55302T1051	250
KVBZ	Крюковский вагоностроительный завод	UA4000074058	12,14
AVDK	Авдеевский коксохимический завод	UA4000079222	1,12
DOEN	Донбассэнерго	UA4000080675	30,28
PAAZ	Полтавский автоагрегатный завод	UA4000109003	2,45
ENMZ	Енакиевский металлургический завод	UA4000079966	18,35
ALMK	Алчевский металлургический комбинат	UA4000075014	0,01
UTLM	Укртелеком	UA4000137244	0,16
LUAZ	Богдан Моторс	UA4000134688	0,02
MTBD	Мостострой	UA4000072912	10,6
HRTR	Харьковский трубный завод	UA4000081046	0,35

Таблиця 2.

Котирування акцій Укрнафта (UNAF)

Дата	Остання ціна	Купівля	Продаж	Мінімум дня	Максимум дня	ср / зважений. ціна
06.11.2014	269,6	267,7	269,6	267,7	272,8	269,97
20.11.2014	225,8	225,8	228,2	225,4	239,5	226,81
01.12.2014	214	214,1	216,2	213,1	219,7	222,68
10.12.2014	185	182,7	185,3	177,1	192,2	186,1
22.12.2014	215	213,3	215	206,9	215,5	230,94
06.01.2015	207,6	205,9	207,7	197,3	211,7	0
20.01.2015	240	238	239,9	221,8	246	240,54
30.01.2015	241,8	237,7	240,4	235,5	244,2	207,18
06.02.2015	270,3	267,6	270,3	264,5	280	271,79

Котирування акцій Укрнафта та індексів ПФТС і UX

Таблиця 3.

	A	B	C	D
	Дата	Ціна Укрнафта (UNAF)	Індекс ПФТС	Індекс UX
1				
2	06.11.2014	269,6	429,71	1021,52
3	20.11.2014	225,8	381,48	993,79
4	01.12.2014	214	381,15	1279,31
5	10.12.2014	185	385,5	1230,43
6	22.12.2014	215	403,98	1176,25
7	06.01.2015	207,6	369,81	1129,08
8	20.01.2015	240	435,63	1120,64
9	30.01.2015	241,8	443,97	928,94
10	06.02.2015	270,3	463,52	897,09

Прибутковість акцій Укрнафта та індексу ПФТС

Таблиця 4.

Дата	Ціна Укрнафта (UNAF)	Індекс ПФТС	R_UNAF	R_ПФТС
06.11.2014	269,6	429,71	-16,25%	-2,71%
20.11.2014	225,8	381,48	-5,23%	28,73%
01.12.2014	214	381,15	-13,55%	-3,82%
10.12.2014	185	385,5	16,22%	-4,40%
22.12.2014	215	403,98	-3,44%	-4,01%
06.01.2015	207,6	369,81	15,61%	-0,75%
20.01.2015	240	435,63	0,75%	-17,11%
30.01.2015	241,8	443,97	11,79%	-3,43%
06.02.2015	270,3	463,52	-2,70%	-1,12%

Для того що б розрахувати коефіцієнт бета необхідно розрахувати коефіцієнт лінійної регресії між прибутковістю акції Укрнафта і прибутковістю індексу ПФТС. Можна піти двома шляхами:

Розрахунок бета через формулу

В осередку F2 введемо наступну формулу:

=ИНДЕКС(ЛИНЕЙН(E3:E30;F3:F30);1)

Коефіцієнт бета буде дорівнює -0,14454

Для розрахунку коефіцієнта бети через "Аналіз даних" необхідно встановити надбудову Excel "Аналіз Даних". У ній вибрати розділ "Регресія" і встановити вхідні інтервали, які відповідаю доходностям акції Укрнафта і індексу ПФТС. У новому робочому аркуші з'явиться звіт.

Залишилося розрахувати місячну прибутковість ринку, прибутковість індексу ПФТС, яка розраховується як середньоарифметична прибутковість індексу. Дохідність індексу ПФТС складає в середньому за місяць -0,96%, а середньомісячна прибутковість акції Укрнафта 0,35%.

Ми розрахували всі необхідні параметри моделі CAPM. Тепер розрахуємо справедливую норму прибутковості акції Укрнафта на наступний місяць.

$R_f = 0,17\%$, $\beta = -0,14454$, $R_d = -0,96\%$.

$R_{UNAF} = 0,17\% - 0,14454 * (-0,96\% - 0,17\%) = 0,177\%$

Норма прибутковості акції Укрнафта дорівнює 0,177% на наступний місяць. Можна сказати, що це прогнозна ціна майбутньої прибутковості в наступному звітному періоді (у нас місяць). Модель оцінки капітальних активів (CAPM) потужний інструмент

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
ПІДСУМКИ									
<i>Регресійна статистика</i>									
R		0,147174							
R-квадрат		0,02166							
Нормований R-квадрат		-0,1181							
Стандартна похибка		0,126166							
Наблюдення		9							
<i>Дисперсионный анализ</i>									
		<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимість F</i>			
Регресія		1	0,002467	0,002467	0,154978	0,70553934			
Залишок		7	0,111426	0,015918					
Всього		8	0,113893						
<i>Кoeffициентная статистика</i>									
Y-перетин		0,002163	0,042202	0,051258	0,960552	-0,097629739	0,101956	-0,09763	0,101956126
Змінна X 1		-0,14454	0,367158	-0,39367	0,705539	-1,012731247	0,723651	-1,01273	0,723651481

цієї акції та індексу ПФТС і UX за період з 06 листопада 2014 року по 06 лютого 2015 року (котирування можна експортувати в Excel з сайту <http://investfunds.ua>).

Далі розрахуємо щоденні прибутковості за акціями Укрнафта і індексом ПФТС ($= (B3-B2)/B2$ та $= (C3-C2)/C$).

У підсумку отримаємо наступну таблицю 4.

оцінки акцій і цінних паперів, дозволить скласти прибутковий інвестиційний портфель.

ЛІТЕРАТУРА

1. А.В. Бухвалов, В.І. Окулов. Класичні моделі ціноутворення на капітальні активи і російський фінансовий ринок.

Частина 1: емпірична перевірка моделі CAPM. Наукові доповіді № ... – 2006. СПб.: НДІ менеджменту СПбДУ, 2006

2. <http://www.ux.ua/tu/index/ux/>

3. <http://investfunds.ua/markets/stocks/Ukrnafta/quotes/>

УДК 336.714

Бондаренко О.

Наук. керівник Нікітчина О. В.

м. Житомир

СВІТОВІ ІНВЕСТИЦІЙНІ МЕГАПРОЕКТИ

В сучасному розумінні проекти – це те, що змінює наше оточення: будівництво житлового будинку або промислового об'єкту, програма науково-дослідних робіт, реконструкція підприємства, створення нової організації, розробка нової техніки тощо.

Гіперконцентрація капіталу і виробництва в центральній зоні світового господарства призвела до появи інвестиційного мегапроєкту, глобальної інвестиції та світових стратегічних інвесторів.

Інвестиційний проєкт – система заходів, які плануються та здійснюються щодо вкладення капіталу в створювані матеріальні об'єкти, технологічні процеси, а також у різні види підприємницької діяльності в цілях її збереження та розширення.

Мегапроєкт – це комплексний проєкт розвитку регіонів, секторів економіки, тощо, який складається з декількох моно- та мультипроєктів, об'єднаних однією метою. Інвестиційний мегапроєкт являє собою інвестиційний проєкт, сумарний обсяг іноземних інвестицій в який перевищує 1 млрд дол.

В усьому світі відбувається розвиток транспортної, енергетичної інфраструктури, що виражається у величезних інвестиціях у будівництво великих споруджень.

Найбільшими світовими інвестиційними мегапроєктами є:

1. Бурдж Халіфа, стара назва "Бурдж Дубай" – найвищий хмарочос у світі, розміщений у місті Дубай (Об'єднані Арабські Емірати). На сьогодні він є найвищою спорудою планети. Хмарочос сягає 828 метрів і складається з 162 поверхів. Вартість спорудження – 4,1 млрд доларів США.

Особливості споруди включають у себе Y-формові плани поверхів, які будуть максимізувати краєвид на Перську Затоку. Зовнішній дизайн споруди складається з 142000 м² дзеркального скла. Екстер'єр будинку спроектований таким чином, щоб конструкції скла та металевих рам могли витримати екстремальні температури регіону.

4 січня 2010 будівля була офіційно відкрита. Під час відкриття башту було перейменовано у "Бурж Халіф" на честь президента ОАЕ шейха Халіфа. Площа будівлі, яка була вкрита склом дорівнює п'яти футбольним полям. У будівлі 162 поверхи, а площа його внутрішніх

приміщень становить більше 1 мільйона м². У хмарочосі 57 ліфтів найшвидшої у світі системи, кабінки рухаються зі швидкістю 18 метрів на секунду. Також тут є автономна система електропостачання – 60-метрова вітрова турбіна і величезні сонячні батареї. Вежу видно з відстані 90 кілометрів. Хмарочос зводили шість років. Завдяки тому, що продаж почався задовго до завершення будівництва, забудовнику вдалося реалізувати 90% площі. Кожному покупцю-іноземцеві автоматично видається резидентська віза, від якої до громадянства ОАЕ – всього один крок. Зараз велика частина будівлі пустує, але забудовник розраховує, що у вежі будуть жити і працювати 12 тисяч людей. З часом навколо вежі з'являться готелі, торговий центр, офісні і житлові будівлі, а також, як обіцяють, найвищий у світі "танцюючий фонтан".

Основні особливості будівлі:

- будинок збудовано в стилі нео-футуризм;
- найвищий оглядовий майданчик розміщений на висоті 442,10 м;
- з 124 поверху працюють двоповерхові оглядові ліфти – вони вміщують від 12 до 14 осіб. Швидкість підйому – 10 метрів на секунду;
- для будівництва вежі знадобилося 31400 м³ бетону та 330000 тонн сталеві арматури;
- у Бурдж Халіфа є декілька рекреаційних зон для відпочинку відвідувачів – на 43, 76, 123 поверхах розміщені фітнес і спа центри, а на 43 і 76 розміщені басейни (найвищі у світі), кімнати для відпочинку та інших заходів;
- форма плану будівлі (три промені виходять з центру) – заснована на пуп'янку пустельної квітки, що росте у цьому регіоні;
- найвищий житловий поверх – 109;
- найвищий оглядовий майданчик розміщений на 124 поверсі;
- вежа буде самостійно виробляти електроенергію для себе: для цього будуть використовуватися 61-метрова вітрова турбіна, а також масив сонячних панелей (частково розміщуються на стінах вежі) загальною площею близько 15 тис. м².
- будинок обладнаний спеціальним захистом від сонця і скляними панелями, що відбивають світло, які зменшать нагрівання приміщень усередині (у Дубаї бувають температури до + 50°C).

2. Євротунель, тунель під Ла-Маншем – тунель, що з'єднує континентальну Європу з Великобританією. Одна з найбільших будівель 20 століття і символ об'єднаної Європи. Тунель має довжину близько 51 км, з них 39 км – безпосередньо під дном моря.

20 січня 1986 було опубліковано план будівництва тунелю, а 12 лютого уряди Великобританії та Франції підписали договір. Згідно з проєктом, тунель мав з'єднувати два міста – Кале з французького боку і Фолькенстоун з англійського. Копати планувалось в податливому крейдяному геологічному шарі, тому тунель мав лежати нижче, ніж планувалось – при-

близно на 50 метрів нижче дна протоки, причому південна частина мала лежати глибше, ніж північна.

В 1994 році через тунель було відкрито сполучення, але витрати на проект на 80% перевищили заплановані. За час будівництва було видалено 8 мільйонів м³ породи. Кожна сторона розпорядилась своєю частиною по-своєму. Французи просто змішали землю з водою і вивели отриману пульпу назад в море. Англіїці ж розпорядились обачніше. На британському березі з цієї породи було утворено штучний мис Шекспіра площею 90 акрів (360 000 м²), на якому пізніше створили парк.

Проект було завершено за сім років силами 13000 робітників та інженерів. Напередодні запуску тунелю, як експеримент, туди запустили молодих туристів. Після того, як 118 молодих людей пішки досягли Франції, пустили пробний електропоїзд.

6 травня 1994 року Євротунель було урочисто відкрито лідерами держав-учасниць – королевою Великобританії Єлизаветою II і президентом Франції Франсуа Міттераном.

Фінансування було вічною проблемою Євротунелю. Попри те, що частка Eurostar становить 66% від загального числа перевезень на маршруті Брюссель – Париж – Лондон, в цілому Євротунель став збитковою справою. Всього на Євротунель витратили близько 10 мільярдів фунтів стерлінгів.

3. Пальма Джумейра. Першим був запущений проект Пальма Джумейра – в червні 2001 року. Пальма Джумейра складається з “ствола”, від якого відходять 17 “гілок”, що формують крону. Хвилеріз, що охороняє острів від хвилювання на морі має протяжність 11 км. На його створення пішло 7 млн. м³ піску. На півмісяці, що оточує острів буде зведено 28 готелів. Загальна площа острова становить 25 км².

У 2006 році завершилися основні роботи з будівництва та формування інфраструктури Пальми. Тоді ж новоявлені остров’яни змогли побачити свої володіння. В даний час ведуться роботи над будівництвом житлових будинків і облагороджування територій. Після закінчення першої черги будівництва на Пальме Джумейра вже зведено близько 1400 вілл, по 11 у кожній з “гілок” і близько 2500 квартир розташованих в 20 будинках, які локалізуються у східній частині “ствола”. На Джумейре планують побудувати 32 готелі. Основною визначною пам’яткою і мрією для туристів є комплекс Атлантис, що складається з двох помпезних веж, з’єднаних мостом. Пальма Джумейра зможе пишатися 78 км. чудових пляжів.

Проблема доставки туристів і остров’ян до Пальме практично вирішена. Планується здійснювати переміщення на ультрасучасних дирижаблях моделі Скайшіп 600, а також по монорельсовій дорозі довжиною в 5,5 км. Остання почала функціонувати в квітні 2009 року, і зв’язала місто з пальмовим островом.

На лінії курсують монорейкові вагони з Японії. Планується перевозити до 2,4 тис. пасажирів на годи-

ну в одному напрямку в 4 окремих поїздах, кожен з яких складається з 3 вагонів. При цьому монорейкова дорога інтегрована з дубайським метро.

Вартість Пальми Джумейра оцінюється приблизно в 14 млрд доларів.

4. Суецький канал – судноплавний канал в Єгипті, який з’єднує Середземне й Червоне моря та дозволяє сполучення між Європою і Азією максимально коротким шляхом, замість обходу Африки або перевезення вантажів сушею. Канал було відкрито 17 листопада 1869 року. Він проходить між Порт-Саїдом на півночі й Суецом на півдні. Початкова довжина каналу становила 162,5 км, а його глибина – 8 м. Станом на 2010 р довжина Суецького каналу становила 193,30 км, глибина – 24 м та ширина – 205 м. Це найбільший завантажений міжнародний морський судноплавний коридор у світі. Канал не має шлюзів: морська вода вільно прямує каналом у Велике Гірке озеро з Червоного моря та водночас замінює випаровану воду. На ділянці каналу між Середземним морем та Великим Гірким озером течії практично немає. Канал є власністю Арабської Республіки Єгипет. Офіційно судноплавство каналом відкрите всім державам та регулюється Конвенцією про Суецький канал, проте у кількох випадках прохід суден вибірково або повністю заборонявся. Вартість проекту становить 560 млн. франків.

Отже, розміщення глобальних інвестицій дозволяє в порівняно короткий час досягти помітних змін у структурі планетарної економіки. Мегайнвестори беруть на себе роль локомотива глобалізації світової економіки, що призводить до удосконалення останньої.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сазонець І. Л., Федорова В. А. Інвестування – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 304 с.
2. Сазонець І. Л., Джусов О. А. Міжнародна інвестиційна діяльність – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.
3. Цигилик І. І., Кропельницька С. О. Аналіз і розробка інвестиційних проектів.. – Київ: Центр навчальної літератури, 2009. – 320 с.

УДК 336.2.026

БОРИСЕНКО О., ПІДГОРНА А.
Наук. керівник БОРОВИК П.М.
м. Умань

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Програмно-цільовий метод формування бюджету (ПЦМ) вперше був використаний у Сполучених Штатах Америки в середині 60-х років з метою планування доходів і витрат не бюджету держави чи територіальної громади, а плану доходів та витрат автомобі-

лебудівної компанії "Форд", яку на той час очолював Роберт Макнамара. Вперше його було застосовано на рівні держави тим-самим Р. Макнамарою з метою розробки кошторису міністерства оборони США, яке він очолював дещо пізніше. Практика застосування цього методу свідчить про його переваги, порівняно з іншими методами, що використовуються в процесі розробки проектів бюджетів. Саме це сприяло використанню програмно-цільового методу бюджетного планування в світовій практиці [1, с. 148].

В Україні цей метод вперше було використано при складанні державного бюджету на 2002 р. Саме в цьому році статтею 10 Бюджетного кодексу визначено порядок використання програмно-цільового методу при формуванні бюджету, а розпорядженням Кабінету Міністрів України № 538-р від 14 вересня 2002 р. було схвалено Концепцію застосування програмно-цільового методу бюджетного планування.

Подальше поширення програмно-цільового методу зумовлене прийняттям Закону України "Про державні цільові програми" від 18.03.2004 р., в якому зазначено, що "державна цільова програма – це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням".

З набранням чинності нового Бюджетного кодексу України розпочався новий етап у застосуванні програмно-цільового методу. Статтею 20 Бюджетного кодексу визначено відповідальних виконавців, порядок затвердження та використання коштів в межах бюджетних програм. Крім того, зазначено, що програмно-цільовий метод використовується не лише з метою складання бюджету на наступний бюджетний рік, але й для складання прогнозних розрахунків бюджетних показників на наступні два бюджетні періоди.

Варто відзначити, що в розвинутих країнах кожен бюджет є самостійним і незалежним від інших, при цьому бюджети муніципалітетів є незалежними від бюджетів адміністративних одиниць вищого рівня. На відміну від України, в світовій практиці категорія "зведений бюджет" не використовується.

Крім того, закономірним для більшості зарубіжних країн є поділ місцевих бюджетів на два самостійні функціональні види: місцеві поточні (адміністративні) бюджети та місцеві бюджети розвитку (інвестиційні бюджети), кожен з яких має власні джерела доходів.

В США програмно-цільовий метод бюджетного планування застосовується як на рівні державного бюджету, так і на рівні бюджетів штатів і територій [1, с. 148-149]. Практика бюджетного планування з використанням програмно-цільового методу у США є більш тривалою, ніж у інших країнах світу.

В Україні поетапне запровадження програмно-цільового методу бюджетного планування передбачене Програмою економічних реформ на 2010 – 2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава". Відповідно до положень зазначеної Програми з 2014 року ПЦМ повинен використовуватись при складанні проектів як державного так і всіх місцевих бюджетів в Україні [2].

В той же час, повноцінне використання програмно-цільового методу бюджетного планування в Україні неможливе без розширення повноважень місцевих громад стосовно запровадження нових місцевих податків і зборів та їх адміністрування, запровадження нових місцевих зборів за збирання та утилізацію сміття, запровадження обов'язкових внесків на охорону здоров'я в екологічно неблагополучних районах, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу шляхом розробки і впровадження місцевих бюджетних програм їх підтримки, заборони на використання в Україні субвенцій та обмеження стосовно використання трансфертів інших видів, посилення бюджетної дисципліни та підвищення ефективності бюджетних витрат завдяки їх довгостроковому плануванню, поетапного професійного навчання сучасним методикам планування бюджету фахівців, що працюють у сфері державних фінансів, вдосконалення існуючого переліку бюджетних програм з метою усунення організаційних та інформаційних обмежень, що заважають роботі установ, активізації роботи стосовно аналізу бюджетних витрат та узагальнення результатів такого аналізу з метою їх використання в ході бюджетного планування, розробки та запровадження системи обліку виконання бюджетних програм та звітності про їх виконання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корнієнко Н. М. Зарубіжний досвід програмно-цільового бюджетування та його використання в Україні / Н. М. Корнієнко // Вісник ДДФА : Економічні науки – 2012 – № 2(28) – С. 147-152.
2. Кульчицький М. І., Програмно-цільове бюджетування на місцевому рівні / М. І. Кульчицький, С. М. Самець. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

УДК 336.2.026

БОРОВИК П.М., МУСІЄНКО В.М.
м. Умань

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ГРОМАДЯН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

До 2004 року оподаткування доходів громадян здійснювалось відповідно до вимог Декрету Кабінету міністрів України "Про прибутковий податок з громадян" [3]. У 2004 році з прийняттям Закону України "Про податок з доходів фізичних осіб" № 889 від

22.05.2003 року відбулось реформування оподаткування доходів фізичних осіб в Україні [2]. Внаслідок цього прогресивна шкала ставок прибуткового податку з громадян змінилась на пропорційні ставки податку з доходів фізичних осіб, які, порівняно з попереднім періодом, значно зменшились. Крім того, в 2011 році після прийняття Податкового кодексу України ставки податку на доходи фізичних осіб стали малопрогресивними [1] та складала до 2015 р. 15 % для доходів у розмірі до 10 мінімальних заробітних плат та 17 % стосовно доходів у розмірі понад цю величину. З 2015 р. ставки податку відповідають 15 % для доходів у розмірі до 10 мінімальних заробітних плат та 20 % стосовно доходів у розмірі понад цю величину

Слід зазначити, що в результаті описаних нами реформ оподаткування доходів фізичних осіб в Україні не стало досконалим. Адже статистичні дані свідчать, що в українському суспільстві понад 90 % населення мають низькі доходи, а лише біля 10 % надвисокі [4, с. 130].

На наше переконання, з метою формування в Україні оптимальної системи прибуткового оподаткування потрібно вивчити уже існуючі механізми справляння прибуткового податку в інших країнах.

Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб свідчить, що в більшості країн світу шкала ставок прибуткового податку з громадян прогресивна і максимальний їх розмір сягає значних величин: 40 % у Великобританії, 53 % у Німеччині, 56,8 % у Франції, 50 % у Японії та в Австрії, 55 % у Бельгії [4, с. 69-97].

Крім того, на особливу увагу заслуговує досвід прибуткового оподаткування громадян Сполучених Штатів Америки. Зокрема в США функціонує прогресивна шкала оподаткування доходів фізичних осіб зі ставками податку від 15 до 28 %. При цьому оподатковуватись за вибором платників податку можуть або доходи окремо взятого громадянина, або ж прибутки всієї родини. В останньому випадку за базу оподаткування слугує сумарна вартість усіх видів доходів членів сім'ї за рік [4, с. 93]. Слід зазначити, що нині в цій країні розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян сягає 3 тис. доларів США в рік для одиноких громадян і 5 тис. доларів США для подружжя [4, с. 94]. Сутність американської системи оподаткування доходів громадян полягає в тому, що кожен громадянин розглядається як підприємство, яке повинне оплатити послуги з охорони здоров'я, паркування, штрафи, інші витрати, на які зменшується база оподаткування. В результаті цього, хоч ставки податку і досягають 28 %, громадяни фактично сплачують податок у розмірі 15–20 % від їх доходів саме за рахунок виплат платника податку на власне утримання, на розмір яких зменшуються оподатковані доходи [4, с. 127].

Безперечно це країни з високим рівнем життя та доходів на душу населення. Україна ж створила систему прибуткового оподаткування зі значним податковим навантаженням на малозабезпечених громадян, що не є справедливим, адже громадяни в яких місяч-

ний дохід більший 10 мінімальних заробітних плат сплачують податок із суми перевищення за ставкою 20 %, що несуттєво відрізняється від ставки ПДФО для громадян з порівняно низькими доходами [1], в результаті чого в нашій країні значну частину прибуткового податку за громадян України, що отримують відносно високі прибутки фактично сплачують українці з низькими доходами.

Слід також зазначити, що з 2004 року з введенням в дію Закону “Про податок з доходів фізичних осіб”, в Україні неоподатковуваний мінімум доходів громадян замінила податкова соціальна пільга, порядок застосування якої практично без змін продубльовано у Податковому кодексі України. Згідно з вимогами Податкового кодексу, на податкову соціальну пільгу має право платник податку, який отримує доходи у вигляді заробітної плати, якщо її розмір за звітний місяць не перевищує місячного прожиткового мінімуму, встановленого на 1 січня звітного податкового року, збільшеного на 140 % та округленого до найближчих десяти гривень [1; 2].

Звичайно, функціонування податкової соціальної пільги дещо послаблює податковий тиск на малозабезпечені категорії громадян. Проте, на нашу думку, нині вона не забезпечує виконання одного з визначальних у світовій практиці податкових відносин принципів соціальної та фіскальної політики, згідно з яким рівень доходу, що забезпечує базові потреби громадянина, звільняється від оподаткування. Через поширення практики приховування доходів від оподаткування значна частина податкових соціальних пільг надається тим платникам, що насправді їм не потребують, оскільки вони отримують порівняно високі доходи, які ними приховуються від оподаткування. Враховуючи це, на нашу думку, податкову соціальну пільгу слід замінити на звільнення від оподаткування частини заробітної плати за рахунок якої фінансуються витрати на транспортні послуги, на харчування, придбання товарів першої необхідності, тощо. Тобто, формально податкову соціальну пільгу, яка не виконує основне своє завдання – не підвищує належним чином доходну спроможність малозабезпечених громадян можна просто відмінити, одночасно дозволивши включати до податкового кредиту більшу частину мінімально необхідних витрат платників податку на доходи фізичних осіб.

Іншим шляхом вирівнювання доходної спроможності малозабезпечених громадян може бути запровадження неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що й передбачав Декрет Кабінету Міністрів України “Про прибутковий податок з громадян” [3], який діяв в Україні до 2004 року.

При цьому, в будь-якому випадку, розмір неоподаткованої частини доходів фізичних осіб в Україні повинен бути значно вищим від величини чинної податкової соціальної пільги, що забезпечить як зростання купівельної спроможності порівняно небагатих громадян, так і підвищення розмірів надходжень до

бюджету інших платежів, зокрема податків на споживання та податку на прибуток підприємств.

Крім того, недоліком чинного механізму справляння ПДФО, на нашу думку, є те, що сума сплаченого податку надходить не до бюджету муніципалітету за місцем проживання працюючого громадянина, а до бюджету за місцем його роботи. Внаслідок дії такої норми бюджетного законодавства, працюючий громадянин не отримує соціальні послуги за місцем його проживання, що суперечить не лише принципам побудови бюджетної системи, але й здоровому глузду.

Таким чином, оподаткування доходів фізичних осіб потребує негайного та суттєвого вдосконалення, завданням якого повинно бути вирішення проблем, описаних нами в цьому дослідженні.

Зокрема, беручи до уваги низький рівень доходів більшості громадян, а також враховуючи рівень безробіття в нашій країні, при оподаткуванні доходів фізичних осіб за базу оподаткування доцільно використовувати сукупний дохід усієї родини. Такий порядок можна запровадити як обов'язковий для всіх платників податку, а також як альтернативу до загальної системи оподаткування доходів громадян, що закріплена Податковим кодексом України. Тобто сім'я може оподатковувати доходи як окремо, так і в сукупності, як сумарний дохід усіх членів родини. Це дозволить мінімізувати податковий тиск на малозабезпечене населення, оскільки в деяких родинах працездатною особою є один член сім'ї.

Досягти соціальної справедливості та максимального економічного ефекту при оподаткуванні доходів фізичних осіб, як показали результати дослідження, можливо лише шляхом запровадження прогресивної шкали ставок прибуткового податку. При цьому верхня межа ставок за такої моделі оподаткування доходів громадян має бути досить високою. Описана нами модель передбачає існування великої кількості встановлених соціальних, майнових вирахувань, податкових кредитів, або економічно обґрунтованого неоподаткованого мінімуму. Тому пропонується податкова форма буде досить громіздкою, хоч і забезпечуватиме формування значної частини доходів бюджетів та вирівнюватиме купівельну спроможність малозабезпечених громадян.

Крім того, з метою вирішення проблеми бюджетного розподілу сум податку на доходи фізичних осіб, необхідно передбачити, що сума податку, яку нині отримує муніципальний бюджет за місцем роботи його платника буде розподілятися наполовину між бюджетами населеного пунктів, де працює та де проживає особа, що його сплачує.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755VI. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Про податок з доходів фізичних осіб : Закон України № 883-4 від 22.05.2003 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/annot/889-15>.

3. Про прибутковий податок з громадян : Декрет Кабінету Міністрів України від 26.12.92 року № 13-92. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/13-92>.

4. Ткаченко Н. М. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність / Н. М. Ткаченко., Т. М. Горова, Н. О. Ільєнко – К.: Алерта, 2004. – 554 с.

УДК 336.2.026

ГАВРИЛЮК М., ТУРЧАК Р.

Наук. керівник БОРОВИК П.М.

м. Умань

ПРОБЛЕМА ВІДШКОДУВАННЯ ПДВ З БЮДЖЕТУ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ В УКРАЇНІ

Одним із бюджетоформуючих податків як в Україні так і в багатьох інших країнах є податок на додану вартість (ПДВ). Поряд з цим, вітчизняний механізм справляння ПДВ передбачає за наявності відповідних підстав можливість відшкодування від'ємного значення податку на додану вартість з бюджету, що є ключовим недоліком цієї податкової форми. Саме проблема бюджетного відшкодування ПДВ суттєво послабила фіскальні властивості даного податкового платежу та зумовила використання податку на додану вартість у схемах податкових оптимізацій як з метою мінімізації сум сплати даного податку так і отримання від'ємного значення об'єкта оподаткування з ПДВ з бюджету.

Податок на додану вартість нині в Україні забезпечує надходження значної частки доходів державного бюджету. В той же час, згідно з вимогами статті 200 Податкового кодексу України (ПКУ) [1] та статті 7.7. Закону України "Про податок на додану вартість", що діяв в Україні до 2011 року [2], окремі платники ПДВ мають право на відшкодування з бюджету від'ємного значення об'єкта оподаткування з цього податку. Передусім це відноситься до підприємств, що вивозять товари, роботи та послуги за межі України. Внаслідок цього в Україну надходять валютні цінності, але одночасно, експортерам, що є платниками ПДВ, відшкодовують з бюджету досить великі суми податку.

Слід зазначити, що одним із наслідків дії законодавчої норми, що передбачає право експортерів вітчизняних товарів та платників податків, які з інших причин мають від'ємне значення об'єкта оподаткування з ПДВ на відшкодування таких сум податку із бюджету, є штучне завищення окремими з них податкового кредиту саме з метою отримання бюджетного відшкодування. Крім того, варто відмітити, що суми податку на додану вартість, заявлені окремими платниками до відшкодування та розміри самих відшкодувань з року в рік зростають, що свідчить про те, що проблема бюджетного відшкодування все більше заважає підрозділам державної податкової служби України виконувати плани по мобілізації надходжень до бюджету держави.

Варто відмітити, що держава намагається якщо не вирішити проблему бюджетного відшкодування ПДВ, то хоча б зменшити її вплив на доходи державної казни. Про це свідчить запровадження автоматичної системи відшкодування ПДВ (стаття 200 ПКУ) а також Єдиного реєстру податкових накладних (стаття 201 ПКУ) [1].

В той же час, на нашу думку, автоматичне відшкодування, Єдиний реєстр податкових накладних та інші зміни до механізму справляння ПДВ, визначені розділом V Податкового кодексу України все ж не дозволять вирішити проблему бюджетного відшкодування з ПДВ.

Поряд з тим, проблема бюджетного відшкодування від'ємного значення об'єкта оподаткування з ПДВ потребує невідкладного вирішення, оскільки в часи фінансової кризи держава просто не може відволікати мобілізовані податкові надходження на погашення бюджетної заборгованості з податку на додану вартість.

Зважаючи на викладене з метою вирішення зазначеної проблеми, на наше переконання, необхідно:

- розширити повноваження податкових органів щодо перевірок достовірності сум ПДВ, заявлених платниками до відшкодування а також підвищити рівень відповідальності працівників державної податкової служби за результати таких перевірок;
- посилити відповідальність платників податків та їх посадових осіб за незаконне декларування від'ємного значення об'єкта оподаткування з ПДВ;
- розробити і запровадити механізм застосування понижуючих коефіцієнтів, що мають застосовуватись по відношенню до сум задекларованого бюджетного відшкодування за результатами операцій з експорту сировини та низькотехнологічної продукції;
- посилити відповідальність за реєстрацію фіктивних фірм, що часто використовуються в схемах податкових оптимізацій;
- чіткіше координувати дії підрозділів Державної фіскальної служби України з метою запобігання фіктивного експорту а також імпорту товарів за заниженими цінами.

Лише перелічені заходи, на нашу думку, дозволять вирішити проблему бюджетного відшкодування з ПДВ, внаслідок чого зросте питома вага надходжень цього податку в доходах державного бюджету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755VI – [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

2. Про податок на додану вартість : Закон України № 168/97-ВР від 3 квітня 1997р. – // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/law2/main.cgi?nreg=746-99&pass=dCCMfOm7xBWM>.

УДК 330.341.1

Гарбузюк І.

Наук. керівник Пацалюк К. О.

м. Житомир

НТП ТА ЙОГО РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ ТА У ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Вирішальним засобом підвищення ефективності суспільного виробництва, удосконалення структури економіки, забезпечення економічного зростання і вирішення соціальних задач є науково-технічний прогрес (НТП).

Під науково-технічним прогресом (НТП) розуміється вдосконалення і оновлення знарядь праці, предметів праці і технологічних процесів на основі наукових досягнень (відкриттів, розробок). НТП диференціюється також в кожному з елементів техніки, тобто виділяються: прогрес у сфері знарядь праці, прогрес у сфері предметів праці (матеріалів), прогрес у сфері технології. Зважаючи на зростання значення способів і методів переробки сировини і матеріалів для забезпечення високих споживчих властивостей готової продукції, особлива увага надається сьогодні технологічному прогресу.

На думку вчених, НТП бере початок у середині 50-х років ХХ ст. з впровадженням комплексної механізації, з оволодіння ядерною енергією, винайдення електронно-обчислювальної машини.

НТП може здійснюватися шляхом поступових, невеликих змін техніки на основі часткових, локальних наукових розробок, тобто еволюційно, або шляхом радикальних, великомасштабних змін в технології, у складі знарядь і предметів праці на основі значних, глибоких відкриттів щодо властивостей матерії, законів її організації та існування. У другому випадку НТП називається науково-технічною революцією (НТР) [1].

Важливість вивчення науково-технічного прогресу обумовлюється тим, що техніка є однією з складових частин продуктивних сил, і рівень її розвитку характеризує рівень розвитку продуктивних сил країни. Під технікою розуміється сукупність трьох елементів: знарядь праці (машини, устаткування), предметів праці (сировина, матеріали) і технології, що є способами і методами дії знарядь праці на предмети праці з метою зміни і поліпшення їх споживчих властивостей.

Слід звернути увагу, що результати наукових досліджень **втілюються і в** техніці, технології, у матеріальному виробництві взагалі, і в самих виробниках, у людях, їхніх світоглядах, творчих здібностях. Без інтелектуального розвитку людини-робітника, інженера, техника, організатора виробництва неможливий і успішний розвиток техніки, технології, їхнє використання у виробництві.

НТП має свої заходи, до них відносяться: створення нових видів і удосконалення конструкцій машин, що випускаються, механізмів і приладів та їх запровад-

ження і застосування; комплексна заміна устаткування більш досконалим з повною або частковою перебудовою технологічного процесу; модернізація вживаного устаткування, що використовується на підприємстві; створення нових видів матеріалів, палива і енергії, їх упродовження і застосування; поліпшення фізичних і хімічних властивостей, параметрів і асортименту продукції; уніфікація типів, вузлів і деталей продукції відповідно до нормативів; розробка нових і удосконалення діючих технологічних процесів; механізація та автоматизація робіт і виробничих процесів; розробка нових і удосконалення діючих методів організації праці та виробництва, спеціалізації і кооперації виробництва; усунення професійних шкідливих для здоров'я робітників і службовців; поліпшення техніки безпеки праці; поліпшення охорони навколишнього середовища.

Заходи НТП є об'єктами НТП. Суб'єктами НТП виступають: наукові і конструкторські організації, експериментальні (дослідні) підприємства, споживачі нової техніки.

Процес НТП двосторонній: з одного боку – створення і виробництво нової техніки, з іншого – споживання (використання) нової техніки. З боку виробника нової техніки повинні бути здійснені такі етапи: наука (наукові дослідження) – техніка (наукові розробки) – виробництво – збут – сервіс (обслуговування) [2].

На підприємствах, що використовують нову техніку, можна виділити такі етапи НТП: установка нового устаткування – його освоєння – експлуатація нової техніки. Ці етапи мають місце як у разі застосування нових знарядь праці, так і у випадках застосування нової технології або виробництва нового матеріалу.

В цілому всі етапи НТП у виробника і споживача нової техніки можна представити загальною схемою: наука – виробництво – споживання.

Багато промислових підприємств виступають в ролі виробника нової техніки і в ролі споживача результатів НТП.

Вирішальний вплив НТП на економічний і соціальний розвиток пояснюється передовсім такими обставинами:

- Використання в промисловому виробництві нової техніки, технології та інформаційних систем, що стає провідним фактором зростання продуктивності економічних ресурсів. Оскільки нова техніка й нові технології (у тому числі інформаційні) мають кращі показники продуктивності, потужності, швидкості, енергоємності тощо, відбувається зниження витрат економічних ресурсів у розрахунку на одиницю промислової продукції. Так, проведений у США статистичний аналіз впливу трьох головних факторів – капіталу, праці й науково-технічного прогресу – показав, що нині внесок НТП в економічне зростання США досягає 70%.

- НТП суттєво впливає на структуру економіки. Під впливом НТП зменшується питома вага живої праці в складі витрат на виробництво з одночасним

збільшенням питомої ваги зношених в процесі виробництва засобів праці та спожитих предметів праці. Усе більшого значення набуває інфраструктура: зв'язок, транспорт, шляхове господарство, інформаційні системи, енерго-, водо- та газопостачання, загальна й професійна освіта, охорона здоров'я та ін. Завдяки безперервному розвитку науки і техніки з'являються нові виробництва та галузі.

Науково-технічний розвиток зумовлює зміни й у соціальній структурі економіки. Зростає рівень кваліфікації, а отже, і рівень доходів найманих працівників. Під впливом цього фактора відбуваються зміни організаційно-правових форм підприємництва.

Науково-технічний розвиток безпосередньо позначається на структурі зовнішньої торгівлі. В експорті промислово розвинутих країн переважає техніка і технології, в експорті більшості країн, що розвиваються, – сировина та матеріали.

- Застосування новітньої техніки і технології виробництва забезпечує підвищення якості промислової продукції. Сучасні комп'ютери та інформаційні технології уможливають автоматизацію управління технологічними процесами у виробництві, підвищення надійності й довговічності виробів. Застосування нових матеріалів та мікроелектроніки дає змогу знизити показники матеріаломісткості та енергоємності продукції. Нові комп'ютерні технології конструювання та нові дослідницькі прилади значно скорочують час науково-технічних та конструкторських розробок, розширюють конструкторський та дизайнерський діапазони нових виробів.

4. Екологічна роль НТП полягає у тому, що на його основі має бути забезпечене усунення негативного впливу на навколишнє середовище і здоров'я людини попередніх результатів НТП, оскільки застосування сучасних технологій веде до шкідливих змін в атмосфері, водному басейні і кліматі планети, до зростання захворюваності населення, тобто загрожують самому існуванню життя на планеті.

НТП має як позитивні так і негативні сторони. До позитивних можна віднести: покращення якості виробничих послуг чи продукції, поліпшення умов праці працюючих, нові можливості для подальшого розвитку підприємства, установи, організації, швидкість виконання поставлених завдань та інші.

До негативних можна віднести: недосконалість виробничого процесу, зменшення робочих місць на підприємстві, установі, організації в окремих випадках призводить до шкідливих наслідків (забруднення середовища, можлива шкода здоров'ю працівника).

Отже, НТП – це безперервне вдосконалення наукових досліджень, знарядь праці, засобів, методів виробництва, зумовлене потребами виробництва, зростання та удосконалення сучасних потреб, що є вихідною основою розвитку продуктивних сил суспільства.

Розвиток НТП відбувався у двох формах: еволюційна (розвиток проходить поступово, без корінних

змін і протягом тривалого часу) та революційна (розвиток проходить в швидкому русі).

Отже, НТП позитивно впливає на розвиток економіки, водночас розвиток економіки впливає на розвиток науки, техніки, технологій. Сучасний стан НТП постійно потребує нового ступеня взаємодії науки і виробництва, використання наукового потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ваидайцев С. В., Горланов Г. В. Эффективность ускорения научно-технического прогресса. – Л.: Изд-во ЛГУ, 2000.
2. Дворцин М. Д. Основы теорий научно-технического развития производства – М.: Издательство МИНХ им. Г. В. Плеханова, 2008.
3. Добров Г. М. Прогнозирование науки и техники. – М.: Наука, 1977.

УДК 330.8

Городецька М.О., к.е.н.
м. Ніжин

РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Нагальну потребу в активній економічній політиці держави як важливому факторі успішного розвитку економіки обґрунтував ще Ф. Ліст, підтримав К. Родбертус, розвинув В. Ленін і в оновленій формі сформулював Дж. М. Кейнс. В подальшому, з ускладненням змісту і форми економічної політики, її аналізові, як життєво важливої умови раціонального функціонування економіки, були присвячені теорії В. Ойкена, Я. Тінбергена, Г. Тейлора, Р. Лукаса.

Зокрема Ф. Лістом (1789-1846) у праці “Національна система політичної економії, міжнародної торгівлі, торговельна політика і німецький митний союз” були започатковані: вчення про “національну економію”, національну своєрідність господарських систем та законів їх еволюції; теорія національних продуктивних сил, головна ідея якої полягала в тому, що зростання суспільного багатства досягається не розрізненими діями окремих факторів, а в результаті узгодженої діяльності людей; концепція стадійного економічного розвитку (I стадія – стан дикунства, II стадія – стан розвитку скотарства, III стадія – стан землеробства (Іспанія, Португалія, Італія), IV стадія – землеробсько-мануфактурний стан (США, Німеччина), V стадія – землеробсько-мануфактурно-комерційний стан (Англія, Франція); обґрунтування активної економічної ролі держави та політики “виховного протекціонізму”. Економічна політика держави на думку вченого має враховувати специфіку кожного етапу господарського прогресу нації. Наприклад, для країн, які перебувають на III і V стадіях, доцільною є політика свободи міжнародної торгівлі; для країн, що перебувають на IV стадії, важливим є протекціонізм, який захищає молоду національну промисловість.

Учений не зводив діяльності держави лише до ролі “нічного вартового”. На його думку, за умов ринкової економіки держава покликана створювати матеріальні, інституціональні та культурні передумови для швидкого індустріального піднесення країни, формування і розвитку єдиного внутрішнього ринку, узгодження суспільних інтересів.

Ф. Ліст обґрунтовує необхідність розвитку державного сектору економіки, який включає “державні засоби уряду, споживання цих засобів та управління ними”. На його думку, “державна економія” покликана справляти стимулюючий вплив на економічний прогрес країни.

Подальше дослідження державного господарства здійснив К. Родбертус, погляди якого змінювалися під впливом історичних подій, а саме революції 1848 року, від демократизму до захисту конституційної монархії. Відкидаючи класову боротьбу та виступаючи за розв’язання соціальних проблем шляхом реформ, учений розробляє вчення про “державний соціалізм”. Заперечуючи класовий характер держави, К. Родбертус вважає її ідеальним інститутом, рушійною силою при переході суспільства до комунізму.

У своїй праці “До пізнання нашого державно-господарського устрою” вчений надав пріоритетного значення: дослідженню державного господарства, оскільки від нього безпосередньо залежить задоволення потреб громадян, періодизації суспільного розвитку, виділяючи етапи на основі відносин власності (античний (панівною формою власності є власність на людину), сучасна епоха (панівною формою власності є власність на капітал і на землю), комунізм (панівною формою власності є власність на працю та на заробітну плату)).

Практичне втілення власних ідей щодо ролі держави в новій на той час, соціалістичній, економіці здійснив В. Ленін (1870-1924). Одержавлення економіки характеризується ним як процес поглиблення суспільного характеру праці, створення умов для виконання державою нових економічних, політичних та соціальних функцій. У період з 1917 по 1918 рік всю увагу В. Леніна займають політичні питання. Його економічні дослідження поновлюються, підштовхувані політичною необхідністю управляти величезною, зруйнованою, економічно відсталою країною. Економічні праці В. Леніна стають вже не просто теоретичним аналізом дійсності, а безпосередньою підставою для реальних економічних перетворень. У 1918 році він пише роботу “Чергові задачі радвлди”, де, як і в інших роботах того періоду, обґрунтовує головні пріоритети економічної політики, націлені на боротьбу, в першу чергу, з голодом і розрухою. Це була політика екстрених заходів, директивного керівництва, антиселянська за своєю суттю, бо вона допускала насильницьке вилучення “надлишків” продовольства у селян, так звану “продрозкладку”, яка проводилась для забезпечення міста та армії. В історії

вона одержала назву політики "військового комунізму" і була націлена на утримання політичної влади в руках більшовиків. Обстановка "військового комунізму" примусила шукати засіб створення виробничо-споживацьких комун у масштабі всієї держави, засіб такого прямого продуктообміну між містом і селом, який повинен був у корні змінити економічні відносини в країні. Таким засобом стала ідея кооперації. Проте спроба безпосереднього переходу до комуністичних форм виробництва і розподілу виявилася нереальною, утопічною. Вона наткнулася на опір селян, що викликало після громадянської війни глибоку кризу 1921 року.

Усе це зумовило необхідність кардинального перегляду економічної політики правлячої у той час РКПб, що включало в себе: відмову від директивних методів керівництва, застосування ринкових механізмів розвитку економіки. Весь 1921 рік і велика частина 1922 року були заповнені роботою по виробленню основних принципів нової економічної політики. Розглядаючи спочатку нову економічну політику лише як тимчасовий відступ, В. Ленін в подальшому помітив у цій політиці ряд універсальних рис, які надалі не повинні були ігноруватися радвладою, а, навпаки, повинні бути інтегровані нею за вже випробуваним принципом "поєднання протилежностей": поєднання ентузіазму і особистого інтересу, поєднання централізованого планування з госпрозрахунком в промисловості, поєднання загальної і особистої зацікавленості в селянському господарстві. Проте після смерті В. Леніна у 1924 році економічна політика різко змінилася і вже до 1929 року не було згорнуто, що. Безумовно, позначилося на подальшому економічному розвитку Росії.

Засновником макроекономічної теорії та принципів державного регулювання ринкової економіки був Дж. М. Кейнс (1883-1946). В докейнсіанський період панував неокласичний напрям, який ідейно та теоретично наслідував і розвивав класичну доктрину ринкового лібералізму (*laissez faire*) з її ідеями стихійної ринкової рівноваги, ринкового саморегулювання та невтручання держави в економіку. Ця доктрина відповідала реаліям господарювання в умовах вільної ринкової конкуренції, які переважали у XIX столітті. Але наприкінці XIX – на початку XX століття світова економіка вступила в нову фазу соціально-економічного розвитку, що породила нові економічні явища та протиріччя, осмислення і розв'язання яких потребувало інших підходів в економічній теорії. Задовольнити запити свого часу і був покликаний новий науковий напрям – кейнсіанство.

Одним з надбань Дж. М. Кейнса було теоретичне обґрунтування необхідності регулювальних функцій держави. Суть кейнсіанської моделі полягає у можливості заходами державного регулювання ринку вплинути на поведінку споживачів та підприємців у бажаному для макроекономічного стану економіки

напрямі: в умовах спаду – стимулювати попит, сприяти на основі цього досягненню макрорівноваги при більшому обсязі національного виробництва, повній зайнятості, загальній макроекономічній стабільності. На цій теоретичній основі базувалося обґрунтування Кейнсом необхідності державного регулювання економіки. Слід при цьому зазначити, що зміст та основні напрями державного регулювання ученим були визначені лише у найбільш загальному вигляді.

Резюмуючи розроблену Дж. М. Кейнсом макроекономічну модель та практичну програму управління сукупним попитом, слід підкреслити, що це була реальна наукова кейнсіанська революція, яка відбувалася як в економічній теорії, так і в економічній політиці. Її основний зміст можна сформулювати таким чином: започаткування нового розділу економічної теорії – макроекономіки, винесення на перший план проблеми факторів, що визначають споживання та інвестиції як основні компоненти національного доходу; розробка нового методологічного та теоретичного інструментарію для аналізу нових складних проблем і суперечностей ринкової економіки; актуалізація в макроекономічній теорії проблеми ефективного попиту, тобто проблеми реалізації; надання першочергової уваги вивченню засобів запобігання чи пом'якшення циклічності, досягнення стійкого економічного зростання; теоретичний аналіз підпорядковується практичній меті – виробленню ефективної економічної політики державного регулювання ринкової економіки для компенсації її недоліків.

Концепція економічної політики держави В. Ойкена (1891-1950) ґрунтується на положенні про те, що в основі різноманіття економічних систем лежить обмежена кількість "чистих форм". Усі системи належать або до вільного ринкового господарства, або до централізовано-керованого господарства. Відмінність між ними полягає в методах узгодження господарських планів і рішень. "Чистих форм" у природі немає, але кожна економічна система має відмінності й особливості, свої форми економічних порядків, тобто форми організації і поділу праці, кредитних відносин, заробітної плати, ціноутворення та ін. Економічні порядки не створюються за встановленим згори планом, бо це суперечить нормальному розвитку економіки. Водночас, держава бере безпосередню участь у формуванні економічних порядків.

Найбільш раціональний конкурентний порядок не винаходиться, а формується під впливом внутрішніх потенцій. Мистецтво економічної політики полягає в тому, щоб сприяти розвитку найбільш раціональних, відповідних до конкурентних умов, порядків.

Учений розрізняє дві сфери економічної політики: перша сфера – створення й удосконалення економічного порядку, тих реальних форм, в яких протікає діяльність фірм, організацій, приватних осіб; друга сфера – власне політика впливу на процес економічного розвитку і зростання. За В. Ойкеном основним

правилом мистецтва економічної політики повинні стати підготовка й оформлення загальногосподарських умов щодо економіки в цілому. Разом з тим, виходячи із запропонованої вченим типології економічних політик, вищезначені загальногосподарські умови видозмінюються залежно від виду економічної політики. Якщо перші два види – політика свободи дій суб'єктів господарювання (*laissez faire*) і політика планово-централізованого керування економікою – є досить добре відомими і частково проаналізованими в межах даної статті, то інші види, а саме: політика “середнього шляху”, політика конкурентного порядку, точкова, або пунктирна політика – потребують деякого уточнення.

Політика “середнього шляху”, за В. Ойкенем, має передбачати ту чи іншу міру державного втручання в ринкову економіку, знаходження компромісу між ринком і плановим господарством, зокрема політику “повної зайнятості”, дії щодо втручання держави в розподільні відносини та кон'юнктурне регулювання.

За політики конкурентного порядку держава має створювати умови, які максимально сприяють розвитку конкуренції. Головне завдання такої політики – обмеження або недопущення тенденцій до концентрації економічної влади (монополізму).

До змісту точкової, або пунктирної, економічної політики В. Ойкен включає систему політико-правових дій держави, орієнтованих на розв'язання окремих макроекономічних проблем та на захист конкретних сфер.

Узагалі вчений оптимальним вважав конкурентний порядок і політику конкурентного ринку, наріжними принципами яких є: принцип індивідуальної свободи, принцип сильної держави, принцип системності в економічній політиці.

В кінці 50-х років ХХ століття голландський економіст, перший лауреат Нобелівської премії з економіки (1969 р.), Я. Тінберген (1903-1994) запропонував концепцію економічної політики, яка за характером є нормативною, і детально описав основні кроки вироблення оптимальної політики уряду, а саме: вибрати ключові цілі економічної політики, що за звичай робиться у термінах максимізації функції суспільного добробуту (система макроекономічних показників); з'ясувати, якими інструментами, володіє уряд [бюджетно-податковими (фіскальними), грошово-кредитними (монетарними), тими, що регулюють доходи, зовнішніми (маніпуляціями з валютним курсом)]; обрати модель економіки, яка органічно пов'язує цілі та інструментарій, а також дозволяє визначити оптимальний масштаб політичних заходів.

Послідовники Я. Тінбергена внесли низку доповнень у його концепцію. Зокрема американський економіст Г. Тейлор розробив оптимальну функцію добробуту та функцію мінімізації витрат, а також включив до моделі витрати, пов'язані з переходом від використання одних інструментів до інших.

Разом з тим, економетрична модель Я. Тінбергена, яка служила схемою економічної політики понад два десятиліття, у середині 1970-х років почала піддаватися критиці. Одним з таких критиків концепції Я. Тінбергена був Р. Лукас (1937-н.ч.). Він піддав сумніву можливість використання великих макроекономічних моделей для розробки економічної політики. Теорія економічної політики Я. Тінбергена базується на концепції, що існують стабільні кількісні взаємозв'язки політичних інструментів і цільових показників. Ця ідея реалізується на практиці шляхом використання великих економетричних моделей. Р. Лукас навів аргументи на користь того, що великі моделі ненадійні у разі різких змін політики уряду. При цьому існує велика ймовірність, що коефіцієнти моделей, які характеризують вплив політики, виявляться недостовірними. Крім того, у великі моделі неможливо у належний спосіб включити очікування і тому їх ефективність малоймовірна у передбаченні впливу змін політики.

Суть розвитку теорії економічної політики, за Лукасом, полягає в тому, що економічні показники, які беруть за вихідні, моделюючи відповідну поведінку, ненадійні, бо самі є наслідком політичних маніпуляцій.

Історичний екскурс концепції економічної політики дозволяє виробити науково-теоретичні рекомендації і застосувати їх на практиці. Особливості економічної політики, яку застосовує та чи інша країна, залежать від рівня її економічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. – М.: Гелиос АРВ, 2011. – 352 с.
2. Лист Ф. Национальная система политической экономии. – СПб.: Издание А.Э. Мартенс, 1891. – 452 с.
3. Ойкен В. Основные принципы экономической политики. – М.: Прогресс, 1995. – 481 с.
3. Тинберген Я., Бос Х. Математические модели экономического роста. – М.: Прогресс, 1967. – 176 с.

УДК 334.012.61:315.851:378

Демчик І.

Наук. керівник: Скиба Т. В., к. е. н.

м. Житомир

МОЛОДІЖНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО – ПЕРСПЕКТИВНИЙ ШАНС ДЛЯ МОЛОДИХ СПЕЦІАЛІСТІВ

В умовах економічного розвитку молодих спеціалістів питання підтримки для молодіжного підприємництва набуває особливого значення. Фінансово-економічна криза в країні загострила весь спектр проблем національної економіки, в тому числі недостатній рівень професіоналізму, компетентності кадрів, необхідних для діяльності в умовах інновацій-

ної економіки. Зокрема, це стосується підприємств, насамперед тому, що в їх складі мало молоді, яка володіє великим інноваційним потенціалом.

В умовах сьогодення молодіжне підприємництво є одним із пріоритетних напрямів розвитку малого та середнього бізнесу країни. Практика розвинених країн показує, що саме малий і середній бізнес є точкою "зростання" економіки держави і здатний забезпечити розвиток конкурентоспроможності в країні.

Підприємництво для здібної, соціально орієнтованої молоді база для реалізації ділової активності, основа для формування та розширення середнього, що впевнено "стоїть на ногах", класу, а значить, для сталого розвитку в країні масового соціально та економічно здорового шару, зацікавленого в стабільності суспільства і розвитку демократичних основ.

Підприємництво є потужним інструментом боротьби з безробіттям, що надає широкі можливості для самозайнятості населення та створення умов для збільшення робочих місць. А підприємці є особливий клас суспільства, орієнтований на формування системи економічної підтримки, громадського контролю та стабільності держави. Таке поняття молодіжного підприємництва відрізняється новою якістю, яка опирається на активний і новаторський характер діяльності молоді, за допомогою якої надається можливість створювати принципово нові цінності, застосовувати нові технології, впроваджувати нові форми організації виробництва, збуту й самої підприємницької діяльності з метою її більш високої економічної та соціальної ефективності [1, с. 103-105].

У зв'язку з цим, формування економічного мислення, виявлення і розвиток здібностей до підприємницької діяльності особливо актуально для молодих людей, і, насамперед, випускників середніх та вищих навчальних закладів, які знаходяться перед вибором свого особистого і професійного шляху.

З урахуванням цієї специфіки слід зробити ставку саме на молодих людей, які виростили в умовах нових економічних реформ і сприймають підприємницьку діяльність, як основу матеріального благополуччя і професійного зростання.

Адже саме молоді і є основною рушійною силою малого та середнього бізнесу, в тому числі інноваційного, і відіграє головну роль у вирішенні соціально-економічних проблем. Проте на законодавчому рівні категорії "молодь" та "молодіжне підприємництво" в Україні поки не визначені. Закони не виділяють молодих підприємців в окрему категорію, надаючи їм підтримку на загальних підставах з іншими суб'єктами малого підприємництва.

Створення умов, що стимулюють молоді до створення власної справи, є невід'ємною частиною соціально-економічної системи і модернізації країни. Для швидкого розвитку молодіжного підприємництва необхідно створити умови для масового залучення молоді в підприємницьку діяльність і сформувати

"правильний імідж молодого підприємця і українського підприємництва в цілому".

На сучасному етапі розвитку молодіжної політики існує ряд державних структур, що керують молодіжною політикою. Однак, необхідна зміна якісних підходів до розвитку молодіжного підприємництва. Тому стимулювання активності молодіжного підприємництва повинно відбуватися шляхом реалізації дієвої системи заходів, спрямованої на залучення молодих людей у підприємницьку діяльність, зокрема за рахунок:

- сприяння якісним змінам в концептуальних і управлінських підходах до формування і розвитку молодіжного підприємництва;
- створення умов для самореалізації різних груп молодих підприємців, а також молодих людей, здатних до даного виду професійної діяльності;
- відродження та підтримка підприємницького стану;
- надання можливостей для розвитку молодих людей створювати позитивні зміни;
- розвитку механізмів підтримки молодіжного підприємництва;
- створення "трампліну" для досягнення ділового успіху та самореалізації молодих підприємців;
- посилення ролі молодіжного підприємництва у формуванні середнього класу.

Ключова проблема молодіжного підприємництва полягає в тому, що в суспільстві підприємці сприймаються як "людина, яку куди-небудь ведуть в наручниках або звинувачують у порушенні закону". Така ситуація призводить до того, що більшість українських школярів, хочуть бути або чиновниками, або співробітниками правоохоронних органів. У молодіжному середовищі також слабо виражений підприємницький дух, який передбачає готовність йти на ризик, створювати нове. Натомість у зарубіжній бізнес-практиці не існує сумнівів в обов'язковості позитивного іміджу ділової людини. Подібне ставлення до іміджу закладено в структурі цивілізованих ринкових відносин у всіх суб'єктах ринкових відносин незалежно від їх соціального статусу.

Сьогодні молодіжне підприємництво повинно стати тією суспільною силою, економічні інтереси якої повністю збігаються з інтересами регіону й держави. Саме молоді підприємці зацікавлені в створенні здорового, цивілізованого економічного середовища, заснованого на здоровій конкуренції й можливості максимально реалізувати свій творчий потенціал [2, с. 48-53].

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що молодіжне підприємництво є ефективним способом підвищення рівня зайнятості серед молоді, що сприяє економічному розвитку країни. Розглянутий вид діяльності стикається з багатьма проблемами на своєму шляху, але незважаючи на це, молоді люди мають шанс досягти успіху у цій діяль-

ності, використовуючи свої знання та творчо-інноваційний потенціал. Тому не потрібно боятись ризику на шляху до своєї особистої та фінансової свободи, а впевнено йти до поставленої мети, переборюючи всі труднощі та перешкоди.

Молодіжне підприємництво не лише сприяє підвищенню рівня життя суспільства, скороченню безробіття через створення нових робочих місць, а й сприяє стабілізації суспільства, формуванню “середнього класу”, який є основою соціально-економічних реформ, гарантом політичної стабільності та демократичного розвитку суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Найда І. В. Державне регулювання працевлаштування молодих спеціалістів: національне і міжнародне законодавство, порівняльно-правовий аналіз. / І. В. Найда // Економіка та держава. – 2009. №7. С. 103-105.

2. Тринчук О. Центр сприяння працевлаштування студентів у сучасних умовах / О. Тринчук // Вища школа. – 2011. №4. С. 48-53.

УДК 332.012 : 324.4

ЗАХАРЧЕНКО В. І., д.е.н.

м. Вінниця

ПІДПРИЄМНИЦЬКІ МЕРЕЖІ ЯК МАТЕРІАЛЬНА Й ОРГАНІЗАЦІЙНА ОСНОВА ГНУЧКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА

У 1990-х роках незалежна Україна стала на шлях кардинальної трансформації власної економічної системи планово-адміністративного типу, що дісталася їй у спадок від колишнього СРСР, до системи ринкового типу, що властива розвинутим країнам. І оскільки будь-яка економічна система, в т.ч. й України, одночасно існує в часі й просторі, то цілком природно, що глибокі зміни торкнулися і її територіальної організації, зокрема у виробничій сфері.

Ми, як і більшість дослідників, вважаємо, що поняття територіальної організації виробництва глибше за змістом, ніж поняття його розміщення. Якщо під розміщенням виробництва зазвичай розуміють або розподіл його по певній території, або сукупність засобів і дій щодо вибору (обґрунтування) місцеположення певного виробництва, то під його територіальною організацією – систему просторового поєднання і взаємодії різних виробництв (угруповань і комплексів), що формується на основі раціонального використання усіх факторів їх розміщення і встановлення взаємозв'язків.

Однак виявилось, що для вивчення процесів ринкової трансформації виробничої сфери в просторі поняття територіальної організації виробництва недостатньо. Отже, об'єктивно виникла необхідність увести в науковий вжиток нове поняття – *гнучкої терито-*

ріальної організації виробництва. Запропонував його ввести проф. О. І. Шаблій, він же і визначив його сутність [1, с. 100-101].

Гнучкість територіальної організації виробництва О. І. Шаблій трактує у широкому та вузькому значенні. Перше трактування передбачає потенційну можливість істотного перетворення територіальної організації виробництва за порівняно короткий проміжок часу, виходячи із суспільно-економічних цілей, завдань і потреб, друге – можливість швидкої і ефективною її зміни через формування гнучких виробничих систем (а в термінах ринкової економіки і в нашому розумінні – підприємницьких мереж). Водночас це означає, що просторове буття матеріального виробництва в умовах постіндустріальних і ринкових трансформацій потребує *мережної організації*.

Дослідженню питань мережної організації матеріального виробництва присвятили свої праці Г. В. Баткіліна та Н. С. Гахокідзе [2], П. Ю. Буряк [3], І. І. Калінько та Л. С. Ладонько [4], А. В. Катаєв [5], С. В. Кривенко [6] та ін. Однак у їх працях недостатньо уваги звертається на просторовий аспект організації підприємницьких мереж різних організаційних типів. Тому спробуємо, хоча б частково, заповнити цю “прогалину”.

Історичним прообразом підприємницьких мереж була “розсіяна мануфактура”, виробництва якої були територіально розосередженими, яка мала певні переваги над централізованою (зосередженою в одному місці) мануфактурою, оскільки сповна використовувала факторні переваги від розміщення кожного її виробництва. Зокрема, розсіяна мануфактура давала змогу досягати оптимальних розмірів виробництва, не витрачаючи для цього значних капіталів. Вона також більш гнучко реагувала на потреби ринку й дозволяла зайняти значну кількість сільських працівників у зимовий період. Водночас суттєвим недоліком її було те, що вона не могла широко використовувати машини.

Промисловий переворот, який розпочався в Англії у другій половині XVIII ст., сприяв заміні водяного двигуна паровим і, відповідно, посиленню централізованої мануфактури та виникненню заводів і фабрик. Відповідно роль тогочасних підприємницьких мереж – на основі розсіяної мануфактури – істотно зменшилася, але тільки на локальному та регіональному рівні. На міжнародному рівні машинна індустрія, для якої національний ринок ставав занадто вузьким, вона навпаки сприяла формуванню підприємницьких мереж. До речі, багато із них, зміцнившись у першій половині XX ст. на основі *фордизму* (виробництва конвеєрного типу), переросли у надпотужні транснаціональні корпорації.

Однак підприємницькі мережі сучасного типу зародилися тільки у другій половині XX ст. Якщо раніше підприємства одного виробничого ланцюга конкурували між собою, були мало зацікавлені у зниженні собівартості продукції у виробника кінцевої продукції, іноді поставляли неякісні комплектуючі, недостатньо

обмінювалися технологічними нововведеннями, то з 1950-х років ситуація кардинально змінилася. "Піонером" цих змін виступила японська автомобільна компанія Toyota Motor Corporation, яка об'єднала свої підприємства у т. зв. *ярусну виробничу мережу*. У цій мережі кожне з підприємств (як дочірня фірма) спеціалізувалося на випуску певної номенклатури виробів і не конкурувало з іншими. Підприємства в ній залишалися фінансово незалежними, але жорстко "прив'язувалися" до материнської фірми – за допомогою механізму перехресного володіння акціями. Вузла ж спеціалізація підприємств дозволяла розміщувати їх у місцях найефективнішого поєднання основних факторів.

Тойотизм фактично "розігрів" процес формування підприємницьких мереж. На практиці він зводився до "стискання простору" виробничих систем, організованих за принципом мережі, через ряд причин: 1) масового поширення гнучких виробничих систем; 2) організації горизонтальних зв'язків за системою "точно – вчасно"; 3) необхідності частих контактів між представниками різних підприємств у процесі створення нових видів продукції.

У сучасних умовах у підприємницьких мережах інтегруються підприємства всіх видів (незалежно від розмірів, форми власності тощо). При цьому особливо важливо досягти оптимального поєднання малих, середніх і великих підприємств. У протилежному випадку малі підприємства будуть недостатньо спеціалізованими, що знизить ефективність їх виробництва, а на великих доведеться організувати дрібне виробництво, яке може не "дотягувати" до оптимальних розмірів [2].

В дійсності зустрічаються підприємницькі мережі як організаційно оформлені (типу компанії Nike), так і організаційно неформлені; останні включають виробництва, що входять до різних організаційних структур, але їх об'єднує випуск певної кінцевої продукції.

Для організаційної консолідації підприємницьких мереж дуже важливо, щоб у країні максимально досконалим було *корпоративне законодавство*, тому що такі мережі набагато швидше формуються саме на корпоративних засадах.

В організації підприємницьких мереж як корпоративних структур можуть приймати участь представники великих виробничих і фінансових структур, малого і середнього бізнесу, влади. Це можуть бути *об'єднання підприємств різного типу*: кластери, асоціації, корпорації, конгломерати, консорціуми, фінансово-промислові групи, холдинги, концерни, франчайзингові компанії, віртуальні підприємства. До речі, останні є "чистим продуктом" постіндустріальної економіки, оскільки являють собою співтовариства територіально роз'єднаних фірм чи співробітників, що обмінюються продуктами своєї праці і спілкуються винятково електронними засобами при мінімальному або цілком відсутньому особистому контакті [5]. Отже, гнучкість їх територіальної організації є найбільшою порівняно з іншими варіантами мережних корпоративних структур.

В залежності від того, які зв'язки домінують у підприємницькій мережі, їх поділяють на три типи: 1) мережі вертикального типу; 2) мережі горизонтального типу; 3) мережі змішаного типу.

В Україні дуже важливою є проблема формування підприємницьких мереж усіх типів. *Мережі вертикального типу* доцільно створювати на основі високотехнологічних виробництв діючих, чи, навіть, збанкрутілих підприємств. Об'єднання конкурентоспроможних виробництв у підприємницьку мережу дозволить досягти необхідного виробничого масштабу та випускати затребувану ринком продукцію. Мережу такого типу, наприклад із випуску пилососів для комунальних служб, можна було б створювати навіть на регіональному рівні, зокрема у Вінницькій області – на базі таких підприємств, як ПАТ "Турбівський машинобудівний завод "Атеко", 45-й та 732-й заводи (м. Вінниця).

Мережі горизонтального типу мають зберегти і привнести мережну організацію й корпоративну культуру в колишні територіально-виробничі об'єднання галузевого типу. Такої (мережно-корпоративної) реорганізації потребує, наприклад, асоціація "Поділляцукор".

Мережа змішаного типу вже сформувалася на базі корпорації ROSHEN. Спершу вона виникла як корпоративна мережа територіально-галузевого типу, оскільки об'єднувала тільки кондитерські фабрики – Вінницьку, Київську та Кременчуцьку в Україні, Bonbonetti Choco Kft. в Угорщині, Липецьку в Росії та Клайпедську в Литві. Але потім вона трансформувалася в корпоративну мережу територіально-міжгалузевого типу, оскільки до її складу було включено ще й ряд цукрових заводів (Погребищенський, Гайсинський і Крижопільський) та Вінницький молочноконсервний комбінат.

Підсумовуючи зауважимо, що в умовах постіндустріальних та ринкових трансформацій без подальшого зміцнення наявних і формування нових підприємницьких мереж різного типу неможливими є: розробки проектів реструктуризації виробничих підприємств одного технологічного ланцюга; реінжиніринг бізнес-процесів; підвищення ефективності діяльності малих і середніх підприємств; динамічна оптимізація територіальної організації виробництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шаблій О. И. Гибкая территориальная организация производства (постановка вопроса) / О. И. Шаблій // География и современность: межвуз. сб. / под ред. С. Б. Лаврова, Ю. П. Селивестрова. – Л.: изд-во Ленингр. ун-та, 1987. – Вып. 3. – С. 95-104.
2. Баткилина Г. В. Предпринимательские сети в системе интеграционных связей малых и крупных предприятий как фактор реформирования экономики / Г. В. Баткилина, Н. С. Гахокидзе // Бизнес предложения : Информ.-аналит. журн. – 2005. – № 6. – С. 34-39.
3. Буряк П. Ю. Интегрировані підприємницькі структури: формування, ефективність, потенціал: [монографія] / П. Ю. Буряк. – Львів: Логос, 2007. – 468 с.

4. Калінько І. В. Сучасні організаційні аспекти формування підприємницьких мереж / І. В. Калінько, Л. С. Ладонько // *Наук. вісн. Чернігів. держ. ін-ту економіки та управл.* – 2011. – № 4 (12). – С. 125-132.

5. Катаев А. В. *Виртуальные бизнес-организации* / А. В. Катаев. – СПб. : изд-во Политехн. ун-та, 2009. – 120 с.

6. Кривенко С. В. Інноваційний механізм формування конкурентоспроможних підприємницьких структур / С. В. Кривенко // *Економічний часопис* – XXI. – 2014. – № 5-6. – С. 33-36.

УДК 336.2.026

ЗІРНИК К.

Наук. керівник БОРОВИК П.М.

м. Умань

ПРОБЛЕМИ ЗБАЛАНСУВАННЯ ДЕРЖАНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

В умовах фінансової кризи важливою та гостроактуальною є проблема збалансування державного бюджету. З цієї причини проблемам планування та виконання державного бюджету присвячені праці В.Ф. Піхоцького, І.Я. Чугунова, В.М. Федосова, та багатьох інших відомих науковців як в Україні так і за її межами. В той же час, реалії фінансової кризи 2008-2009 рр. та 2013-2014 рр. засвідчили недостатнє обґрунтування науковцями шляхів врегулювання бюджетних диспропорцій в державі та нестабільність і невідпрацьованість механізму мобілізації доходів до державної казни.

Нині структура витрат державного бюджету України потребує значних змін. Насамперед, на нашу думку, необхідно:

- суттєво збільшити рівень бюджетного фінансування промисловості, енергетики, будівництва, сільського і лісового господарства, дорожнього і житлово-комунального господарства;
- підвищити розміри соціальних виплат громадянам, що потребують державної допомоги;
- значно підвищити рівень бюджетного фінансування інновацій, загалом науково-технічного прогресу та інвестицій;
- збільшити рівень бюджетного фінансування соціально-культурних заходів та закладів;
- збільшити частку джерел доходів бюджетів муніципалітетів за рахунок ресурсів держбюджету [1-4].

В той же час для збільшення вищезгаданих бюджетних витрат необхідні значні кошти. Тільки зростання рівня доходів держбюджету дозволить збільшити його витрати. Поряд з цим, підвищення рівня податкового навантаження на платників податків спричинить зuboжіння основної маси населення України.

Тому, з метою недопущення погіршення рівня життя народу України необхідно не збільшувати, а навпаки зменшувати податкове навантаження на платників податків що є як фізичними так і юридични-

ми особами. В той же час, чинна система формування бюджетних доходів ще не відповідає умовам ринкової економіки, оскільки в Україні, всупереч рекомендаціям Євросоюзу існують значні деформації та нестабільність у податкових ставках, а надмірна кількість податкових пільг і привілеїв зумовлює необґрунтований перерозподіл ВВП та створює неоднакові економічні умови для господарювання і ведення бізнесу [3].

Таким чином, основним завданням державної фіскальної політики має бути формування справедливої, нейтральної та ефективної системи мобілізації доходів бюджету, націленої на зниження податкового навантаження на платників податків та формування сприятливих умов для розвитку підприємництва. Тому в ході розробки концепції вітчизняної фіскальної політики має бути врахована з одного боку необхідність забезпечення фінансовими ресурсами виконання функцій держави, а з іншого інтереси громадян та підприємств, за рахунок яких власне і формуються доходи державної казни.

На нашу думку, з метою усунення недоліків у формуванні доходів та фінансуванні витрат державного бюджету доцільно провести низку заходів, основними з яких повинні бути:

- реформування системи державного фінансового контролю, в ході якого необхідно скоротити кількість контролюючих органів у сфері бюджетного процесу та, одночасно, суттєво підвищити рівень відповідальності за бюджетні правопорушення;
- чітка регламентація функцій, прав і відповідальності фінансових органів при погодженні кошторисів витрат бюджетних установ та внесенні змін до них;
- запровадження нових та вдосконалення чинних нормативів щодо планування видатків бюджетними організаціями і установами.

Проте, головним завданням має бути не підвищення рівня бюджетного контролю чи розмірів штрафних санкцій за порушення бюджетного законодавства, а забезпечення високих темпів економічного зростання, внаслідок чого зростатимуть і доходи громадян і прибутки підприємств і доходи бюджетів всіх рівнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодацький В.П. Доходи і витрати державного бюджету України в сучасних умовах / В.П. Кодацький // *Економіка. Фінанси. Право.* – 2008. – № 5. – С. 19-21.
2. Буковинський С. Формування бюджетної політики у ринковому середовищі / С. Буковинський // *Вісник Національного банку України.* – 2006. – №6. – С. 14-21.
3. Головань М.М. Державний фінансовий контроль і його реформування / М.М. Головань // *Фінанси України.* – 2003. – №9. – С. 133-140.
4. Федосов В.М. Державний внутрішній контроль: стратегія розвитку / В.М. Федосов, І.Я. Чугунов // *Фінанси України.* – 2009. – №4. – С. 3-12.

УДК 331.101.234 (477)

Камінська А.

Наук. керівник: Скиба Т. В., к. е. н.

м. Житомир

МОЛОДІЖНИЙ РИНОК ПРАЦІ В УКРАЇНІ, ПРОБЛЕМНИЙ АСПЕКТ

Трансформація економіки України розкриває нові перспективи молоді щодо вільного вибору професії, місця проживання, характеру і місця застосування праці, ставить перед нею перешкоди, пов'язані з опануванням ринкової соціально-економічної ситуації. Сучасний стан ринку праці і зайнятості є дуже складним і суперечливим для підростаючого покоління. Однак через послаблення державного контролю за працевлаштуванням молоді, скорочення робочих місць, відсутність програм соціального захисту загострилася незахищеність молоді на ринку праці, з'явилися нові проблеми щодо її працевлаштування, реальним стало молодіжне безробіття.

Актуальність теми обумовлена тим, що молодь – це майбутнє країни, і від стартових умов її діяльності залежить розвиток суспільства. Саме молодь сьогодні в багато чому визначає політичні, економічні та соціальні структури суспільства. Завдяки високому інтелектуальному потенціалу, мобільності та гнучкості молоді люди мають можливість впливати на суспільний прогрес, визначаючи майбутнє суспільства, держави та світового співтовариства. Проблема молоді постає особливо гостро тому, що молоде покоління найменше інтегроване в соціальні зв'язки, виявляє найменше стійкості у поглядах і поведінці [1, с. 328].

Проблема працевлаштування молодих спеціалістів та роль у цьому процесі вищої школи є недостатньо вивченими, оскільки за умов офіційно задекларованої повної зайнятості та обов'язкового розподілу випускників вузів серед державних підприємств їй не вистачало. Основні причини складного становища молоді пов'язані з проблемами "життєвого старту": з рівнем матеріального забезпечення і соціальної захищеності, з можливістю здобуття освіти, початком трудової діяльності, утворенням і забезпеченням сім'ї, професійним ростом, кар'єрою. Середня заробітна плата молодих людей є майже вдвічі нижчою, ніж середня в Україні [2, с. 98-99].

Недостатня матеріальна забезпеченість, відсутність житла, вимушене використання матеріальної допомоги батьків нерідко формують у деякій частині молодих людей соціальний інфантилізм. Праця перестає займати найважливіше місце у структурі життєвих цінностей молоді, посилюються споживацькі настрої. Разом з цим, у виробничій сфері загострюється проблема безробіття. У віковій категорії до 18 років і 18-24 роки вона є у декілька разів вищою, ніж в інших вікових групах. Негативно впливає на особистість і невідповідність отриманої освіти і змісту

роботи, яку суспільство може надати сьогодні молодій людині. Це призводить до падіння престижу багатьох важливих для суспільства професій, до знецінення освіти [3, с. 55-56].

Аналіз статистичних і соціологічних даних свідчить, що головною ознакою становища молоді на ринку праці протягом останніх років є диспропорція між пропозицією та попитом на робочу силу. Більшість молоді в тому числі тієї, що навчається, прагне працювати і мати власні джерела існування. Однак у всіх вікових групах молоді існує значний розрив між рівнями економічної активності та зайнятості, що свідчить про наявність надлишку молодіжної робочої сили на ринку праці.

Гострою є для молоді і проблема вимушеної незайнятості, що призвело до формування численного контингенту безробітної молоді. Максимально високий рівень безробіття – у наймолодшій віковій групі (15–19 років), дуже високий – серед осіб 20–24 років. Навіть у старшій віковій групі молоді (25–29 років) він набагато вищий, ніж серед всього населення. Загострюється проблема працевлаштування молодих спеціалістів. Проблема безробіття полягає не так у відсутності вакансій, як у недостатній пропозиції привабливих робочих місць за розміром оплати, змістом, умовами праці. Основною перешкодою для працевлаштування молоді після закінчення навчальних закладів є відсутність практичного досвіду роботи за фахом, недоліки у професійній орієнтації і підготовці, надто високі запити молодих людей стосовно умов і змісту праці тощо.

Особливо турбує сучасну молодь зниження соціального рівня життя населення, інфляція, підвищення цін, заборгованість з виплат заробітної плати і стипендій, низький рівень доходів, неможливість задовольняти свої матеріальні потреби. Молодь розглядається як специфічна частка населення, яка має певні вікові межі, виконує важливі соціально-економічні функції і виступає суб'єктом економічної і соціальної діяльності. Комплексне дослідження молоді дало змогу уточнити її вікові межі, виявити притаманні їй характеристики та дати визначення соціально-економічної категорії молоді як суб'єкта економічної зайнятості, яке розкриває її характерні риси та роль у суспільному розвитку. Ринок праці не забезпечує повного та ефективного використання робочої сили молоді. В ньому існує розбалансованість за кількісними та якісними параметрами попиту та пропозиції робочої сили молоді. Внаслідок нижчої конкурентоспроможності молоді на ринку праці, недостатнього попиту на дану робочу силу, не привабливих умов зайнятості значна частка молоді стає безробітною або працевлаштовується у тіньовому секторі економіки. У системі вищих навчальних закладів зародився та формується новий вид робочої сили – робоча сила молоді вищих кваліфікаційних рівнів, яка спроможна виконувати творчу та інноваційну роботу і в недалекому майбутньому буде визначати про-

гресивний соціально-економічний розвиток країни. Вона характеризується тим, що здобула поглиблену підготовку у вищому навчальному закладі не нижче III рівня акредитації, має розвинені творчі здібності, її метою на ринку праці є розвиток кар'єри, отримання високої заробітної плати, підвищення власної конкурентоспроможності.

Найбільші труднощі в працевлаштуванні відчуває молодь, яка найменше конкурентоздатна на ринку праці в зв'язку з недостатньою профорієнтацією, низьким рівнем професійної підготовки і відсутністю досвіду практичної роботи. При цьому, аналіз сучасного стану молодіжного сектора праці, проведений науково-дослідним центром з проблем зайнятості населення на ринку праці Національної Академії наук України і Міністерством соціальної політики України, свідчить про те, що цю проблему передусім відчуває молодь, яка вперше вибирає професію і вступає в трудову діяльність після закінчення навчання. Тому розробка програм входження цих категорій в економічно-активну частину населення має актуальне значення для розширення рівня зайнятості і підвищення конкурентоздатності на ринку робочої сили [4, с. 512].

Разом з тим сьогодні в Україні ще не напрацьована цілісна концептуальна модель працевлаштування випускників державних вузів за умов ринкових відносин. Не розв'язані питання щодо прогнозу формування ринку праці, а отже й обґрунтування номенклатури спеціальностей. Вимагає змін і сама система підготовки молодих спеціалістів у вищих навчальних закладах з урахуванням ринкових вимог.

Досягнення збалансованого розвитку суспільства неможливе без достатнього знання існуючої ситуації в цій сфері зайнятості. Таким чином, вирівнювання становища молоді потребує проведення маркетингових досліджень ринку праці і попиту на спеціалістів різного профілю. Адже, саме на цьому етапі відбувається збіг інтересів і поєднання завдань виробничих підприємств та учбових закладів. Оскільки цей процес повинен бути постійним і безперервним, маркетингові дослідження необхідно включити до переліку головних завдань учбових закладів, на базі яких і потрібно створити відповідні центри.

Отже, одним з перспективних напрямів залучення молоді в суспільні процеси країни є забезпечення молоді робочими місцями. В умовах ринкової економіки, коли право на працю реалізується не через соціальні гарантії, а через особисту ініціативу, проблема зайнятості молоді набуває особливої гостроти. Ефективним шляхом її вирішення є опанування професії, яка б постійно мала попит в умовах доволі жорстокого конкурентного національного ринку праці, що, до того ж, прискорено інтегрується в загальносвітовий.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барвінський А. О. Соціологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.

2. Борисова Ю. В. Молодь в освітньо-професійному просторі: історико-соціологічний аналіз // Грані. – 2004. – № 2. – С. 88-92.

3. Вакуленко С. В. Особенности процесса трудоустройства выпускников вузов в современных условиях (по результатам мониторинга трудоустройства выпускников ХНУ имени В. Н. Каразина 2002-2004 гг.) // Методология, теория та практика соціологічного аналізу суспільства: збірник наукових праць. – Харків: Видавничий центр Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2005. – 716 с.

4. Волков Ю. Г., Добренков В. И., Нечипуренко В. Н., Попов А. В. Социология / Под ред. проф. Волкова Ю. Г. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Гардарики, 2004. – 512 с.

УДК 332.85:368.12

Крисак А.О.

м. Вінниця

ПРОБЛЕМИ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Страховання життя є однією з багатьох видів послуг, які пропонуються на сучасному страховому ринку. Воно є одним із видів особистого страхування, а тому являється одним із головних акумуляторів значних фінансових потоків, що зосереджені на страховому ринку. Сучасний етап розвитку світової економіки та міжнародних відносин, процеси ринкової трансформації національної економіки, входження України до системи світових господарських зв'язків зумовлюють необхідність розвитку страхового ринку з урахуванням світового досвіду та національних особливостей. Процеси ринкової трансформації національної економіки зумовлюють необхідність розробки шляхів ефективного використання світового досвіду в страхуванні життя для подальшого розвитку цієї послуги в Україні, що забезпечить всебічне здійснення економічних реформ та інтеграцію національної економіки у світове господарство.

В усіх країнах з ринковою економікою страхування життя є найважливішим елементом соціальної системи держави, що дозволяє успішно вирішувати багато суспільних проблем, а також задовольняти потреби фізичних осіб в забезпеченні стійких гарантій захисту їх економічних інтересів, збереженням добробуту і здоров'я.

Користуючись програмами страхування життя, фізичні особи в першу чергу зацікавлені у власній фінансовій незалежності при досягненні ними періоду неможливості задоволення своїх фінансових потреб не можуть не звертати уваги на ризики притаманні цьому виду страхування. Основні ризики при придбанні програм страхування життя наступні:

1) стандартні ризики – притаманні будь-яким договірним зобов'язанням укладеним на терміни понад 10 років;

2) ризик виникнення ситуації від якої фактично страхується особа (фінансова незалежність) до термі-

ну закінчення страхової угоди, тобто неможливість виконувати свої зобов'язання по сплаті страхових премій до закінчення строку дії страхового договору.

3) ризик зміни курсових коливань валюти яка є базою при укладенні договору страхування життя [2, с. 20].

На сьогодні в галузі безпеки життя, на ринку України, свою діяльність здійснюють вітчизняні та іноземні страхові компанії, але це не може свідчити про успішну діяльність всього сегменту ринку страхування життя. Станом на II кв. 2014 в Україні на ринку страхування життя діє 75 страхових компаній, які активно здійснюють свою діяльність по страхуванню життя.

Протягом останніх років спостерігається ріст надходження страхових премій від страхування життя: 2010 р. – 321,3 млн. грн., 2011 р. – 450,82 млн. грн., 2012 р. – 783,83 млн. грн., 2013 р. – 1 095,5 млн. грн. Вичерпної інформації станом на 2014 рік ще немає, але за I кв. 2014 р. – 206,9 млн. грн., за II кв. 2014 р. – 404,3 млн. грн.

Страхові виплати лайфовими компаніями за останні роки склали: 2010 р. – 9,7 млн. грн., 2011 р. – 16,0 млн. грн., 2012 р. – 23,9 млн. грн., 2013 р. – 37,7 млн. грн., а за I кв. 2014 р. – 14,1 млн. грн., за II кв. 2014 р. – 29,7 млн. грн. [1].

Виходячи з цього, це є безперечно позитивною тенденцією, але потенціал даного сегмента страхового ринку ще повністю невичерпаний. За останні роки зросла монополізація страхового ринку в цілому та компаній з страхування життя, що безперечно унеможливило конкуренцію.

Аналізуючи вітчизняний ринок страхування життя можна виділити ряд позитивних тенденцій: зростання загального обсягу страхових премій, зростання капіталізації та платоспроможності страхових компаній, підвищення рівня прозорості страхових компаній, збільшення обсягу страхових виплат, зростання чисельності здійснених у даному виді страхування.

Проте, розвиток страхування життя в Україні стримується багатьма об'єктивними і суб'єктивними чинниками. Основні причини цього – відсутність платоспроможного попиту на страхові послуги внаслідок низького рівня життя населення, нестійкості податкової системи, відсутності економічних стимулів для розвитку страхування, невідновлена довіра до фінансових компаній, нестача інформації, не найкращий імідж даної послуги.

Також серед негативних чинників, які стримують розвиток ринку страхування життя, можна виділити наступні:

- невміння страховиків позиціонувати свій товар на ринку;
- недосконалість захисту прав споживачів страхових послуг;
- недостатність надійних фінансових інструментів для інвестування;
- використання страхового ринку суб'єктами господарювання для оптимізації оподаткування та витоку коштів за кордон;

- недостатній рівень кадрового забезпечення страхового ринку;
- низький рівень страхової культури населення.

Незважаючи на ці всі негативні фактори, вітчизняні експерти вважають, що потенціал розвитку українського ринку страхування життя дуже великий унаслідок новизни цієї послуги на фінансовому ринку, національні страхові компанії займаються страхуванням життя 10-15 років і ще не нагромадили капіталу і репутації [3, с.59].

Західні експерти також позитивно оцінюють перспективи вітчизняного страхового ринку, вважають, що український ринок страхування життя – один з найпривабливіших в Європі, оскільки має великий потенціал розвитку.

Як зазначають експерти для розвитку цієї галузі в Україні необхідно:

- підвищити добробут громадян і поліпшити стан корпоративних і державних фінансів;
- законодавчо нормувати визначення фінансових ризиків;
- розвивати класичні види довгострокового і накопичувального особистого страхування;
- освоїти нові види страхування життя та поліпшити якість послуг;
- підвищити рівень капіталізації страхових компаній, їх фінансову стійкість, плато- і конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість;
- розвивати сучасну інфраструктуру ринку страхування життя;
- підвищити ефективність менеджменту та маркетингового аналізу сегментів ринку;
- приділити особливу увагу вдосконаленню страхової справи в регіонах;
- підвищити якість підготовки і перепідготовки кадрів страхового бізнесу;
- впроваджувати в практику роботи страхових компаній новітні Інтернет-технології;
- підвищити страхову культуру населення і його довіру до страхових компаній.

Сприятливі розвитку українського ринку страхування життя має насамперед держава і саме вона має: провести заходи стосовно популяризації страхування життя, які б підвищили ступінь довіри до інституту страхування загалом; запровадити умови, які б дозволили страховикам пропонувати привабливі програми нагромадження капіталу і були б доступні більш широкому загалу, а також на державному рівні приділити значну увагу розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/>.
2. Третьякова Г. Особливості та процедури страхування життя в Україні / Г. Третьякова // Фінансовий ринок України. – 2014. – №5. – С.18-22.

3. Ширманов О.А. Стан та проблеми розвитку ринку страхування життя в Україні / О.А Ширманов, Л.В. Руєул // Страхова справа. – 2013.- №10.- С.52-61.

УДК 658.310.7:658.14

Лось А.Ф. к.е.н.

м. Ніжин

ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ДОХОДИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Доход є однією з найдавніших категорій, яка відіграє ключову роль у діяльності будь-якого підприємства і, через валовий внутрішній продукт, у соціально-економічному розвитку країни в цілому. В умовах ринкової економіки діяльність кожного суб'єкта господарювання зосереджена на отриманні максимального доходу (прибутку), тобто кінцевому фінансовому результаті. Для суб'єктів господарювання він одночасно є метою, результатом, стимулом і чинником економічної безпеки, який впливає на формування фінансових ресурсів, збільшення ринкової вартості, ефективність їх виробничої діяльності.

Прибуток підприємства – це фінансовий результат його діяльності, який виникає як вартісна форма прояву синергетичного ефекту від поєднання в про-

цесі здійснення цієї діяльності усіх її складових елементів, являє собою різницю між отриманим у певному періоді часу доходом та витратами на її здійснення і дозволяє охарактеризувати ефективність цієї діяльності [1, с. 77].

Рівень доходів (прибутків) визначається багатьма факторами, що мають розгалужену структурну класифікацію і по різному впливають на їх формування та розподіл.

Класифікація факторів, що прямо чи опосередковано впливають на формування та розподіл доходів (прибутків), наведена на рис. 1.

З рисунка 1 можна зробити висновок, що фактори впливу на доходи суб'єктів господарювання є як внутрішні, так і зовнішні чинники, що формуються на макро- та мікрорівнях. Фактори макросередовища не залежать від діяльності окремого суб'єкта і визначаються в сукупності їх результатів, а мікросередовища – визначаються внутрішньоорганізаційною складовою кожного з них та є особливостями їх функціонування.

Головною передумовою підвищення ефективності діяльності підприємства є оптимізація впливу кожного з існуючих факторів на доходи суб'єктів господарювання. Тому для ефективного управління ними необхідно, перш за все, оцінити внутрішні і зовнішні фактори, які безпосередньо впливають на процес їх формування.

Рис. 1. Структура факторів впливу на доходи (прибутки) суб'єктів господарювання
Джерело: розроблено автором

Одним з основних факторів, що має значний вплив на порядок формування доходів господарюючих суб'єктів, є система податків та зборів.

Незважаючи на те, що наведені на рис. 1 фактори можуть бути більш значущими у здійсненні впливу на фінансовий стан суб'єктів господарювання, однак податки є тим фактором, яким можна управляти, впливаючи на поведінку останніх, регулюючи рівень їх доходів (прибутковість). Ефективність державного управління системою оподаткування, вміння швидко реагувати на зміни кон'юнктури ринку може значно мінімізувати негативний вплив всіх інших факторів.

Податки є особливим фактором, що має обернений вплив на доходність господарюючих суб'єктів. Їх дія проявляється як у здійсненні регулюючої, так і фіскальної функції, адже податкові надходження бюджетів через систему розподілу забезпечують потреби науки, культури, освіти, управління, функціонування всіх ланок соціальної сфери. Податкова дисципліна є важливою умовою стабільного економічного і соціального зростання в державі [2, с. 310].

На сьогоднішній час в Україні, як в суспільстві, так і у дослідженнях науковців, висвітлюється думка про те, що відміна значної кількості податків призведе до зростання доходності суб'єктів господарювання та підвищення їх рентабельності, що є основою розширення виробництва та зростання темпів економічного розвитку країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зелікман В.Д. "Визначення поняття "прибуток" як економічної категорії" / В.Д. Зелікман // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ – 2010. – № 3 (23). – С.74-78.
2. Олейнікова Л.Г. Заходи по удосконаленню податкового адміністрування в Україні / Л.Г. Олейнікова // Вісник Житомирського державного технологічного університету – 2012. – № 2 (60). – С. 310-311.

УДК 336.226.112.2

Мараховська Т.М. к.е.н.
м. Вінниця

ОПОДАТКУВАННЯ ДИВІДЕНДІВ

Зміни внесені до Податкового кодексу визивають ряд запитань. Спірним моментом є оподаткування пенсій та пасивних доходів. Оподатковуються суми пенсій, включаючи суму їх індексації або щомісячного довічного грошового утримання, якщо їх розмір перевищує три розміри мінімальної заробітної плати згідно статті 164.2.19. Передбачена норма вступає у протиріччя зі статтею 167.1. Податкового кодексу. "Ставка податку становить 15 відсотків бази оподаткування щодо доходів, нарахованих (виплачених, наданих) (крім випадків, визначених у пунктах 167.2-167.6) у тому числі, але не виключно у формі заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших

виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами, якщо база оподаткування для місячного оподаткованого доходу не перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного податкового року". Пенсія є соціальною виплатою, а не доходом і не повинна оподатковуватися. Враховуючи пенсійне законодавство оподатковуватися може пенсія, що перевищує десять прожиткових мінімумів встановлених для працездатних осіб, так як нарахування єдиного соціального внеску здійснюється на суму, що не перевищує десять прожиткових мінімумів.

Оподаткуванню підлягають пасивні доходи. Згідно статті 167.5.3. термін "пасивні доходи" означає такі доходи: проценти на поточний або депозитний банківський рахунок; проценти на вклад у кредитних спілках; інші проценти; процентний або дисконтний дохід за іменним ощадним сертифікатом; плата, що розподіляється відповідно до пайових членських внесків членів кредитної спілки; дохід, який виплачується компанією, що управляє активами інституту спільного інвестування, на розміщені активи відповідно до закону, включаючи дохід, що виплачується (нараховується) емітентом у результаті викупу (погашення) цінних паперів інституту спільного інвестування, який визначається як різниця між сумою, отриманою від викупу, та сумою коштів або вартістю майна, сплаченою платником податку продавцю (у тому числі емітенту) у зв'язку з придбанням таких цінних паперів, як компенсація їх вартості; дохід за іпотечними цінними паперами (іпотечними облігаціями та сертифікатами) відповідно до закону; відсотки (дисконт), отриманий власником облігації від їх емітента відповідно до закону; дохід за сертифікатом фонду операцій з нерухомістю та дохід, отриманий платником податку у результаті викупу (погашення) управителем сертифікатів фонду операцій з нерухомістю в порядку, визначеному в проспекті емісії сертифікатів; інвестиційний прибуток, включаючи прибуток від операцій з облігаціями внутрішніх державних позик, у тому числі від зміни курсу іноземної валюти; роялті; дивіденди. Ставки податку на пасивні доходи встановлюються у таких розмірах: 20 відсотків – для пасивних доходів, у тому числі нарахованих у вигляді дивідендів по акціях та інвестиційних сертифікатах, що виплачуються інститутами спільного інвестування і 5 відсотків – для доходів у вигляді дивідендів по акціях та корпоративних правах, нарахованих резидентами – платниками податку на прибуток підприємств.

Виплати дивідендів здійснюються власнику корпоративних прав незалежно від того, чи є оподатковуваний прибуток. Емітент корпоративних прав, який приймає рішення про виплату дивідендів своїм акціонерам (власникам), нараховує та вносить до бюджету авансовий внесок із податку на прибуток. Але аван-

совий внесок, передбачений підпунктом не справляється у разі виплати дивідендів фізичним особам.

Таким чином дивіденди виведені із загальної схеми оподаткування і оподатковуються за пільговою ставкою. Зрозуміло, що дивіденди виплачуються з чистого прибутку, але заощадження на банківських рахунках громадян та внесення коштів до інститутів спільного інвестування здійснюється з доходів після сплати податку. Тому виникає питання, хто зацікавлений у пільговій ставці.

УДК 658.512:658.7

Осетрова О.П. к.е.н.,
м. Вінниця

РЕІНЖИНІРИНГ БІЗНЕС – ПРОЦЕСІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах покращення фінансово – господарської діяльності підприємства виникає необхідність кардинальних змін у роботі та пошук інструментів покращення діяльності підприємства. Саме тому важливість реінжинірингу бізнес – процесів, в основу яких покладено ідею переходу від функціонального підходу управління до процесного, є дуже високою і актуальною.

Одним з ефективних підходів до реструктуризації підприємства є реінжиніринг бізнес-процесів на основі сучасних інформаційних технологій. Об'єктом реінжинірингу є процеси, а не підприємство. Підприємство проводить реінжиніринг не відділень виробництва або продажу, а здійснює реінжиніринг роботи, яку виконують люди в цих підрозділах. Тобто, реінжиніринг передбачає фундаментальне переосмислення та радикальне перепроєктування ділових процесів для досягнення різких, стрибкоподібних покращень у вирішальних, сучасних показниках діяльності компанії, таких, як вартість, якість, сервіс і темпи. Це визначення містить чотири ключових слова: фундаментальний, радикальний, різкий або стрибкоподібний та процес. Задача реінжинірингу – це фундаментальне переосмислення і радикальне перепроєктування існуючої роботи для отримання змін [1].

Деякі підприємства і сьогодні значною мірою організовують свою діяльність за принципами, які виходять із теорії А.Сміта, характерними для масового виробництва типової продукції, що виконується великою кількістю некваліфікованих працівників з використанням простого обладнання. При традиційній структурі компанії увага фокусується на завданнях, роботах, моделях, структурах. Сучасний ринок потребує орієнтації на окремі групи споживачів. Ринок продуктів та послуг став набагато ширшим, а конкуренція – агресивнішою, учасники ринку

добре поінформовані щодо альтернатив постачання необхідної їм продукції та послуг.

Інжиніринг бізнесу пропонує перейти від застарілої організації робіт до управління бізнес-процесами – множини кроків діяльності, яка починається з одного або більше входів і закінчується створенням продукції, яка необхідна клієнтові. Призначення кожного бізнес – процесу полягає в тому, щоб запропонувати клієнтові товар чи послугу, яка б задовольняла його за вартістю, якістю і сервісом. Підприємства, яким необхідний реінжиніринг бізнес – процесів такі:

1) підприємства, які перебувають на межі краху через те, що ціни на товари помітно вищі, ніж у конкурентів, та (або) якість товарів (сервіс) помітно нижча, ніж у конкурентів. У цих компаній немає вибору: якщо вони не вживуть рішучих заходів, вони неминуче збанкрутують;

2) підприємства, які на даний момент не перебувають у скрутній ситуації, але керівництво яких передбачає неминучість виникнення проблем, пов'язаних, наприклад, з появою нових конкурентів, зміною вимог клієнтів, економічного оточення тощо;

3) підприємства, які не мають проблем ні зараз, ні в найближчому майбутньому. Це компанії – лідери, які провадять агресивну політику з розвитку. Вони не задовольняються поточним станом і за допомогою реінжинірингу бажають досягти кращого. Мотивами проведення реінжинірингу бізнес – процесів у таких компаніях можуть бути впровадження інформаційних технологій (ІТ), сертифікація системи менеджменту якості, успішні приклади конкурентів, зміни у законодавстві [2].

Проведення реінжинірингу бізнес – процесів (РБП) є складним процесом, який потребує часу та концентрації зусиль всієї організації. Реінжиніринг і його швидке та ефективне здійснення вимагають виділення спеціального бюджету, без якого початок і проведення всього комплексу робіт неможливі.

Реінжиніринг бізнес-процесів передбачає чотири етапи реалізації:

- підготовчий;
- стратегічне планування;
- перепроєктування процесів;
- передача керівним комітетом і реінжиніринговою командою повноважень групі з реалізації проекту, тобто вищим менеджерам організації.

Реалізація принципів реінжинірингу бізнес – процесів неможлива без використання сучасних інформаційних технологій, які, з одного боку, прискорюють зв'язки учасників бізнес-процесів, а, з другого боку, підвищують якість прийнятих рішень в ході виконання бізнес – процесів [3].

Стратегічна мета інформаційних технологій – сприяти менеджменту, реагувати на динаміку ринку, створювати, підтримувати та поглиблювати конкурентну перевагу.

Бізнес – процес – це послідовність робіт, спрямованих на вирішення одного із завдань підприємства, наприклад, матеріально-технічне постачання, планування. Для моделювання різних бізнес – процесів в організаціях використовується спеціалізоване програмне забезпечення.

Аналіз бізнес – процесів дає можливість виявити й усунути "вузькі місця" в інформаційних потоках підприємства: усунення ризику неповної, неточної інформації, дублювання інформації. Але, крім цих ризиків, існують і інші фактори, що загрожують нормальному функціонуванню підприємства. Тому тільки однієї оптимізації інформаційних потоків недостатньо: необхідний комплексний і універсальний підхід до керування ризиками підприємства.

Отже, реалізація проектів реінжинірингу бізнес-процесів є абсолютно доцільним організаційно – перетворюючим заходом, який забезпечує виживання промислових підприємств в екстремальних, кризових ситуаціях та прискорює їх реакції на зміни у бізнес – середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тельнов Ю.Ф. Реинжиниринг бизнес-процессов. Компонентная методология / Тельнов Ю.Ф. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2011. – 320 с.
2. Абдикеев Н.М. Реинжиниринг бизнес-процессов / Н.М. Абдикеев, Т.П. Данько, С.В. Ильдеменов, А.Д. Киселев. – М.: Эксмо, 2005. – 578 с.
3. Дубров А. М. Моделювання ризикових ситуацій в економіці й бізнесі / А. М. Дубров, Б. А. Лагоша, Е. Ю. Хрусталева. – М. : Финансы и статистика, 2013. – 125с.

УДК 336.2.026

ПЕТРИШИНА Я.

Наук. керівник БОРОВИК П.М.

м. Умань

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Розвиток нових форм господарювання, розширення самостійності товаровиробників, формування ринкової інфраструктури, різке зменшення державного впливу на розвиток виробничих відносин і розподіл матеріальних благ докорінно змінили як умови функціонування вітчизняного страхового ринку, так і види страхових послуг, які пропонують страхові компанії фізичним та юридичним особам. [1, с.15]

Нині страхування – чи не єдина галузь економіки України, яка протягом останніх років має стабільний щорічний приріст обсягів наданих послуг. Водночас, незважаючи на номінальне зростання обсягів страхового ринку, ця галузь забезпечує сьогодні перерозподіл незначної частини валового внутрішнього про-

дукту. Українські страхові компанії ще не закумулювали значні розміри інвестиційних ресурсів, тому їх частка у ВВП є незначною.[2, с. 8-10]

Зважаючи на викладене, зрозуміло чому проблематиці страхового ринку в Україні присвячено цілий ряд наукових публікацій, зокрема праці Осадця С.С., Базилевича В.Д., Навроцького С.А. Наукові напрацювання перелічених, та безлічі інших вчених, в яких досліджено окремі аспекти страхової діяльності, присвячені насамперед як теоретичному обґрунтуванню засад функціонування страхового ринку, уточненню економічної сутності категорії "страхування", так і вдосконаленню нормативної бази, що врегулює страхові відносини та підвищенню платоспроможності страхових організацій та вдосконаленню оподаткування страхових компаній.

Разом з тим сьогодні розвиток страхового ринку відбувається на фоні позитивних змін в макроекономічній ситуації в державі (зростання добробуту населення та посилення рівня державного регулювання та нагляду за страховою діяльністю).

Незважаючи на позитивні зрушення у вітчизняній економіці, яке спостерігається на протязі останніх років, страховий ринок в нашій країні ще молодий і перебуває у стадії формування. Але уже нині страхування стає важливішим сегментом ринкових економічних відносин. Саме страхування в змозі забезпечити не тільки безпеку, стабільність, соціальні гарантії в суспільстві через механізм страхового захисту, але в перспективі може стати серйозним механізмом перерозподілу інвестиційних ресурсів та через інвестиційні проекти страхових компаній – одним із факторів підвищення рівня зайнятості населення.

Проте, розвиток страхового ринку в Україні стримує негативний вплив наступних факторів:

- відсутність державної політики розвитку як економіки в цілому, так і програми розвитку ринку страхових послуг,
- неузгодженість господарського і страхового законодавства;
- недосконалість податкового законодавства;
- нестабільність умов фінансової діяльності окремих суб'єктів;
- слабкість стимулів для розвитку страхового ринку [1-3].

Перелічені проблеми обумовлюються необхідністю розробки політики державної підтримки ефективного розвитку страхування у поєднанні з загальнонаціональними економічними пріоритетами, яка б передбачала умови для подальшого розвитку законодавчої та удосконалення нормативної бази, для визначення основних напрямків формування механізму страхових послуг з метою забезпечення соціального захисту, зокрема: страхування майна, страхування відповідальності, страхування фінансових ризиків, а також медичне страхування, страхування життя, страхування від нещасних випадків на виробництві.

Крім того, на нашу думку, вітчизняним страховим компаніям потрібно суттєво розширити спектр страхових послуг, а науковцям необхідно розробити пропозиції щодо вдосконалення механізму оподаткування страхової діяльності, з метою забезпечення вітчизняних страхових компаній певними конкурентними перевагами, що дозволить їм завоювати світовий ринок страхових послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базилевич В.Д. Страхова справа. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич – К.: Товариство “Знання”, 2002. – 203 с.
2. Гуцуляк С.А. Страховое дело в Украине. / С.А. Гуцуляк, К.П. Залетив, А.И. Перетятко, В.И. Шевченко – К. Международная агенция “BeeZone”. 2005 – 614 с.
3. Осадець С.С. Страхування. / С.С. Осадець – К.: КНЕУ, 2002 – 599 с.

УДК 339.924(477)

Хільська І.І.
м. Вінниця

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Одним із головних пріоритетів зовнішньоекономічної політики України на сучасному етапі є міжнародна економічна інтеграція у всіх сферах господарського життя. Європейський вибір нашої держави відкриває нові перспективи співробітництва з розвиненими країнами континенту, надає можливості економічного розвитку, зміцнення позицій України у світовій системі міжнародних відносин. Європейський Союз є найбільшим суспільно-політичним та економічним утворенням на євразійському просторі. Він об'єднує країни з високим рівнем розвитку, з високим рівнем соціальної підтримки. Звичайно ж, членство у такому союзі і престижне, і вигідне з точки зору рівня життя й існування країни. Всі ці фактори, а також бажання жити на рівні країн ЄС, приваблюють до Євросоюзу нових кандидатів, серед яких активну позицію займає Україна.

Проблеми вступу до цієї організації було актуалізовано в середині 2000-х років, коли Україна визначилася з основним напрямком розвитку щодо євроінтеграції. Членство у СОТ було обов'язковою умовою для будь якої країни, що прагне інтегруватися у світове господарство, тому що лівова частка двостороннього співробітництва між країнами відбувається на торговельно – економічному рівні. І саме у всесвітній організації торгівлі формуються правила торговельно-економічної, інвестиційної, податкової митної політики на глобальному рівні. Членство в СОТ є базовим критерієм відповідності економіки країни міжнародним стандартам. Повноправного членства

у Світовій організації торгівлі наша держава набула 16 травня 2008 року.

СОТ сьогодні – це 159 країни світу, понад 95 % обсягу світової торгівлі, понад 90 % світового ВВП і понад 85 % населення світу.

Після отримання членства у СОТ основним пріоритетним завданням для досягнення першого інтеграційного етапу – є створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. У червні 2010 року Угоду про вільну торгівлю з Європейською асоціацією вільної торгівлі (Норвегія, Швейцарія, Ісландія та Ліхтенштейн), яка набрала чинності з 1 червня 2012 року

Політичну частину Угоди про асоціацію з Європейським Союзом України було підписано 21 березня 2014 року. Економічну частину цієї угоди було підписано 27 червня 2014 року. На сучасному етапі взаємовідносини між Україною та ЄС відбуваються в рамках “Східного партнерства”, яке розраховано на шість країн – Україну, Грузію, Армению, Азербайджан, Молдову и Білорусію.

Для роботи в рамках “Східного партнерства” створено чотири платформи: перша – в сфері управління і права, друга – економічна інтеграція і регуляторна сфера, третя – присвячена питанням енергетичної безпеки й четверта – це контакти між людьми. Чиновники пояснюють, що ці чотири платформи будуть структурою для співпраці на багатосторонньому рівні “Східного партнерства”, саміти якого будуть проводитися один раз на два роки, а міністри закордонних справ зустрічатимуться щорічно.

Ідея “Східного партнерства” заключається у тому, щоб реформи в країнах-учасниках партнерства привели їх ближче до європейської моделі. Це можливість на багатосторонній основі пояснити, що таке Європа. Згідно цієї угоди обговорюється з Україною договір про асоціацію, який приведе з боку Української сторони до обов'язків щодо виконання ряду м'яких регуляторних сфері.

Разом з тим, центральним елементом партнерства будуть двосторонні контакти. Ключовим елементом цих контрактів стануть досягнення європейських стандартів в економічній, політичній сферах і перспектива лібералізації візового режиму. Четвертий елемент для двосторонньої співпраці лежить в сфері енергетичної безпеки.

27 квітня 2015 року у Києві був проведений саміт “Україна – ЄС”, на якому розглядалися ці питання.

Інтеграція України до єдиного економічного простору можлива лише при досягненні відповідного рівня якості життя населення, інтегральним показником якого в країнах євросоюзу є ВВП на душу населення. За оцінками експертів України, для безпроблемного вступу до ЄС необхідно досягнення рівня ВВП в межах 8-10 тис. дол. на душу населення. Якщо у центральних областях України цей показник становить 5,5 тис. дол. на рік, то в окремих регіонах (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька області) він ледве перевищує 3 тис. дол. на душу населення.

На процеси включення України до сучасної системи світогосподарських зв'язків впливають конкретні зовнішньо- та внутрішньо-економічні фактори. Важливе значення має такий фактор як структурна перебудова національної економіки орієнтована на сучасні техніко-економічні, екологічні, соціальні стандарти. Негативними чинниками структури економіки України є:

- велика питома вага фізично та морально застарілої техніки (70–80%).
- незбалансованість галузевої структури промисловості, потенціал промисловості майже на 90 % формують важкі галузі;
- питома вага виробництва предметів споживання становить близько 30%, тоді як у розвинутих країнах – 50–60%.

На даному етапі в умовах кризового стану, військових дій і наявності негативних тенденцій у розвитку національної економіки передбачається зупинити інфляційні процеси і падіння виробництва, досягти фінансової макростабілізації, зберегти науково-технічний потенціал і створити комплекс умов для виходу економіки з кризового стану.

Пріоритетним на даному етапі є реформування податкової системи держави і зменшення податкового тиску на виробника. Передбачаються зміни у діючому Податковому Кодексі (зменшення податків з 22 до 11), але не створюються умови для розвитку малого та середнього бізнесу, який складає невелику частку у структурі ВВП (7–8%). Для порівняння у зарубіжних країнах середня частка перевищує 65–75%.

Доцільним є комплекс заходів для подання тіньової економіки держави, яка за різними оцінками

вітчизняних фінансистів – економістів складає 40–60 % ВВП (кризовим явищем вважається 30 % ВВП). Характерними рисами має стати нарощування виробництва конкурентоспроможної, високотехнологічної продукції.

Крім того, посилюється процедура виконання країнами норм відповідності європейським стандартам, згідно яких: рівень інфляції не повинен перевищувати 2–2,5%; борг країни – не більше 60% ВВП; ріст ВВП – не менше 2,5–3,0%.

Для успішного просування України на міжнародні ринки необхідне суттєве коригування зовнішньоторговельної політики за такими стратегічними напрямками:

- розвивати експортний потенціал держави в рамках міжнародної спеціалізації, яка б органічно поєднувалася з вигідними для України напрямками структурних трансформацій в економіці;
- нарощувати зусилля в найперспективніших секторах світової економіки (електроніка, енергетика, матеріали із заздалегідь заданими властивостями, біотехнології; науково-технічні, інжинірингові, консалтингові послуги, міжнародний туризм і т.д.);
- створювати конкурентоспроможні транснаціональні корпорації, освоювати стратегії глобального маркетингу, технології реалізації великих міжнародних коопераційних проєктів;
- забезпечити збалансованість експорту й імпорту, торговельних і поточних платіжних балансів України.

МЕНЕДЖМЕНТ ТА МАРКЕТИНГ

УДК 004.738.5:304

Бондар Р.

Наук. керівник: Скиба Т. В., к. е. н.

м. Житомир

NETWORKING ЯК КОНСТРУКТОР УСПИХУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Необхідною умовою успішної соціальної і професійної діяльності є використання знань з пошуку потенційно привабливих варіантів партнерів, роботодавців, співробітників та інвесторів. Під час налагодження ділових контактів все більшу роль відіграють особисті зв'язки і знайомства. Практика господарювання підтверджує ефективність пошуку роботи через посередників, які пов'язані дружніми, сімейними або фінансовими відносинами. Проте, застосування таких знань можливе тільки при можливості їх спільного використання.

Теоретичною основою нетворкінгу є концепція соціального капіталу, що включає в себе горизонтальні зв'язки між людьми, соціальні мережі і норми, що впливають на продуктивність і добробут різних спільнот. Соціальний капітал це продукт організованої взаємодії, що має не індивідуальну, а суспільну природу, що властивий людським стосункам. Як елемент функціонування суспільної системи соціальний капітал є суспільним благом. В свою чергу нетворкінг, являє собою таку форму соціального капіталу як структурний капітал мережі, асоціації, інститути, правила і регламенти, що регулюють їх функціонування.

В широкому сенсі слова нетворкінг – це сучасний напрям менеджменту, освоєваний в вітчизняному діловому співтоваристві. Затребуваність цього явища настільки ж висока, скільки мало вивчена. Нетворкінг це інструмент, орієнтований на досягнення результатів через партнерські відносини або відносини “продавець-покупець”. Це вміння знаходити і встановлювати контакти з потрібними людьми, вибудовуючи при цьому мережу контактів так, щоб вона працювала на імідж ділової людини. Нетворкінг це філософія і мистецтво перетворювати “просте рукостискання” в повноцінний і довгостроковий діловий контакт, який приносить користь.

Дане поняття включає в себе побудову та розвиток персональної мережі ділових контактів, корисних зв'язків, які працюють на досягнення мети ділової людини будь-то просування в кар'єрі, підвищення продажів, пошук інвесторів і партнерів, пошук ділових пропозицій, роботи тощо.

Загальноновизнаним є той факт, що комунікація в бізнесі грає одну з ключових ролей. Суть комунікації

обмін інформацією та встановлення взаємодії, укладання угоди. Ефективні комунікації в сфері бізнесу представляють собою той унікальний і ліквідний капітал, який дозволяє компанії досягти успіху, сприяє зміцненню її репутації та іміджу на ринку [1, с. 8].

Як відомо, бізнес це люди, які ним керують. Таким чином, організація соціальних мереж стає необхідною умовою досягнення успіху в конкурентному середовищі. В цілому нетворкінг може бути розглянутий і як сукупність ділових навичок людини щодо встановлення значущих соціальних контактів, і як алгоритм або технологія розвитку мережі ділових зв'язків, і як актуальне соціальне явище в сучасному суспільстві. Також це один зі способів побудови ефективних відносин між людьми зі схожими інтересами та цілями. Він передбачає активне знайомство з людьми та створення постійно зростаючого списку зв'язків.

Залежно від цілей/інтересів і сфер діяльності види нетворкінгу можуть бути найрізноманітнішими: особистий нетворкінг для просування по службі; діловий нетворкінг як маркетинговий метод, який використовується для створення ділових можливостей по мережах, об'єднуючи однодумців; нетворкінг в галузі досліджень/знань тощо.

Сьогодні нетворкінг вже розділився на дві течії: “позитивний” і “негативний”. Позитивний нетворкінг полягає в тому, що, налагоджуючи зв'язки, людина в першу чергу думає про те, чим вона може бути корисною іншій людині. Негативний нетворкінг, навпаки, передбачає, що налагодження зв'язків ведеться з метою зрозуміти, чим інша людина може бути корисна Вам, як вона може стати в нагоді, в яких цілях її можна використати [3, с. 56].

Причина появи нетворкінгу очевидна: існують практичні завдання, що вимагають рішень, які стали настільки складними, що більшість компаній не можуть покладатися лише на власних інноваційних геніїв, якими б блискучими фахівцями не були ці люди.

Однією з ефективних технік нетворкінгу вважається побудова потрібних відносин з потрібними людьми за допомогою відвідування максимально можливої кількості заходів, де збираються корисні люди. Цю техніку ще називають “колекціонування візиток”. При реалізації даної техніки створюється команда, з'являється необхідний авторитет.

Стає очевидним, що в структурі самої мережі існують великі знання і, створюючи належні умови для обміну інформацією та діяльності на їх основі, ми можемо знаходити абсолютно нові рішення. Залежно від цього виділяють сім головних принципів нетворкінгу:

1. Ініціювання ділових контактів. Не варто чекати нових знайомств. Потрібно робити перший крок

самостійно. Статистика показує, що саме далекі знайомства приносять найцікавіші пропозиції, наприклад при пошуку роботи. Існують різні інструменти для знайомств інтернет, соціальні мережі, особисті зустрічі, ділові заходи та конференції, телефон та e-mail, вечірки та клуби за інтересами. Потрібні люди завжди знайдуться десь поруч.

2. Готовність до знайомства. Воно може відбутися в найнесподіваніший момент. Тому необхідно завжди брати з собою візитки. Також необхідно нагадати про себе за допомогою електронних листів.

3. Взаємний інтерес, або "Чим я можу бути корисний?". Чим більше ділова людина думає про інтереси оточуючих і їх потреби, намагається допомогти їм (безкорисливо) і бути корисним, тим більше вони готові запропонувати щось цікаве йому. Саме цей принцип приводить в рух весь механізм нетворкінгу.

4. З'єднання ланок у ланцюзі, що полягає в знайомстві людей один з одним: партнерів з партнерами, друзів з друзями, вони теж можуть бути взаємно цікаві і корисні. Необхідно вміти правильно представити людей один одному. Успіх полягає в тому, що нетворкінг починає транслювати ту інформацію, яку в нього запускають: люди знають про об'єкт нетворкінгу і починають говорити про нього, внаслідок цього спрацьовує принцип "сарафанного" радіо, зв'язки починають працювати і приносять ідеї.

5. Лише позитивна інформація. Необхідно пам'ятати про етичному заборону на поширення будь-якої негативної інформації: вона згубна для ділової репутації. Позитивні емоції та враження дуже важливі при підтримці ділових знайомств: вони їх притягують.

6. Важливість будь-яких контактів. Не варто ділити людей на потрібних і непотрібних. Невідомо, ким завтра стане людина, якою сьогодні знехтували. Неактуальний контакт для одного може бути дуже важливий для іншого.

7. Підтримка контактів. Над зв'язками потрібно працювати: підтримувати, закріплювати і розвивати. В основі правильного нетворкінгу лежить принцип: зав'язуючи знайомство, насамперед слід думати не про те, чим ця людина може бути корисною, а про те, чим можна бути корисним їй.

За даними досліджень, 26% респондентів вважають особисті знайомства і зв'язки в професійній сфері пріоритетно важливими для успішної кар'єри. Близько 62% переконані, що зв'язки хороша допомога, хоч і не настільки важливі для кар'єрного зростання. Незважаючи на ці дані, прагнення до вивчення і втілення на практиці нетворкінгу в країні поки невелика [2].

Отже, підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що нетворкінг набагато ширше бізнес-відносин. Як спосіб життя він прийнятний для людей різних соціальних станів і груп. Це наука вміння дружити з великою кількістю людей на рівних. Для кожної людини нетворкінг буде трансформуватися залежно від якостей характеру і моральних установок

самої людини. Родичі, однокласники, сусіди, знайомі, колеги це все живі складові мережі нетворкінгу, що вимагає постійної і особливої уваги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гапоненко А. Л. Управление знаниями. Как превратить знания в капитал / А. Л. Гапоненко, Т. М. Орлова. – М.: Эксмо, 2008.
2. Индина Т. Нетворкинг: связи решают все! / Т. Индина / Бизнес издание "Я – номер один", июль-август 2011. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.arsenal-hr.ru/portal/article/152>.
3. Резак Д. Связи решают все. Правила позитивного нетворкинга / Д. Резак, Д. Томсон, Г. Холгрэн-Резак. – М.: Эксмо, 2012.

УДК 351.83:331.215

Вдовиченко А.

Наук. керівник Нікітчина О. В.

м. Житомир

МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА ТА ПРОЖИТКОВИЙ МІНІМУМ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ

Українці вірять, що Угода про асоціацію України з ЄС стане перехідним етапом щодо покращення рівня якості життя та наближення до європейських норм та гарантій.

Саме тому особливо важливим в таких умовах є формування соціальних нормативів, тобто мінімальних державних гарантій, а саме: прожитковий та неоподаткований мінімум, мінімальні розміри заробітної плати, допомоги, пенсії за віком, співвідношення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, номінальних грошових доходів та заробітної плати на одну працездатну особу [2].

Однією з найбільш гострих проблем є глибока диспропорція між вартістю життя і фактичною ціною праці. Наявність цієї проблеми зумовлена тим, що в Україні відбувається реформування системи оплати праці, яке не завершене й досі, а невирішеність цієї проблеми перешкоджає не лише встановленню чіткого взаємозв'язку між заробітною платою та продуктивністю праці, але й реформуванню систем соціального страхування та соціального захисту тощо [1].

Ще однією проблемою забезпечення належного рівня оплати праці є інститут мінімальної заробітної плати, який не виконує покладеної на нього функції. Так, якщо на початку перехідного періоду законодавча захищеність мінімального розміру заробітної плати відіграла позитивну роль у проведенні політики регулювання доходів, зараз країна вже перебуває на тому етапі соціально-економічного розвитку, коли необхідно відтворювати ринковий принцип формування мінімальної заробітної плати.

Таблиця 1.

Розмір мінімальної заробітної плати (грн.)

Початок дії	Розмір мінімальної заробітної плати	Нормативний акт, яким було встановлено новий розмір МЗП
01.01.2015 р. 01.12.2015 р.	1218 1378	Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» (стаття 8)
01.01.2014 р.	1218	Закон України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» (стаття 8)
01.01.2013 р. 01.12.2013 р.	1147 1218	Закон України «Про Державний бюджет України на 2013 рік» (стаття 8)
01.01.2012 р. 01.04.2012 р. 01.07.2012 р. 01.10.2012 р. 01.12.2012 р.	1073 1094 1102 1118 1134	Закон України «Про Державний бюджет України на 2012 рік» (стаття 13)
01.01.2011 р. 01.04.2011 р. 01.10.2011 р. 01.12.2011 р.	941 960 985 1004	Закон України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» (стаття 22)
01.01.2010 р. 01.04.2010 р. 01.07.2010 р. 01.10.2010 р. 01.12.2010 р.	869 884 888 907 922	Закон України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» (стаття 53)

Таблиця 2.

Середня заробітна плата за регіонами в 2014 році (грн.)

Регіон												
	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Україна	3148	3189	3398	3432	3430	3601	3537	3370	3481	3509	3534	4012
Області												
Вінницька	2513	2531	2650	2672	2728	2969	3036	2808	2895	2908	2896	3244
Волинська	2407	2402	2526	2538	2640	2878	2915	2782	2818	2826	2856	3161
Дніпропетровська	3285	3389	3390	3586	3605	3708	3848	3699	3719	3786	3762	4021
Донецька	3674	3707	4036	4074	3811	3996	2980	2964	2955	3042	3139	3191
Житомирська	2462	2475	2597	2641	2744	2970	2973	2760	2782	2825	2811	3180
Закарпатська	2372	2427	2607	2556	2675	2917	2975	2731	2837	2804	2847	3353
Запорізька	3079	3032	3416	3318	3371	3505	3602	3425	3471	3559	3508	4048
Івано-Франківська	2600	2567	2766	2724	2885	3146	3091	2955	2921	2916	2866	3138
Київська	3165	3242	3456	3442	3364	3547	3677	3485	3514	3544	3516	4100
Кіровоградська	2505	2509	2643	2668	2754	2970	3027	2791	2922	2866	2801	3088
Луганська	3295	3266	3404	3483	3490	3571	2875	2797	3208	2980	3399	3638
Львівська	2611	2644	2816	2846	2981	3088	3139	3000	3055	3042	2998	3353
Миколаївська	2955	3066	3299	3266	3255	3479	3474	3323	3321	3337	3344	4143
Одеська	2898	2837	2972	3014	3041	3267	3321	3113	3224	3135	3176	3685
Полтавська	2946	2823	3082	3000	3121	3219	3366	3219	3305	3274	3201	3653
Рівненська	2626	2671	3048	2877	2930	3181	3255	3051	3051	3041	3020	3665
Сумська	2602	2581	2698	2744	2847	2970	3127	2945	2916	2945	2926	3284
Тернопільська	2182	2266	2371	2365	2483	2741	2732	2526	2527	2581	2637	2992
Харківська	2832	2881	3071	3028	3045	3213	3340	3191	3244	3168	3199	3598
Херсонська	2347	2363	2505	2477	2584	2786	2862	2632	2628	2639	2643	3043
Хмельницька	2522	2548	2847	2733	2808	3071	3047	2891	2895	2929	2942	3418
Черкаська	2546	2516	2682	2695	2791	2979	3149	2833	2875	2948	2882	3151
Чернівецька	2320	2345	2435	2448	2531	2860	2763	2533	2602	2618	2644	3000
Чернігівська	2420	2425	2654	2594	2708	2875	2925	2708	2703	2725	2725	2924
м. Київ	4783	4977	5313	5382	5272	5425	5639	5327	5362	5427	5494	6414

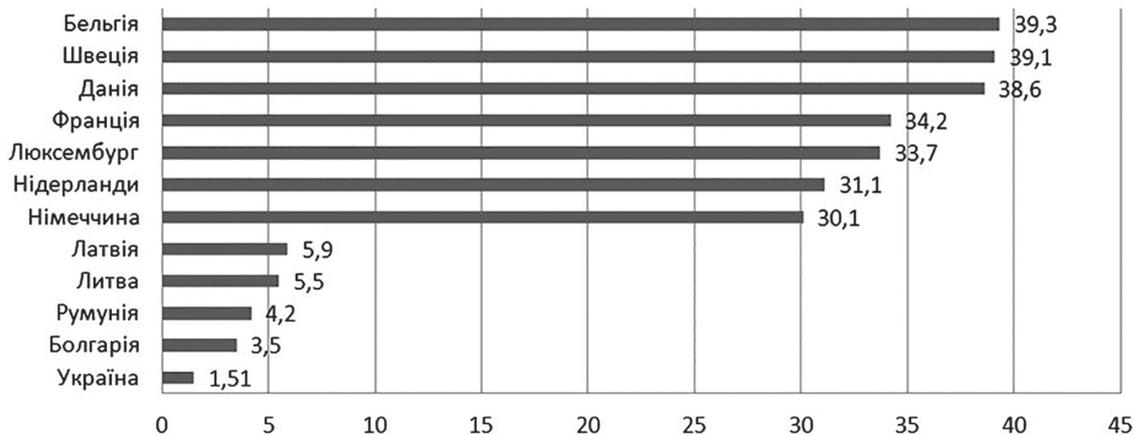

Рис. 1. Погодинна заробітна плата в Україні та країнах Європи, €/год

Мінімальна заробітна плата не виступає в ролі соціального стандарту оплати праці, а залишається технічним нормативом для розрахунку зарплати у бюджетній сфері відповідно до можливостей видаткової частини бюджету.

При дослідженні доходів населення України (табл. 2) виявлено тенденції в динаміці основного соціально-економічного індикатора рівня життя, яким є оплата праці.

Наприклад, у грудні 2014 р. середня заробітна плата найманих працівників змінювалася у межах від 2924 грн. у Чернігівській області до 4143 грн. у Миколаївській обл. (з різницею у 1219 грн.). Найвища заробітна плата за грудень місяць була у м. Києві 6414 грн. Зазначимо, що населення у різних областях мають різний ступінь гарантованого фінансового забезпечення та відповідно різні можливості підтримки рівня та якості життя, а відтак рівня соціальної захищеності.

Але, незважаючи на стабільне зростання, рівень заробітної плати в Україні продовжує залишатися значно нижчим, ніж у країнах Європейського Союзу. За даними Євростату, можна порівняти погодинну зарплату України з деякими країнами Європи (рис. 1). Порівняно з усіма іншими сусідніми країнами в Україні зберігається найбільш низька оплата праці.

Мінімальна заробітна плата в Україні на 2014 рік становить 1218 грн, що приблизно дорівнює 112 долларів США. Для порівняння мінімальна заробітна плата в Росії становить 140 долларів, у Польщі – 583 долларів, у Чехії – 463 долларів, у Франції – 1959 долларів, у США – 1500 долларів. Але лідером в цьому списку є Австралія, де мінімальна заробітна плата становить 2917 долларів. Для пересічного українця ці цифри є вражаючими, але хотілося б, щоб у майбутньому, Україна також могла б похизуватися такими показниками.

Дуже важливе не лише соціально-економічне, але й політичне значення, що має забезпечення реального рівня такої соціальної гарантії, як мінімальна заробітна плата. Аналіз наукових праць щодо нерівномірного розподілу загальних доходів домогосподарств вказує

на те, що значний внесок у розширення доходів вносить заробітна плата, що обумовлено її диференціацією між різними соціальними групами, регіонами, галузями і між різними секторами економіки.

Для комплексної картини потрібно розглянути середню заробітну плату основних професій на ринку праці.

Середній розмір заробітної плати економіста становить 4 тис. грн, лікаря – 2,5 тис. грн., вчителя 2 тис.

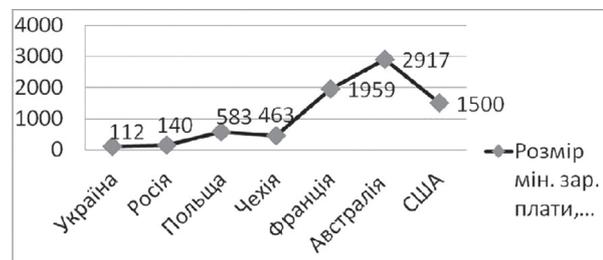

Рис. 2. Мінімальна заробітна плата в Україні та в інших країнах, дол.

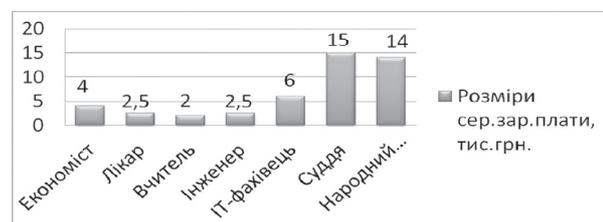

Рис. 3. Середній розмір заробітної плати в Україні основних професій на ринку праці

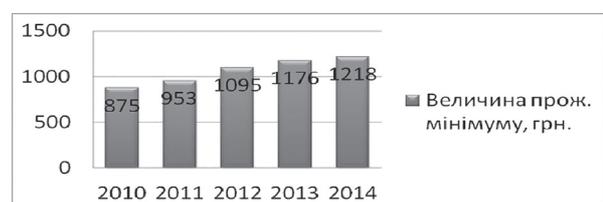

Рис. 4. Прожитковий мінімум в Україні

грн., інженера – 2,5 тис. грн., IT-фахівець – 6 тис. грн., судді – 15 тис. грн., народний депутат – 14 тис. грн.

Зовсім іншу картину можна спостерігати в Європі, де зарплата лікарів, анестезіологів, діагностів коливається в діапазоні 7-15 тисяч євро на місяць. Доктори наук і професори отримують від 5 до 7 тисяч євро, вчителі середніх шкіл – в районі 2,5 тисяч євро [10].

Як бачимо, професії, які є важливими для України, надзвичайно низькооплачувані. В результаті попит на них зменшується, що призводить до зниження якості рівня освіти, медицини, економіки.

Рівень життя населення визначається, з одного боку, складом і величиною потреб у різних життєвих благах (продуктах харчування, одязі, житлі, транспорті, різних комунальних і побутових послугах, освіті, медичному обслуговуванні, культурно-просвітніх заходах і т. д.), з іншого боку – можливістю їхнього задоволення, виходячи з пропозицій на ринку товарів та послуг і реальних доходів людей, їхньої заробітної плати.

Так, встановлення на законодавчому рівні прожиткового мінімуму є особливо необхідним за відсутності повноцінних конкурентних відносин. Таким чином, з одного боку, забезпечуються соціальні гарантії членам суспільства, забезпечується мінімум їх доходів, а з іншої – встановлюються мінімальні вимоги до ефективності господарювання [9].

Прожитковий мінімум на працездатну особу на квітень 2015 р. в Україні становить 1218 грн, для порівняння прожитковий мінімум у 2010 році – 875 грн., у 2011 році – 953 грн., у 2012 році – 1095 грн., у 2013 році – 1176 грн. Але, як бачимо, цифри свідчать, що такий прожитковий мінімум не забезпечує людям нормальний рівень життя [7].

За останній рік ціни на продукти, техніку та все інше зросли майже удвічі. Тоді як заробітна плата українця залишилася такою ж, як раніше, а часом і зменшилася.

Тобто, вижити на офіційну “мінімалку” в Україні неможливо. Це визнають навіть в Мінсоцполітики, де вираховували фактичний прожитковий мінімум на основі споживчого кошика. В ньому (кошику) має поміщатися мінімальний набір продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг, необхідних для збереження здоров'я людини і забезпечення її життєдіяльності. Але, виходячи з встановлених норм харчування, українці повинні жити впроголодь.

За вартістю цього споживчого набору визначається прожитковий мінімум, який встановлює межу бідності. А сам прожитковий мінімум впливає на розрахунок мінімальної зарплати і пенсії, стипендії та допомоги на дітей. Тобто, чим дешевший буде кошик споживання, тим менший розмір соціальних стандартів може встановити держава.

Якби влада переглянула склад споживчого кошика відповідно до реальних потреб людей і перерахувала за нинішніми цінами, то прожитковий мінімум становив щонайменше 1611,48 грн.

Рис. 5. Набір продуктів харчування для працездатного населення

Прожитковий мінімум працездатної людини

Рис. 6. Запропонований розмір прожиткового мінімуму (за цінами 2015р)

Отже, світовий досвід свідчить, що величина прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати має відображати такий мінімальний дохід, гарантований державою, який би давав змогу забезпечувати працівникам середній рівень життя, нормальні умови для відтворення робочої сили та її розвитку, тобто виконував функції соціального захисту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вергелес Т. І. Диференціація доходів населення й економічне зростання в Україні / Т. І. Вергелес // Світ фінансів. – 2011. – Випуск 2. – Тернопіль: ТНЕУ. 2011. – С. 49-58.
2. Диференціація доходів населення України як фактор обмеження економічного зростання: науково-аналітична до-

повідна записка / Державна установа "Інститут економіки та прогнозування НАН України". – К.: 2010. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.OCBsQFjAA&url=ht tp%>

3. Казакова Н. Доходи українців в 2012 р. вирости на 14,5% // Українські національні новини. – 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.unn.com.ua/uk/news/1289587-dokhodi-naselennya-ukrayini-v-2012-r-zautochnenimi-danimi-virosli-na-14-5?_part=main&_print=1

4. Кухта П. Економічна нерівність в Україні // Реальна економіка. – 2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://real-economy.com.ua /publication/22/9737.html>

5. Майнова нерівність в Україні: гірше, ніж на "дикому Заході" // Інформаційно-політичний портал "Четверта влада". [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://4vlada.net/politika-i-biznes/mainova-ner-vn-st-v-ukra-n-g-rshe-n-zh-nadikomuzakhod>

6. Пищуліна О. М. Диференціація населення за рівнем доходу та ефективність інституційної організації механізмів його перерозподілу в Україні / О. М. Пищуліна // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 2(3).

7. Прожитковий мінімум на 2014 рік // Бухоблік. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.buhoblik.org.ua/kadry-zarplata/oplata-truda/1143-prozhitkovij-minimum.html>

8. Споживання і заощадження в перехідній економіці України. [Електронний ресурс] – Режим доступу http://lnu.edu.ua/faculty/ekonom/Economics /publish/Dohody/R_1.pdf

9. Тютюнникова С. В. Формування доходів населення в умовах ринкової трансформації С. В. Тютюнникова. – Х.: Основа, 1999. – 273 с.

10. Які середні зарплати в Європі // Бізнес-портал. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://news.ub.ua/49670-yakiseredni-zarplati-v-evropi.html>

УДК 338.24:316.454.52:316.77

Дворська С.О.

м. Ніжин

ПРОБЛЕМИ ТА БАР'ЄРИ СПІЛКУВАННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРА

Жодного дня людина не може прожити без спілкування, адже ми постійно знаходимося серед людей. Спілкування як взаємодія передбачає, що люди встановлюють контакт один з одним та обмінюються інформацією для того, щоб будувати спільну діяльність. Проте у багатьох випадках людина стикається з тим, що слова, думки або бажання неправильно сприймаються співрозмовником і виникають, так звані комунікативні бар'єри.

Актуальність даної теми обумовлена тим, що спілкування пронизує всі управлінські ланки, якщо комунікації налагоджені погано, то рішення можуть бути помилковими, персонал може неправильно розуміти команди, можуть виникнути проблеми в стосунках з працівниками. Яким чином відбувається подолання бар'єрів, таким і буде результат діяльності організації.

Під час спілкування нерідко виникають труднощі та непорозуміння. Вони можуть зробити спілкування

досить складним. У загальному вигляді комунікативні бар'єри можна визначити як перешкоди на шляху передачі інформації від комунікатора до реципієнта (одержувача)

Комунікативні бар'єри є однією з причин виникнення і розгортання конфліктів, які виникають в організаціях. Вони також можуть призводити до зниження результативності діяльності менеджерів і персоналу організацій, впливати на їх міжособистісні стосунки, емоційний стан, ступінь задоволення роботою тощо. [5, с.231] Стосовно основних видів комунікативних бар'єрів в організації слід зазначити, що психологами виділено кілька видів. Деякі автори зазначають, що спілкуванню в організаціях можуть перешкоджати соціальні та суто психологічні бар'єри. В першому випадку комунікація виявляється недостатньо розвиненою через належність партнерів до різних соціальних груп - рівнів управління та сфер діяльності. У другому випадку бар'єри виникають через симпатії чи антипатії, відвертість чи її відсутність. [4, с. 202]

Виділимо комунікативні бар'єри, що виникають в управлінському спілкуванні:

- фонетичний та стилістичний бар'єри, пов'язані з якістю дикції, темпом, швидкістю та гучністю мовлення;
- інтелектуальний бар'єр, пов'язаний з логіко-граматичним оформленням мовлення та особливостями мислення;
- семантичний бар'єр, який відображає індивідуальність життєвого досвіду людини й актуалізує завдання "пошуку спільної мови";
- емоційний бар'єр, пов'язаний з різним емоційним станом партнерів;
- мотиваційний бар'єр, пов'язаний з різними цілями, настановами та мотивацією;
- бар'єр, пов'язаний з соціальними ролями "керівник"- "підлеглий" та ієрархією їх взаємин;
- бар'єр управлінської поведінки керівника (наприклад, авторитарної).

Виникнення комунікативних бар'єрів може бути спричинено різними факторам та обставинами. Розглянемо способи подолання деяких видів бар'єрів.

Бар'єр "уникнення". Тільки управляючи увагою співрозмовника, аудиторією можна подолати цей бар'єр. Головне при цьому вирішити 2 взаємопов'язані проблеми:

- 1) привернути увагу;
- 2) утримати увагу.

На увагу найбільше впливають наступні якості інформації: актуальність, важливість, новизна, неочікуваність, нестандартність та інтенсивність подачі, а також звучання голосу.

Бар'єр "нерозуміння". Часто бувають такі ситуації, коли джерело інформації заслуговує довіри, має авторитет, але співрозмовники не розуміють одного. Вирішити такі проблеми можна за допомогою таких умов:

- 1) чітке, розбірливе і достатньо голосне мовлення, без скоромовки;
- 2) наявність зворотного зв'язку з співрозмовником.
- 3) говорити максимально просто;
- 4) врахування логіки і життєвої позиції співрозмовника;
- 5) правильна аргументація.

Для подолання комунікативних бар'єрів в організації дуже ефективними є проведення різних форм тренінгів. Тренінг можуть проводитися окремо як для менеджерів, так і персоналу організацій, а також у спільних групах (залежно від мотиваційної та операційної підготовки учасників занять).

Дослідивши дану тему можна зробити такі висновки. Взагалі спілкування, а тим більше ділове спілкування - це складний процес між людьми в службовій сфері. Його учасники виступають в офіційних статусах і спрямовані на досягнення конкретних цілей, тому дуже важливо, щоб в процесі спілкування комунікатор і реципієнт розуміли один одного, а для цього необхідно докласти немало зусиль. Отже, проблемі вивчення та подолання комунікативних бар'єрів повинно займати важливе місце в будь-якій організації, адже результативна діяльність організації залежить від успішності ділового спілкування менеджерів та персоналу, а також від вмілого та продуманого спілкування персоналу з клієнтами та партнерами організації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дунець Л.М. Психологія спілкування/ Л.М.Дунець. – Хмельницький: ТУП, 2003. – 142 с.
2. Карамушка Л.М., Використання інтерактивних технік у процесі підготовки менеджерів та персоналу освітніх організацій до управління. / Л.М.Карамушка, М.П.Малигіна. – К.: Кондор, 2003. – 20 с.
3. Сарапулова Є.Г. Психологія управління. / за ред. Є.Г. Сарапулова, П.С. Єщенко. – К.: Університет "Україна", 2006. – 144 с.
4. Технології роботи організаційних психологів. / За наук. ред. Л.М. Карамушки. – К.: Фірма "ІНКОС", 2005. – 366 с.
5. Чердніченко І.П., Психологія управління / І.П.Чердніченко, Н.В.Тельних. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2004. – 608 с.

УДК 330.101.8:339.138

ЕСМАХАНОВА А., к.е.н.
м. Київ

НЕКОТОРЫЕ ЯВЛЕНИЯ И ТЕНДЕНЦИИ В СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ, ВЛИЯЮЩИЕ НА УПРАВЛЕНИЕ МАРКЕТИНГОМ

Значение маркетинга для возрастающей успешности компании можно оценить в полной мере, если подробнее рассмотреть виды деятельности, из которых он состоит.

Маркетинг – это попытка измерить и спрогнозировать потребности и желания той или иной группы

потребителей и отреагировать на них потоком удовлетворяющих эти потребности товаров и услуг. Для того чтобы решить эту задачу, фирма должна:

- Направить свою деятельность на те группы потребителей, потребности которых в наибольшей мере отвечают ресурсам и возможностям фирмы.
- Разрабатывать товары и/или услуги, отвечающие потребностям целевого рынка лучше, нежели продукция конкурентов.
- Обеспечить доступность товаров и услуг для потенциальных потребителей.
- Расширять осведомленность потребителей о предлагаемом компанией товаре и возможности должной оценки его достоинств.
- Организовать и поддерживать поток информации от клиентов (т.н. обратную связь с рынком) как основу для постоянного совершенствования товарных предложений компании.
- Работать над созданием долговременных отношений с удовлетворенными и лояльными потребителями.

Хотя многие основные задачи, связанные с разработкой и реализацией стратегических программ маркетинга остаются неизменными в течение десятилетий, некоторые возникшие не так давно явления и тенденции, в нашей экономике и во всем мире, существенно изменили общую обстановку, в которой решаются эти задачи, содержание информации и средства управления процессами взаимодействия с рынком, доступные маркетологам. Назовем эти явления: (1) возрастание глобализации рынков и конкуренции; (2) рост доли сектора услуг и его значения для удовлетворения и поддержания лояльности потребителя; (3) стремительное развитие новых информационных и коммуникационных технологий; (4) растущая роль прочных связей партнеров для улучшения координации, повышения эффективности программ маркетинга и захвате большей части пожизненной ценности потребителей. Некоторые аспекты воздействия этих явлений на управление маркетингом вкратце изложены ниже:

Глобализация

Доля международных рынков в структуре сбыта многих организаций весьма велика и продолжает расти. Однако, хотя глобальные рынки открывают радужные перспективы наращивания объемов продаж и прибыли, фирмы, желающие на них преуспеть, вынуждены адаптировать свои конкурентные стратегии и программы маркетинга к специфическим условиям местной рыночной и конкурентной среды. Несмотря на то, что во многих странах можно применять схожие стратегии маркетинга, особенности национальной инфраструктуры, культуры, правовых систем и т. д. зачастую заставляют приспособлять один или несколько элементов программы маркетинга (характеристики товара, рекламные идеи

или каналы распространения) к местным условиям, чтобы получить от стратегии эффективную отдачу.

Возросшее значение сектора услуг

Понятие "услуга" можно определить как "вид деятельности или неосязаемой выгоды, которую один субъект предоставляет другому, и которая не приводит к владению чем-либо. Ее предоставление может быть связано или не связано с материальным (вещественным) продуктом". В Соединенных Штатах около двух третей экономической деятельности осуществляют сервисные компании (авиалинии, отели, рестораны, консалтинговые фирмы), да и во многих других странах с развитой экономикой самыми быстрыми темпами растет именно сектор услуг. Хотя многие решения и действия, связанные с маркетингом услуг, мало чем отличаются от маркетинга товаров – вещественных продуктов, неосязаемая природа многих услуг способна поставить перед маркетологами ряд весьма специфических проблем.

Как следует из определения, продажа вещественного продукта часто сопровождается оказанием таких услуг, как финансирование, доставка, установка, обучение и оказание помощи пользователям, техническое обслуживание и ремонт. На многих товарных рынках данные вспомогательные услуги играют все более важную роль в обеспечении стабильных объемов сбыта и финансовом преуспевании фирмы. По мере переполнения рынков глобальными конкурентами, предлагающими аналогичные продукты по все более низким ценам, такие услуги, как креативный дизайн и эффективное предложение дополнительных услуг становятся неопределимыми помощниками компании в дифференциации своего товарного предложения, создании дополнительной пользы и выгоды, а также ценности для потребителей. В свою очередь, эти дополнительные выгоды оправдывают повышение цен и нормы прибыли в краткосрочной перспективе, а в долгосрочной – помогают улучшать удовлетворенность потребителей, сохраняя и укреплять их лояльность.

Информационные технологии

Компьютерная революция и связанные с нею технические новшества изменяют природу управления маркетингом в двух важных аспектах. Во-первых, новые технологии дают фирмам возможность собирать и анализировать более детальную информацию о потенциальных потребителях, их потребностях, предпочтениях и покупательских (поведенческих) привычках. Иными словами теперь у многих фирм появилась возможность выделять более узкие и четко обозначенные сегменты рынка (иногда состоящие из одного или нескольких клиентов), нацеливать на них свою работу и адаптировать к их требованиям характеристики своей продукции, рекламные идеи (сообщения), цены и финансовые условия. Второй аспект влияния информационных технологий – это открытие новых коммуникационных и обменных (операционных) каналов между поставщиками и потребителями.

Но важнее всего, пожалуй, то, что новые информационные и коммуникационные технологии обеспечивают фирмам возможность устанавливать более плодотворные и эффективные связи с поставщиками и партнерами каналов распространения. Например, компании Procter & Gamble и 3M организовали альянсы с крупными розничными торговцами (в т. ч. Wal-Mart) с целью создания автоматизированных систем пополнения товарных запасов. Сведения о продажах поступают прямо со сканеров кассовых аппаратов на компьютеры поставщиков, которые автоматически просчитывают, когда нужно пополнить запасы каждого товара и составляют графики поставок в каждый магазин данного ретейлера. Все эти безбумажные информационные обмены (транзакции) сводят к минимуму ошибки, возвраты и товарные запасы, улучшают показатели потока наличности, и повышают степень удовлетворенности и лояльность потребителей.

Для сравнения, в 2013 году объем Интернет-торговли по схеме "бизнес-потребитель" составил менее 140 млрд долларов. Тем не менее, объемы продаж таких компаний, как Amazon, Dell Computer и RedEnvelope быстро растут, и многие традиционные ретейлеры тоже начинают включать Интернет в сферу своей маркетинговой деятельности. Доступная в Интернете информация оказывает заметное влияние на покупательские привычки потребителей, даже если те совершают покупки в традиционных магазинах розничной торговли. Например, недавние исследования показывают, что 69% американских потребителей изучили товары в Интернете, прежде чем сделать покупку, 62% – посмотрели в Интернете отзывы других потребителей о товаре, 39% – сравнили характеристики продукта и цены в нескольких интернет-магазинах, прежде чем купить его, а 9% – использовали мобильный телефон, чтобы написать SMS другу или родственнику с просьбой посоветовать, что приобрести. Вне всякого сомнения, Интернет открывает перед маркетологами новые стратегические перспективы – равно как новые конкурентные риски и возможности – независимо от того, что и кому они продают.

Отношения между функциональными отделами и фирмами

Новые информационные технологии и постоянные поиски путей повышения эффективности маркетинга и потребительской ценности товара в условиях роста конкуренции изменяют и характер обменов между компаниями. Вместо разрозненных, сугубо формальных, а в некоторых случаях – и полу враждебных контактов с потребителями, участниками каналов распространения и поставщиками на открытом рынке, все больше фирм стараются развивать и укреплять долговременные отношения и альянсы, подобные тем, которые сложились между 3M и Wal-Mart. По общему мнению эти партнерские отношения повышают способность обоих партнеров быстро адаптироваться к внешней среде или угроз, извлекать из этих обменов

большую выгоду с меньшими затратами и повышают пожизненную ценность своих потребителей.

Похожие формы сотрудничества отношений зарождаются и внутри компаний в процессе поиска механизмов более продуктивной и эффективной координации действий разных отделов по выявлению, привлечению, обслуживанию и удовлетворению запросов потребителей. Во многих фирмах составлением и выполнением планов, за которые в прошлом отвечал один менеджер по продукту или маркетингу, теперь занимаются межфункциональные группы. Таким образом, границы между функциональными отделами начинают стираться, и маркетинговые программы все в большей степени становятся предметом деятельности команды. Впрочем, кто бы ни отвечал за эту работу и кто бы её не выполнял, сущность решений и мероприятий маркетинговых программ остается неизменной.

УДК 332.14.009.12

Захарченко С. В., к.е.н.
м. Вінниця

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ: КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД

В умовах глобалізації зростає значення обґрунтування механізму підвищення конкурентоспроможності регіонів. Це зумовлено тим, що тільки дієвий механізм дозволяє суб'єктам конкурентних відносин успішно протистояти таким "монстрам" глобальної конкуренції, як транснаціональні корпорації.

Під таким механізмом ми розуміємо систему послідовних дій органів влади, бізнесу та населення з використанням економічних, соціальних, організаційних та технологічних важелів і методів, які впливають на фактори конкурентоспроможності та процес формування конкурентних переваг регіонів з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності.

Цей механізм має базуватися на регіональній специфіці та можливостях місцевого саморозвитку. Він передбачає певну послідовність дій органів виконавчої влади щодо його реалізації (рис. 1).

Важливими інструментами підвищення конкурентоспроможності регіонів є такі: формування інституційної інфраструктури, державне замовлення, субсидування, пряме інвестування, валютне регулювання, митне регулювання, нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, державна підтримка інноваційних видів діяльності через пільгове кредитування та оподаткування, територіальний маркетинг тощо [1; 2].

З-поміж комплексів узгоджених заходів із підвищення конкурентоспроможності регіонів нині майже всі країни використовують три основні: цільові про-

грами, проекти створення регіональних кластерів та програми розвитку державно-приватного партнерства [3, с. 400].

Комплекс узгоджених заходів фактично визначає конкретний механізм підвищення конкурентоспроможності регіонів. Якщо за основу береться проект створення регіональних кластерів, то тим самим за основний приймається *кластерний механізм* підвищення конкурентоспроможності регіонів.

В кластерному механізмі підвищення конкурентоспроможності регіонів ми ключову роль відводимо створенню сучасних *кластерних форм господарювання, зокрема інноваційних*. Це пояснюється тим, що саме кластери створюють критичну масу для підвищення конкурентоспроможності регіону [4, с. 39]. Тому важливим завданням дослідників є виявлення потенціалу кластеризації регіону та ролі кластерів у забезпеченні його конкурентної стійкості.

Кластерний механізм підвищення конкурентоспроможності базується на ефективному поєднанні процесів конкуренції і кооперації [5, с. 12; 6, с. 27]. Ці різні за сутністю процеси часто доповнюють один одного і не дозволяють перерости їх позитивному потенціалу у свою протилежність. Особливо результативною є їх взаємодія у поширенні інновацій. Ефективність кластерного механізму не в останню чергу пов'язана і з тим, що взаємодія з внутрішніми контрагентами кластера здійснюється на засадах кооперації, а із зовнішнім, як правило, – на засадах конкуренції. Тому на світовому ринку кластери виступають як єдині організаційно-виробничі структури, що мають значний конкурентний потенціал. Це дозволяє їм часто виступати на рівних із транснаціональними корпораціями і протистояти згубним тенденціям глобальної конкуренції.

Зауважимо, що кластерний підхід до підвищення конкурентоспроможності регіонів зародився в Італії. Його теоретичні засади розробили у 70-х-80х рр. ХХ ст. італійський економісти Дж. Бекаттіні, М. Піоре та Ч. Сейбл [7, с. 42-43]. На їх думку, кластери, (за їх термінологією – *промислові округи*), характеризуються трьома особливостями: 1) існуванням родинного бізнесу; 2) наявністю системи цін, яка, з одного боку, відповідає рівню світових цін на аналогічну продукцію, а з іншого – враховує рівень доходів конкретного регіону; 3) наявністю промислових округів лише у тих галузях промисловості (текстильна, взуттєва та ін.), в яких виробництво ефективніше в мережі малих та середніх фірм.

Теоретичні висновки досліджень італійських вчених активно використовувались вченими США (М. Портер, М. Енрайт та ін.) для розробки кластерної моделі підвищення конкурентоспроможності країн і регіонів. Так, М. Портер вважав, що у кластері підприємства мають можливість отримати додаткові конкурентні переваги за рахунок внутрішньої спеціалізації, стандартизації, мінімізації витрат на впровадження інновацій.

Регіональний аспект кластерної організації економіки найбільший розвиток отримав в дослідженнях американського економіста М. Енрайта, який, власне, і ввів поняття "регіональний кластер". Він його визначив його як географічну агломерацію фірм, які працюють в одній або декількох споріднених галузях господарства [7, с. 47].

М. Енрайт виділив три групи кластерів: діючі ("працюючі", що вирізняються високою ефективністю), латентні (що не досягли максимуму ефективності) та потенційні (що не досягли критичної маси для формування). Ми вважаємо, що важливо розрізняти регіональні кластери як бізнес-мережі, які формуються на галузевій, міжгалузевій та багатогалузевій основі. Насамперед тому, що вони відрізняються між собою за сукупністю конкурентних переваг.

Нині існує багато інших підходів до типізації регіональних кластерів [8, с. 23-24; та ін.]. Найчастіше види-

ляють регіональні галузеві, міжгалузеві та багатогалузеві (індустріальні) кластери.

Конкурентні переваги *регіонального галузевого кластеру* формуються на основі: 1) наближеності підприємств до дешевих видів сировини і енергії та вузлових систем комунікацій і зв'язку; 2) спільної потужної наукової школи, яка створює і поширює інновації та забезпечує підприємства кластеру висококваліфікованими працівниками; 3) наявності високодиференційованого попиту на продукцію, зумовленого розвитком високих технологій та наближеністю до потенційних споживачів; 4) регулювання конкуренції серед фірм однієї спеціалізації; 5) розвитку виробництва та об'єктів інфраструктури, через які реалізуються маркетингові стратегії підприємств і загалом регіону.

Регіональний міжгалузевий кластер має ті ж переваги, що й галузевий, однак вони ще доповнюються перевагами (ефектами) від трансакцій, які виникають у виробничо-технологічних ланцюгах за рахунок еко-

Рис. 1. Етапи та елементи реалізації механізму підвищення конкурентоспроможності регіону

номії виробничих і транспортних витрат, зниження податкового тиску в ланцюгах доданої вартості тощо.

Регіональний багатогалузевий (індустріальний) кластер має ті переваги, що не ставить обмежень щодо складу учасників, має кращі можливості в плані фінансування господарської діяльності та страхування ризиків (до його складу зазвичай входять банківські та інші фінансові структури, страхові компанії тощо).

У кластерах мають реалізовуватися певні *інвестиційні проекти*. Вибір того чи іншого проекту до реалізації має визначатися пріоритетними напрямками обраної стратегії підвищення конкурентоспроможності регіону.

Зарубіжна і вітчизняна практика підвищення конкурентоспроможності регіонів на основі кластерного механізму уже довела свою ефективність. Тому в перспективі конкурентоспроможність національних регіонів і України в цілому значною мірою буде залежати від того, наскільки оперативно формуватиметься й розгортатиметься механізм підтримки та розвитку найсучасніших кластерних структур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутко М. П. Кластерний підхід до розвитку базових галузей регіональної економіки в сучасних умовах : монографія / М. П. Бутко, Г. М. Самійленко. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2012. – 372 с.
2. Жилияєва Н. М. Механізм підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах глобалізації / Н. М. Жилияєва // Сталлий розвиток економіки. – 2011. – № 1. – С. 124-128.
3. Войнаренко М. П. Кластери в інституційній економіці : монографія / Войнаренко М. П. – Хмельницький : ХНУ, ТОВ “Тріада-М”, 2011. – 502 с.
4. Кілієвич О. Конкурентоспроможність регіонів у контексті глобалізації та євроінтеграційних процесів / Олександр Кілієвич // Національна безпека і оборона. – 2008. – № 4. – С. 37-40.
5. Гавура В. О. Організаційно-економічні засади підвищення конкурентоспроможності регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.05 “Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка” / В. О. Гавура. – Луцьк, 2012. – 21 с.
6. Назаренко С. А. Кластерний механізм підвищення конкурентоспроможності регіону / С. А. Назаренко // Сталлий розвиток економіки. – 2011. – № 4. – С. 26-30.
7. Брикова І. В. Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір / І. В. Брикова // Міжнародна економічна політика. – № 4. – 2006. – С. 29-53.
8. Марков Л. С. Мезоэкономические системы: проблемы типологии / Л. С. Марков, М. А. Ягольницер // Регион: экономика и социология. – 2008. – № 1. – С. 18-44.

УДК 65.012.122-124:338.45

Клочко О.В., к.п.н.
м. Вінниця

ДОСЛІДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЯКІСНИХ ТЕХНІК МОДЕЛЮВАННЯ НА БАЗІ МЕТОДУ АНАЛІЗУ ІЄРАРХІЙ Т. СААТІ

Вибір кінцевого єдиного компромісного рішення з урахуванням різних критеріїв є достатньо складним завданням при плануванні та прийнятті рішень. Завдання прийняття рішення вимагає порівняння альтернатив і вибору кращої з них. Метод аналізу ієрархії (МАІ), розроблений відомим американським математиком Томасом Сааті, з успіхом використовується для розв’язання багатьох практичних задач на різних рівнях планування [1, 2].

Перший крок МАІ полягає у декомпозиції та представленні задачі в ієрархічній формі. З метою побудови ієрархії та застосування МАІ використовуємо детермінанту конкурентоспроможності, яку розробив Майкл Портер. Побудуємо для підприємства, що ПАТ “Вінницяхліб” ієрархічну систему менеджменту, яка відображає процес прийняття рішень з метою досягнення успіху у бізнесі. Skorистаємося матрицею, яка дозволяє визначити напрям економічної діяльності підприємства залежно від ступеня привабливості зовнішнього середовища, що характеризується детермінантою національного ромба Дн.р. та стратегічного потенціалу підприємства (СПП) (рис. 1).

Припустимо, що альтернативними стратегіями господарювання (СГ) визначені СГ-1, СГ-2, СГ-3, СГ-4. Привабливість кожної СГ оцінюється відносно до чотирьох параметрів: зростання попиту на продукцію підприємства; рентабельності виробництва; гнучкості виробничого потенціалу підприємства; ризику. СГ-1 – виробництво продукції із перевагою обсягу виробництва хліба бюджетних видів, характеризується потенційним зростанням попиту на продукцію, але це дуже ризикований бізнес при невисокій рентабельності; СГ-2 – виробництво продукції, характеризується трохи нижчим зростанням попиту, невисокою рентабельністю та гнучкістю, хоча більш рентабельна, ніж СГ-3 і не така ризикована; СГ-3 – виробництво продукції, характеризується значно нижчим рівнем попиту, суттєво нижчою рентабельністю та невисокою гнучкістю, хоча є ризикованішою за СГ-4; СГ-4 – виробництво продукції із перевагою обсягу виробництва продукції бюджетних видів, досить рентабельна зона за найнижчих попиту та гнучкості, але є найменш ризикованою зоною.

Побудуємо ієрархічну структуру системи прийняття рішення про пріоритетність для підприємства тієї чи іншої СГ (рис. 2). Розрахувавши узагальнюючі

Таблиця 1.

Результати розрахунків узагальнюючих оцінок пріоритетності СЗГ

СЗ	Характеристика критеріїв привабливості СГ та оцінки пріоритетів кожного критерію				Узагальнюючі показники пріоритетності СГ
	Зростання 0,367	Рентабельність 0,151	Гнучкість 0,201	Ризик 0,281	
1	0,626	0,252	0,482	0,587	0,530
2	0,195	0,097	0,162	0,256	0,191
3	0,095	0,055	0,193	0,099	0,109
4	0,084	0,596	0,163	0,058	0,186
$0,626*0,367+0,252*0,151+0,482*0,201+0,587*0,281=0,530$					

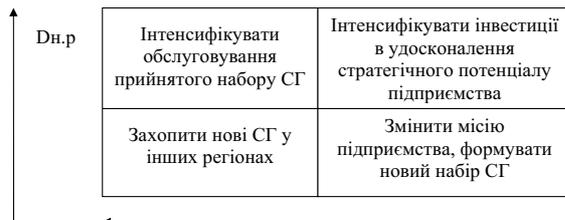

Рис. 1. Стратегічний потенціал підприємства

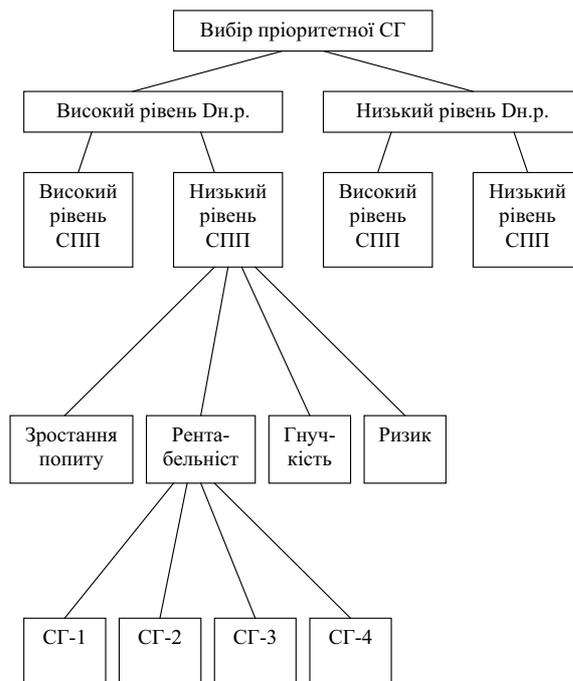

Рис. 2. Ієрархічна структура системи прийняття рішення про пріоритетність для підприємства тієї чи іншої СГ

оцінки пріоритетів, отримаємо, що найпривабливішою, з точки зору чотирьох критеріїв є СЗГ-1, що отримала найвищу оцінку 0.530 (табл. 1).

Таким чином, у результаті застосування МАІ, ми визначили оптимальну стратегію господарювання підприємства, впровадження якої дозволить зробити бізнес підприємства більш успішним.

Така стратегія включає вибір першої стратегії господарювання – виробництво продукції з перевагою обсягу виробництва продукції "бюджетних" видів, яка характеризується потенційним зростанням попи-

ту на продукцію, але це дуже ризикований бізнес при невисокій рентабельності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Саати Т. Л. Принятие решений. Метод анализа иерархий. – М.: Радио и связь, 1989. – 316 с.
2. Saaty, Thomas L. (2008-06). "Relative Measurement and its Generalization in Decision Making: Why Pairwise Comparisons are Central in Mathematics for the Measurement of Intangible Factors - The Analytic Hierarchy/Network Process". *RACSAM (Review of the Royal Spanish Academy of Sciences, Series A, Mathematics)* **102** (2): 251–318.

УДК 228.48:504.062:379.85

Матвійчук Н.

Наук. керівник Кондратюк Д. М. к. е. н.,

м. Житомир

СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ РЕГІОНІВ

Сучасний досвід та наукові дослідження засвідчують, що прискорений розвиток сільського туризму може відіграти роль каталізатора структурної перебудови економіки, забезпечити демографічну стабільність та розв'язання нагальних соціально-економічних проблем у сільській місцевості. Україні стратегічно важливо швидко подолати відставання у цій сфері і реалізувати наявний багатий туристичний потенціал шляхом проведення виваженої політики державного регулювання, зокрема і на регіональному рівні.

Окремі аспекти сільського туризму висвітлені у працях відомих учених у галузях права, історії, соціології, економіки й географії, зокрема: Ю. Алексеєва, В. Євдокименко, А. Корлоль, М. Лендела, В. Мікловди, М. Пітюлича та інших дослідників.

Розвиток туризму в нашій країні особливо актуальний, оскільки саме завдяки йому Україна може поліпшити соціально-економічну ситуацію. Зважаючи на місце і роль туризму в житті суспільства, держава проголошує його одним із пріоритетних напрямів розвитку національної культури та економіки. Сьогодні як у світі, так і в Україні спостерігається тенденція до зростання зацікавленості сільським відпочинком у формі проживання і проведення вільного часу. Актуальним на Заході є процес розвитку сільських територій, збере-

ження культурної спадщини села, пошук додаткових джерел доходу, створення нових робочих місць. Функціонування сільського туризму повинно стати цікавим і для України, оскільки він стимулює не лише соціально-економічний розвиток сільської місцевості, покращення комунікаційної структури, а й можливість розвитку людської індивідуальності.

Українське село має надзвичайно багату історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут, даровані природою мальовничі ландшафти, а також лікувально-рекреаційні ресурси. Водночас гострою проблемою багатьох сіл є зростаючий надлишок робочої сили. Враховуючи відсутність капіталовкладень на створення нових робочих місць у сільській місцевості України, на загальнодержавному рівні більше уваги варто приділяти тим галузям, які не потребують для свого розвитку великих коштів. До таких галузей належить сільський туризм, який давно практикується в Україні. Сільський туризм в більшості країн світу розглядається як невід'ємна складова програми комплексного соціально-економічного розвитку села. Уряд України також усвідомлює важливість розвитку сільського туризму як одного із напрямів відродження села та способу активізації внутрішнього та міжнародного туризму. Сільський туризм здійснює позитивний вплив на відродження, збереження і розвиток місцевих народних звичаїв, промислів, пам'яток історико-культурної спадщини, а також сприяє розширенню можливостей реалізації продукції особистого підсобного господарства.

Соціально-економічне значення розвитку сільського туризму для держави полягає у тому, що він:

- стимулює розвиток селянських господарств, які займаються сільським туризмом;
- сприяє розвитку місцевої інфраструктури;
- сприяє збуту надлишків сільськогосподарської продукції, збільшуючи додаткові прибутки селян і відрахування у місцеві бюджети;
- активізує місцевий ринок праці, підвищує зайнятість, затримує молодь на селі, знижуючи потребу в закордонному заробітчанстві;
- сприяє охороні туристичних ресурсів, насамперед збереженню етнокультурної самобутності українців;
- створює можливості для змістовного відпочинку незможних людей;
- сприяє підвищенню культурного рівня мешканців села та підвищенню екологічної свідомості.

Розвитку сільського туризму в Україні сприяють такі фактори:

- зростаючий попит мешканців українських міст та іноземців на відпочинок у сільській місцевості;
- унікальна історико-етнографічна спадщина українських сіл;
- багаті рекреаційні ресурси;

- екологічна чистота сільської місцевості;
- відносно вільний сільський житловий фонд для прийому туристів;
- наявність вільних трудових ресурсів для обслуговування туристів;
- можливість надання комплексу додаткових послуг з екскурсій, риболовлі, збирання ягід і грибів, катання на конях тощо.

Розвиток сільського туризму зможе забезпечити збільшення реальних доходів селян за рахунок:

- надання послуг з прийому на проживання туристів;
- облаштування туристичних маршрутів та надання екскурсійних послуг;
- транспортного обслуговування туристів;
- егерської діяльності (полювання, аматорське та спортивне рибальство);
- надання послуг з прокату туристичного спорядження;
- виробництва та реалізації туристам екологічно чистих продуктів харчування, надання кулінарних послуг;
- реалізації товарів народних промислів;
- проведення культурно-розважальних заходів з урахуванням історико-етнографічної спадщини.

В Україні існують всі передумови розвитку відпочинку на селі, який можна розглядати як специфічну форму підсобної господарської діяльності у сільському середовищі з використанням природного та культурного потенціалу регіону, або як форму малого підприємництва, що дає можливість певною мірою вирішити проблему зайнятості сільського населення, покращити його добробут, повніше використати природний та історико-культурний потенціал сільської місцевості. Справа розвитку сільського відпочинку має реальну державну перспективу й сприяє поліпшенню соціально-економічної ситуації в сільській місцевості.

Сільський туризм виступає важливим чинником стабільного динамічного збільшення надходжень до бюджету, активізації розвитку багатьох галузей економіки (транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство тощо).

Сільське населення України здатне отримувати реальні доходи у сфері сільського туризму від таких видів діяльності, як: облаштування туристичних маршрутів; експлуатація стоянок для туристів; робота гідом чи екскурсиводом; транспортне обслуговування туристів; егерська діяльність (полювання, аматорське та спортивне рибальство); послуги з прокату туристичного спорядження; послуги з прийому туристів та їх ночівлі; кулінарні послуги; підготовка культурних програм; народні промисли; виробництво та реалізація туристам екологічно чистих продуктів харчування. Програми сільського туризму можуть також включати спортивні ігри та змагання, народні танцювальні вечори під запальні мелодії музик, кар-

навали, вечорниці, ворожіння тощо, з безпосередньою участю туристів.

Відпочинок на селі є одним з найперспективніших напрямів відродження та розвитку українського села, а також підвищення економічного рівня регіону. Сільський туризм не лише не виснажує наявні ресурси, а й підвищує рівень життя місцевих жителів, економічно зацікавлених у їх збереженні та примноженні.

Сільський туризм сприяє розвитку малого і середнього бізнесу у сільській місцевості, а також дає змогу міським жителям не лише відпочити у природних умовах, а й поглибити знання української культури.

Цільова аудиторія сільського туризму вирізняється широким діапазоном, завдяки помірній цінovій політики на туристичний продукт. Окрім того, необхідно зазначити, що для розвитку інфраструктури сільського туризму не потрібні великі капіталовкладення, оскільки наявна матеріальна база сільських населених пунктів є необхідною основою.

Підвищуючи економіку регіону, сільський туризм не чинить негативного впливу на довколишнє середовище порівняно з традиційними видами туризму. Цей вид туризму є важливою складовою переходу туристичної сфери регіону до динамічного розвитку та переосмислення концепцій існуючих економічних систем. Завдяки цьому сільський туризм за наявних ресурсів значно збільшить економічну віддачу.

Сільський туризм – корисний як для відпочиваючих, так і для господарів – селян, сільських громад, регіонів і держави в цілому, сприяє розвитку багатьох пов'язаних з ним галузей економіки. Його розвиток також сприятиме збереженню селянства як носія української ідентичності, культури і духовності, це додаткові можливості для популяризації української культури, поширення знань та інформації про історичні, природні, етнографічні особливості України, що заслуговує на підтримку з боку держави. Сільський туризм у більшості країн розглядається як невід'ємна складова частина комплексного соціально-економічного розвитку села та як один із засобів вирішення багатьох сільських проблем. Сьогодні в Україні формується розуміння сільського туризму як специфічної форми відпочинку на селі з можливістю ефективного використання природного, матеріального і культурного потенціалу регіонів. Законодавче врегулювання взаємовідносин у сфері сільського туризму та його популяризація сприятиме подальшому розвитку ринку туристичних послуг і дозволить зробити його більш прозорим і привабливим. Перспективою подальших досліджень може слугувати розробка основних стратегічних напрямів сільського туризму в Україні з метою його популяризації та розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Каб-

інету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 73. – С. 7.

2. Рутинський М. Й., Зінько Ю. В. Сільський туризм. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tourlib.columb.net.ua /Lib/green/siltur.htm>

3. Європейський банк реконструкції та розвитку. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/>

4. Биркович В. І. Державне регулювання сфери туризму на регіональному рівні. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління 25.00.02 – механізм державного управління. – Гуманітарний університет "Запорізький інститут державного та муніципального управління". – Запоріжжя. – 2007.

5. Коберніченко Т. О. Сільський зелений туризм / Т. О. Коберніченко, Л. М. Талота. – К.: Аграрна освіта, 2005. – 177 с.

6. Лужанська Т. Ю. Сільський туризм: Історія, сьогодення та перспективи: Навч. посіб. / Т. Ю. Лужанська; За ред. д.т.н., проф. І. М. Волошина. – К.: Кондор, 2008. – 385 с.

7. Державна Програма розвитку туризму на 2002-2010 роки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: tourism.gov.ua

УДК 338.48:379.85:728.1

Мінсафіна В.

Наук. керівник Єфімчук Н. І.

м. Житомир

ПЕРЛИНА ІСТОРИЧНОГО ШЛЯХУ ВІА РЕГІЯ ЗАМОК "РАДОМИСЛЬ"

В Україні існує рух ентузіастів, спрямований на розвиток сільського туризму, який відкриває нові можливості для вирішення проблем села, пов'язаних, у першу чергу, із безробіттям, збереженням історико-культурної спадщини та навколишнього середовища.

На початку XXI століття в новітній історії України знову з'явився термін Віа Регія (Via Regia). Він дійшов до наших часів завдяки багаторічним дослідженням українських дослідників та послідовним крокам Європейського культурного центру в об'єднанні українських, польських, німецьких та французьких учасників у мережу з метою відродження шляхів, що об'єднують Європу.

Сьогодні спільно з Європейським центром та за підтримки Міжнародного фонду "Відродження" реалізується проект "Віа Регія – Україна – культурний шлях Ради Європи".

В проект ввійшли визначні архітектурні пам'ятки часів функціонування шляху Віа Регія XI-XIX ст. Сьогодні шлях функціонує як транспортна магістраль, яка поєднує Україну з Європою.

Шлях Віа Регія, який починається у м. Києві та проходить через Радомишль, Житомир, Новоград-Волинський, Корець, Острог, Рівне, Клевань, Олику, Луцьк, Дубно, Броди, Підгірці, Олесько, Буськ, Львів, Самбір, Добромиль, Нижанковичі (918 км) – це чудова можливість ознайомитися з цікавими туристичними об'єктами, зупинитись у затишних невеликих готелях та садибах, насолодитись народною кухнею та традиціями.

Його загальна довжина 4500 км. Він існує вже понад 2000 років і від берегів Атлантичного океану до Дніпра поєднує 8 європейських держав, між якими завжди існував культурний та історичний взаємозв'язок. Сьогодні ці держави утворюють загальноєвропейський культурний простір. Шлях Віа Регія, нині це Європейський транспортний коридор, є унікальним символом об'єднання Європи, а його об'єкти розповідають нам про історію, архітектуру і традиції континенту. Будівництво нової автомагістралі по коридору Віа Регія зробить подорожі більш комфортними та швидкими. Міжнародна мережа "Віа Регія – культурний шлях Ради Європи" створена для продовження культурного обміну між країнами Європи та сприяння їх зближенню. Даний путівник показує Україну, частину давнього культурного шляху Віа Регія, очима мандрівника і відкриває європейському туристу нові місця.

Перлиною історичного шляху Віа Регія є "Замок Радомисль". Цей дивовижний історико-культурний комплекс, в якому збережено природні ландшафти та відтворено автентичні інтер'єри XVII–XIX століть, знаходиться на території прадавнього міста Микгород, на березі річки Мики. Архітектурний ансамбль витримано в стилі фортифікаційної споруди, з притаманною їй аскетичністю, величчю та функціональністю. Замок збудовано без підмурку, однак міцним фундаментом йому слугує гранітна скеля оточена водою.

Розкішний ландшафтний парк, водоспади, затишні острівці, з'єднані між собою кам'яними мостами, природні цілющі джерела, рідкісні лікувальні рослини, птахи, тварини та риби дарують неперевершене відчуття гармонії з природою та довкіллям. Поміж дерев, на галявині можна побачити кам'яні скульптури XVII–XIX ст. Єдиною сучасною скульптурою в колекції є пам'ятник архімандриту Києво-Печерської Лаври – Єлисею Плетенецькому. А вже саме він у 1612 році заснував на цьому місці першу в центральній Україні папірню – фабрику з виготовлення з кропиви і льону надзвичайно міцного та довговічного паперу, що мав власний водяний знак. Його переправляли човнами по річках Мика, Тетерів і Дніпро до друкарні Києво-Печерської лаври. Радомишльська папірня стала важливим чинником розвитку православно-книгодрукування в Центральній Україні. Саме на її папері надрукована 1616 року в Лаврській друкарні перша в Києві книга "Часослов".

У замку-музеї відновлено роботу папірні, і відвідувачі можуть власноруч виготовити папір за давньою технологією.

В історико-культурному комплексі "Замок Радомисль" відкрито музей української домашньої ікони та старожитностей. Його експозиція – "Душа України" – складається з понад 5000 ікон XVII–XIX ст. з усіх регіонів України з приватної колекції Ольги Богомолець. Це єдиний музей української домашньої ікони не лише в Україні, а й у світі.

Незабутні враження на мандрівників справить ніч, проведена в замку-музеї. А довершить неповторні відчуття сніданок, обід чи вечеря у трапезній залі.

"Замок Радомисль" є казкою, втіленою в життя. Тут ви можете замовити екскурсію, трапезу, провести семінар, майстер-клас, конференцію, мистецьку виставку, фестиваль, організувати індивідуальні святкові події, сімейний відпочинок, послухати концерт класичної та сучасної музики, відпочити на природі.

Даний замок дає змогу розкривати багатство культурної спадщини України, її своєрідність та неповторність, і в той же час – нерозривний зв'язок з культурними надбаннями країн європейського простору.

Дві світові війни, нові зміни кордонів, розвиток залізничного транспорту, поява повітряного та трубопровідного транспорту, змінили значення Віа Регія як міжнародної артерії. Її відтинки зберегли лише регіональне значення, яке теж змінювалося в міру зміни економічної карти територій, появи нових промислових центрів і занепаду старих міст. У нових сучасних умовах XXI ст. Віа Регія переживає період відродження, перш за все, як туристичний шлях, який з'єднує Східну та Західну Європи, сприяє їх зближенню та інтеграції.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВІА РЕГІЯ Україна. Великий культурний шлях Ради Європи // Туризм сільський зелений // 2011 – 112 с.
2. Школа ім. Корольчука О. П. Менеджмент туризму: Чернівці: Книги XXI, 2011. – 464 с.

УДК 338.5

Пальчинський О.

Наук. керівник – Мазур В.Г.

м. Вінниця

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

В ринкових умовах господарювання управління витратами є однією із основних складових управління діяльністю підприємств, що дозволяє досягти конкурентної переваги і мати можливість впливати на життєдіяльність суб'єктів господарювання та на соціально-економічні процеси в країні. Ефективне управління витратами є надзвичайно важливим, оскільки від величини витрат залежить прибутковість підприємства. У зв'язку з цим існує об'єктивна необхідність у формуванні ефективної системи управління витратами, яка дозволить досягти економії ресурсів та забезпечити стабільну рентабельність діяльності суб'єкта господарювання.

Проблемам формування системи управління витратами в розрізі її елементів присвячені праці Ф.Ф. Бутинця, Є.Ф. Кашанової, В.Г. Лебедева, Г.В. Савицького, С.В. Онищенко, Н.В. Тарасенка та

інших. Однак, незважаючи на чималу кількість наукових праць, присвячених проблемам управління витратами та їх практичній цінності, концептуальні засади і методичні принципи, теоретичні аспекти комплексної системи управління витратами суб'єктів господарювання потребують свого подальшого вивчення.

Метою дослідження є розкриття елементів системи управління витратами в умовах підприємства.

Формування системи управління витратами передбачає виявлення необхідних елементів, які усі разом забезпечать зниження витрат, збільшення прибутку, досягнення цілей підприємства.

Варто зазначити, що на думку О.В. Крушельницької [1] система управління витратами – це сукупність взаємопов'язаних елементів, методів і механізмів, що діють в межах функціональних обов'язків і утворюють певну цілісність, за допомогою яких узагальнюються процеси постачання, використання ресурсів,

вирішуються чітко поставлені цілі, реалізуються тактичні і стратегічні плани.

Таким чином, систему управління витратами доцільно розглядати як систему елементів, що знаходяться у процесі взаємодії. Елемент в свою чергу – це відособлена частина системи, що має специфічні властивості й особливе призначення, він виконує відповідну функцію. Система управління витратами є однією із підсистем загальної системи управління підприємством. Вона тісно пов'язана з такими підсистемами управління: обсягом виробництва і реалізації продукції, запасами, виручкою (доходами), прибутком.

Система управління витратами передбачає виконання всіх функцій (елементів), властивих управлінню будь-яким об'єктом: планування, організація, мотивація, облік і аналіз, координація, контроль (табл. 1).

Отже, метою створення системи управління витратами є збирання та оброблення даних про витрати, а також надання інформації для прийняття управлі-

Таблиця 1

Елементи системи управління витратами в умовах підприємства

<i>Елементи</i>	<i>Характеристика елементів</i>
Планування	Планування здійснюється в декілька етапів. Перший етап – обґрунтовуються основні напрямки економії витрат у планованому періоді. При цьому основна увага повинна приділятися пошуку і подальшій реалізації чинників їх зниження. Другий етап – розраховуються плановані суми витрат обігу у розрізі окремих їх статей і шляхом їх сумування визначається загальна планована сума витрат в цілому по підприємству. Третій етап – здійснюється розподіл загальної планованої суми витрат обігу по етапах реалізації товарів
Організація	Функція організації полягає у визначенні місця формування й розподілу ресурсів і витрат у центрах витрат та відповідальності з метою відстеження причин їх перевитрат або економії
Мотивація	Мотивація полягає у спонуканні працівників підприємства (через заробітну плату, премії, компенсації, службову кар'єру, моральне стимулювання) до дотримання ними встановлених планових витрат і пошуку способів їх зниження
Облік	Джерелами інформації для аналізу витрат є оперативні дані бухгалтерського обліку, статистична звітність, матеріали документальних ревізій, інвентаризацій, перевірок, доповідні записки, результати спостережень
Аналіз	Аналіз як функція управління ресурсами і витратами може здійснюватись за допомогою інформації. Перед початком аналізу перевіряється достовірність даних і забезпечується зіставність окремих показників. За результатами аналізу складається пояснювальна записка, яка містить конкретні рекомендації щодо управління витратами і ліквідації нераціональних поточних витрат на підприємстві
Контроль	Контроль як система спостереження і перевірки визначає рівень відхилень фактичних від планових витрат, норм витрачання матеріальних ресурсів, оперативних управлінських рішень допущених відхилень від прийнятих принципів організації в господарюючих суб'єктах. Методами контролю є аналіз, перевірка, ревізія, обстеження, само- і взаємоконтроль
Координація	Координація як функція управління ресурсами і витратами являє собою процес, спрямований на забезпечення пропорційного, синхронного, безперервного, узгодженого руху матеріальними, трудовими, фінансовими потоками. Координація забезпечує баланс у діяльності окремих ланок керованої системи, підпорядковує основній меті різні, іноді суперечливі, інтереси, забезпечує зв'язок між центрами витрат і відповідальності, які виконують різні операції однією функцією

нських рішень саме в той момент, коли вона може бути використана найефективніше.

Науковець А.В. Череп [2, с. 178] сформував низку вимог до формування системи управління витратами, а саме:

- єдність методів на різних рівнях управління витратами;
- органічне поєднання витрат з високою якістю послуг;
- удосконалення документообігу;
- недопущення зайвих витрат;
- комплексний характер управлінських рішень;
- вдосконалення інформаційного забезпечення;
- орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства;
- впровадження ефективних методів зниження витрат;
- системний підхід до управління витратами.

Отже, витрати є головним оціночним показником діяльності підприємства і об'єктом контролю, що і визначає актуальність проблеми для вітчизняних підприємств. Система управління витратами передбачає виконання всіх функцій, властивих управлінню будь-яким об'єктом: планування, організація, мотивація, облік і аналіз, координація, контроль.

Управління витратами означає вдосконалення управління всіма аспектами діяльності підприємства. Відповідно, система управління витратами буде ефективною лише в тому випадку, якщо будуть враховані особливості кожного підприємства, охоплені всі процеси, що здійснюються підприємством. Ефективне управління витратами повинно передбачати зменшення і усунення тих витрат, які не є доцільними, результативними для підприємства, тобто які не сприяють збільшенню обсягів виробництва і реалізації продукції, отриманню цільового розміру прибутку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крушельницька О.В. Удосконалення системи управління витратами на підприємствах [Текст] / О.В. Крушельницька // Вісник ЖДТУ. – 2010. - № 1(51). - С.125-129.

2. Череп А.В. Управління витратами суб'єктів господарювання [Текст] / А.В. Череп // монографія. – Х.: ВД "ІНЖЕК", 2007. – 368 с.

УДК 005:331.108.26:379.85

Поварчук Г.

Наук. керівник Вишневіська Н. М.

м. Житомир

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ ТУРИСТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Однією з центральних проблем у здійсненні соціально-економічних і політичних реформ є впорядкування відносин між людьми, що включені у різно-

манітні ланки системи управління. В нестабільних умовах сьогодення, коли економіка країни знаходиться в кризовому стані, управління персоналом все більше визнається не лише як одна з найбільш важливих сфер життєдіяльності організації, здатної підвищити її ефективність і продуктивність функціонування, а й взагалі забезпечує існування на певному ринку. Крім того, зміна принципів функціонування сучасної економіки, створення підприємств різних форм власності, конкуренція, глобальні структурні й технологічні зміни у виробництві, його інформатизація обумовили істотну зміну ролі людських ресурсів. При цьому саме поняття "управління персоналом" розглядається у достатньо широкому діапазоні й набуває важливого аспекту аналізу цілісності організаційно-управлінського контексту функціонування і розвитку організації, оптимального використання людських ресурсів, підвищення ефективності системи управління персоналом з урахуванням вимог ринкової економіки [2].

Внаслідок сучасної трансформації централізованої системи управління туризмом перед підприємствами постає питання вдосконалення методів та шляхів управління людськими ресурсами. Вирішення таких завдань вимагає зовсім інших навичок, ніж ті, яких було достатньо для ведення документації, складання звітів, організації культурно-масових заходів та зберігання трудових книжок.

В сучасних умовах ринкової економіки серед різноманітності проблем, пов'язаних із забезпеченням нормального та ефективного розвитку підприємств та організацій, однією із головних є проблема управління персоналом. Все більше управління персоналом визнається як одна з найбільш важливих сфер життєдіяльності організації, здатної підвищити її ефективність і продуктивність функціонування.

Складовою частиною менеджменту туристичного підприємства є управління персоналом організації. У кінцевому вигляді управління виробничо-господарською діяльністю туристичної організації зводиться до управління людьми. Менеджмент персоналу передбачає свідоме регулювання діяльності трудового колективу. Ефективне функціонування туристичного підприємства досягається шляхом реалізації відомих функцій менеджменту: планування, організація, мотивація і контролю.

Специфіка сфери туризму полягає в тому, що продукт, який виробляється, частково або повністю не відчутний на дотик, а ефект сервісу оцінюється споживачем в умовах певного емоціонального стану, який залежить від великої кількості факторів, серед яких такі суб'єктивні характеристики туриста, як: особливості виховання, вік, культурні традиції народу, представником якого є гість, поняття про комфорт, звички, самопочуття та психологічний стан на момент отримання послуг, фізіологічні особливості організму та ін.

В наш час людина є не лише найважливішим елементом виробничого процесу на підприємстві, а й

головним стратегічним ресурсом компанії в конкурентній боротьбі. Якби не були прекрасні ідеї, новітні технології, найсприятливіші зовнішні умови, без професійно підготовленого персоналу вискоелективної роботи домогтися неможливо. У зв'язку з цим формується новий погляд на робочу силу як на один із вирішальних ресурсів економіки, як на "людський капітал". Людей у наш час трактують уже не як кадри, а як людські ресурси, їхня цінність як фактора успіху постійно зростає. Таким чином, сформувалася система управління людськими ресурсами, що замінює стару систему управління кадрами й визнає необхідність капіталовкладень в їх формування і розвиток, виправдовує економічну доцільність витрат, пов'язаних із залученням якісної робочої сили, її безперервним навчанням, підтримкою у працездатному стані і, навіть, створенням умов для повнішого виявлення можливостей і здібностей, закладених в особистості, для майбутнього її розвитку.

Особливої уваги й відповідальності вимагає від керівника підприємства організація трудових відносин в частині вироблення правил і навичок оцінювання виконання персоналом своїх функціональних обов'язків, формування у співробітників почуття відповідальності, аналізу та регулювання групових і міжособистісних відносин, управління виробничими конфліктами та стресами, проведення соціально-психологічної діагностики, формування норм корпоративної культури, створення безпечних умов праці.

Функціонування комплексної системи управління персоналом туристичного підприємства правомірно розглядати як частину ефективності діяльності підприємства в цілому. Однак, у даний час немає єдиного підходу до оцінки такої ефективності. Сьогодні багато вітчизняних підприємств, на жаль, або взагалі ігнорують систему управління персоналом, або в кращому разі визначають ефективність управління персоналом за допомогою спеціально створених для цього показників. Як методологічний підхід представляється доцільною оцінка ефективності на рівні окремих працівників, на рівні органу управління, на рівні системи управління, звертаючи особливу увагу при цьому на співставлення фактичної чисельності персоналу з плановою, відповідність професійно-кваліфікаційного рівня, освіти, практичного досвіду персоналу вимогам займаних робочих місць.

Оцінка ефективності управління персоналом туристичного підприємства полягає у визначенні економічної ефективності за рахунок кращого використання трудового потенціалу, соціальної ефективності шляхом задоволення потреб та інтересів працівників підприємства, організації і мотивації праці, організаційної ефективності через цілісність і організаційну оформленість підприємства.

Отже, визнання персоналу ключовим елементом успіху туристичних підприємств означає потребу у відповідному управлінні людськими ресурсами, що

пов'язано з необхідністю вирішення низки проблем, які стосуються: пошуку, утримання й розвитку працівників, мотивування, створення відповідних умов праці, оцінки ефективності використання персоналу тощо. Діяльність будь-якої організації залежить від конкретних людей. Люди визначають придатність обладнання і технології, встановлюють для себе обсяг функцій, обов'язкових до виконання, пристосовують під свої можливості структури організації. Тому люди є центральним і головним елементом в будь-якій системі управління і в будь-якій виробничій системі.

Одним із основних напрямів підвищення ефективності менеджменту персоналу є виявлення у працівників підприємства найкращих рис. Цього можна досягти, забезпечуючи отримання задоволення персоналу від виконуваної роботи, оплати і умов праці, відчуття реалізації у рамках виконуваних завдань і обов'язків, завдяки отриманню від підлеглих визнання за досягнення, активність та реальну підтримку з їхнього боку.

Окрім того, власники й менеджери туристичних підприємств мають випереджати очікування своїх працівників, пропонуючи їм комплекс цінностей, які пов'язані з: самореалізацією (нові виклики, реалізація нових задумів, свобода діяльності тощо); постійною самоосвітою, розвитком (підвищення кваліфікації, тренінги, кар'єрне зростання тощо); визнанням і винагородженням (спостереження за зусиллями працівників, оцінка активності членами трудового колективу, оплата праці, доплати за стаж, нагороди, соціальна діяльність); формуванням організаційної культури, ефективніших каналів комунікації та менеджерського лідерства, що забезпечить реалізацію наведених вище тез [5].

Отже, туризм є специфічною формою діяльності людей, якою обов'язково потрібно управляти. Добре підібраний трудовий колектив туристичної компанії повинен представляти команду однодумців і партнерів, здатних усвідомлювати і реалізовувати задуми керівництва.

Успішність управління персоналом визначається ефективністю використання людських ресурсів для реалізації поставлених перед ними цілей, комплексним баченням проблем і цілісним підходом до людських ресурсів у взаємозв'язку зі стратегічними установками підприємства. Таким чином, в рамках стратегічного управління виникає нагальна потреба в зміні функціональної моделі управління персоналом на підприємстві на підставі власної організаційної філософії, яка ґрунтується на власному досвіді роботи зі своїми працівниками й використанні практики провідних вітчизняних та світових компаній.

Ми переконані, що результат діяльності та престижність туристичної компанії залежить від ефективного управління персоналом. Оскільки саме від професійності працівників організації, їхнього рівня обслуговування залежить збільшення клієнтської бази і відповідно рівень прибутку даної організації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агафонова Л. Г., Агафонова О. С. Туризм, готельний та ресторанный бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання. – К.: Знання України, 2002. – 189 с.
2. Папьян Г. А. Экономика туризма. – М: Финансы и статистика, 2001. – 208 с.
3. Цибух В. Туризм в Україні // Економіст. – № 6. – 2000. – С. 17-18.

УДК 330.341.1

Ратушняк О. Г.

м. Вінниця

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Економічний розвиток підприємства та досягнення ним конкурентних переваг здійснюється на основі організаційно-економічного механізму підвищення інноваційної активності підприємства, який направлений на управління трудовими, матеріальними, фінансовими, інформаційними та іншими ресурсами з метою максимального використання виявлених потенціалів. Дослідження економічних процесів реалізації інноваційного потенціалу дозволяють підвищити рентабельність функціонування підприємства, зменшити фінансові та інноваційні ризики. Разом з розвитком окремого підприємства розвивається економіка країни в цілому.

Програма реалізації організаційно-економічного механізму інноваційного потенціалу підприємств повинна бути ретельно обґрунтована і прорахована. Результати від упровадження організаційно-економічних інноваційних рішень попередньо прогноуються за допомогою математичного моделювання із урахуванням сукупності основних факторів впливу на інноваційний процес. Зростання вартості ресурсів і жорстке конкурентне середовище посилює вимоги до наукового обґрунтування реалізації інновацій на промислових підприємствах. Особливу увагу необхідно приділити розробці інноваційної стратегії, технічним особливостям підприємства, інноваційно-інформаційному забезпеченню між підрозділами на підприємстві, які займаються реалізацією інноваційних проектів. Метою створення організаційно-економічного механізму підвищення інноваційної активності промислових підприємств є зростання ефективності діяльності підприємства, рентабельності, прибутку, підвищення продуктивності праці завдяки економічно обґрунтованому використанню капіталу підприємства в тому числі на науково-технічні та дослідно-конструкторські роботи, на оснащення підприємства необхідними експериментальними установками, на стимулювання

персоналу до творчої ініціативи, інноваційної діяльності та підвищення їх кваліфікації.

Основними завданнями механізму є: оцінка кількості та кваліфікації науково-технічного персоналу, який займається інноваціями та його стимулювання; розробка інноваційної культури спрямованої на нестандартне мислення та творчу діяльність персоналу; формування технічних, організаційних, виробничих витрат на розробку та реалізацію інноваційних проектів; формування системи науково-технічної інформації, яка включає якість та кількість накопичених інформаційних фондів, забезпеченість персоналу усією необхідною інформацією; оцінка системи планування і управління інноваційної діяльності, ступеня відповідності організаційної структури інноваційним завданням підприємства.

Організаційно-економічний механізм підвищення інноваційної активності промислових підприємств базується на наступних принципах:

- цілеспрямованості: формування місії та стратегічного планування на майбутнє, встановлення необхідних ресурсів для інноваційної діяльності підприємства та їх забезпечення, встановлення ключових факторів успіху та інвестування в інтелектуальний капітал, унікальні дослідження, вміння, технології, що є цікавим для споживача;
- комплексності: дотримання єдиної комплексної інноваційної стратегії підприємства, яка базується на моделюванні параметрів технічного, наукового рівня, інтелектуальної, інформаційної, фінансової складової підприємства, а також прогнозування, реалізації, моніторингу, контролю, розробки та виробництва інноваційної продукції;
- зацікавленості: забезпечення зацікавленості усіх працівників підприємства до інноваційної діяльності, за рахунок матеріального і морального стимулювання, а також за рахунок максимального залучення до розробки інноваційних проектів;
- нормативності: дотримання інноваційно активними підприємствами усієї нормативно-законодавчої бази України, яка стосується реалізації інноваційних проектів;
- відповідальності правам та обов'язкам: забезпечення відповідальністю посадових осіб та працівників, які займаються реалізацією інноваційних проектів, введення системи штрафів, якщо не забезпечується їх реалізація;
- моніторингу: постійне системне спостереження за станом реалізації інноваційних проектів на підприємстві, порівняння з заданими критеріями та усунення виявлених відхилень.

Формування організаційно-економічного механізму підвищення інноваційної активності промисло-

вих підприємств передбачає побудову таких етапів. Першим етапом є визначення цілей та виду впроваджуваних інновацій на підприємстві. Другий етап формування групи інноваторів, які би займалися впровадженням інноваційного проекту та визначення відповідальних. Третій етап проведення моделювання з врахуванням технічного, наукового рівня, інтелектуальної, інформаційної, фінансової складової підприємства. Четвертий етап впровадження інноваційного проекту. П'ятий етап "коригування механізму залежно від впливу зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галушко Є. С. Підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу в умовах переходу до ринкових відносин (на прикладі промислових підприємств Донбасу): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02. 02 "Економіка та управління науково-технічним прогресом, інвестиційні та інноваційні процеси" / Є. С. Галушко. – Донецьк, 1999 – 23 с.

2. Амоша О. І. Організаційно-економічні механізми активізації інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс] / О. І. Амоша. – Режим доступу: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/3103/st_31_2.pdf?sequence=1

УДК 331.108.26(477)

Ткачук А.

Наук. керівник: Тютюнник О.В., к.е.н.

м.Запоріжжя

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Зростання конкуренції, удосконалювання технологій, боротьба за споживача і якість продукції змушують підприємство по-новому розглядати весь комплекс питань управління. Змінилися і вимоги до працівника. Головним тут є визнання високої соціальної відповідальності, що лежить на всіх співробітниках організації й у першу чергу на керівниках.

Управління персоналом є найскладнішим і найвідповідальнішим видом діяльності, що вимагає особливої системи професійної підготовки керівників-менеджерів, оскільки появились нові цілі, змінився характер ділових відносин та формується парадигма управління, зорієнтована на морально-етичні цінності.

З огляду на це, до проблем управління персоналом особливо дотична сфера освіти, завдяки якій національна економіка зможе поповнитися не просто фахівцями з управління, але й компетентними особистостями, яким притаманна висока духовність, активний інтелект, національна ідентичність, широкий світогляд і, без сумніву, інноваційність у всіх її найкращих проявах.

Важливим завданням в практичному сенсі є вивчення глибинних основ внутрішнього світу особи і ко-

лективу, який в межах організації впливатиме на формування позиції лідера і вибору властивих тільки його внутрішній структурі форм взаємодії із колективом. Це серйозна проблема, оскільки має відношення до полярих категорій: лідер - команда, і особливо загострено сприймається в українській економіці з огляду на відсутність національного досвіду ефективно поєднувати сильне лідерство (критерії національного менеджера-лідера не чітко сформульовані в науковому та господарському світі) та форми командної співпраці. Серед прикладних аспектів виділяють чисто технологічні процеси, які передбачають виконання конкретних функцій чи здійснення відповідних процедур з управління персоналом. Сюди безпосередньо відносимо: кадрове планування в організаціях, процеси набору та відбору кадрів, оцінювання та атестацію персоналу, забезпечення навчання, перепідготовки та розвитку персоналу, процедуру звільнення персоналу, здійснення облікових процедур та діловодства, оцінювання ефективності управління персоналом та інші.

Зрозуміло, що змінюючи концептуальні підходи та філософію управління персоналом, перелічені вище прикладні технології також повинні модернізуватися. І не дивно, що сьогодні популярними стають нові HR-практики, які стрімко поширюються в діловому світі. Зокрема, в практичній діяльності єйчари особливо увагу звертають на адаптацію персоналу і не тільки до зовнішніх викликів, але, насамперед, до залучення нових працівників до колективу організації. Для полегшення і спрощення адаптації до нової організації та колективу службі управління персоналом доцільно розробляти Кодекс із адаптації (назва може бути іншою), в якому відобразатимуться ціннісні орієнтири поведінки персоналу організації, "фірмовий" підхід до роботи з персоналом, а також нормативні параметри, тобто, методики відбору кандидатів на посади, методики оцінювання та проведення атестації персоналу, опис мотиваційного механізму, технології навчання персоналу, стандарти ділових документів, взірці анкетування із проблемних питань, які хвилюють персонал, тощо. Кодекс із адаптації є доповнювальним документом до Кодексу корпоративної культури, в якому цінності, система взаємовідносин і правил поведінки, ритуали, традиції описуються відповідно до філософії, яку сповідує організація, і завдяки цьому буде забезпечено системний підхід до адаптації персоналу. На відміну від теоретичних, прикладні аспекти управління персоналом вимагають щоденної уваги, а самі єйчари повинні постійно шукати нові форми і методи роботи з персоналом.

Оцінка професійної діяльності дається в процесі, при якому менеджери організації проводять регулярні наради зі співробітниками, обговорюючи й оцінюючи їхню попередню професійну діяльність, а також їхні плани і можливості в майбутньому. Цей процес важливий, тому що увага до кожного співробітника в конкретній робочій ситуації дозволяє активізувати персонал, а також допомагає здійснювати кад-

рове планування. Цей підхід можна використовувати як сам по собі, так і в сполученні з матеріальним стимулюванням. Результатом оцінки роботи співробітника стає або винагорода, або вживання заходів по навчанню і підвищенню кваліфікації.

У стратегічному плані задачі оцінки професійної діяльності наступні: - підвищити ефективність організації шляхом оптимального використання наявних людських ресурсів; виявити співробітників, здатних виконувати відповідальну роботу, і дати їм можливість реалізувати свій потенціал; допомагати самовдосконаленню співробітників, звертаючи увагу на їхні потреби, мотиви, дарування, заохочуючи прагнення до професійного росту; сприяти підвищенню заробітної плати відповідно до підвищення професійного рівня.

Таким чином, можна зробити висновки, що підходи до управління персоналом підприємства впливатимуть на функціонування підсистеми управління розвитком персоналу. За останньою у загальному випадку закріплюється проведення навчання, підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації працівників, адаптація співробітників, сприяння реалізації ділової кар'єри, здійснення оцінки кандидатів на вакантні посади, службово-професійне просування, професійна орієнтація і ротація, періодична оцінка кадрів, виявлення браку умінь/навичок тощо.

Разом з тим, усвідомлення заслуговує той факт, що реальною основою підприємства є портфель його можливостей і здібностей, а реальною основою економіки країни – національний пул талантів та експертизи менеджменту. Тому, з нашої точки зору, об'єктивна необхідність полягатиме в постійному оновленні, удосконаленні й адаптуванні до змінних умов, тобто в розвитку персоналу підприємств, при концентрації уваги на управлінні за цілями з врахуванням браку досвіду в визначенні критичних умінь та навичок, коли жодне сучасне підприємство не може функціонувати поза експертизою, сформованою розвинутими суспільствами, де саме менеджмен, забезпечує реальну ефективність знань та кваліфікованих людей.

УДК 332.1: 637.1: 637.5

Тополевська О.В,
м. Вінниця

ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ М'ЯСО-МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ПОДІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ (ВІННИЦЬКА, ХМЕЛЬНИЦЬКА, ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТІ)

У розвитку економіки регіонів у останні роки активізувався процес залучення регіональних ресурсів в підтримку м'ясо-молочної галузі України, яка визначає місце регіонів і країни в цілому у міжрегіональ-

ному розподілі праці. Вступаючи в конкурентні відносини з аналогічними галузями м'ясо-молочної промисловості інших регіонів, отримують логічне завершення висунуті як іноземними, так і вітчизняними вченими нові теоретичні положення в області міжрегіональних відносин, коли ці відносини розглядаються в парадигмі ринкових відносин у поєднанні використання специфічних, у тому числі унікальних, регіональних ресурсів [6, с.35].

Саме тому розроблення нової, науково обґрунтованої регіональної логістики щодо найбільш ефективного використання природно-ресурсного потенціалу набуває особливої актуальності. Важливим за таких умов є вибір ефективних методів і підходів до управління, використання яких забезпечить конкурентоспроможність та сталий розвиток регіону, оптимізує інформаційні, матеріальні, транспортні потоки тощо [2, с.35]. Саме такими методами володіє логістика. Її ролі у регіональному розвитку і присвячене дане дослідження.

Проблеми управління регіональними логістичними системами недостатньо розроблені як у теоретичному, так і практичному плані. [1, с.558].

Звичайно, що кожен окремих регіон у державі має різні рівні економічного та соціального розвитку. Усі вони мають різноманітні інтеграційні зв'язки не тільки з регіонами своєї країни, а й за її межами, що підвищує значимість регіональних логістичних систем, які займаються обслуговуванням не лише внутрішніх, а й міжрегіональних матеріальних і супутніх потоків [7, с.81].

Отже, відсутність виваженої логістичної стратегії регіонів держави призводить до негативних наслідків, пов'язаних із неефективним функціонуванням регіональних логістичних систем. Оскільки процес розробки логістичної стратегії регіону є складним та багатоаспектним процесом, то представимо його у вигляді схеми (рис. 1) [1, с.558].

Важливе місце в процесі формування ієрархічного управління в регіональній логістичній системі Подільського регіону займає задачі системи моніторингу регіональної логістичної системи, яка повинна розглядатися з позиції оптимізації критеріїв якості зв'язку мережі. [4, с. 135].

На першому рівні логістичного центру Подільського регіону м'ясо-молочної промисловості розташовуються автоматизовані аналітичні центри логістичних операторів регіональної логістичної системи за групами і категоріями поставок, які будуть здійснювати функції концентраторів [4, с. 137].

Логістичні оператори – це компанії, які надають комплекс послуг своїм клієнтам, можуть залучати інших підрядників для виконання поставлених цілей; укладають угоди на середньо- та довгостроковий період та намагаються бути основним (єдиним) виконавцем для свого замовника; готові делегувати своїх окремих спеціалістів на підприємства замовника для

максимально ефективної координації їх спільної справи [8, с. 3].

На другому рівні знаходяться підприємства – користувачі (споживачі), які повинні мати термінальне обладнання для роботи в мережі. Логістичний центр Подільського регіону м'ясо-молочної промисловості повинен формувати основні інформаційні сховища даних і забезпечувати надання користувачам мережі єдиного інформаційного ресурсу за основними напрямками забезпечення моніторингу регіональних логістичних систем підприємств інфраструктури регіону [4, с. 137].

Основні переваги створення Подільського логістичного центру м'ясо-молочної продукції:

1) висока мобільність та гнучкість регіональних центрів до змін на ринку та пропозиції; чітке визначення діяльності логістичних центрів (об'єднання і розділення матеріальних потоків), що досі не є досконалим обумовлено;

2) рівномірне навантаження Подільського регіону (Вінницька, Хмельницька, Тернопільська області), сприяння підвищенню ділової активності "пасивних" областей (Хмельницька, Тернопільська), започатку-

вання співпраці та кращої реалізації продукції вітчизняного виробництва загалом;

3) активізація Подільського регіону, збільшення інвестування.;

4) створення ефективної системи руху матеріальних та інформаційних потоків, відсутність якої зменшує конкурентоспроможність Подільських виробників м'ясо-молочної продукції, порівнюючи з європейськими конкурентами; підтримка з боку місцевого самоврядування та розробка загальнонаціональних програм розвитку;

5) стандартизація логістичних центрів, стимулювання розвитку логістики на підприємствах Подільського регіону;

6) діалог між виробниками та державою у створення нормативно-правових актів для регулювання діяльності логістичних центрів;

7) стандартизація пакування та зберігання продукції, дотримання санітарних та фітосанітарних вимог щодо м'ясо-молочної продукції відповідно до норм світової організації торгівлі (СОТ) [3].

Важливе місце в системі реалізації цієї стратегії належить заходам, пов'язаним із мінімізацією вит-

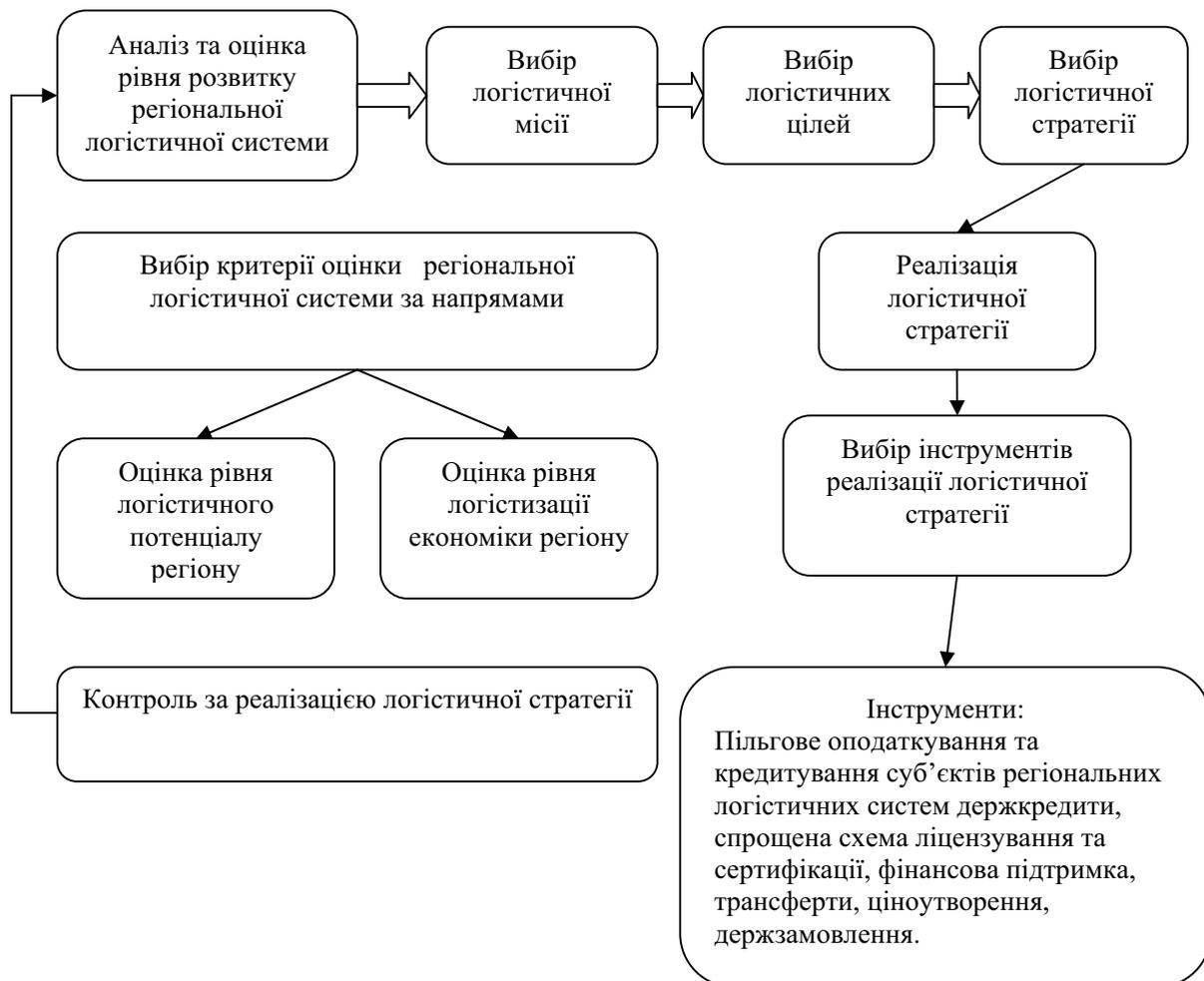

Рис. 1. Процес розробки та реалізації логістичної стратегії регіону

рат. Цього можна досягти шляхом забезпечення найбільшої ефективності потоків ресурсів: виключення виробничих відходів, мінімізація часу виконання замовлень, відмова від формування резервних запасів тощо [1, с. 562].

Отже, реалізація цієї стратегії передбачає здійснення таких заходів:

1) знайти джерела закупівлі м'ясо-молочної продукції та вибрати вигідних надійних постачальників, які зможуть запропонувати конкурентоспроможнішу продукцію;

2) встановити господарські зв'язки з постачальниками м'ясо-молочної продукції і документально її оформити шляхом укладання договорів поставки;

3) визначити оптимальні розміри партій завезення м'ясо-молочної продукції, частоту та способи їх доставки, вибрати найефективніший вид (види) транспорту для перевезення продукції, розрахувати потребу в ньому, розробити маршрути доставки м'ясо-молочної продукції тощо;

4) налагодити оперативний контроль за виконанням договорів поставки м'ясо-молочної продукції, ходом реалізації, станом наявності товарних запасів та їх оборотністю, що дасть змогу своєчасно реагувати і вносити зміни в товаропостачання;

5) створити оптимальні умови для накопичення і зберігання необхідних для безперебійної торгівлі товарних запасів;

6) забезпечити належне приймання і підготовку м'ясо-молочної продукції до продажу [1, с. 563].

У світлі вищесказаного перспективним напрямом подальших наукових досліджень бачиться створення моделі формування регіональних м'ясо-молочних кластерів в Подільському регіоні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасимчук З.В. Стратегічні пріоритети розвитку регіональних логістичних систем / З.В. Герасимчук // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – Логістика. – 2013. – № 690. – С. 557-564.
2. Горяїнов О.М. Теорія і практика дисципліни "Логістика" (для менеджерів) / О.М. Горяїнов. – Харків: НТМТ, 2009. – 522 с.
3. Косарева Т.В. Аграрна логістика: сутність та багатоаспектність / Т.В. Косарева // Економіка АПК. – К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки". – 2008. – № 10. – С.37-43
4. Ларіна Р.Р. Теоретико-методологічні основи формування регіональних логістичних систем: дис. ... д-ра.екоп.наук 08.10.01. / Р.Р. Ларіна; Донецький державний університет управління. – Д., 2005. – 406с.
5. Могилевский В.Д. Методология систем: вербальный подход / В.Д. Могилевский. – М.: Экономика, 1999. – 251 с.
6. Смирчинський В.В. Логістичний менеджмент державних закупівель. Теоретико-правовий та методологічний аспект: наук. вид. / В.В. Смирчинський. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 390 с
7. Чорток Ю.В. Формування регіональних логістичних систем в Україні / Ю.В. Чорток, А.В. Євдокимов, А.О. Родименко // Економічний простір: збірник наукових праць. – №62 – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2012 – с. 79-84.

8. Лозинець О. Територіальна організація розміщення логістичних систем / О. Лозинець. Карпати Логістик: Логістичний комплекс Львів 2014р. с.15. – Режим доступу: institute.lviv.ua/conference/document/Lozynets.

УДК 379.851

Халімовська І. В.

м. Житомир

ТУРИЗМ ЯК МЕХАНІЗМ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Туризм є надзвичайно важливим соціокультурним феноменом сучасності. Він тісно пов'язаний з розвитком суспільства, підпорядковується його законам та за допомогою своїх функцій впливає на життєдіяльність суспільства в цілому. Туризм сприяє укріпленню міжнародних зв'язків держави, стабілізації стосунків в середині країни та створенню її позитивного іміджу.

Саме сьогодні в Україні, на глибинному рівні, спостерігається зіткнення різних ідентичностей, сформованих навколо етнічних, мовних, політичних, історико-регіональних і ментальних відмінностей, що стало своєрідною реакцією на новий рівень свободи. Це одна із найгостріших проблем для розвитку нашої країни, для її сучасного і майбутнього. Причина – у строка-тості, відмінності наших регіонів пролягає не лише у площині мови, релігії, економічних інтересів, вона походить від різного історичного досвіду й різної колективної пам'яті та різних орієнтирів. Адже, Україна зіткана з протилежностей: культурних, історичних, політичних, географічних, психологічних, історіософських складових, а інколи здається, що "залізна завіса" нікуди не зникла – вона залишилися в ментальності.

За роки незалежності сформувалися три основні моделі поведінки, кожна з яких відповідає настроям жителів західних, центральних і південних областей країни. Й дотепер певна частина населення України, особливо її східних і південних регіонів, сприймає термін "українець" і "український" насамперед в етнічному, а не в політичному сенсі. Нерідко "образ регіону" будується на образах політиків і бізнесменів, пов'язується з особливостями та наслідками виборчих переваг, ставлення до влади. Однак, ми повинні навчитись абстрагуватись від політичних віянь і мати власну думку та життєву позицію. Адже, якщо сутність не змінювати, то й образ не зміниться. Тому перезавантаження образу східних і західних регіонів сприятиме зміщення акцентів на сфери мистецтва, культури, туризму, спорту.

Наприклад: східноукраїнські жителі, котрі мають можливість їздити до західних регіонів країни, як правило, забувають про різні питання, які деконсолідують суспільство. Щодо жителів заходу, котрі їздять до східних областей, – така ж логіка. А ось ті, хто не має

можливості мандрувати Україною, зазвичай і живуть негативними міфами про Схід або Захід України. Отже, об'єднання нашого суспільства – це ідея економічної та культурної свободи людини. Масові туристичні подорожі формують як у туристів, так і у місцевих мешканців більш толерантне, дружнє ставлення до людей інших регіонів, розвіює негативні етнічні та релігійні стереотипи [1, с. 4].

Враховуючи неймовірно величезну кількість туристично-привабливих місць в Україні статистика турпотоків не надто втішна. Понад 70% громадян України, ніколи у своєму житті не виїжджали за кордон, зазначають соціологи. Майже 70% українців не їздили Україною, 36% українців, опитаних Київським міжнародним інститутом соціології та Інститутом прав людини і запобігання екстремізму та ксенофобії IHRPEX, жодного разу не були в іншому регіоні України, а третина українців (31%) взагалі нікуди не виїжджали зі свого населеного пункту. Для значної частини українців характерна погана риса – вони мало цікавляться тим, що відбувається за межами власного населеного пункту [2, с. 23].

Українська нація мусить пройти шлях самоусвідомлення, самореалізації, відчутти себе єдиним організмом, який чітко бачить своє власне національне буття і прямує до нього. Зробити це можна лише в один спосіб – шляхом дієвих, ефективних економічних, політичних та інших реформ у поєднанні з різноманітними просвітницькими, культурно-освітніми заходами, в тому числі й завдяки розвитку внутрішнього туризму, який запобігає емоційному колапсу сучасної людини, яка живе в прискореному ритмі.

Туризм не буде загострювати мовні, релігійні, етнопсихологічні та інші відмінності серед різних груп населення, а, навпаки, – інтегрувати їх ідеєю спільного творення передової, економічно розвиненої, демократичної, шанованої у світі держави. Потрібно ширше й масштабніше знайомити жителів півдня і сходу із українською культурою, і вона вкорениться спочатку в серцях прихильників, а потім пошириться на свідомість й інших громадян. Розвиток туризму є одним з найбільш ефективних національних капіталовкладень в розвиток особистості. Туристична активність розвиває людину і як працівника, і як споживача, і як особистість, а внутрішній туризм перетворюватиме Україну *incognita* на Україну *cognita*: пізнану і впізнану.

Відчуття єдності українців залежить від того, наскільки жителі різних регіонів знають одне одного і, відповідно, розуміють. Перша спроба на шляху зближення нації шляхом туризму, як рушійного інструменту соціокультурної інтеграції суспільства, відбулась з підписанням Державної програми розвитку туризму на період з 2002 до 2010 р. Відповідно до цього документа – в'їздний і внутрішній туризм являються пріоритетними видами діяльності. Основною метою даної Програми було створення конкурентоспроможного на міжнарод-

ному ринку національного туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечення на цій основі комплексного розвитку регіонів за умови збереження екологічної рівноваги та культурної спадщини [3].

Адже, враховуючи нерівномірність розвитку регіонів України і рівня життя населення, що в свою чергу створює передумови для соціальної напруги в суспільстві, державна політика повинна бути спрямована на створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їх динамічного розвитку та усунення значних міжрегіональних диспропорцій. Отже, коли є економічний достаток, змінюється й ментальність. Тому що бідність переважної більшості населення України ставить задоволення туристичних потреб на останнє місце. Пріоритетними являється зовсім інші товари та послуги, що край необхідні для існування людини. Зарубіжний досвід свідчить, що основу туризму як соціального явища становить середній клас (бідні не мають можливості для такого дозвілля, а багатих замало, щоб утворити базис для світової туристичної індустрії). Ці факти підтверджують взаємозв'язок таких складових як економіка та соціокультурний розвиток.

Внутрішній туризм надає змогу людині розширити межі ареалу свого безпосереднього спілкування до масштабів кількох регіонів або всієї держави, створює передумови міжкультурної взаємодії. Подорожуючий не лише пізнає навколишній світ, життя, культуру інших регіонів, а й відкриває нові, досі невідомі нюанси власного глибинного ества [4, с. 201-202]. Адже, мандруючи Україною розумієш та переконуєшся, що ми єдина нація і люди на півночі, заході, сході і півдні нічим особливим не відрізняються, а спільну мову знайти дуже просто. Потрібно пам'ятати, що спільного у нас набагато більше, ніж того, що нас роз'єднує.

Отже, для України, як і для багатьох країн світу, туризм є стимулюючим чинником вдосконалення суспільних відносин, становлення неформальних соціальних інститутів, котрі конститууються як суттєві складові громадянського суспільства. А саме внутрішній туризм є ефективним соціальним інститутом, який може продуктивно розв'язувати невідкладні соціальні і моральні проблеми сучасного світового співтовариства та сприяти пом'якшенню напруженості між регіонами країни, досягненню якісно нового рівня суспільного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. В. Краснопольов. // За статтю: Євген Стратієвський": "Зміни у країні почнуться саме з Донбасу" // День. – 2012. – 20 грудня. – С. 4.
2. В. Лубчак, Н. Тисячна, О. Лашко: "Нам потрібно зробити ідею пізнання власної країни однією з пріоритетних" // День. – 2013. – 1-2 лютого. – С. 23.
3. Державна програма розвитку туризму на період з 2002 р. до 2010 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/583-2002-%D0%BF>

4. Шульга М. Освоєння особистістю соціокультурного простору життя через туризм // Соціальний ареал життя особистості. – К.: Інститут соціології НАН України, 2005. – 400 с. – С. 196-208.

УДК 331.101.3

Черняхів І.А., Грендач М.М.

м. Вінниця

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

В умовах надскладної ситуації, що склалася в даний час на більшості українських підприємств, вирішальну роль відіграє формування нових мотиваційних механізмів. Керівництво кожного підприємства, незалежно від форми власності, має безперервно вдосконалювати мотиваційні механізми, які б забезпечували активізацію людського чинника на фоні різкого зниження реальної заробітної плати. За умов, коли середня заробітна плата в Україні сьогодні складає 106 євро та є найнижчою в Європі, вона не може бути вирішальним мотивуючим чинником результативної діяльності персоналу.

Якщо у підприємства достатньо коштів для того, щоб виплачувати високу заробітну плату, то на певний час воно може втримати цінних працівників. Але в умовах кризи таких підприємств все менше. Протягом найближчих років небагато підприємств може дозволити собі істотне зростання матеріальних винагород (а ті, хто і може, навряд чи повсюдно стане це робити з огляду ситуації, що склалася на ринках). Але всім роботодавцям, і особливо у кризовий період, необхідно залучення ефективних співробітників. Тому керівники при формуванні мотиваційної політики повинні приділяти сьогодні пріоритетну увагу нематеріальним методам стимулювання працівників. Якщо співробітники відчувають гордість за те, що вони роблять, як вони працюють та з ким, то разом можна не тільки пройти кризу, але навіть посилити конкурентоспроможність.

Останнім часом в Україні на ринку праці з'явилося багато вільної робочої сили, але набагато менше вільних професіоналів. Тому мотиваційна політика залежить від довгострокових цілей і можливостей підприємства. Якщо йому терміново потрібні кваліфіковані сезонні працівники, то підприємство має платити гроші і не обтяжуватися. Якщо ж результат бізнесу багато в чому залежить від підібраної і навченої команди, в якій втрата будь-якого співробітника істотна, то на підприємстві має бути щось більше, ніж хороша зарплата. Потрібно зробити так щоб цінність робочого місця для співробітників була горазда вище, ніж різниця в зарплатах. Гроші дозволяють залучити й утримувати співробітників, у той час як нематеріальна мотивація надихає їх на досягнення найкращих результатів тривалий час, доз-

воляє їм максимально розкрити і реалізувати свій потенціал.

Нематеріальна мотивація працює для всіх категорій працівників: як для керівників, так і для виконавців. Але люди, в тому числі ті, що займають однакові посади, відрізняються один від одного. Тому не можна стверджувати, що один і той же інструмент мотивації має однакову ефективність для всіх. Існують різні теорії, що розділяють людей на певні групи і показують, які мотиваційні інструменти є значимими для цих груп. Найголовніше в цих теоріях те, що вони спрямовують увагу на конкретну людину, підштовхують керівника до того, щоб він сконцентрувався на особистості співробітника, його потребах, особливостях, достоїнстві.

Нематеріальна мотивація дозволяє створити конкурентну перевагу, "блакитний океан" роботодавця. Конкуренту не складе труднощів запропонувати трохи вищу оплату праці. Створити ж таку атмосферу в колективі, ставлення керівництва до співробітників і між співробітниками, надати можливості для розвитку, він навряд чи швидко зможе. Словосполучення "нематеріальна" мотивація зовсім не означає, що для підприємства вона "безкоштовна". Але віддача від цих витрат буде більшою та довгостроковою.

Нематеріальне стимулювання розвитку персоналу в організації, насамперед, спрямовано на задоволення мотиву збереження соціального статусу працівника в трудовому колективі завдяки закріпленню за ним його робочого місця чи займаної посади; підвищення соціального статусу працівника в трудовому колективі в результаті одержання ним більш високої відповідальної посади, посилення зацікавленості працівника самим процесом опанування новими знаннями, вміннями та практичними навичками; поглиблення інтересу щодо професійного спілкування з професіоналами як в організації, так і поза її межами.

Нематеріальна мотивація направлена на підвищення лояльності співробітників до компанії одночасно із зниженням витрат на компенсацію співробітникам їх трудовитрат. Під нематеріальним маються на увазі такі заохочення до високорезультативної роботи, які не видаються співробітнику у вигляді готівки чи безготівкових грошей, але можуть потребувати від компанії інвестицій в якість робочої сили, а саме: можливість розвитку і навчання, планування кар'єри, оздоровлення; пільгове харчування тощо. Основний ефект який досягається до допомогою нематеріальної мотивації – це підвищення рівня лояльності та зацікавленості співробітників в компанії.

Цікавим способом удосконалення мотивації праці є мотивація вільним часом або модульна система компенсації вільним часом. Особливість мотивації вільним часом полягає в тому, що розходження в навантаженні працівників, які обумовлені роботою в різний час доби і дні тижня, компенсуються безпосередньо наданням вільного часу, а не грошовими надбавками, як це прий-

нято в традиційній мотиваційній системі. Ця форма немонетарної мотивації поки не одержала поширення у практиці українських підприємств, але досвід використання її зарубіжними фірмами свідчить про необхідність впровадження системи компенсації вільним часом на підприємствах цих країн. Використання гнучких форм зайнятості (скорочений робочий день, збільшення відпустки, гнучкий графік роботи, надання відгулів та ін.) надає можливість вибору працездатному населенню між робочим часом та відпочинком.

До моральних способів мотивації відноситься визнання заслуг (особисте та публічне). Суть особистого визнання полягає в тому, що працівники, які позитивно відзначились у справах підприємства, згадуються в доповідях вищому керівництву фірми чи особисто представляються йому, одержують право підпису відповідальних документів, у розробці яких вони брали участь, персонально вітаються дирекцією з нагоди свят чи сімейних дат.

Науковці відмічають, що кожна людина індивідуальна, і в кожній людині є індивідуальні потреби, які вона бажає задовольнити працюючи на підприємстві. Таким чином, при побудові системи мотивації керівнику слід пам'ятати, що не можна мотивувати всіх працівників однаково. Це допоможе йому зробити систему мотивації економічно ефективною. Система нематеріальної мотивації повинна бути різною не тільки для працівників різних рівнів, але і враховувати соціальний статус, вік, стать працівника, а також його психологічні особливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. <http://www.gd.ru/articles/3289-nematerialnaya-motivatsiya-personala>
2. <http://hrliga.com/index.php?module=profession&op=view&id=1551>
3. <http://www.hr-portal.ru/tags/nematerialnaya-motivaciya>

УДК 658.5.012.32

Яремчук А.

Наук. керівник Мазур В.Г.

м. Вінниця

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

На сучасному етапі розвитку економіки найважливішою проблемою кожного підприємства є його виживання та забезпечення подальшого успішного розвитку. Вирішення такої проблеми полягає у конкурентоспроможності підприємства на ринку, що можливо шляхом грамотно розробленої та ефективної стратегії управління підприємством. Тому впровадження стратегічного управління є однією з основних задач і умов забезпечення ефективності виробництва.

Розробці теорії стратегічного управління присвячені наукові праці таких вчених, як І. Ансоффа,

Х. Мінцберга, А. Томпсона, А.Дж. Стринкланда, І.П. Булеєва, З.С. Шершньової, С.В. Оборської, В.Д. Немцова, Д.Є. Довганя та ін.

На думку Порохні В.М. стратегічне управління являє собою одну із підсистем менеджменту організації, що виконує велику кількість завдань стосовно стратегічного аналізу, розробки, реалізації і контролю реалізації стратегії організації [1, с. 15].

Стратегічне управління є найважливішим інструментом вищого керівництва підприємства, що дозволяє розв'язати поточні внутрішні конфлікти зацікавлених сторін через встановлення єдиної мети розвитку підприємства - стабільне зростання ринкової вартості підприємства [2, с. 61].

Єдиного підходу до розробки стратегії підприємства не існує, адже кожне підприємство навіть однієї галузі досить унікальне, що залежить від позиції підприємства на ринку, динаміки розвитку, конкурентоспроможності, особливостей виробництва товару чи надання послуг.

Серед основних факторів, які обумовлюють застосування стратегічного управління можна виділити наступні:

- мінливість та складність зовнішнього середовища підприємства;
- усвідомлення недостатньої ефективності оперативного управління;
- нові методи вирішення стратегічних проблем провідними західними фірмами [3, с. 80].

Впровадження концепції стратегічного управління на підприємстві передбачає організацію та здійснення професійної діяльності із стратегічного аналізу, розвитку, реалізації і контролю стратегії, спрямованої на досягнення місії та цілей його функціонування.

Реалізація концепції стратегічного управління підприємства здійснюється шляхом застосування системи стратегічного планування, що дає можливість розробляти і використовувати інтегровану систему стратегічних планів, які спрямовані на досягнення стратегічних цілей підприємства.

Проблеми стратегічного управління на вітчизняних підприємствах можна розглядати на макроекономічному та мікроекономічному рівнях. Серед мікроекономічних проблем можна виділити наступні:

- відсутність стратегічного бачення розвитку підприємства;
- нестача кваліфікованих спеціалістів у сфері інноваційного менеджменту;
- слабка розвиненість системи стратегічного планування на підприємстві.
- нестабільність зовнішнього середовища;
- недостатність фінансового забезпечення підприємства.

Основними макроекономічними проблемами стратегічного управління підприємством є недосконалість банківської, фондової, законодавчої та податкової систем, які не визначають конкретних прав і обо-

в'язків у певних ситуаціях, що неодмінно виникають при веденні господарської діяльності.

На нашу думку, ефективна система стратегічного управління на підприємстві дасть змогу:

- посилити конкурентні переваги підприємства за рахунок створення сприятливих умов для розвитку теоретичних знань й професійних навичок та вмінь персоналу;
- посилити ефективне використання прибутку підприємства;
- повністю розкрити здібності персоналу до творчого, інноваційного розвитку, для досягнення як мети організації, так і особистих цілей працівників.

Вважаємо, що доцільно наголосити на необхідності стратегічного управління та формуванні стра-

тегії на кожному підприємстві з самого початку його створення для успішного та тривалого його існування на ринку. Тому ефективна організація стратегічного управління підприємством є запорукою успіху та досягнення поставлених цілей організації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Порохня В.М., Безземельна Т.О., Кравченко Т.А. Стратегічне управління. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – С.15.
2. Коновал В.В. Стратегічне управління підприємствами легкої промисловості / В.В. Коновал // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №2. – С. 61-64.
3. Герчанівська С.В. Стратегічне управління як механізм забезпечення ефективного розвитку вітчизняних підприємств / С.В. Герчанівська // Інноваційна економіка. – 2012. – №1. – С. 79-81.

ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.922.38

Безверхня К.

Наук. керівник Дубравська Н. М., к. психол. н,
м. Житомир

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ НАСЛІДУВАННЯ ЯК МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ

Наслідувальна діяльність, на думку багатьох вчених, є одним із найважливіших механізмів формування особистості в дитячому віці. Водночас, вона виступає джерелом виникнення всіх складових свідомості, видів діяльності, а також механізмом становлення суб'єктності людини. Наслідування виступає тим феноменом, який, впливаючи на розвиток різних якостей особистості, одночасно і сам зазнає розвитку, змінюється в кількісному і якісному планах. Особливо інтенсивно це проявляється у дитячому віці, коли імітація виступає механізмом засвоєння соціального досвіду й засобом формування особистісних властивостей і якостей дитини.

Розглядаючи проблему динаміки і функцій наслідування в онтогенезі, В. О. Просецький зазначає, що розвиток здійснюється від нижчих форм до вищих і демонструє певні загальні тенденції і напрями розвитку імітаційної діяльності в онтогенезі (від зовнішнього безумовнорефлекторного наслідування немовлят до внутрішніх складних творчих проявів наслідування у юнаків) [6].

Вчений виділяє кілька етапів розвитку імітаційної діяльності.

Перший етап – це елементарне наслідування немовлят, основними характеристиками якого є: недовільність, неусвідомлюваність, зовнішнє відтворення окремих рухів, голосів, емоційних реакцій. Цей період І. В. Шаповаленко поділяє ще на три фази, протягом яких наслідування немовлят зазнає значних змін [8]. Автор відзначає, що до 3-х місяців наслідувальні дії знаходяться у стадії становлення. З 2-3-х місяців в окремих випадках дитина здатна до повторювання рухів, але, за даними Х. Папоушек, М. Папоушек, ці дії є скоріше винятком із правила [5]. Набагато частіше проявляється випереджаюче наслідування матері при безпосередньому емоційному спілкуванні з дитиною. Тому наслідувальні рухи немовлят первинно мають характер емоційного зараження і суттєво впливають на формування емоційного спілкування з дорослими як провідної діяльності немовлят.

Мімічні та пантомімічні наслідувальні рухи дітей 2–6 місяців відтворюють найпростіші рухи дорослих (відкривання-закривання рота, похитування головою, плескання в долоні), а також передмовленнєві вокалі-

зації, що моделюють різні сторони мовлення близького дорослого. Саме ці дії, на думку багатьох вчених, є передумовами первинної орієнтаційної діяльності дитини в мовленнєвих та виразно-емоційних ситуаціях. Наслідування дитиною цього віку експресивних дій дорослих можна пояснити як найперші спроби дитини включитися в побудову специфічно людського способу спілкування.

В ході третьої фази (6-12 місяців) наслідування стає засобом засвоєння дитиною тих нових дій, що не були властиві їй самій. Л. С. Виготський, Ж. Піаже назвали цю фазу початком “справжньої імітації”. Наслідування на цій стадії виконує дві основні функції, на які вказують багато дослідників:

1) збільшення й ускладнення засобів спілкування (О. І. Ісеніна) [2];

2) розвиток предметних маніпуляцій, що є об'єктивною передумовою дій з предметами, побудови їх образу (Л. А. Венгер, Ф. І. Фрадкіна) [1].

Другий великий період, що виділяється В. О. Просецьким, є періодом простого наслідування у ранньому дитинстві. Імітація тут мало усвідомлена і слабо довільна, здебільшого стосується предметних дій та мовлення дорослих. У цьому періоді, як і в першому, також виділяється кілька фаз.

Перша фаза (12–15 місяців) характеризується появою здатності до маніпулювання не тотожними, а схожими на взірць предметами, які дитина самостійно знаходить. Імітаційні дії поступово переростають у предметно-маніпулятивну гру, що сприяє побудові образів предметів на основі їх безпосереднього сприймання та наочно-дійового мислення. Дорослий тут виступає ще в ролі взірця і контролера.

У наступній фазі (15–18 місяців) дитина вже здатна відтворювати не окремі розрізнені дії, а цілий ланцюжок таких дій, незмінність і обов'язковість яких надає наслідуванню ритуального характеру.

Поступово дитина переходить до наступної фази (3 рік життя), у ході якої фактично змінюється основний зміст моделювання. Зміна соціальної ситуації розвитку, виділення до 3 років дорослого зі світу предметів в окремий світ соціальних стосунків і “відокремлення” дитини від дорослого впливає на зміст і функції наслідувальної діяльності дітей. Імітація тут здебільшого стосується певних життєвих ситуацій, де відтворюються вже не конкретні дії з предметом, а певні дії дорослого, що відповідають ситуації. Це дає змогу вважати цей етап підготовчим до засвоєння нової провідної діяльності – сюжетно-рольової гри. В періодизації Л. П. Обухової, І. В. Шаповаленко цей період був названий періодом символічного моделювання, оскільки наслідування дитини носить яскраво орієнтувальний характер, здійснюється не з конкретними предметами, а з предметами-замінниками і сто-

сується дій близького соціального дорослого. Як зазначають автори, саме це дозволяє дитині заглибитися як у світ предметів, так і в світ соціальних стосунків. Символічне моделювання можливе лише завдяки появі первинної диференціації орієнтувальних і виконавчих дій, хоча вони все ще здійснюються в матеріальному плані і підлягають зовнішньому спостереженню. Проте ці дії набувають вже певної узагальненості та скорочення, що свідчить про перехід на якісно новий рівень розвитку дитини, і наслідування зокрема.

Наслідування в дошкільному віці у періодизації В. О. Просецького отримало назву ігрового. Воно полягає у відтворенні в іграх різних видів діяльності дорослих, а також подій суспільного життя, що неодмінно пов'язані з перевтіленням в "чуже Я". Підкреслюється, що моделювання здійснюється на якісно новій основі, що пов'язується із новою соціальною ситуацією розвитку і втілюється в новій провідній діяльності. Дитина імітує вже не конкретного, а соціального дорослого, носія певної суспільної ролі, і здійснює це в ході сюжетно-рольової гри. Відбувається перехід до відображення людських взаємин, до моделювання в діях внутрішніх мотивів поведінки дорослих. Таке наслідування сприяє орієнтуванню дитини в об'єктивному і суб'єктивному світі і в кінцевому результаті стимулює розвиток самосвідомості.

Проте вирішальною особливістю наслідування дошкільників є наслідувальна дія як узагальнений символ, що полягає в імітуванні загальних відносин (правил поведінки). Тому цей період у розвитку наслідування був названий узагальнено-символічним моделюванням, яке, власне, дозволяє дитині заглибитися в задачі і мотиви людської діяльності, створює орієнтацію в змістах і характері людських стосунків і у власних переживаннях (Л. П. Обухова). Тобто, відбувається перехід орієнтувальної частини у внутрішній план. Ці зміни відбуваються на фоні подальшого розвитку первинних форм наслідування (емоційне зараження, копіювання, символічне моделювання), які включаються у складніші види діяльності.

У подальшому розвитку особистості наслідувальна діяльність зазнає кількісних і якісних змін. Вона стає більш творчою, усвідомленою, вибірковою, цілеспрямованою, поступово трансформується у творче наслідування, а ще пізніше, за наявності відповідних умов – у власну творчість. Цей перехід, на думку вчених, відбувається за рахунок розвитку самосвідомості і рефлексії, поява якої залежить від певних особистісних рис і має широкі межі прояву у віковому плані. Ми можемо припустити, що ранні прояви творчих здібностей відбуваються завдяки появі рефлексії на фоні загальної обдарованості в дошкільному віці шляхом наслідування творчих взірців.

Висновки. Зазначені вище положення дають змогу зробити висновки про наслідування як про специфічну орієнтувальну діяльність дитини, а також про його

взаємозв'язок із соціальною ситуацією розвитку. Окрім того, наслідувальні дії певних форм є механізмами формування і розвитку провідної діяльності дитини на кожному етапі онтогенезу. Відповідно до періодизації ігрової діяльності, кожному виду гри відповідає певна форма імітаційної діяльності, що допомагає дитині щоразу переходити як на якісно нові рівні ігрової діяльності, так і до нових соціальних стосунків, що розширює і поглиблює соціальний досвід дитини.

Доведено, що емоційна близькість та позитивне емоційне підкріплення викликає у дитини прагнення бути в усьому схожою на значимого дорослого, виникає потреба в ідентифікації. Це, в свою чергу, в значній мірі впливає як на поведінку дитини, так і на формування її особистості в цілому.

Наслідування є механізмом формування самосвідомості та самооцінки дитини. Імітуючи, аналізуючи дії інших, дитина пізнає не лише оточуючий світ, а й саму себе, свої можливості, будує своє бачення світу, включається до системи соціальних стосунків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Венгер Л. А. Восприятие и обучение (дошкольный возраст). – М., 2009. – 352 с.
2. Исенина Е. И. Психологические основы речевого онтогенеза в начальном периоде: Автореф. дисс. д-ра психол. наук. – М., 1986. – 26 с.
3. Музыка О. Л. Ціннісна свідомість і розвиток обдарованості. – К.: Міжнародна фінансова агенція, 1997. – 24 с.
4. Мухина В. С. К проблеме социального развития ребенка в дошкольном детстве // Психологический журнал. – 2010. – №5. – С. 35-46.
5. Папоушек М., Папоушек Х. Раннее развитие ребенка. – М., 2000. – 72 с.
6. Просецкий В. А. Психология подражания. – М., 1999. – 81 с.
7. Субботский Е. В. Генезис личностного поведения у дошкольников и стиль общения // Вопросы психологии. – 2001. – № 2. – С. 16-28.
8. Шаповаленко И. В. Формы и функции подражания в детском возрасте: Автореф. дисс. канд. психол. наук. – М., 1988. – 24 с.

УДК 159.922.73

Білозуб К.

Наук. керівник Поплавська А.П. к.псих.н.

м. Запоріжжя

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ПРИ ПЕРЕГЛЯДІ ДІТЬМИ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙ

Сучасні діти часто користуються телевізором, комп'ютером, інтернетом. Але чи задумуються батьки над тим, як впливають на дитину нешкідливі і веселі, на перший погляд, мультфільми, герої яких грають іноді аж ніяк не позитивну роль, а, навпаки, формують небезпечну поведінку дітей.

Мультиплікаційний сюжет є одним з найбільш продуктивних засобів роботи з дітьми, а мультиплікаційні образи – своєрідними морально-етичними еталонами для дитини. Мультифільм володіє всіма характеристиками, необхідними для його сприйняття маленьким глядачем: наочністю, яскравістю, фантастичністю, динамічністю сюжету та простотою сприймання. Тому першочерговим завданням дорослих є добір та показ дитині лише якісного мультиплікаційного медіа, що сприятиме її всебічному розвитку та гармонійній соціалізації.

Але, не варто забувати, що мультифільми, крім розважальної та пізнавальної, несуть ще й виховну функцію. Їх вплив на дитину порівнянню з можливостями гри і живого людського спілкування. Персонажі мультиків формують у малюка первинні поняття про добро і зло, про те, що таке добре і що таке погано, демонструють дитині всілякі моделі взаємодії з навколишнім світом. Діти самі вибирають улюблених героїв. Порівнюючи себе з ними, вони вчать поважати інших і позитивно сприймати себе, боротися з власними труднощами, позбавлятися від страхів.

Однак потрібно зважати на те, що мультиплікаційна продукція містить низку психологічних ризиків, які позначаються не лише на моральному розвитку, а й на психологічному здоров'ї дітей загалом. Діти дошкільного та молодшого шкільного віку активно вбирають той інформаційний "меседж", який транслюється з екранів телевізорів і моніторів комп'ютерів, але не вся інформація, що надходить, є зрозумілою для дитини. Ця обставина служить певним смисловим бар'єром між маленьким глядачем і неякісним, непотрібним медіа продуктом.

Ми звикли вважати, що будь-яка отримана нами інформація має певні цілі, а її зміст є обґрунтованим. Однак сучасний медіа-продукт дедалі частіше переконуює нас у зворотному.

Є мультифільми, де герої потрапляють в абсолютно нереальні ситуації. Наприклад, вчиняють неймовірні, нездійсненні нормальною людиною піруети або вчинки; прослизують в трубу або розколіну, витягаючи в вузьку смужку, і приймають після цього колишню форму буквально за допомогою одного руху і т.д. Психіка дитини дуже піддається впливу ззовні. І подібні дії теж відкладаються в підсвідомості, позбавляючи дитину відчуття реальності.

Такі прекрасні анімаційні фільми кіностудії "Уолта Діснея", як "Білосніжка", "Бембі", "Красуня і чудовисько", "Король Лев", несуть в собі добрий початок. Але ці фільми не транслюються по телебаченню. І діти найчастіше дивляться не дуже якісну продукцію про механічні монстрів, вампірів, приведення і всемогутніх роботах. Майже у всіх цих мультифільмах в сюжетах присутній конфлікт, бійка, бій, перестрілка, вбивство, тобто, елементи агресивної поведінки та насильства. І майже всі діти буквально взяті в полон мультиплікацією, причому часто відмовляються від

гри – аби сидіти перед телевізором. А відсутність у казках і мультифільмах розвивально-виховного впливу морального змісту призведе до втрати можливості їх повноцінного засвоєння, а отже і до неможливості їх застосування у життєвій практиці.

Порівнюючи вітчизняні мультифільми минулого століття і сучасні медіа-продукти мультиплікаційного жанру, ми можемо помітити суттєві розбіжності між ними. На побутовому рівні ці розбіжності частіше відчуються інтуїтивно, аніж усвідомлюються об'єктивно: батьки розуміють, що сучасний мультифільм не задовольняє їхніх вимог до його змісту та форми, однак часто не здатні окреслити причини такого ставлення. Багато дорослих привчають дітей до "споживання" мультифільмів переважно радянських часів як таких, що, на їхню думку, є найбільш безпечними та "правильними". І йдеться не лише про змістове наповнення мультифільму, але й про той моральний еталон та орієнтир, який безумовно повинен бути присутній у мультифільмі. Стосовно цього можемо відзначити, що трансляція моральних цінностей та еталонів у будь-якому випадку відбувається у мультифільмі; інше питання – їхня якість і спрямованість.

Таким чином, вважаємо на сьогодні проблемою впливу "неправильних мультиків" на розвиток психіки дітей замислюються фахівці всього світу. Психологи радять батькам ретельно відбирати для своїх малюків мультифільми і по можливості дивитися їх разом з дітьми, спостерігаючи за їхньою реакцією.

Батьки зобов'язані зрозуміти, що жоден мультифільм, навіть найбільш повчальний, не може замінити дитині спілкування з дорослими. Дітям треба відчувати любов батьків, їх увагу і присутність. На дитину потрібно знаходити час, нехай його буде не так і багато. Якщо цього не відбувається, не варто дивуватися тому, що діти стали жартувати не надто до місця, сміятися істерично і почали бити, щипати інших людей, наслідуючи героєм мультиків, яких вони обожають.

УДК:159.923.2

Борисова В.

Наук. керівник Шкретієнко Л.П.

м.Київ

ПРОБЛЕМА АГРЕСІЇ У ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Термін агресія – створює враження деякого імпульсу та деякої необхідності в діях – це свого роду "вимушене опосередкування". "Вимушене опосередкування" означає внутрішню потребу в динаміці, виражає жорстокість поняття динаміки, свідомість, рішучість, в цьому сенсі ми бачимо, що агресивність голоує в інстинкті життя. Більшість дослідників вивчали феномен агресивності, тобто агресивність в її

феноменології, але ніхто не зумів зрозуміти її значимість до того, як вона стала критерієм цінності.

Щоб зрозуміти природу агресивності ми повинні розглянути її нейтральну безпосередковість і тоді вона відкриється як динаміка росту, що припускає в мирському існуванні деяку територіальність, але ця територіальність або предметне поширення означає безпеку для інстинкту в самій його основі. Інстинкт знаходиться в безпеці, добивається в собі предметного володіння. Об'єкт виступає в ролі межі, границі імпульсу і таким чином, забезпечує безпеку імпульсу зростання. Агресивність зароджується в той же момент, коли індивідуалізація приходить в рух, іншими словами: агресивність представляє собою експліцитний вираз або динамічну сторону індивідуалізації. Тобто плюралізм індивідуалізацій тягне за собою необхідність доповнення, комплементарне, в якій еволюція або ріст одного індивіда в деякому сенсі об'єктивно, територіально потребує втрати іншого. Таким чином агресивність – це принцип індивідуальної метаболізації. Будь яка зростаюча індивідуалізація припускає смерть інших. Агресивність – це ріст індивідуалізованого життя і будь яка індивідуалізація зростає за рахунок смерті іншої [1, с. 147–148].

У Психології розрізняють агресивність як позитивну так і негативну. Позитивна агресивність являє собою самозахист нового, повторне твердження самих себе, тобто коли індивідуалізований організм або ж його частина реалізує свій інстинкт самозахисту, навіть якщо при цьому доводиться протівитися росту іншого організму. Негативна, або ж злаякісна агресивність несе в собі виключно деструктивність, використовувану як звичку до смерті, як деяку енергію, яка може повернутися тільки повністю себе вичерпавши. Таким чином, як тільки агресивність використовує її, відбувається бурхливий сплеск, викид, спочатку детермінований початком фрустрації [1, с. 151–152]. Більшість теорій агресії не суперечить ідеї про взаємозв'язок агресії з певними характерологічними типами. О.Реаном був виявлений взаємозв'язок рівня агресії з певними характерологічними особливостями підлітків 14–17 років. На думку вченого агресія і агресивність є складним особовим і поведінковим феноменом, казуальну природу якого навряд чи можна описати якоюсь єдиною, одновимірною моделлю.

Характер агресивної поведінки багато в чому визначається віковими особливостями. Кожен віковий етап має специфічну ситуацію і висуває визначені вимоги до особистості. Кризові, перехідні періоди пов'язані з незадоволеністю. Вікові кризи, що супроводжуються природним ростом агресивності, пов'язані з появою нових потреб, що не задовольняються існуючими відносинами й уміннями. Найбільш вікові показники агресії мають 12-13 річні підлітки. Агресивне і нетерпиме суспільство заражає цим же нове покоління. Агресивні діти зазвичай виростають і в сім'ях, де

мало цікавляться розвитком дитини і надають перевагу покаранню, а не турботі і терплячому поясненню.

Л.М.Малюгіна виявила, що жорстокі покарання корелюють з високим рівнем агресивності у дітей, а недостатній догляд за дітьми, всюдозволеність пов'язана з асоціальною спрямованістю [2, с. 7]. Згідно досліджень Р.Сірса, Е.Макові, Х.Левіна в соціалізації агресії головними моментами виступають: поблажливність батьків, суворість покарання батьками агресивної поведінки дитини. Дослідження показали, що батькі, які різко пригнічують агресивність у своїх дітей, всупереч своїм очікуванням не усувають цю якість, а навпаки плекають її, розвиваючи в своїх дітей ще більшу агресію. Адже всім відомо, що зло породжує тільки зло, а агресія – агресію. Підлітковий вік зазвичай характеризують як переломний, перехідний, критичний, але найчастіше як вік статевого дозрівання. У всіх напрямках відбувається становлення якісних новоутворень внаслідок перебудови організму, трансформації взаємин з дорослими та однолітками, освоєння нових способів соціальної взаємодії, інтересі, пізнавальної та учбової діяльності [3, с. 192].

Агресивна поведінка має ряд дуже важливих функцій. Вона звільняє від страху, допомагає відстоювати свої інтереси, захищає дітей можливо від зовнішньої погрози і такої сприяє адаптації. Також слід відзначити що відбувається прагнення до активності. Відбувається перебудова відносин з батьками, від дитячих відносин, можливо до взаємоповаги та рівності. Також у підлітків посилюється негативне ставлення до будь яких вимог дорослих, вони намагаються демонструвати свою незалежність. Визначальним станом психіки стає рефлексуюче мислення. Воно і створює основне ведуче протиріччя в житті підлітків. Агресія виступає як спроба самоствердитися проявляється у пошуках свого місця в групі та спілкування з дорослими. У межах підліткового віку як у хлопчиків так і в дівчаток існують певні вікові періоди з більш високим і більш низьким рівнем прояву агресивної поведінки. Це зумовлено як віковими так і статевими особливостями. Динаміка зростання фізичної і вербальної агресії в міру дорослішання неоднакова: прояви фізичної хоча і збільшуються, але не значно. Хоча, за певними дослідженнями, в підлітковому віці, до фізичної агресії більш схилі дівчата. А ось прояви вербальної агресії ростуть дуже швидкими темпами. Незначно від віку, у хлопчиків такі форми агресивності вираження більше, ніж у дівчат. Психологами встановлена тенденція, відповідно до якої велика частка агресивних дій здійснюється саме особами підліткового та юнацького віку. Виділяють кілька головних причин агресії:

- Біологічні (гормональна перебудова організму і як наслідок невірноваженість процесів збудження та гальмування);
- Внаслідок слабого розвитку життєвого досвіду, сильної потреби у самоствердженні, молоді люди легко наслідують агресивну поведінку;

- Соціально – культурні: на певному відхиленні молодих людей від соціальних норм суспільство часом дивиться поблажливо [5, с. 90]. Методи супроводу агресивної дитини можуть бути такими:
- Ігрова корекція агресивної поведінки;
- Тематична бесіда;
- Програвання ситуацій подальшим їх аналізом;
- Метод малюнка;
- Казкотерапія.

Таким чином, важливо звертати увагу на розвиток агресії у підлітковому віці, з метою попередження агресивної їх поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Менегетти. А. Психосоматика. Новейшие достижения. [Текст] / А. Менегетти. – М.: ННБФ "Онопсихология", 2005 – 360с.
2. Малюгіна Л.М., Малявіна С.В. Виховання і навчання підлітків з девіантною поведінкою: причини, наслідки, профілактика. [Текст]/Л.М.Малюгіна, С.В.Малявіна. – Вінниця, 2007. – 48с.
3. Настольная книга практического психолога Кн.1. [Текст]/Е.И.Рогов. – М.: "Владос – Пресс", 2002. – 384с.

УДК 159.922.75

Герасимчук Н.

Наук. керівник Дубравська Н. М. к. психол. н.
м. Житомир

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ СТРАХІВ У ДИТЯЧОМУ ВІЦІ

Фізичне та психологічне здоров'я людини визначається тим, наскільки добре вона адаптується до мінливих умов життя, в який спосіб вона взаємодіє з об'єктами і явищами світу, як долає життєві труднощі й стресові стани тощо. Усе це значною мірою залежить від наявних у неї психологічних ресурсів – сукупності якостей, диспозицій, умінь, на які людина може покласти у процесі саморегуляції в екстремальних умовах.

Психологічні ресурси традиційно розглядаються з позицій гуманістичного підходу в психології, зокрема в рамках адаптаційного і ресурсного напрямів, які об'єднує вивчення того, що допомагає людям (дорослим і дітям) успішно переживати (опрацьовувати, долати) проблемні ситуації і важкі події свого життя, за допомогою яких механізмів і стратегій вони долають такі дискомфортні стани, як страх і тривога, що дає їй сили і насагу для розвитку і самовдосконалення.

У зв'язку з цим важливу роль відіграє цілісне дослідження особистості, за якого особистість зі своїм особливим життєвим світом, у якому міститься її індивідуальна історія, виступає як медіатор подій, який піддає їх психічній обробці, перш, ніж визначити

відповідний тип стратегії їх опрацювання і проживання (Л. Анциферова). Разом із цим вона взаємодіє з навколишнім світом і саме звідти черпає необхідні їй ресурси, яких бракує в неї самої.

До проблемних обставин, здатних істотно обтяжити життя людини, починаючи з найбільш раннього віку, належать природні дитячі страхи, які, з одного боку, виконують ряд важливих функцій у становленні особистості, а другого боку, за певних несприятливих обставин, посилені браком необхідних психологічних ресурсів (зокрема, ресурсів психологічного захисту та ресурсів активного подолання, або копінгу), починають становити загальний тривогогенний фон її буття.

Страх є базовою й онтогенетично найбільш ранньою емоцією людини, яка виконує важливі функції в процесі її дорослішання і розвитку. Наприклад, О. В. Петрунько зазначає, що "філогенетично й онтогенетично першою функцією страху є оцінно-захисна. Страх повідомляє про небезпеку, спонукає до пошуку конструктивних шляхів її подолання. Оцінка ситуації як небезпечної актуалізує дію захисних механізмів та інших форм адаптивної активності, які здатні усунути джерело потенційної небезпеки" [4, с. 138–144].

Кожному віковому етапу притаманні власні страхи, і переживання кожного з них дає дитині можливість набути певного нового досвіду. Вже новонароджене дитя здатне переживати страх, який мимоволі виникає в нього при надто голосних звуках і в деяких інших ситуаціях (раптовій втраті опори, обмеженні рухів тощо) [1]. У дошкільників, зокрема дітей старшого дошкільного віку його здатні викликати безліч не лише біологічних, але й соціокультурних факторів. Найбільша чутливість до страхів проявляється у віці 6–7 років, із набуттям дитиною статусу школяра. Ситуація шкільного життя вводить дитину в новий, чітко нормований світ, який вимагає від неї організованості, відповідальності, дисциплінованості, успіхів у навчанні, у зв'язку з чим виникає страх не впоратися з новими обов'язками.

Отже, страхи еволюціонують (урізноманітнюються й якісно змінюються) з дорослішанням дитини. Разом із цим вони залишаються актуальними і являють собою не лише важливий елемент емоційного життя дитини і дорослої людини, а й, на думку багатьох дослідників, виконують, окрім захисної, ще й соціалізувальну, виховну та розвивальну функції. У боротьбі з власним страхом розкривається і вдосконалюється глибинна сутність людини, задається напрям її особистісного розвитку, визначається історія її життя (А. Адлер, Ф. Ріман, С. Кінг та інші).

Людині (дитині) властивий не лише страх, а й відповідні стратегії його опрацювання, переживання, подолання і успішного проживання. Філогенетично й онтогенетично першою стратегією реагування на страх та його переживання є психологічних захист, який автоматично, попри волю дитини, спрямований на уникання страху, його знецінення, витіснення, замі-

щення іншими переживаннями тощо. Як вважає З. Фрейд, намагання людей впоратися з власним страхом, які час від часу активуються в найрізноманітніших ситуаціях, є основною проблемою людського існування. На його думку, в момент активації страху автоматично активуються психологічні механізми захисту (психологічні автоматизми), дія яких призводить до зняття напруги і виникнення суб'єктивного відчуття полегшення. Це спричинює утворення в свідомості стабільних когнітивно-емоційних структур, які здатні тривалий час функціонувати й активізуватися у схожих обставинах [7].

Найбільш детально в літературі з психоаналізу описані такі механізми як: заперечення, подавлення, раціоналізація, витіснення, проєкція, ідентифікація, заміщення, сублімація, катарсис, раціоналізація, відчуження, сновидіння та деякі інші [3; 6; 7]. Як вважає А. Фрейд, захисні механізми – це діяльність “Я”, яка починається тоді, коли “Я” піддається надмірній активності спонукань або відповідних ним афектів, що становлять для нього небезпеку. А. Фрейд, як більшість представників психодинамічного напрямку в психології, розглядає психологічний захист як спеціальну систему стабілізації особистості, що оберігає свідомість від травмуючих переживань, пов'язаних із зовнішніми і внутрішніми конфліктами, переживанням страху і тривоги [6]. Завдяки цим механізмам дитина здатна в найменш витратний спосіб упоратися з ситуаціями, які кваліфікуються її мозком як небезпечні, тобто такі, що становлять загрозу життю, здоров'ю, комфортному самопочуттю тощо.

Поведінка, заснована на стратегії психологічного захисту, є цілком доцільною на певному етапі онтогенезу і, власне, досить типовою для дітей раннього і дошкільного віку. Одні дослідники (П. Куттер) пов'язують актуалізацію захисних механізмів зі спробою дитини впоратися з архаїчним, примітивним страхом, який супроводжує розвиток кожної дитини і проявляється в типових для неї фобіях темряви, самотності, привидів тощо [2]. Інші (О. Захаров) вважають, що їх актуалізує тривога, яка природно виникає в процесі індивідуального розвитку дитини і, отже, є досить типовою для дітей. Наприклад, досить часто вона виявляється як реакція занепокоєння внаслідок фізичного дискомфорту, як страх смерті, розлучення з близьким дорослим, самотності, темряви, закритих приміщень тощо [1].

Російські психологи І. Нікольська та Р. Грановська, які розглядають психологічні захисні механізми як процеси інтрапсихічної адаптації особистості, вважають, що в цих процесах задіяні всі психічні функції дитини (сприймання, пам'ять, увага, уява, мислення, емоції тощо) і, залежно від ситуації, основну частину роботи з подолання страху чи інших некомфортних переживань перебирає на себе якась одна з них. Індивідуальний набір захисних механізмів залежить від конкретних обставин життя, з якими стикається дитина, і того досвіду, який вона з цього отримує.

Особистість – істота соціальна, свідомо і самостійна, тому вона здатна вирішувати зовнішні і внутрішні конфлікти, боротися з тривогою і страхами, керуючись свідомо сформульованою програмою. Для позначення свідомих зусиль особистості, які вона докладає в ситуації психологічної загрози, використовується поняття копінг-поведінка (coping), або усвідомлені стратегії подолання страхів та тривожності. Саме тому другою, більш досконалою, і такою, що дедалі більше базується на життєвому досвіді дитини, є стратегія активного опрацювання і подолання страху – стратегія копіngu, або копінг-поведінка [3; 5].

Таким чином, основною відмінністю захисних механізмів від стратегій копіngu є несвідоме включення перших і свідоме, цілеспрямоване використання останніх. За даними І. Нікольської та Р. Грановської, найтипівішими копінг-стратегіями, які особливо активно застосовуються дітьми у важких життєвих ситуаціях, у т.ч. в ситуаціях переживання страху, є такі: “сплю”, “заплющую очі”, “вмикаю світло”, “малюю”, “гуляю”, “граю в що-небудь”, “мрію, уявляю”, “виявляю впертість”, “кричу, плачу” і т. ін. Причому діти неначе інтуїтивно знають, яка з цих стратегій виявиться найбільш ефективною [3].

Деякі автори визначають копінг-стратегії як усвідомлені варіанти підсвідомих захистів. У міру розвитку самосвідомості особистість здатна усвідомлювати те, що раніше виконувала автоматично, і використовувати найбільш зрілі й ефективні прояви захистів (Р. Лазарус, Р. Плутчик та ін.). Інші автори вважають зв'язок між захисними механізмами і копіngом більш складним, розглядаючи підсвідомі механізми захисту лише як один із можливих способів реалізації копінг-поведінки (Д. Утіх, Ф. Майрінг та ін.).

Кожна з копінг-стратегій особистості може розглядатися не лише як усвідомлений варіант психологічного захисту, але і включати в себе відразу кілька таких стратегій. Залежно від особливостей характеру дошкільники по-різному реагують на загрозові ситуації та вибудовують захисну поведінку. За твердженнями І. Нікольської, Р. Грановської, у захисних процесах дитини найчастіше бере участь не один, а відразу декілька механізмів. Саме спільна участь цих механізмів забезпечує цілісну реакцію дитини на ситуацію та є ефективною.

Висновки. Психологічні ресурси – це сукупність якостей, переконань, диспозицій, на які людина може покластися у процесі саморегуляції в екстремальних умовах. Психологічними ресурсами подолання страхів є механізми психологічного захисту та копіngu.

Механізми психологічного захисту та копінг-стратегії функціонують у щоденному досвіді дітей старшого дошкільного віку, дозволяючи їм успішно долати страхи та тривогу, вирішувати внутрішні та зовнішні конфлікти. Найбільш потужним критерієм ефективності дії захисних механізмів та копіngu є ліквідація тривоги та позбавлення від страху.

Дорослим слід приділити особливу увагу наявності у дитини стратегій копінгу, адже вони є активною, відкритою, усвідомленою позицією у подоланні страхів і тривожності, в той час як психологічний захист характеризується позицією уникнення, відсторонення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Захаров А. И. Неврозы у детей и психотерапия. – СПб.: Союз, 1998. – 336 с.
2. Куттер П. Современный психоанализ. Введение в психологию бессознательных процессов. / Пер. с нем. – СПб.: Б.С.К., 1997. – 348 с.
3. Никольская И. М. Психологическая защита у детей. – СПб.: Речь, 2001. – 507 с.
4. Петрунько О. В. Внутрішні та зовнішні джерела патологічного страху сучасної дитини // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Вип. 21. Серія: Психологічні науки. – 2003. – С. 138-144.
5. Соловьева С. Л. Ресурсы личности. [Электронный ресурс] // Медицинская психология в России: электрон. науч. журн. 2010. № 2. URL: <http://medpsy.ru> (дата обращения: 30.06.2010).
6. Фрейд А. Психология Я и защитные механизмы / Пер. с англ. – М.: Педагогика, 1993. – 144 с.
7. Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции / Современный гуманитарный ун-т / В. Помогайбин (ред.), В. Гавришук (сост.). – М.: Издательство СГУ, 2000. – 669 с.

УДК 159.923.32:261.6

ГРИДКОВЕЦЬ Л.М., к.психол.н.
м.Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНИХ ДОКТРИН АПОСТОЛЬСЬКИХ ЦЕРКОВ

У своїй суті християнське вчення містить в собі не тільки богословське розуміння суті речей, але й психологічне. Якщо подивитися на іудеє-християнську традицію розуміння сутності людини як такої, то побачимо, що людина, відповідно до християнського розуміння, є образом та подобою Бога. І саме образ Творця забезпечує індивіду особистісність як таку, і подібна позиція чітко представлена у працях різних святих, мислителів та науковців апостольських церков. М.Бердяєв у своїх роботах [1, с.311] наголошував, що істинна людяність є богоподібністю, божественним у людині. У Східній традиції розуміння Бога, як трійці особистісних іпостасей, що зливаються у божественному танці любові і є со-причасними одне одному, і із повноти любові запрошують кожну людську особистість до со-причасності, Творець наділяє кожну особистість со-причасною структурою соціалізації. Безперечно, психологія не має відношення до вивчення самого образу Бога, проте вона вивчає те, як окрема особистість бачить та сприймає Творця, який внутрішній діалог вона веде з Богом у тому вигляді, в якому його приймає.

Об'єктом нашого дослідження є соціальні доктрини апостольських церков.

Предметом дослідження: психологічні напрямки соціальної діяльності церкви.

Мета дослідження полягає у визначенні зони взаємодії психології та соціальної діяльності апостольських церков.

Сама суть апостольського християнського учення передбачає широкий спектр особистісного включення людини в її діяльність, творчість та спілкування. Вже від перших сторінок Святого Письма, ми можемо бачити представлення людини в якості останнього творіння Бога, а себто, вінця усього творчого процесу, що називається "світ". Образоподібність людини, в першу чергу, проявляється у її творчому потенціалі, у здатності до творіння і сотворіння.

Сам текст Святого Писання має глибоку психологічну основу, що дає розуміння цінності людини як такої і досліджує екзистенційність та трансцендентність її переживань. Папа Іван Павло II в своїй Енцикліці "FIDES ET RATIO", вказує на те, що "«Розум і віра» – є двома крилами, на яких людський дух підноситься до споглядання істини. Сам Бог прищепив людському серцю прагнення пізнання істини, остаточною метою якої є пізнання Його самого, щоб людина, пізнаючи і люблячи Його, могла осягнути повноту істини про себе» [2]. Дана Енцикліка на думку багатьох стала "ліками на тривогу сучасної культури, яка перейшла від сліпої віри у раціоналізм до втрати віри в людський розум. Її метою є повернення сучасній людині довіри до істини", – саме так охарактеризувало її значення іспанське видання ABC. [3].

"З постійним розвитком людства, його культури, торгівлі, промислу ускладнюються соціальні проблеми, виникають нові трудові труднощі, зростає населення, поглиблюється різниця між селом і містом, рільником, ремісником і купцем, виникають нові напруження між соціальними верствами, з'являються і напади на Церкву через її базистства. І Церква реагує – з'являються церковні напрями для розв'язання соціальних проблем... ХІХ століття – століття великих соціальних несприятливостей і зловживань – дає почин справжньої соціальної науки Церкви в сьогодинньому її значенні..." [4, с.5]. "Лев XIII своєю енциклікою почав сучасну проповідь Церкви щодо соціального питання. Він осудив комунізм, базуючи свої твердження на природному праві людини і на гідності людської особи, "до якої сам Бог відноситься з великою пошаною" [4, с.7] Але особливо прискіпливої уваги соціальні питання особистості та її життєдіяльності в церковних документах та діяльності зазнали в двадцятому сторіччі. Так наприклад, "Важливим документом про соціальні питання є Конституція II Ватиканського Собору "Gaudium et spes" – "Радість і надія" – і яка була вперше виразно звернена до всіх людей світу. Перші чотири глави цього документа присвячені питанню гідності людини-особи" [4, с.7]

“Соціальна доктрина – найбільш динамічна частина християнського богословського корпусу. Саме в ній відображаються модерністські ідеї, що торкаються „горизонтального” богослов’я, соціально-політичних, морально-етичних поглядів та поведінки сучасного християнина. Оскільки соціальна концепція об’єктивно виражає найбільш істотні процеси, які відбуваються в релігійно-церковному комплексі християнства, то її вивчення є необхідною складовою філософсько-релігієзнавчого дослідження християнського релігійного модернізму.” – зазначає О.Р. Титаренко [5, с.2]

До завдань соціальної доктрини належить – “зустріч Церкви зі світом, її покликання – євангелізація, тобто проголошення Христа в теперішніх реаліях... Кожна епоха має свої власні надзвичайні ситуації, тому що життя в цьому світі не є легким та безтурботним. Але світло Євангелія просвічує і дає силу тим, хто трудиться для справедливості і миру.” [6].

Якщо говорити мовою сучасності, то зазначені положення найчастіше стосуються наступних питань: виховання (виховання дітей та молоді, створення та розвитку гармонійних сімей, розвитку культури, шанування історичної пам’яті народу тощо), суспільно-професійної активності (побудова професійної діяльності та бізнесу на християнських засадах, громадська активність, суспільно-соціальна презентативність), допомоги потребуючим (паліативне служіння, пеніциарна служба, служіння милосердя, робота із залежними, надання допомоги маргінальним верствам населення тощо), взаємодії із середовищем (екологія в повноті розуміння даного слова: від взаємодії з природою до взаємодії з людьми і результатом їх діяльності). І всі ці питання в своїй суті є глибоко психологічними.

Створення та розвиток гармонійних сімей, виховання дітей та молоді

Особистість є базовою структурою людини як подоба Бога, при цьому, в даному випадку, особистість не розглядається лише в контексті соціальної презентативності, а є базовим поняттям парадигми любові. Де під любов’ю ми розуміємо не емоцію, а процес, який існує в людині в самій апіорі людськості. Наскільки цей процес буде розгортатися у особистісному просторі життєдіяльності людини залежить в першу чергу від первинної людської спільноти, а саме – від родини. Бо саме родина стає першим соціалізаційним інститутом, яка робить цей процес явним і демонструє приклади любовної взаємодії, що закладаються у дитини в якості базових особистісних, родинних та суспільних сценаріїв. І саме родина, як первинна церква, проявляє у дитині сутність Божественної любові, тим самим розкриваючи її особистість. Розкриває сутність сопричасності Бога та людини, чоловіка та жінки, батьків та дітей. [7].

До найважливіших документів, як і окреслюють поле діяльності церков в терені подружнього життя, родини та виховання, ми можемо зарахувати:

· Католицькі: *Arcanum Divinae Spientiae. Таємниця Божої Премудрості.* (Лев XIII.), *Casti Connubii. Непорочне подружжя* (Пій XI.); *Хартія прав сім’ї.* (Папська рада у справах сім’ї); *Лист до сімей* (Іван Павло II), *Приготування до Тайни подружжя* (Папська рада у справах сім’ї), *Сім’я, подружжя та “життя на віру”* (Папська рада у справах сім’ї); *Декларація про скоєння абортів* (Священна Конгрегація у справах доктрини і віри); *Правда про людську статевість та її суть* (Папська рада у справах сім’ї) та ін.; [2]

· Православні: Рекомендації з організації церковної роботи в галузі підтримки сім’ї, захисту материнства та дитинства [8], Звернення традиційних Українських Церков [9]; Відкрите звернення керівників християнських церков України до української спільноти з приводу необхідності захисту високих моральних устоїв та сімейних цінностей [10] та ін.

Базові принципи виховання дітей та молоді дуже точно представлені в документах II Ватиканського Собору: “Всім людям кожного роду, стану, віку з-за їх людської гідності, прислуговує невід’ємне право на виховання, що відповідало б властивій меті, пристосоване до власних природних дарувань, до різниць статі, культури та батьківських традицій, але рівночасно відкрите для братнього спілкування з іншими народами, для плекання справжнього миру і єдності на землі. Справжнє виховання має на меті формування людської особи стосовно остаточної її цілі, а рівночасно на благо тих спільнот, яких кожна людина є членом та в чій обов’язках, визрівши, братиме участь. Тому маючи на увазі прогрес психології, педагогіки та дидактики, треба спомогати дітей і молодь у гармонійному розвитку...” [11, с. 289].

Взаємодія із середовищем

Ще зовсім недавно питання взаємодії із зовнішнім середовищем було пріоритетною екологією. Натомість людство все більше задумується над цілісністю і системністю світових процесів. Церкви також не залишаються осторонь екологічних питань. Проте перша згадка про цілісність системи людина–природа зустрічається ще в першій книзі Буття. “І сотворив Бог людину на свій образ; на Божий образ сотворив її; чоловіком і жінкою сотворив їх. І благословив їх Бог і сказав їм: “Будьте плідні й множтеся і наповняйте землю та підпорядкуйте її собі; пануйте над рибою морською, над птаством небесним і над усяким звірем, що рухається по землі.” По тому сказав Бог: “Ось я даю вам усяку траву, що розсіває насіння по всій землі, та всяке дерево, що приносить плоди з насінням: вони будуть вам на поживу. Всякому ж дикому звіреві, всякому небесному птаству, всьому, що повзає по землі й має в собі живу душу, я даю на поживу всяку зелень трав.” (Бт.1, 27–30) І так сталося.” Людина є вінець всього творіння і його господар. Проте навіть остання комаха може

підповзти до людини і сказати: "А ти хто такий? Ти взагалі сотворений після мене". В цьому велика суть Святого Писання: попри те, що людина є вінцем всього творіння і володарем природи, у людини немає жодних підстав вивищатися над цією природою. Проте чим же відрізняється підхід екології та екологічної психології до висвітлення екологічних питань в порівнянні з християнським розумінням? Відмінність існує. Якщо в екологічних дисциплінах ми сприймаємо природу як данність з якою ми, люди, маємо співпрацювати (і це також підтверджує і Біблія), то в сучасній християнській практиці вже говориться про "екологічне навернення для порятунку творіння", що в першу чергу проявляється через екологічну ініціативу "звернути увагу віруючих людей на універсальний згубний вплив гріхів гордості, жадібності, нечистоти, заздрості, непоміркованості, гніву та лінивства на людину та всю створену Богом дійсність" [12], які стають основою для руйнації природної дійсності. Тобто екологічність з позиції християнства передбачає в першу чергу не відновлення прямих стосунків із зовнішнім середовищем (як в екологічних дисциплінах), а відновлення цих стосунків через відновлення стосунків із Богом. Звісно в певні періоди церкви роблять різні наголоси на структурні компоненти відновлення єдності в системі людина-природа. Так в документах УПЦ говориться: "Православна Церква належним чином оцінює діяльність, спрямовану на подолання екологічної кризи, й закликає до активного співробітництва в громадських акціях на захист творіння Божого. Водночас вона відзначає, що зусилля такого роду будуть більш плідними, якщо засади, на яких будуються відносини людини з природою, матимуть не тільки гуманістичний, а й християнський характер. Одним з головних принципів, на яких засновується позиція Церкви в питаннях екології, є принцип єдності й цілісності створеного Богом світу. Православ'я не розглядає навколишню природу відокремлено, як замкнену структуру. Рослинний, тваринний та людський світи взаємопов'язані. З християнського погляду, природа – це не вмістище ресурсів, призначених для егоїстичного й безвідповідального споживання, але дім, де людина є не господарем, а домоправителем, а також храм, де людина – священик, який служить, втім, не природі, а єдиному Творцю. В основі розуміння природи як храму лежить ідея теоцентризму: Бог, Котрий дає "усьому життя і дихання і все" (Діян. 17, 25) є Джерелом буття. Тому саме життя в різноманітних його проявах має священний характер як Божий дар, зневаження якого є викликом не тільки божественному творінню, а й Самому Господу." [13].

Так в резолюції круглого столу "Значення християнської віри для формування екологічної культури та відповідальності" від 13.09.2013 р. говориться про те, що "учасники круглого столу висловлюють впе-

неність у тому, що християнська віра в єдиного у Пресвятій Трійці Бога Отця, Сина і Святого Духа – Творця і Спасителя світу, є основою для якісно нової екологічної культури та відповідальності, а також ключовим фактором для подолання сучасної екологічної кризи, яка є закорінена передусім у кризі екології людини: кризі її віри, духовності та моральності. Відповідно, християнські Церкви мають особливе покликання у справі збереження Божого творіння і природної спадщини України". [14]

У сучасному світі активною є діяльність Екологічного бюро УГКЦ [15], яке постійно запроваджує заходи на формування екологічної культури, відновлення природного розуміння антропологічності характеру екологічних проблем, розуміння того, що кризові питання навколишнього середовища, містяться в людській душі, а не в сферах економіки, біології, технології чи політики. Дане розуміння питання проявляє нам дві сфери впливу: богослов'я і психологію. І саме на перетині цих сфер впливу на людську свідомість в структурі в напрямку "порятунку сотворіння" і постає християнська психологія.

Побудови професійної діяльності на християнських засадах

"Для віруючих, – вчить II Ватиканський Собор, – очевидно, що людська активність, індивідуальна та колективна, тобто, те величезне зусилля, посередництвом якого протягом віків прагнуть покращити умови свого існування, взяте само по собі відповідає намірам Божим" [16, с.173]. "Усвідомлення того, що людська праця є участю в творенні Бога, має проникати, – як вчить Собор, – так само у "звичні, повсякденні заняття... Тому важливо, щоб християнська духовність праці була всезагальною справою у всіх" [17, с.174-175].

У Соціальній концепції УПЦ також зазначається, що "з християнського погляду, праця сама по собі не є безперечною цінністю. Вона стає благословенною, коли являє собою співпрацю з Господом і сприяє виконанню Його замислу щодо світу й людини. Проте праця не угодна Богу, якщо вона спрямована на служіння егоїстичним інтересам особи або людських спільнот, а також на задоволення гріховних потреб духу й плоті. Святе Письмо свідчить про дві моральних спонуки до праці: працювати, щоб годуватися самому, нікого не обтяжуючи, і працювати, щоб подавати нужденному" [18].

В посланні до Ефесян апостол Павло пише: "Краще працюй, роблячи своїми руками корисне, щоб було з чого подавати тому, хто в нужді" (Єф. 4, 28).

"Усі пам'ятають слова апостола Павла: "Якщо хто не хоче трудитися, той нехай і не їсть" (2 Фес. 3, 10). Етичне значення трудових процесів постійно підкреслювали отці й учителі Церкви. Так, Климент Олександрійський називав працю "школою суспільної справедливості". Святитель Василій Великий говорив, що "намір благочестя не повинен бути

приводом до ліноців і ухилення від роботи, а спонукою до ще більших трудів". А святий Іоанн Златоуст закликав вважати за "безчестя не роботу, а неробство". Приклад трудового подвижництва явили ченці багатьох монастирів. Їхня господарська діяльність багато в чому була взірцем для інших, а засновники великих чернечих обителей мали, крім високого духовного авторитету, також і славу великих трудівників. Широко відомі приклади старанної праці преподобних отців". [17].

Допомога потребуючим

"Боже милосердя накладає на нас невідхильний обов'язок супроти людей... А. Шептицький підкреслює: "Майже стид говорити про милосердя, коли так часто, так безнастанно неможна до слів додати діл милосердя. А однак говорити треба; до того змушує і наука Ісуса Христа і уряд проповідника і потреба людей і таке виняткове в наших часах загальне і безмірне терпіння людства, а передусім убогих і недужих." [19, с.325]. Документ про "Месійну діяльність" Другого Ватиканського собору голосить: "Християнин нехай трудиться і співпрацює з іншими людьми для справедливого налагодження справ економічних і соціальних... Крім того, нехай беруть участь [християни] у змаганнях тих народів, які поборюючи голод, незнання й недуги, стараються створити кращі життєві умови й закріпити віру у світі." [16, с.410].

Проте, в сучасному світі потребуючими є також і хворі, і беззахатенки, і неповносправні, і узалежені і т.д. Тому дуже активно сьогодні в християнському середовищі зростають спільноти аби допомагати іншим, або знайти допомогу у вирішенні власних питань. "Надто багато людей вступають у спільноту, щоби знайти те, що шукають, належати до групи, сповненої внутрішньої енергії, чи відкрити для себе життя, наближене до ідеалу... ми тут для того, аби навчитися прощати і бути прощеними сім разів по сімдесят сім..." [20, с.40].

Глибокого християнського милосердя потребують починаючи від хворих праведників до найзапекліших злочинців. Так в Соціальній концепції УПЦ говорить: "У християнстві добре ставлення до в'язнів заради їхнього виправлення має глибокі підстави. Господь Ісус порівнює благодіяння ув'язненим із служінням Собі: "В темниці був, і ви прийшли до Мене" (Мф. 25, 36). Історія зберегла багато прикладів допомоги святих угодників Божих людям, які перебувають у в'язниці. Православна традиція споконвіку передбачала милість до тих, хто збочив. Святитель Інокентій, архієпископ Херсонський, звернувся в одній з в'язничних церков до ув'язнених з таким словом: "Не для викриття вас прийшли ми сюди, а щоб дати вам розраду й повчання. Бачите самі, як Свята Церква з усіма Тайнствами своїми наблизилась до вас, не віддаляйтесь же і ви від неї, прибудьте до неї вірою, покаяттям і виправленням своїх звичаїв... Спаситель і тепер простягає з хрес-

та руки до всіх, хто кається; покайтеся і ви, і перейдете від смерті в життя!" [21].

У сучасному світі церкви через свої ордени та громадські спільноти успішно проводять свою діяльність як в роботі із бідними та знедоленими, зокрема: Єрусалимський, Родоський і Мальтійський суверенний військовий Орден госпітальєрів св.Йоана (італ. Sovrano Militare Ordine Ospedaliero di San Giovanni di Gerusalemme di Rodi e di Malta), Конгрегація Дочок Милосердя, Православна служба допомоги "Милосердя", "Карітас-Україні" та ін., так і з хворими, які перебувають у лікарнях і хоспісах. Створюються спільноти православних та католицьких медиків, а також волонтерські служби допомоги, розвивається хоспісний та паліативний напрямок священничої діяльності [22]. І дана робота для більшої ефективності передбачає використання сучасних наукових психологічних знань покладених на канву християнських світоглядних позицій.

Кожна людина є потребуючою, але особливу увагу в сучасному світі церкви приділяють тим, хто опинився в найбільш складних обставинах життя. Це: хворі (особливо невиліковні хворі, а звідси і палеотивне служіння), бідні (служіння милосердя), ув'язнені (пеніціарне служіння), залежні (служіння визволення), військові (капеланство) і т.д. Проте для того, щоб ці види служіння були максимально ефективними необхідні ґрунтовні знання з психології. Нажаль, не всі психологічні здобутки можуть бути використані в християнському середовищі, бо існує ціла низка новітніх позицій в психології, які суперечать розумінню гідності і гармонійності позиції церкви. Так зокрема, ми можемо говорити про конфронтацію світоглядних позицій у сфері гендеру, гомосексуальної природи, штучного запліднення, навіть особистісної реалізованості, тощо. Тому і набуває особливої актуальності розвиток християнської психології, яка на основі християнських цінностей з урахуванням найбільш ефективних здобутків психології стає на допомогу у служінні Людині.

ЛІТЕРАТУРА

1. М.Аксенов-Меерсон. Созерцание Троицы Святой... Парадигма Любви в русской философии троичности. – К.: "Дух и литера", 2007. – 320 с.
2. Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю (вибране від Лева XIII до Івана-Павла II) / в 2-х томах.- Л.: Інститут родини та подружнього життя.
3. Презентація Енцикліки "FIDES ET RATIO" Святейшого Отця Івана Павла II до єпископів Католицької Церкви про зв'язок віри й розуму/ Парафіяльна газета: спеціальний випуск. – К.: КККТ ім.Т.Аківського, 1998. – 29 с.
4. Церква і соціальні проблеми: енцикліка "Сотий рік"// Міжнародна наукова конференція/ упорядник проф. В.Кучерявий. – Львів, 1993.-390 с.
5. Титаренко О.Р. Соціальне християнське вчення в контексті релігійного модернізму/ Автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.11 / О.Р. Титаренко; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2004. – 19 с. – <http://www.dissert.com.ua/contents/16712.html>

6. Актуальність соціальної доктрини церкви та надзвичайні обставини нашого часу- <http://catholicnews.org.ua/aktualnist-socialnoyi-doktrini-cerkvi-ta-nadzvichayni-obstavini-nashogo-chasu>

7. Гридковець Л.М. Модель особистості в християнській парадигмі// Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології (УКСП–2010) “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи”// 18–20 жовтня 2010 року (тези).-С.21-22

8. Рекомендации по организации церковной работы в области поддержки семьи, защиты материнства и детства//РПЦ, офіційний сайт Московського патріархата. – <http://www.patriarchia.ru/db/text/3352285.html>

9. Звернення традиційних Українських Церков – <http://www.cerkva.info/ru/documents/13-documents/1995-zvern-1-dec.html>

10. Відкрите звернення керівників християнських церков України до української спільноти з приводу необхідності захисту високих моральних устоїв та сімейних цінностей. – [інтернет ресурс] : <http://www.cerkva.info/ru/documents/13-documents/486-zahyst-morali.html>

11. Церква і соціальні проблеми: енцикліка “Сотий рік”// Міжнародна наукова конференція/ упорядник проф..В.Кучерявий. – Львів, 1993.-390 с.

12. Сайт екологічного Бюро УГКЦ- <http://www.ecoburougcc.org.ua/nashi-vidannja>

13. Церква та проблеми екології// Основи соціальної концепції Руської Православної Церкви. – <http://ecoburougcc.org.ua/ekologichni-dokumenty-tserkvi/pravoslavna-tserkva/1019-tserkva-ta-problemi-ekologiyi>

14. Резолюція круглого столу “Значення християнської віри для формування екологічної культури та відповідальності”. – <http://www.ecoburougcc.org.ua/ekologichni-dokumenty-tserkvi/inshi/1199-rezolzitsija-kruglogo-stolu-znachenja-hristijanskoyi-viri-dlja-formuvannja-ekologichnoyi-kulturi-ta-vidpovidalnosti>

15. Відповідальність за створіння// Бюро УГКЦ з питань екології. – <http://ecoburougcc.org.ua/>

16. Документи Другого Ватиканського Собору: конституції, декрети, декларації. – Л.: Свічадо, 1996.- 755 с.

17. Енцикліки его Святейшества Папы Римского 1891, 1981, 1991 г.г. о труде, человеческой жизнедеятельности, нравственности и морали. – К.: Институт праксеологии, 1993. – 280с.

18. Праця та її плоди // Соціальна концепція УПЦ. – <http://orthodox.org.ua/page/sots%D1%96alna-kontsepts%D1%96ya>

19. Мороз А. Милосердя – євангельська основа діяльності послідовників УГКЦ// Церква і соціальні проблеми енцикліка “Сотий рік”// Міжнародна наукова конференція/ упорядник проф..В.Кучерявий. – Львів, 1993.-390 с.

20. Ваньє Ж. Спільнота – місце радості та прощення/ пер. з англ. А.Маслюк – Л.: Свічадо, 2001. – 330 с.

21. Злочинність, покарання, виправлення// Соціальна концепція УПЦ. – <http://orthodox.org.ua/page/sots%D1%96alna-kontsepts%D1%96ya>

22. ВОЛЬФ О.Деякі доктринальні та нормативно – правові передумови гуманізації політики православної та католицької церков стосовно невиліковно хворих (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)/ ОСВІТА РЕГІОНУ. – № 3, 2012. – <http://www.social-science.com.ua/article/855>

УДК159.922.73

Дубравська Н. М., к. психол. н.
м. Житомир

ПІДЛІТКОВА ДЕПРЕСІЯ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЕКСКУРС

Депресивні розлади є чи не найбільш поширеною психологічною проблемою в сучасному світі. За даними ВООЗ, 3-6% населення Землі потерпає від них, а пік їх розвитку весь час зміщується. Сьогодні він припадає на вік 20-25 років. Ще 10 років тому фахівці навіть не припускали виникнення депресій у дітей. Проте найновіші дослідження підтверджують їх існування, особливо в період підлітковості, та вказують на наявність у цій віковій групі багатьох ознак “дорослої” депресії.

У цілому, хоча між дорослою і дитячою депресією є значна відповідність, дітям властиві певні унікальні її характеристики. В них з'являється сумний вираз обличчя, вони відводять очі. Відзначається поведінка з тенденціями до самопошкодження: діти можуть вдаритись об щось головою і кусати себе, а також самозаспокоїлива поведінка – розхитування тулуба чи смоктання пальців. Депресивні дошкільнята рідко вербалізують відчуття безнадії та дисфорії, зазвичай їх видає сумний вигляд. Депресивний малюк може втрачати інтерес до занять і досягнень, що приносять задоволення. Іноді помічається регрес у розвитку, наприклад, втрата мовних чи когнітивних навиків, соціальна замкненість і надмірна тривога з приводу розлуки з тими, хто про нього турбується. Спостерігаються невизначені соматичні скарги, роздратованість, проблеми зі сном, нічні жахи та прагнення зашкодити собі.

У міру того, як діти стають старшими, картина їх симптомів усе більше відповідає дорослій. Наявні депресивний настрій, вираження самозвинувачення та провини. Втрата мотивації може впливати на інтерес молодших школярів до участі в соціальній і шкільній діяльності. До того ж діти цього віку стають схильними до деструктивної та агресивної поведінки, яка негативно впливає на їхні стосунки з однолітками й академічну успішність. Спостерігаються порушення сну і харчування поряд із затримкою в розвитку.

На жаль, депресія в дитячому віці часто не розпізнається та не піддається корекції, тому що батьки й учителі зазвичай не розуміють, що за негативним настроєм приховуються серйозні психологічні проблеми. Депресія в підлітків виявляється, як правило, нестандартними характеристиками. До того ж підліток усе ще не здатний достатньою мірою вербалізувати свої переживання.

Психологічні дослідження показують, що частота виникнення депресій різко зростає у віці 12–16 років, досягає піку в 14–15 років, а потім поступово знижується. Поведінка депресивного підлітка характери-

зується грубістю, конфліктністю, сексуальними ексцесами, зниженим, з відтінком дисфорійності, настроєм із готовністю до гетеро- й аутоагресії. Такі особливості психічного стану створюють основу для конфліктів з оточуючими, а загрози покарання породжують страх і тривогу, що збільшує суїцидальну небезпеку й мотивує суїцидальну поведінку. Статистика свідчить, що підлітковий суїцид займає третє місце (після травм та невиліковних хвороб) у підлітковій смертності.

Почуття, що виникають у підлітків унаслідок емоційного розриву з батьками, суперечливі. Підлітки – емоційно ще діти, які знаходяться в перехідному періоді свого розвитку. Їхні потреби, в першу чергу емоційні, такі ж, як у дітей. Підліткам необхідно, щоб їх любили та приймали такими, якими вони є, щоб про них турбувалися, були з ними лагідними, але при цьому поважали і сприймали як дорослих. Важливо, щоб підлітки відчували турботу і любов оточуючих. Суб'єктивне відчуття того, що ніхто не турбується про них, як слід, викликає почуття власної нікчемності й самоприниження та низьку самооцінку. Самотність на цьому етапі вікового розвитку є складовою частиною підліткової депресії. Однак молоді люди не стануть відкрито висловлювати свої почуття суму, печалі, безнадійності, які характерні для дорослих у депресивному стані. Вони приховують свою депресію виставленими напоказ нудьгуванням, агресивністю, іпохондрією, вередуванням чи асоціальною поведінкою.

Отже, підлітки найчастіше опосередковано виявляють депресивні переживання. Симптоми депресії включають різкі зміни настрою і негативність, що супроводжуються відсутністю на заняттях у школі, деструктивною поведінкою та погіршенням успішності. У міру дорослішання симптоми стають виразнішими, підвищується вірогідність суїциду.

Розрізняють три види підліткової депресії:

1) байдужість і відчуття пустоти; відчуття, що дитинство вже скінчилось, а дорослим підліток себе ще не відчуває. Виникає певний вакуум, який сприймається як сумування за втраченою людиною – частиною самого себе. Цей вид депресії є нетривалим і швидко минає;

2) результат смуги життєвих невдач та поразок (намагався вирішити чергові завдання, але безрезультатно, або оточуючі не розуміють його, або ж підліток відчуває обмеженість своїх потенційних можливостей) на фоні того, що адаптаційні механізми дорослої людини ще відсутні. Тому значна кількість самогубств у підлітковому періоді відбувається не після тривалого пошуку альтернативних рішень складних проблем, а внаслідок миттєвого пориву;

3) викликати депресію в підлітка може і факт народження в сім'ї другої дитини. Цей вид отримав назву "конкурентна депресія", яка виникає внаслідок зміщення уваги та турботи батьків до новонародженого, а підліток у міру своєї егоцентричності неохоче ділиться любов'ю із сиблінгом-конкурентом.

Крім того, в підлітковому віці контекст розвитку не такий, як у дитинстві. Діти відчувають себе в безпеці, знаючи, що вони є невід'ємною частиною сімейної ланки, тоді як підлітки зіштовхуються із задачею, що полягає у відмові від свого статусу в сім'ї, поступовому дистанціюванні від неї і набутті нового статусу як незалежного дорослого. Тому навіть у здорового підлітка можна очікувати певні перехідні депресивні стани, коли близькість із сім'єю перетворюється на табу, а джерело любові ще не знайдено. Тобто депресія підлітків може бути і гіперболізацією нормального розвитку.

До підліткового віку ставе відмінності в депресії незначні, але приблизно з 11 років збільшується їх кількість, а також тяжкість депресій у дівчаток. У 15-річному віці депресію в дівчат діагностують удвічі частіше, ніж у хлопців. Дослідження свідчать про те, що наявність дитячої депресії, констатована на момент вступу до школи, є передвісником депресивних симптомів, які можуть виявитися через 3 і навіть 6 років потому.

Депресивні діти описують свої сім'ї як конфліктні, контролюючі, незгуртовані, нездатні в потрібний момент надати підтримку. До того ж депресія пов'язана з поганим ставленням до підлітків, включаючи психологічне, фізичне та сексуальне насилья. Несприятливе сімейне середовище може знижувати самооцінку дитини, що, у свою чергу, обумовлює відчуття нездійсненності та депресію. Найбільш травмуючим стресором є втрата одного з батьків (особливо матері).

Існують дані й про те, що близько в 40% дітей депресивних матерів також діагностується депресія. Материнська депресія більш ніж удвічі підвищує ймовірність цього розладу в дитини протягом життя. Такі діти стають самі депресивними насамперед тому, що спілкування з батьками не дозволяє їм розвивати адекватні стратегії емоційної регуляції. Здорові мами сприяють розвитку емоційної регуляції, втішаючи своїх дітей і допомагаючи їм у набутті навичок саморегуляції. Нездатність депресивних матерів справлятися із власними негативними станами впливає і на їх здатність моделювати настрої у своїх дітей. Тим самим дітям таких матерів не вдається виробити ефективні стратегії керування почуттями, що завдають їм стільки мук.

Однак батьки є не єдиним джерелом негативної оцінки, яка може призводити до депресії. Однолітки бувають безжалісними у своїх насмішках над підлітком, який "не схожий на інших". Тому не дивує той факт, що відсутність соціальної підтримки з боку однолітків, соціальної компетентності та самотність є значними передумовами підліткової депресії, особливо серед дівчаток. Негативне сімейне середовище призводить до того, що підлітки, схильні до депресії, приходять у коло однолітків з низькою самооцінкою, слабкими міжособистісними навичками, агресивністю та негативним стилем. Вони не здатні конструктивно вирішувати проблеми і часто відштовхуються однолітками через неадекватну поведінку. У свою чер-

гу, неприйняття з боку однолітків підкріплює негативні уявлення про себе, тим самим підсилюючи депресію.

Спробуємо визначити психологічні умови психокорекції депресії підлітковості, які задають напрями психокорекційної роботи:

1. Членство підлітка в групі. По-перше, задовольняється одна із потреб підліткового віку, що є одночасно і віковою задачею розвитку, – потреба в безпеці, яку підлітки знаходять, будучи частиною групи. По-друге, досвід, який отримує підліток від спілкування в групі, допомагає у вирішенні різних проблем, підліток позбувається непродуктивного замикання в собі (власного депресивного переживання) і не залишається наодинці зі своїми труднощами, бо відчуває, що його проблеми не унікальні, інші також переживають подібне. По-третє, група відображає суспільство в мініатюрі, робить очевидним такий прихований фактор, як тиск партнерів; у групі моделюється система взаємостосунків і взаємозв'язків, яка є властивою для реального життя, що дає можливість підліткам побачити й проаналізувати в психологічно безпечних умовах психологічні особливості спілкування і поведінки інших, самих себе, що є неочевидним у життєвих ситуаціях.

2. Емоційна підтримка. Атмосфера взаємної зацікавленості, довіри та психологічного комфорту, які створюються в групі, дають можливість підлітку ідентифікувати себе з іншими, поділяти переживання іншої людини, що забезпечує краще розуміння себе, оволодіння тими новими й ефективними способами поведінки, які застосовуються кимось іншим. Відчуття підтримки знижує опір, надає впевненості в собі та активізує депресивного підлітка. Емоційна підтримка стабілізує самооцінку, підвищує самоповагу, самоприйняття, сприяє позитивній переоцінці ставлення до себе, формує співпереживання, симпатію, які сприяють особистісному зростанню та розвитку самосвідомості підлітків, що переживають депресію.

3. Допомога іншим учасникам групи. Ця умова сприяє подоланню хворобливої фіксації депресивного підлітка на своїх проблемах, зміцненню почуття впевненості в собі, у своїх можливостях справлятися з власними труднощами. Допомога іншому веде до нових психічних утворень, а саме в цьому і полягає сутність розвитку особистості підлітка, що переживає депресію, оскільки підвищується відчуття власної значимості, необхідності та корисності. В процесі допомоги іншому в депресивного підлітка поступово формуються особистісні характеристики, які утворюють певну психологічну систему, що має здатність актуалізуватися кожного разу в ситуаціях діяльності та спілкування. Це терпимість, толерантність, рефлексивність, споглядальність, креативність та відповідальність.

4. Емоційне реагування. Можливість вільного вираження емоцій, зокрема печалі, дозволяє зняти емоційну напругу, яка накопичилась унаслідок заперечення або ігнорування істинних почуттів, що в

поєднанні з емоційною підтримкою групи сприяє розкриттю особистісних проблем депресивних підлітків, а значить, їх пропрацюванню з наступною їх переробкою.

Названі умови, враховуючи вікові особливості підлітковості, доцільніше реалізувати у форматі групової психологічної допомоги. В ході поступової побудови довірливих стосунків у групі учасники актуалізують глибинні психологічні переживання та травматичний досвід. Подальша психотерапевтична робота здійснюється в рамках тієї парадигми допомоги, в якій практикує психолог.

Висновки. Аналіз теоретичних відомостей щодо депресивності підлітків дає можливість намітити та реалізувати програму корекційно-відновлювальної роботи практичних психологів з підлітками з метою попередження, профілактики та зняття депресивних станів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вейструб Д. Подолати депресію / пер. з англ. Д. Бусько; наук. ред. К. Явна. (Серія "Сам собі психотерапевт"). – Львів: Вид-во Українського католицького університету, 2014. – 94 с.
2. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://empendium.mp.pl/ua>
3. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kolo.poltava.ua/2012/11/05/depresiya-mifi-poradi-yak-pozbutisya>

УДК 159.9.07

Комар Т.О., к.п.н.
м. Вінниця

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ В СУЧАСНОМУ КРИЗОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Досвід показує, що центральна проблема психотерапії – це проблема тривоги. А отже центральна проблема психічного здоров'я тісно пов'язана з причинами виникнення тривоги. В ті степені, в якій ми зможемо розв'язати цю проблему, ми почнемо розуміти як особистість стає цілісною і як проходить її розпад [4].

Кожна думаюча людина, що живе в нашому суспільстві, може зрозуміти на основі власного досвіду і спостерігаючи за людьми, що тривога є все більш проникаючим і глибинним явищем. Людина не тільки усвідомлює дійсні причини, що викликають тривогу в наші дні: економічні проблеми, соціальні але і розуміє, що в кожній людині є джерело тривоги, яке знаходиться в ній самій. Це відсутність гармонії з самим собою, відсутність психологічних орієнтирів і відсутність загально – прийнятих цінностей та правил виходу із конфліктних ситуацій.

Тривога стала усвідомлюватися як вузлова тривога не тільки в тому, що стосується розуміння і лікування емоційних розладів і порушень поведінки, вона також

стає вузловою в таких різних галузях як література, соціологія, політика, економіка, педагогіка, релігія, філософія.

В літературі, якщо вивчати літературу по проблемі тривоги за двадцять чи тридцять роки, ми стикаємося швидше всього з описами симптомів тривоги, а не самою тривоگو. Це оповідання про почуття самотності, часто зустрічаються пошуки, які виконуються незалежно від волі, і майже завжди без результативні.

Ролло Мей писав, що в 30 роки тривога вийшла на поверхню. Загальні характеристики, властиві людям це самотність, почуття того, що твою особистість не цінують, не розуміють, що ти не можеш любити і тебе не люблять, не дивлячи на спільний прийом алкоголю, який дає передишку, але тільки тимчасову. Джерело тривоги виростає з певних особливостей нашої культури – це примус до конформізму. Такий примус властивий світу, де обожнюють такі цінності, як комерція та механізація [1].

Було втрачено, ту здібність сприймати себе як цінну і унікальну істоту, і також втрачена здібність вірити іншим людям, тим з якими спілкуєшся, і встановлюєш комунікації на понятійному рівні.

Альберт Камю запропонував термін “століття страху” “страх сам по собі не може рахуватися наукою, але він неодмінно є технологією”.

Герман Гессен (1927) вказує на тривогу, яка виникає на зміні культур. Тобто коли буржуазні стандарти і норми перестали існувати, але ще немає соціальних стандартів які б їх замінили. Хвороба епохи, невроз властивий цілому поколінню. Ця хвороба вражає як раз тих, хто є сильним духом і найбільш багатих природними даними [4].

На сучасному етапі розвитку суспільства зруйнувалися соціальні стандарти, моральні цінності. Духовні цінності стають не популярними. Тому в літературі прослідковується відхід від реальності.

У соціології – можна прослідкувати симптоми *прихованої тривоги*. Це, наприклад, нав’язливе прагнення до роботи (“підприємці і робочі, як здається, жнуть за дорогим життям” і намагаються робити гроші), властиве прагнення до конформності. Що лежить за цими симптомами на неусвідомлюваному рівні: “всі ці люди чогось бояться; що це може бути?”

Прояви явної тривоги. Люди не відчували себе в безпеці перед лицем світу, який важко зрозуміти. Звичайно, безпосередньою, можна вважати причиною тривоги є економічна криза; але помилково було б вважати, що економічна нестабільність є справжньою причиною тривоги, що відкрито виявилася. Найбільш ймовірною причиною є відсутність безпеки пов’язана з *ролевою невизначеністю*.

Адже в суспільстві можна прослідкувати одну із форм соціальної патології це соціальна аномія. На думку Мертовна, аномія – це результат невідповідності і конфлікту між культурою і соціальними структурами. Культурна структура представляє собою комплекс тих цінностей і норм, які вказують на пове-

дінкову орієнтацію певних членів суспільства чи групи; а під соціальною структурою розуміють той комплекс суспільних взаємовідношень, в якому існують члени суспільства чи групи. Аномія виражає таку соціальну ситуацію, коли люди не можуть досягнути своїх цілей законними засобами, і, в силу цього, вони ігнорують тими правовими засобами, намагаються добитися цілі незаконними засобами. Аномічну ситуацію загострює і падіння поваги особистості до правових і моральних норм [5].

Фромм вказував, що головні показники хвороби суспільства є байдужість до людської особистості.

Анемічні люди проявляють відповідний стан свідомості:

- Коли життя не має смислу через відсутність цінностей, що є результат конфліктних зіткнень культур і систем цінностей.
- Коли люди використовують власні сили і можливості тільки для себе-це результат втрати моральної орієнтації в суспільстві капіталістичної конкуренції.
- Коли вони ізольовані від значимих людських взаєностосунків і зв’язків.

Оглядаючи політичну сцену, ми знову стикаємося з проявами тривоги, яка виявляється як в симптомах, так і відкрито. Залишаючи осторонь розгляд сукупності чинників, що приводять до виникнення фашизму, відмітимо тільки, що він народився і придбав свою силу в період широкого розповсюдження тривоги. Ситуацію в Європі тридцятих років, коли виник німецький фашизм, описує Тілліх: перш за все переважало відчуття страху, або, точніше, невизначеної тривоги. Здається, безпека перестала існувати не тільки в області економіки і політики, але також і у сфері культури і релігії. Ні на що не можна було опертися; була відсутня яка-небудь тверда опора для чого-небудь. Падіння в провалля очікувалося кожен мить. Звичайно, потреба в безпеці починала долати кожного. Свобода, яка приводила до страху і тривоги, втратила свою цінність, краще влада, що дає безпеку, чим свобода, яка веде до страху.

У такі періоди люди, доведені до відчаю, відчують потребу позбутися тривоги, хапаються за політичний авторитаризм. Тоталітаризм в культурі, розглядається так само, може виконувати ту ж мету, що і невротичний симптом – захищати від тривоги, яку людина не може винести.

На додаток до того, що тривога виявляється у формі описаних вище симптомів, на сцені останнього десятиліття появилася *несистематизована* тривога, яка описується фразою “єдино, чого ми повинні боятися, це себе”, свідчить про те, що велике число людей поступово усвідомили, що існує така річ, як “страх страху”, або, точніше, тривоги в умовах радикальних соціально-політичних змін нашого часу.

Тривога в філософії і релігії, не є явищем, відірваним від життя; ця обставина указує на те, що тривога панує в нашій культурі.

Тіліх вважає, що тривога – це реакція людини на загрозу *небуття*. Людина – це істота, яка усвідомлює своє власне існування, але він також усвідомлює, що у будь-який момент це існування може зупинитися. Таким чином, з погляду філософії тривога з'являється, коли людина усвідомлює, що буття протистоїть завжди існуючій можливості небуття. Загроза "небуття" – це не просто страх перед фізичною смертю, хоча, можливо, вона часто приймає форму такого страху і цей страх є її символом. Загроза небуття також проникає в глиб психічного і духовного життя, вона проявляє себе як *безглуздя існування*. Зазвичай ідея безглуздя існування сприймається негативно, вона розглядається як загроза своєму власному існуванню (сприйняття "руйнування себе", як писав Гольдштейн).

В теології вчення Нібура говорить, що люба поведінка людини направлена на будівництво чи руйнування супроводжується певною тривогою. Тривога є наслідком того, що людина, з одної сторони стикається, подібно тваринам, з випадковими подіями і залежить від природи; але з другої сторони, у людини є вибір. Тобто людина може бути як вільна так і невільна. Тривога внутрішньо присутня парадоксу свободи і кінцевості, перед розв'язанням якого стоїть людина.

В психології тривога проявляється в даних статистики. Це данні відносяться до трьох областей соціальної патології, це збільшення суїцидів, функціональних психічних захворювань та збільшення кількості розлучень. Отже тривога це фундаментальна складова неврозу. Більшість людей здивувалося якби знало як їх поведінка визначається бажанням уникнути тривоги. Адже часте переживання тривоги формує у особистості таку властивість, як тривожність. Для тривожної людини характерне часте переживання стресу, що суттєво впливає на психічне здоров'я.

Будь-яка адаптація є інтегративним виявом взаємодії значної кількості чинників, що одночасно існують в умовах системи, яка перебуває в ситуації нестійкої рівноваги. Крім того, розуміння адаптації як напруженої системи (К. Левін) потребує докладнішої

уваги до окремих психологічних властивостей особистості, які впливають на соціальну адаптацію. Ці психологічні властивості є різною мірою стабільні, гнучкі чи ригідні, і саме ці властивості визначають конструктивність стратегій адаптації. Головною передумовою ефективною соціальною адаптації є психологічне здоров'я. Психологічне здоров'я – це психологічний стан, який відображає рівень здатності людини до реалізації та розвитку власного потенціалу. До сфери психологічного здоров'я належать потреби, ціннісні орієнтації, інтереси, почуття, ментальність, ідентичність, життєві орієнтації, відчуття когеренції, самоактуалізація, Я-концепція. Психологічне здоров'я визначає потенціал і ресурсність соціальної адаптації. Стрижневим елементом психологічного здоров'я є ідентичність, яка виявляється системою переконань щодо власної особи, світу та сенсу життя[3].

Експериментальна частина. Досліджено 120 студентів вищих навчальних закладів віком 17–24 роки; середній вік досліджуваних – 19 років. Результати дослідження опрацьовано із застосуванням кореляційного та факторного аналізів, визначення достовірності відмінностей – на підставі критерію Стьюдента комп'ютерної програми.

У дослідженні було застосовано методіку соціально-психологічної адаптації Роджерса й Раймонда

Методіку соціально-психологічної адаптації Роджерса й Даймонда застосовано для діагностики особливостей соціальної адаптації за критеріями адаптації, самоприйняття, прийняття інших, емоційного комфорту, інтернальності, прагнення домінувати та ескепізму. Теоретичною основою методіки є теорія особистості К. Роджерса, основні положення якої було розроблено на підставі досліджень ефективності психотерапії, критеріїв психічного здоров'я та його розладів.

Шкали методіки Роджерса-Даймонд позитивно корелюють між собою, за винятком негативного зв'язку з шкалою ескепізму (табл. 1).

Прагнення домінувати позитивно корелює з показниками адаптації, однак вираженість зв'язків є значно

Таблиця 1.

Інтеркореляційні зв'язки шкал методіки соціально – психологічної адаптації

	Адаптивність	Самоприйняття	Прийняття інших	Емоц. комф.	Інтерльність	Прагнен. домінувати	Ескепізм
Адаптивність	1,00	0,75***	0,53***	0,74***	0,67***	0,33***	0,48***
Самоприйняття	0,75***	1,00	0,52***	0,68***	0,71***	0,27***	0,42***
Прийняття інших	0,53***	0,52***	1,00	0,54***	0,47***	-0,02	0,31***
Емоційн. комф.	0,74***	0,68***	0,54***	1,00	0,70***	0,29***	0,42***
Інтерльність	0,67***	0,71***	0,47***	0,70***	1,00	0,38***	0,45***
Прагнення домінувати	0,33***	0,27***	-0,02	0,38***	1,00	0,16**	
Ескепізм	-0,48***	-0,42***	-0,31***	-0,42***	-0,45***	-0,16***	1,00

**p<0,01

***p<0,001

нижчою, ніж інших шкал; за умов високого рівня прагнення домінувати простежуємо тенденцію зниження рівня прийняття інших. Факторний аналіз результатів досліджень за методикою СПА Роджерса і Даймонд є підставою для виокремлення двох чинників соціальної адаптації: просоціальної орієнтації (прийняття себе та інших, емоційний комфорт, інтернальність і неунікання) та прагнення домінувати (у поєднанні з тенденцією до неприйняття інших). Прагнення домінувати можна розглядати як альтернативний варіант соціальної адаптації: незначущий зв'язок з адаптивністю, тенденція до негативної кореляції зі шкалами прийняття себе та інших. Дещо відмінною є факторна структура в групі з надвисоким рівнем адаптивності: адаптивність більше пов'язана з прагненням домінувати (фактор домінантності) або залежить від самоприйняття, інтернальності та емоційного комфорту (фактор самоприйняття). У групі з низьким рівнем адаптивності визначено три фактори: 1) самоприйняття (адаптивність, самоприйняття, емоційний комфорт та інтернальність); 2) домінантності (прагнення домінувати в поєднанні з неприйняттям інших; 3) уникання (у поєднанні з тенденцією залежності). Як засвідчують результати факторного аналізу, залежно від ступеня адаптивності соціальна адаптація має різні механізми. Якщо найнижчими є просоціальна орієнтація та прагнення домінувати, то в разі низького рівня адаптивності можливими є три стратегії: уникання, прагнення домінувати або прийняття-толерантність. У разі надвисокого рівня адаптивності виразнішим є зв'язок адаптивності з прагненням домінувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева О.Ф. Индивидуально-психологический фактор адаптации субъекта учебной деятельности. Дисс.канд. психол.наук. – М.: РГПУ, 1994. – 139 с.
2. Андреева Д.А. Проблемы адаптации студентов // Молодежь и образование. – М.: Высшая школа, 1972. – С. 194-203
3. Балл Г.А. Понятие адаптации и его значение для психологии личности // Вопросы психологии. – 1989. – №1. – С.92-100.
4. Мей Р. Проблема тревоги / Пер. с англ. А.Г. Гладкова. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. – 432 с.
5. Началджян А.А. Социально-психологическая адаптации личности. – Ереван: АН Арм. ССР, 1988. – 262 с.

УДК 372.461:376.2

Мельниченко Н.

Наук. керівник Дубравська Н. М. к. психол. н. м. Житомир

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФІЛАКТИКИ МОВЛЕННЄВИХ ВАД ДИТИНИ

Різке зростання кількості дітей дошкільного віку з мовленнєвою патологією, яка набула в більшості випадків системного характеру, зумовлює необхідність

проведення профілактики даного виду порушень. У доцільності профілактичної роботи постійно переконає повсякденна практика, зокрема наявність недоліків у розвитку писемного і усного мовлення учнів початкової школи.

Проблемі мовленнєвого розвитку дитини присвячені дослідження Р. Є. Левіна, О. М. Мастокова, Є. Ф. Соболевич, Т. Б. Філічева, Н. О. Чевельова та ін., у яких вказується на різноманітні вади сформованості всіх його сторін, форм, видів, механізмів та операцій. Водночас особливості навчання та виховання дітей дошкільного віку розглядаються у роботах В. Н. Аванесова, Ж. В. Антипова, Г. М. Бавикіна, Г. Д. Розенгарт-Пупко, Б. С. Садирова та ін. Усі ці науковці вважають обов'язковим своєчасне проведення профілактичних робіт для попередження відхилень у мовленнєвому розвитку дитини.

У логопедичній роботі існує три види профілактики мовленнєвих порушень. Кожен вид профілактичної роботи має конкретні цілі, завдання та зміст [2, с. 14–18].

Первинна профілактика – найбільш ранній вид профілактики, основне призначення якого полягає у виключенні можливості впливу на формування організму дитини шкідливих факторів, які можуть порушити нормальний хід його розвитку.

Своєчасна турбота щодо повноцінного розвитку мовлення дитини передбачає:

- створення сприятливого для мовленнєвого розвитку соціального оточення (відсутність дефектів мовлення оточуючих, у тому числі їх швидкого, незрозумілого мовлення; виключення двомовності в період становлення в дитини мовлення, виключення “сюсюкання” з нею, педагогічної занедбаності або, навпаки, зайвих вимог до її мовлення і т.д.);
- збагачення й систематизацію словникового запасу дитини й повноцінне проходження “дограматичного періоду засвоєння мови”, що важливо не лише для усного, а і для писемного мовлення.

Якщо первинна профілактика пройде успішно, значно зменшується ризик виникнення відхилень від норми в мовленні дитини.

Вторинна профілактика необхідна в тих випадках, коли первинна не дала бажаних результатів, і з'явилися мовленнєві недоліки. Основне призначення цього виду профілактики полягає у попередженні виникнення нових порушень у розвитку мовлення на базі вже існуючих, оскільки останні є їх безпосередньою причиною. Наприклад, більшість порушень звукової мови (особливо звукозамін) у подальшому обов'язково призводить до появи артикуляторно-акустичної дисграфії, а прискорене мовлення провокує прояви заїкуватості.

Метою третинної профілактики є попередження рецидивів уже усунених мовленнєвих порушень, які

іноді, особливо в разі недостатнього закріплення досягнутих у процесі логопедичної роботи результатів, можуть повернутися. Найбільш характерно це для заїкуватості.

Зміст третинної профілактики:

- після закінчення логопедичної роботи обов'язково продовжувати в домашніх умовах закріплення навичок правильної вимови;
- для дітей із заїкуватістю зберігати режим "мовчання";
- усувати конфліктні ситуації в сім'ї, але забезпечувати систематичний контроль над мовленням;
- необхідно щоденно проводити артикуляторну гімнастику до повного зникнення проявів парезу, тобто до того моменту, коли з'явиться свідомий контроль над положенням язика в ротовій порожнині дитини. Контроль припиняється лише після автоматизації правильної звуковимови, коли буде гарантована неможливість повернення попередніх дефектів артикуляції.

Таким чином, вторинна і третинна профілактика мають не чисто профілактичну, а корекційно-профілактичну спрямованість, оскільки попередження нових мовленнєвих недоліків можливо лише завдяки повному подоланню вже існуючих.

Створення мовленнєвого середовища як у межах дошкільного закладу, так і в родині, на наш погляд, буде забезпечувати:

- оптимальне мовленнєве навантаження на дитину;
- емоційне благополуччя кожної дитини;
- створення умов для мовленнєвого розвитку дитини, її здібностей;
- залучення дітей до загальнолюдських та етносоціокультурних цінностей.

Розвивальний ефект середовища залежить не стільки від умов, скільки від характеру мовленнєвого спілкування дорослого з дитиною, від тих ситуацій, способів, завдань, які будуть сприяти й стимулювати мовленнєвий розвиток, активність і самостійність дитини.

Психічному розвитку на кожному етапі властива конкретна якість, тобто єдність компонентів цього розвитку й структур, які створюють визначеність, специфічність і відносну стійкість певного етапу психічного розвитку порівняно з попереднім і наступним. Психічний розвиток як відкрита саморозвивальна динамічна система зазнає впливу інших систем (стан здоров'я особистості, зміст і методи навчання, мовленнєве оточення, структура сім'ї тощо).

Свого часу видатний український психолог Г. С. Костюк писав: "Дитина стає особистістю, навчаючись і виховуючись, засвоюючи духовні надбання людства. Вона вчиться не тільки під час спеціальних занять, а й у процесі повсякденного спілкування з дорослими, у грі й праці". Важливе значення навчання далеко вихо-

дить за межі дитинства, отроцтва і юності. Воно зберігається і на пізніших етапах життєвого шляху. У наш час особливої цінності набуває давня мудрість: "Вік живи, вік учись". Навчання – шлях підготовки особистості до життя, до участі у творенні матеріальних і духовних цінностей, потрібних для суспільства і для неї самої" [3, с. 10].

У ст. 8 Закону України "Про дошкільну освіту" [1, с. 14] зазначається, що сім'я зобов'язана сприяти здобуттю дитиною освіти в дошкільних та інших навчальних закладах. Також наголошено, що відвідування дитиною дошкільного навчального закладу не звільняє сім'ю від обов'язку виховувати, розвивати й навчати її в родинному колі, адже батьки, або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність перед суспільством і державою за розвиток, виховання та навчання дітей, а також збереження їх життя, здоров'я, людської гідності.

З метою профілактики мовленнєвих порушень у дитячому віці слід створити мовленнєво-розвивальне середовище в ДНЗ і залучати до цього батьків. Сім'я є потужним інститутом, де дитина набуває першого соціального досвіду, де формуються певний світогляд та відбувається засвоєння рідної мови як засобу комунікації.

Ефективність корекційної роботи з виправлення мовленнєвих вад, гармонійний розвиток дитячої особистості багато в чому залежить від творчого співробітництва вчителя-логопеда з батьками, від уміло налагоджених професійних та особистісних відносин між ними, чіткого та свідомого розуміння поставлених навчально-виховних і корекційно-розвивальних завдань.

Логопедична робота є важливою ланкою комплексного медико-педагогічного впливу, адже вона стимулює розвиток усіх психічних процесів, передусім, мовленнєвої функції, розширює комунікативно-пізнавальну діяльність дошкільників через основні форми організації їх життя – гру, навчальну діяльність, рухову активність, спілкування з однолітками та педагогами.

Сучасні вимоги до теорії та практики логопедії активізують проблему пошуку найбільш ефективних методів та прийомів корекційно-розвивальної та профілактичної роботи з дітьми, які мають мовленнєві вади.

Профілактика, рання діагностика й своєчасна корекція забезпечують повноцінний розвиток мовлення дитини як головного способу комунікації, запобігаючи тим самим виникненню труднощів у спілкуванні, заниженій самооцінці та інших негативних явищ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. – К.: Світич, 2008. – 430 с.
2. Крутій К. Л. Перспективне планування роботи з дітьми молодшого дошкільного віку. – Запоріжжя: ЛПДС ЛТД, 2001. – 220 с.

3. Крутії К. Л. Створення мовленнєвого середовища: теоретичні засади і практична реалізація. – Запоріжжя: ЛПРС Лтд, 2001. – 164 с.

4. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: програмно-методичний комплекс. – К: Освіта України, 2011. – 292 с.

5. Нищева Н. В. Система коррекционной работы в логопедической группе для детей с общим недоразвитием речи. – СПб.: Детство-Пресс, 2001. – 350 с.

6. Пат. 44366 Україна, МПК: А61Н 1/00А61М 21/00. Спосіб відновлення вимовної функції у дошкільнят з порушеннями фонетико-фонематичної сторони мовлення / Рібцун Ю. В. – № 11200908240; заявл. 04.08.2009; опубл. 25.09.2009, Бюл. № 18.

7. Рібцун Ю. В. Вплив ендогенних та екзогенних факторів на становлення мовленнєвої діяльності молодших дошкільників із ЗНМ // Народна освіта. – 2010. – Вип. № 2 (11). – С. 46-54.

8. Собонович Є. Ф. Концепція стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку // Дефектологія. – 2002. – № 1. – С. 2-7.

9. Усанова О. Н., Шаховская С. Н. К проблеме психолого-педагогического изучения // Дефектология. – 1995. – № 3. – С. 76-81.

УДК 159.922.73

Монстович-Артем'єва П.

Наук. керівник: Шкретієнко Л.П.

м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНО-ПОЧУТТЄВОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема сутності емоційно-почуттєвого розвитку, з'ясування різних його аспектів у дітей дошкільного віку стала предметом вивчення П.К.Анохіна, Л.І.Божович, Л.В. Виготського, Б.І. Додонова, Г.С.Костюка, Г.О.Люблінської та ін. В контексті діяльнісного підходу проблемою емоцій займалися такі провідні науковці як О.В.Запорожець, Я.М. Калашник, А.Р.Лурія, Я.З.Неверович та ін. Безпосередньо дослідженням та аналізом емоційної сфери дітей раннього віку та їх розвитком займалися такі західні вчені, як Д.Болубі, А.Валлон, М. Ейнсворт, Р.Спітц. Вони працювали над вивченням особливостей різноманітних впливів на психічний розвиток дитини, проводили різноманітні дослідження типів прив'язаності, намагались їх класифікувати, відтворити чітку класифікацію етапів емоційного розвитку дитини.

Американські психологи К.Вульф і Р.Спітц дослідили поступовість розвитку посмішки в онтогенезі не тільки в плані більшої експресії, але і в плані розвитку вибірковості та опосередкованості [1, С.67–68]. Класичні дослідження К.Бюлера і В. Штерна з'ясували специфічну динаміку емоційної сфери в ранньому віці. Були виділені три основні властивості емоційного процесу на самих ранніх етапах розвитку дитини: сила, пов'язана з негайним та безпосереднім реагу-

ванням організму на незадоволення(або задоволення) вітальних потреб, короточасні реакції, парадоксальний та невизначений характер емоційного реагування, тобто своєрідність “емоційної неоднозначності” [1, С.66-69]. Роль і значення емоцій у дитячій психіці відмічав французький психолог А.Валлон: “саме емоції...створюють перші зв'язки дитини з її соціальним середовищем і стають основою для формування наміру та розумової здатності... Сенс ситуації переживається до всілякого аналізу завдяки викликаних нею діями та установками. Ця практична інтуїція у психічному розвитку задовго передрежує здатності розрізнення та порівняння. Вона є першою формою розуміння”[2, С.120-123]. Саме емоційний фон стає передумовою формування в подальшому релігійності особистості дитини. Проте нерідко цей фон пов'язують виключно із зовнішнім середовищем. Так, наприклад існує в побуті думка, що релігійність дитини формується за рахунок включеності її в релігійну церковну практику, проте справжня релігійність набувається в системі емоційних зв'язків у батьківській родині.

За допомогою почуттів дитина виявляє своє ставлення до того, що їй подобається чи не подобається, що хвилює, чому вона радіє (почуттєва сфера формується під впливом виховання). Роль почуттів підкреслював у своїх творах К.Ушинський: “Ніщо – ні слова, ні думки, ні навіть вчинки наші не виражають так якісно і правильно нас самих і наше відношення до світу, як інші почуття; у них відбивається характер не окремою думки, не окремого рішення, а всього змісту душі нашої, її будови”[3, С.117-118].

Важливою умовою розвитку емоцій у дитини є те, наскільки у неї організована здатність до емпатії, тобто вміння поставити себе на місце іншого (найкраще організувати цей досвід на практиці, в ідеальній уяві дитини). Головною умовою є досвід взаємодії дорослого і дитини, позитивна емоційна валентність та емоційна привабливість, яка походить від дорослого. Якщо з якихось причин порушується контакт дитини та дорослого, дитина стає безпомічна у засвоєнні предметного змісту(емоційне реагування знижується) [4, С.27].

Особливостями емоційного розвитку дітей дошкільного віку(за Г.А. Урунтаєвою) є:

- Засвоєння соціальних норм вираження почуттів;
- Зміна ролі емоцій у процесі діяльності, формування емоційного захоплення;
- Становлення більш свідомих, узагальнених, розумних, довільних, поза ситуативних почуттів;
- Формування вищих почуттів – моральних, інтелектуальних, естетичних[5, С.260].

Якщо розглядати процес становлення емоційної сфери в межах соціальної взаємодії індивіда з навколишнім, то заслуговує на увагу дослідження Керолін Саарні. Особливостями емоційної сфери дитини є:

починаючи з 12-го місяця життя розвиток самосвідомості і усвідомлення власних емоційних реакцій; незадоволення з приводу обмежень, які вводяться при розширенні автономії і потребі в обстеженні, ці новоутворення обумовлюють такі особливості оцінювання та усвідомлення себе, як наявність в експресії сорому, гордості та сором'язливості. Покращення розуміння мови і мовленевого висловлювання власного стану та набуття зазначених форм поведінки дає можливість дитині поступово навчитись передбачати різні переживання по відношенню до різних людей, краще розуміти вираження емоцій у різних людей і їх значення, засвоювати ранні форми емпатії та про соціальних дій.

Таким чином, у дошкільному віці розвиток емоційно-почуттєвої сфери дитини має певні особливості, які варто враховувати у подальшій навчально-виховній роботі з дітьми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бреслав Г.М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: норма и отклонение [Текст]/ Г.М.Бреслав. – М., 1990. – С.28-86
2. Валлон А. Психическое развитие ребенка [Текст]/ А.Валлон. – М., 1967. – 312с.
3. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии [Текст]/ К.Д.Ушинский// Собр.соч. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1950. – Т.9. – 562с.
4. Кошелева А.Д. Эмоциональное развитие дошкольников [Текст]/ А.Д. Кошелева, В.И. Перегуда, О.А.Шаграева; Под ред. О.А.Шаграевой, С.А.Козловой. – М.: Издательский центр "Академия", 2003. – 179с.
5. Урунтаева Г.А. Дошкольная психология [Текст] / Г.А.Урунтаева. – М.: Издательский центр "Академия", 1997. – 336 с.
6. Кулагина И.Ю. Возрастная психология: развитие ребенка от рождения до 17 лет [Текст]/ И.Ю.Кулагина. – М.: Издательство УРАО, 1999. – 176 с.

УДК 37.013.42:159.922.73

Нагорних Д.

Наук. керівник Дубравська Н. М. к. психол. н.
м. Житомир

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Будь-яка організована діяльність своєрідна тим, що педагог заздалегідь продумує мету, час, місце, умови, хід проведення тієї чи іншої форми роботи, необхідний для неї матеріал, обладнання, її зв'язок з іншими формами організації життєдіяльності, а також передбачає можливі дії дітей, шляхи впливу на них та очікувані результати.

Сучасне трактування організованого типу діяльності дітей ґрунтується на засадах партнерства, співробітництва педагога з колективом, підгрупою та

окремою дитиною, дітей одне з одним з урахуванням їхніх вікових, індивідуальних можливостей і потреб розвитку.

Організована ігрова діяльність дошкільників посідає особливе місце у системі організованих освітніх впливів, оскільки власне ігрова діяльність є провідною упродовж усього дошкільного віку. В межах саме ігрової діяльності відбуваються найважливіші зміни у дитячій психіці: виникають визначальні для успішного розвитку новоутворення, максимально виявляються психічні властивості й процеси, розвиваються ключові риси характеру, започатковуються базові особистісні якості, відбувається становлення образу "Я". Ігрова діяльність дошкільників є основою виникнення інших специфічних видів дитячої діяльності, які пізніше відокремлюються від гри і набувають самостійного виявлення, значення, наприклад, праця, навчання, художня творчість.

Організована ігрова діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі передуює розгортанню самостійних ігор. Вона, як й інші види організованої діяльності, частіше ініціюється та скеровується педагогом, проте може виникати із самостійної гри, якщо потребує втручання і прямого керівництва та участі самого вихователя через брак у досвіді дітей навичок самоорганізації, планування ігрових дій, знань правил гри, способів урегулювання конфліктів або подальшого розгортання сюжету тощо. Завдяки скеровуючій ролі педагога, поданим зразкам ігрових дій та налагодження партнерських відносин з усіма учасниками гри, поступово формується той ігровий досвід і арсенал засобів його застосування, які згодом дозволять дітям грати автономно, керуючись власними бажаннями, ініціативами, внутрішніми спонуканнями, симпатіями, творчими задумами, прийомами соціальної взаємодії з однолітками та ін.

Організоване проведення будь-якої гри вимагає ретельної попередньої, підготовчої освітньої роботи з метою створення необхідного і достатнього запасу уявлень про світ природи, культуру, людей і власне "Я", навички компетентної поведінки. За цієї умови діти швидше зрозуміють сутність ігрового змісту та інструкцій педагога, оскільки матимуть внутрішню готовність до виявлення своєї компетентності шляхом гри. Тому у календарних планах освітньої роботи з дітьми різного віку має простежуватися чітка система підготовки до ігрової діяльності як організованої, так і самостійної: спостереження, екскурсії, розглядання творів образотворчого мистецтва, читання художньої літератури, перегляд діа-, мульт-, кінофільмів, прослуховування аудіозаписів, бесіди і розповіді вихователя у повсякденному житті, заняття різного змістового спрямування, систематична участь дітей в різних організованих вихователем формах роботи і видах діяльності.

В освітньому процесі дошкільного навчального закладу організована ігрова діяльність дітей охоплює різні види ігор.

Найбільш придатні й зручні для організованого проведення гри з правилами (дидактичні, рухливі), адже наявність у них чітких правил регламентує дії дітей і цим визначає керівну функцію педагога. Дидактичні й рухливі ігри мають конкретну мету, що дозволяє інтегрувати ці види ігор у різні форми організованої навчально-пізнавальної, рухової, мовленнєвої, навіть художньої діяльності. Наприклад: вони широко застосовуються у процесі занять чи індивідуальної роботи з фізичного, пізнавального, мовленнєвого, художньо-естетичного розвитку, фізкультурних, музичних, літературних свят і розваг, походів та екскурсій, спостережень. Водночас, ними слід насичувати вільний час в періоди прогулянок, ранкових прийомів, у вечірні години. Організовані дидактичні та рухливі ігри необхідно узгоджувати з певним етапом навчання дітей. Так, рухливі ігри застосовуються на етапі закріплення та автоматизації рухової навички, дидактичні ігри – на етапах поглибленого вивчення матеріалу, закріплення, узагальнення, систематизації знань. У планах роботи вихователя періодично слід передбачати повторне проведення цих видів ігор, внесення варіативних змін та ускладнень до них стосовно правил, ігрових дій чи рухів, очікуваних результатів, використання посібників та обладнання, кількості учасників та ін.

Творчі ігри (сюжетно-рольові, театралізовані, режисерські та ігри-драматизації, конструкторсько-будівельні) за визначенням є різновидом вільної, самостійної діяльності дітей, яка здійснюється з дитячої ініціативи і є проявом самостійності, креативності дошкільників. Тут важливо враховувати те, що творча гра проходить свій шлях становлення від елементарних маніпуляцій з предметами до предметно-ігрових дій і далі – до творчої гри, в якій діти самостійно створюють задум, розгортають сюжет, розподіляють і виконують взяті на себе ролі, регулюють ігрові і реальні міжособистісні стосунки, оцінюють досягнуті результати. Задача педагога – сприяти своєчасному просуванню творчої гри на цьому шляху. Без організованих прямих і непрямих педагогічних впливів і помірної участі самого дорослого у творчій грі дітей перехід від одного етапу розвитку творчої гри до іншого, вищого, затримується або не відбувається. Особливі труднощі виникають у розвитку змісту творчої гри: якщо педагог не організує проведення творчої гри з дітьми, а пускає таку гру на самоплин, покладаючись лише на самодіяльність вихованців, тому зміст такої гри і рівень дій дітей у ній не прогресують. Наприклад: навіть у старшому дошкільному віці у сюжетно-рольових іграх діти можуть просто виконувати певні дії з іграшками на відтворення окремих дій людей відповідно взятій ролі, як 3-річні малюки, і не вміти відтворити стосунки між дорослими та дітьми, а тим більше – правила суспільної поведінки та суспільні стосунки між людьми. Такі примітивні ігрові прояви не сприяють досягненню розвивального, виховного, навчального ефекту творчої гри. До неповноцінного розвитку творчої гри може

призвести і неправильне, некероване наповнення предметно-ігрового середовища іграшками, атрибутами. Варто враховувати: у групах для дітей раннього і молодшого дошкільного віку має бути широкий асортимент іграшок і в кількох екземплярах, іграшки для цих дітей – відправна точка творчої гри; для старших дошкільників уже не іграшка зумовлює зміст гри, а, навпаки, творчий задум і зміст гри визначає підбір іграшок. У групах дітей старшого дошкільного віку велика кількість однопланових іграшок недоцільна, адже їх надлишок здатен притупляти ігровий інтерес, обмежує дитячу уяву, винахідливість при використанні предметів-замінників для творчої гри.

Ступінь самостійності дітей у творчих іграх залежить від вікових можливостей, обсягу знань дітей про навколишній світ, особистого досвіду комунікації дитини, індивідуальних особливостей характеру, темпів загального розвитку та інших чинників. Ця самостійність формується поступово, а отже самостійна творча гра не виникає одразу, а її потрібно навчати: обирати тему, формувати предметно-ігрове середовище, розвивати сюжет чи план гри, розподіляти ролі чи обов'язки, реалізовувати ігрові образи, знаходити шляхи виходу із конфліктних чи спірних ситуацій тощо. Тому в освітньому процесі дошкільного закладу виділяється час для організованих творчих ігор у спільному бутті дітей і вихователя, а у календарних планах відбиваються форми і прийоми підготовки дітей до творчих ігор, безпосереднього впливу на їхній зміст і рівень, ступінь і мета особистої участі педагога в ігровому процесі.

В організованій ігровій діяльності необхідно забезпечити кожній дитині активну позицію, стимулювати розвиток її творчих здібностей, формувати зацікавленість до пізнання навколишнього світу і себе в ньому, оволодіння різними видами діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі” / Міністерство освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О. Кононко. – К.: Світич, 2008. – 430 с.
2. Поніманська Т. І., Дичківська І. М. Дошкільна педагогіка. Практикум. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, спеціальність “Дошкільне виховання”. – К.: Видавничий дім “Слово”, 2004. – 352 с.
3. Сучасне заняття в дошкільному закладі / За ред. Н. В. Гавриш; авт. кол.: Н. В. Гавриш, О. О. Лінник, Н. В. Губанова. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – 496 с.

УДК 159.922.72

Романчук Т.

Наук. керівник Дубравська Н. М. к. психол. н.
м. Житомир.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЕКСКУРС У ПРОБЛЕМУ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА

В дошкільному віці у дитини закладаються основи її розвитку, насамперед, розумового. Завдяки правильному вихованню у неї розвиваються природні задатки та здібності, вона оволодіває знаннями, вміннями, навичками, а також способами пізнавальної діяльності. Тому питання про те, як виховати всебічно розвинену, розумово досконалу особистість, буде завжди актуальним у психолого-педагогічній практиці.

Виховання і навчання спрямовані на те, щоб нові покоління, засвоюючи основи наук, суспільно-історичний досвід, були підготовленими до самостійної життєдіяльності, цивілізованого ставлення до природи, культури, інших людей, адаптації у світі, який динамічно змінюється. Ці вимоги особистість засвоює свідомо чи несвідомо як необхідні умови життя і діяльності. Разом із знаннями, які формуються у дитини в процесі виховання, розвиваються способи пізнавальної діяльності: вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати. Отже, у процесі засвоєння дитиною знань, розвитку її інтелекту, мислення відбувається формування культури розумової праці. У цьому і полягає сенс розумового виховання.

Метою розумового виховання є підвищення рівня загального розвитку дошкільників. У дошкільному віці дитина засвоює основи знань про навколишній світ, взаємини людей, про зовнішні якості, внутрішні, суттєві зв'язки предметів. Старші дошкільники виявляють здатність до первинних форм умовисновків і узагальнень. У них формуються такі важливі якості, як активність мислення, допитливість та ін.

Розумове виховання забезпечує необхідний рівень розвитку дитини під час систематичного навчання, в іграх і на заняттях, у повсякденному житті. Визначальну роль при цьому відіграє спілкування з дорослими і власна пізнавальна діяльність. Особливої уваги батьків і педагогів потребує формування у дітей основ культури розумової праці, що є передумовою високопродуктивної інтелектуальної доцільності в дорослому віці.

Важливими напрямками розумового виховання, окрім розвитку ерудиції, формування світогляду, оволодіння системою наукових і прикладних знань, досвіду пізнавальної діяльності, здатності до прийняття нетрадиційних рішень, що загалом характеризують інтелект людини, є формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, до себе, а також розвиток пізнавальних інтересів, потреби у самоосвіті. Основи

цих важливих складових особистісного й інтелектуального розвитку закладаються у дошкільному віці.

З погляду психології, розум людини – функція мозку, яка полягає у точному й адекватному відображенні закономірностей явищ навколишнього життя, а також у відповідній регуляції діяльності людини щодо освоєння дійсності та власного вдосконалення. Сформованість цих якостей свідчить про розумовий розвиток дитини як важливу складову особистості, основи якої формуються у дошкільному дитинстві під впливом фізичного, розумового, морального виховання.

Розумовий розвиток – ступінь розвитку в дитини пізнавальних процесів (відчуттів і сприймання, мислення та мовлення, пам'яті й уяви), сформованість умінь міркувати, обґрунтовувати свої думки, діяти адекватно до вимог старших, виявляти інтерес до пізнання навколишнього середовища, здатність швидко і правильно розуміти те, що їй говорять, вибудовувати власні судження, користуватися поняттями й узагальненнями.

Відбувається розумовий розвиток дитини одночасно із психічним і є свідченням її інтересів, почуттів тощо. Виявляється він в обсязі, характері та змісті знань, рівні розвитку психічних процесів (відчуттів, сприймання, запам'ятовування, уяви, мислення), пізнавальних здібностей, характері провідної діяльності.

Згідно з дослідженнями психологів, темп розумового розвитку в дошкільному віці значно вищий порівняно з пізнішими віковими періодами, а допущені в цей час помилки у вихованні важко подолати в майбутньому. У дошкільному віці дитина опановує основи уявлень і понять, які надалі визначають успішність розумового розвитку. Діти можуть пізнавати не лише зовнішні якості предметів і явищ, а і їх внутрішні, суттєві зв'язки та відношення. У них починають формуватися абстрактне мислення, узагальнення тощо.

Протягом перших років життя особливе значення має чуттєвий досвід, без якого неможливий пізнавальний розвиток. За спостереженням І. Сеченова, дитина ніби фотографує навколишні предмети, її свідомість ще до появи мовлення наповнюється фактами, які вона ще не може пояснити. Супроводження словами дорослого відчуттів, сприймання дитиною предметів, її дій допомагає встановленню зв'язку між зоровим і слуховим сприйманням, формує здатність викликати в уяві образ названого предмета. Як тільки дитина навчиться говорити, вона виявляє здатність розуміти зв'язки і відношення між явищами, їх причини. Отже, чуттєві враження малюка поступово стають надбанням його мислення як вищої форми пізнавальної діяльності.

Якщо протягом перших трьох років життя провідна роль у розумовому розвитку належить сприйманню, то надалі зростає роль пам'яті та уяви. З уявою пов'язані основні процеси пам'яті, мислительна діяльність. У переддошкільному віці розумовий розвиток дитини сягає рівня передпонятійних узагальнень – наочно-образного відображення суттєвих ознак і відношень речей, що підводить її до наукових понять.

Протягом дошкільного віку відбувається розвиток наочно-дійового (пов'язаного з практичними діями) та наочно-образного (оперування образами) мислення. Дослідження психологів і педагогів довели, що внаслідок використання спеціальних прийомів навчання дітям старшого дошкільного віку стають доступними узагальнені знання і способи дій, почуття і логічні операції, які донедавна вважалися ознаками мислення школярів. Дошкільнята здатні розуміти загальні принципи, зв'язки і закономірності, пізнавати суттєві аспекти явищ навколишнього світу.

Надто раннє оволодіння логічною формою мислення може загальмувати розвиток його образної форми: навчившись розв'язувати завдання за допомогою логічних роздумів, дитина все менше звертатиметься до використання образів. Однак, як стверджують психологи, не оволодівши до закінчення дошкільного віку елементарними прийомами логічного мислення, дитина не зможе успішно навчатися в школі.

У розумовому розвитку дитини важливу роль відіграють усі психічні процеси. Протягом дошкільного дитинства увага розвивається від мимовільної, незначної за обсягом, до стійкої, зосередженої. Пам'ять дає дитині необхідний матеріал для мислення. Вона є основою формування вмій і навичок. Запам'ятовування збагачує досвід і розширює кругозір, без яких неможливий розвиток здібностей і діяльності дітей. Емоції надають своєрідного забарвлення сприйманню, уявленням, судженням. Пізнавальну діяльність супроводжують такі почуття, як допитливість, сумнів, улєвненість, що тісно пов'язані з пізнавальними інтересами. Уява в переддошкільному віці теж пов'язана зі сприйманням, але вона ще надто обмежена за своїм змістом. Протягом дошкільного дитинства вона розширюється, збагачується, сприяючи розвитку мислительних процесів.

У старшому дошкільному віці всі психічні процеси стають цілеспрямованішими, стійкішими, ускладнюється пізнавальна діяльність. Відбувається перехід від "практичної" позиції до "пізнавальної" (Д. Ельконін), коли пізнавальне завдання виникає не лише у зв'язку з ігровою і практичною діяльністю, а й із власне пізнавальною.

Одним із важливих показників розумового розвитку дитини є рівень розумової активності – здатності дитини самостійно ставити пізнавальні завдання та знаходити способи їх вирішення. Діти не просто засвоюють знання, а й збагачують цей процес власним досвідом, що зумовлює виникнення нових, оригінальних пропозицій, здогадок. За належної підтримки дорослих діти прагнуть одержати якомога більше нових знань, що має важливе значення для формування їхньої розумової активності.

Розумове виховання – систематичний, цілеспрямований вплив дорослих на розумовий розвиток дитини з метою формування системи знань про навколишній світ, розвитку пізнавальної діяльності,

здатності до самостійного пізнання. При цьому педагогічна наука покликана знайти такі засоби виховання, які забезпечать розвиток усіх форм розумової діяльності та найповніше відповідатимуть сучасним знанням про можливості й особливості розумового розвитку в дошкільному віці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 1999.
2. Болтарович З. Традиції сімейного виховання // Народна творчість та етнографія. – 1993. – № 2.
3. Буре Р. С., Островская Л. Ф. Воспитатель и дети. – М., 2003.
4. Венгер Л. А., Пилогина Э. Г., Венгер Н. Б. Воспитание сенсорной культуры ребенка от рождения до 6 лет. – М., 1988.
5. Державна національна програма "Освіта. Україна XXI століття" // Освіта. – 1993. – № 44-46.
6. Киричук О. В. Філософія освіти і проблеми виховання / Нові технології навчання. – К., 1997.
7. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / Наук. ред. О. Л. Кононко. – К., 2003.
8. Кононко О. Л. Стратегічна мета виховання – життєва компетентність дитини // Дошкільне виховання. – 1999. – № 5.

УДК 159.923.35:37.018.7

Сеновят Ю.

Наук. керівник – Іщук О.В. к.п.н.

м. Запоріжжя

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ВЛИЯНИЕ КОМПЬЮТЕРНЫХ ИГР НА ДЕТЕЙ

Сегодня мы живем на пике технологических разработок, грандиозных изобретений в сфере ИТ, технических и информационных технологий. И нашу жизнь, уже нельзя сравнить со вчерашним и позавчерашним днем. Но многие ли вещи созданы человеком для облегчения, и развития позволяют нам прожить наше "СЕГОДНЯ" правильно и полноценно, не неся за собой массу негативных факторов?

Сегодня я хочу рассказать об очень актуальной проблеме, такой как "психологическое влияние компьютерных игр на детей". Чем собственно является компьютерная игра для ребенка, определить не так уж просто, так как каждый использует этот источник в своих целях: для кого-то это невинное развлечение и дополнительное общение с друзьями, для других способ убить свободное время, и даже способ заработать. С первого взгляда компьютерная игра не вызывает большого скептицизма со стороны родителя видящего свое чадо вовлеченного в игру. Но если копнуть глубже, то сразу явно будет видно много подводных камней.

Например, так называемые "ролевые игры" – играющий в которые ребенок принимает на себя роль персонажа. Именно при игре в ролевые компьютер-

ные игры происходит очень глобальный и тотальный процесс "вхождения" ребенка в игру. При этом можно наблюдать буквально психологическое "слияние" ребенка с компьютером.

В крайне тяжелых случаях может произойти даже утеря у ребенка собственной индивидуальности и отождествление себя с компьютерным персонажем. Часто самореализация ребенка в компьютерных играх отодвигает его очень далеко от того же действия в реальности, а то есть поведенческих манерах в социуме.

Еще одним негативным фактором некоторых компьютерных игр является проявления агрессии в поведении ребенка. Общепринятое мнение общественности сходится в том что, агрессию порождают игры в жанре от первого лица-шутеры.

Часто игра является поддерживающей средой, где можно достигать результатов и самоутверждаться, но при этом увлечения компьютером, практически изолирует ребенка в сфере социальных контактов, но бывают и более серьезные случаи когда агрессия и конфликт в компьютерной игре могут выноситься за пределы самой игры, в реальную жизнь, и часто ее участники прибегают именно к тем методам решения конфликта которые были созданы в игре. На сегодняшний день я могу смело назвать Компьютерные игры информационным наркотическим веществом, которое очень плотно отображается на детском психологическом сознание. По этому очень важно правильно дозировать порцию игры для ребенка.

Мы очень часто забываем о том, что слияние ребенка с игрой часто вызывает у него зависимость. Самое страшное, что входя в этот азарт дети часто теряются во времени, многие компьютерные игры затягиваются их до поздней ночи, не стоит забывать о том что ежедневно ребенок должен получать определенную дозу сна, отдыха недостача этих факторов, могут в дальнейшем очень плачевно отобразиться на нервной системе ребенка. В последствие этого в первую очередь происходит сбой нервной системы, который непосредственно влияет на развития психологических процессов организма.

Таким образом, в большинстве случаев именно игровая зависимость более распространена в раннем возрасте, а интернет зависимость – в более старшем. Если позволять ребёнку играть постоянно, без правил и ограничений, надеясь, что "само пройдет", то интерес к компьютеру может перерасти в серьезную болезнь.

УДК 159.922.736.3

Хоцевич М.

Наук. керівник Шкретієнко Л.П.

м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність проблеми вивчення особливостей розвитку дітей молодшого шкільного віку зумовлене низкою науково-педагогічних, психологічних досліджень. В нашій країні молодший шкільний вік охоплював від 7 до 9 – 10 років (навчання в 1 – 3 класах). Зараз у зв'язку з переходом до чотирирічної початкової школи, де навчання починається з 6 років, нижня межа віку змінилась. [1, С.21]. Цей вік дуже важливий для дитини, вона починає новий етап у своєму житті – навчання. Її соціальне коло змінюється, вона починає навчатися взаємодіяти з ними. Школярі ще, відводять багато часу на гру, але поступово вона відходить на другий план, а на перше місце виходить навчання.

Головною особливістю характерну в цьому віці є те, що дитина навчається сприймати себе, як особистість і починає усвідомлювати свій внутрішній світ. Дитина цього віку має значні резерви розвитку. У цей період відбувається активно-фізіологічне дозрівання організму. [2, С.21] Завершується дозрівання лобного відділу великих півкуль, що створює сприятливі можливості для здійснення певної поведінки і планування та виконання певних задач та планів. Також зростає рухливість нервових процесів, що збільшує процеси збудження і гальмування. Встановлюється певні нові відносини між дитиною і колективом, між дитиною і вчителем. Ці відносини формуються на основі того, як учень себе поводить, як навчається, поводить в сім'ї.

Соціальна ситуація дитини залежить від задоволення основних соціальних потреб, які мають реалізацію в "учень – учень", "вчитель – учень". В цьому віці також у дитини з'являється бажання проявити себе у тому чи іншому хобі чи в навчанні показати, що він є самостійний. Відбувається засвоєння правил поведінки, як у дома так і в школі, дитина починає розуміти норми поведінки в громадських місцях. Так же на її плечі падає відповідальність до якої дитина є ще не готова. Це є дуже важливий момент, адже якщо не допомогти дитині в цей момент у неї може збільшитись рівень тривоги і це може призвести до тривожності у дитини, що пізніше буде дуже впливати на її подальше життя, оцінки і відносини з іншими людьми. Це страх не відповідати, не виправдати очікувань батьків та вчителів, засмутити їх. Не відповідати групі. в якій навчається, адже в цьому віці для школяра є дуже важливим спілкування з однолітками, де б він міг показати своє "Я".

Зі вступом і початком навчання у дитини починається розвиток самосвідомості, вона починає усві-

домлювати себе, як особистість у якої є свої внутрішні позиції та думки. Це є початком становлення її соціального “Я”, дитина починає його усвідомлювати і саме в цей момент і те як дитина себе представить в своєму соціальному колі закріпиться за нею в подальшому. Саме тут її невдачі і успіхи стають публічними. Це є необхідним що би прийняти дух оцінки з боку оточуючих. Для формування свого “Я” дитині необхідно знати про себе і звернути увагу на тих хто її оточує. В цьому віці у школяра більш за все є неадекватною самооцінка. Переживання та оцінка з боку оточуючих штовхає школяра до подальшої дії.

У молодшому шкільному віці дитина починає активний пошук себе, своїх внутрішніх позицій. Від цього буде залежати, як дитина буде відноситися до себе самої і до людей, якими вона оточена. В цьому віці виділяють дві позиції:

- депресивну(Я поганий, ти поганий);
- безнадійну(Я поганий, ти поганий);

Це все відбувається під дією того, що дитина змінює своє соціальне оточення. Воно змінюється, змінюється її провідна діяльність, оцінки з боку оточуючих, правила поведінки, вимоги від вчителів та батьків. Страх бути не прийнятим, не зрозумілим, не відповідати вимогам це все падає на плечі юної дитини, яка ще не пристосувалась до нової соціальної ситуації. Пошук себе та своєї реалізації, яка не завжди відповідає очікувань оточуючих, негативної або позитивної оцінки дитини за її діяльність, що впливає на самооцінку дитини на її внутрішній світ та становлення її соціального “Я”. Це є початком формування психічного розвитку дитини, що стане її основою для подальшого її життя, поведінки, комунікації з іншими та про уявлення себе, як частини соціуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проблеми розвитку та корекції емоційної сфери молодшого школяра / Упоряд. О. А. Атемасова. – Х.: Вид-во “Ранок”, 2010. – 176 с.
2. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія 2-ге вид. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 128 с.

УДК 159.922

Чухрій І.В. к.п.н.
м. Вінниця

ОСОБЛИВОСТІ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Надбання в психічному розвитку дитини пов'язані з прогресивними змінами вищої нервової діяльності, для якої стає характерною особлива жвавість орієнтувальних реакцій, що є необхідною умовою створення нових тимчасових нервових зв'язків. Утворюються складні умовні рефлекси, в яких провідну роль відіграє слово. Посилюється регулятивний вплив кори

великих півкуль на функціонування підкірки, яка зумовлює фізіологічну основу цілеспрямованої і організованої діяльності.

Ці функціональні зміни в роботі центральної нервової системи дитини пов'язані з подальшими морфологічними змінами в будові головного мозку, збільшенням його ваги. Завдяки загальному фізичному розвитку вдосконалюється структура і функції мозку, що впливає на розвиток уваги і мислення дітей.

Сприйняття явищ навколишньої дійсності становить основу для мислення, надаючи йому певний чуттєвий досвід для поглибленого пізнання.

С.Л. Рубінштейн, Г.С. Костюк, Г.О. Люблінська, Н.О. Менчинська, Л.С.Виготський [15;16;45;46;64] розглядали процес мислення дітей та його розвиток як процес аналізу-синтезу того змісту, що становить предмет пізнання. Рівень узагальнення, способи розкриття істотних ознак понять і зв'язків між ними, співвідношення чуттєвого сприймання і логічних компонентів у мисленні дитини, її практичних і розумових дій безпосередньо пов'язані зі змістом засвоєваних понять і способами оперування ними. Виходячи з пізнавальної потреби й практично діючи з предметами довкілля, дитина виявляє їхні властивості, встановлює невідомі раніше відношення між ними, тобто мислить діючи, її мовлення виконує при цьому комунікативну функцію і лише супроводжує дію. Дитина оперує образами предметів, здійснює безпосередній практичний аналіз і синтез, втілюючи результати наочно-дійового мислення у грі, малюванні, конструюванні. Розвиток наочно-дійового мислення в шестирічних дітей розвивається і вдосконалюється. При цьому дитина засвоює і поглиблює зміст значення слів, що збагачує її діяльність і відкриває нові можливості навколишнього світу вже без прямого контакту з ним – засвоюючи знання.

Мислительна діяльність шестиліток проявляється в різноманітних формах: як наочно-дійове, наочно-образне і словесно-логічне мислення. Наочно-дійове мислення вплітається в практичну діяльність: виконуючи завдання, дитина реально оперує предметами. При наочно-образному мисленні вона спирається на образи предметів чи уявлення, малює в своїй уяві ситуацію, в якій уявно діє. Логічне мислення ґрунтується на перетворенні понять і побудованих на їх основі суджень.

Розвиток мислення як процес зміни самої дії вивчали Т.Я. Гальперін, Д.Б.Ельконін, Н.Ф. Талізін. В основі концепції, яку обстоювали ці вчені лежить ідея поетапного формування розумових дій [27;28;67].

У наукових працях Л.С. Виготського, І.М. Жукової, Г.С. Костюка, Г.О.Люблінської, С.Л. Рубінштейна підкреслюється значення мовлення в розумовому розвитку дитини [18;45;46;50;59]. У своїх дослідженнях вчені зробили спробу з'ясувати, яку роль відіграють дія, чуттєве сприймання й мовлення на різних ступенях розвитку мислення дитини; яку роль у роз-

виту й підвищенні продуктивності мислення дитини відіграє зміст розв'язуваних нею завдань, як впливає навчання на розвиток мислення.

Мислення молодшого школяра відрізняється від мислення дошкільника, по-перше, більш високими темпами його розвитку в ці роки, по-друге, істотними структурними та якісними перетвореннями, що відбуваються в самих інтелектуальних процесах. У молодшому шкільному віці під впливом навчання як провідної діяльності активно розвиваються всі три види мислення: наочно-дієве, наочно-образне і словесно-логічне. Особливо значні зміни відбуваються у розвитку останнього виду мислення, яке на початку даного періоду життя дитини ще відносно слабо розвинене, а до його кінця, тобто до початку підліткового віку, стає головним і за своїми якостями вже мало чим відрізняється від аналогічного виду мислення дорослих людей. У цьому зв'язку практична психодіагностика мислення дітей молодшого шкільного віку повинна бути спрямована, з одного боку, на оцінку всіх видів мислення у дитини, а з іншого боку, на особливу оцінку словесно-логічного мислення.

Експеримент проводився в СЗОШ 1-3 ступенів №3 м. Вінниці. Для дослідження були обрані два перших класи, всього 62 учні. Учні 1 Б класу були обрані експериментальними (30 чол.), 1 А - контрольним (32 чол.).

Експеримент складався з трьох етапів:

1 етап – констатуючий етап – первинна діагностика рівня сформованості логічного мислення учнів молодшого шкільного віку в експериментальній і контрольній групах.

2 етап – формуючий етап – реалізація умов розвитку логічного мислення молодших школярів у процесі навчання.

3 етап – контрольний етап – повторна діагностика рівня сформованості логічного мислення учнів молодшого шкільного віку в експериментальній і контрольній групах, проведено аналіз отриманих результатів.

Проведення методики "Четвертий зайвий" були отримані наступні результати (див. таблицю 2.1).

Аналіз одержаних даних дозволяє стверджувати, що з першим тестом справилося 29% (високий рівень) учнів експериментального класу і 25% (високий рівень) учнів контрольного класу. Середній рівень – 47% учнів експериментального класу та 45% учнів контрольного класу. Низький рівень показали 24% учнів експериментального і 30% учнів контрольного класу.

Високий рівень – всі завдання виконано правильно зі словесним поясненням. Діти аргументували свій вибір, почувалися впевнено, їм процедура діагностування.

Середній рівень – завдання виконано правильно, але пояснення не були повними. Учні допускали неточності, тривалі паузи, почувалися стурбовано.

Низький рівень – завдання виконані правильно, дітям швидко набридало опитування, проявляли неслухняність.

Таким чином вміння узагальнювати виявлене на констатувальному етапі приблизно однакове в експериментальному і контрольному класах.

З даних результатів можна зробити наступний висновок. У 1-х класах є великі перспективи для роботи з розвитку логічного мислення як у дітей зі слабким і середнім рівнем, так і у дітей з високим рівнем. Ця робота буде спрямована на розвиток і вдосконалення логічних операцій мислення.

Для проведення методики "Класифікація" потрібно підготувати набір карток, що містять різні групи: одяг, посуд, іграшки, меблі, їжа тощо.

Результати дослідження показали, що діти інколи не могли обґрунтувати свій вибір, або класифікували за іншими ознаками кольором, формою.

Після проведення методики "Класифікація" були отримані наступні результати (див. таблицю 2.2).

Результати дослідження показали, що діти інколи не могли обґрунтувати свій вибір, або класифікувати за іншими ознаками – розміром, забарвленням. Із завданням справилися 43% учнів експериментального класу і 32% контрольного класу, допустили помилки 52% учнів

Таблиця 1.

Результати дослідження рівня сформованості мислення за діагностикою "Четвертий зайвий"

Експериментальний клас			Контрольний клас		
рівень	кількість	%	рівень	кількість	%
Високий	9	29%	Високий	8	25%
Середній	14	47%	Середній	14	45%
Низький	7	24%	Низький	10	30%

Таблиця 2.

Порівняльні результати тесту "Класифікація"

Експериментальний клас			Контрольний клас		
рівень	кількість	%	рівень	кількість	%
Високий	10	43%	Високий	9	32%
Середній	16	52%	Середній	18	59%
Низький	4	5%	Низький	5	9%

експериментального класу і 59% учнів контрольного класу, не справилися із завданням 5% учнів експериментального класу і 9% учнів контрольного класу.

Підсумовуючи вищесказане, слід наголосити на тому, що високі результати у навчанні учнів молодших класів досягаються шляхом не стільки вивчення програмового матеріалу, скільки поєднанням його з розвитком логічного мислення та творчих здібностей учнів, створенням сприятливої психологічної атмосфери на уроці, залученням учнів до активної розумової діяльності, все це сприяє виникненню інтересу до знань, формуванню пошукових підходів до розв'язання будь-якого завдання.

У класах, де ми проводили експеримент, є великі перспективи для роботи з розвитку логічного мислення. Отже, результати констатуючого етапу дослідження вимагають проведення формуючого етапу експерименту у відповідності із запропонованою гіпотезою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артихович В. Розвиток образного мислення – основа формування творчо-дослідницьких навичок / В. Артихович // Психолог. – 2005. (№13). – С. 9-12;
2. Богоявленський Д.Н., Менчинська Н.А. Психологія усвоєння знань в школі / Д.Н.Богоявленський, Н.А. Менчинська. – М.: Узд-во Педагог, 2005;
3. Бродський Я.С., Павлова О.Л. Формування комбінаторного мислення // Початкове навчання і виховання. / Я.С. Бродський, О.Л. Павлова – 2006. – квіт. (№10) – (дод.). – С. 1-16;
4. Бабанський Б.К. Оптимізація процесу навчання. / Б.К. Бабанський – М.: Педагогіка, 2000.-120с.
5. Баєва Т.Ф. Дізнайся, відгадай, обчисли: робочий зошит для розвитку логічного мислення учнів 4 класу. / Т.Ф. Баєва – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000.-187с.
6. Блонський П.П. Развитие мышления школьников // Избранные педагогические и психологические сочинения в 2 томах / Под ред. А.В.Петровского. – М.: Педагогіка, 2003.-340с.
7. Богданович М.В. Урок математики у початковій школі. / П.П. Блонський – К.: Радянська школа, 1990.-100с.
8. Бойбіна Ю.В., Гончарова С.В. Обліково-звітна документація шкільного психолога. / Ю.В. Бойбіна – Х.: “Основа”, 2008.-216с.
9. Брушлинський А.В. Мышление и прогнозирование. / А.В. Брушлинський – М.: Мысль, 2003.-234с.
10. Василенко М. Активізація розумової діяльності учнів на уроках математики // Початкова школа. – 1999. – №11.

УДК 37.035.6:159.922

ШКРЕБТІЄНКО Л.П.
м. Київ

ФЕНОМЕН ПОНЯТТЯ “ПАТРІОТИЗМ”: СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА

На сьогоднішній день проблема патріотизму є досить актуальною, оскільки вона стосується кожного громадянина і багато в чому пов'язана з політичною

ситуацією в нашій і в багатьох інших країнах. Від почуття патріотизму залежить ставлення людини до найближчого оточення, мови, природи, звичаїв, до своєї країни загалом. Патріотизм є багатограним та різностороннім явищем, що характеризується складним комплексом властивостей та характеристик і по різному проявляється на різних рівнях функціонування соціальної системи. Якщо розглядати на рівні окремої особистості патріотизм може бути розглянутий як один із компонентів її особистісної підструктури і віднесений до вищих почуттів та стійких особистісних цінностей, переконань, норм поведінки, критеріїв оцінки соціальних явищ.

Феномен поняття “патріотизм” має комплексну та багатогранну структуру. Він є об'єктом вивчення низки суспільно-гуманітарних наук, а саме: історії, педагогіки, психології, соціології тощо. Дослідження у цих галузях дозволяють визначити проблему патріотизму в якості самостійного об'єкта дослідження, використовувати для опису даного феномена відповідний концептуально-термінологічний інструментарій і позначити його соціально-психологічну специфіку.

Патріотизм – це одна з базових складових національної самосвідомості народу, що виражається в почуттях любові, гордості і відданості своїй батьківщині, його історії, культури, традицій та побуту, в почутті морального обов'язку його захисту, а також у визнанні самотності і самоцінності інших спільнот, в усвідомленні їх права на самотність і існування без конфронтації один з одним.

Патріотизм визначають як почуття цінності і необхідності для життя кожної людини його включення у велику цілісну індивідуальність народу і, з іншого боку, інстинкт самозбереження народної індивідуальності та самотності. Сенс і функція патріотизму – в об'єднанні держави та збереженні нації як цілісної єдності. Це та духовна сила, яка приводить в дію потенціали і засоби, що підтримують єдність народу: мову, національну культуру, почуття історичної традиції та спадкоємності, національні риси його релігії, цілісність і недоторканність території. Тому згасання патріотизму – найвірніший ознака кризи соціуму, а його штучне руйнування – шлях знищення народу.

Психологічний словник подає патріотизм як любов до батьківщини, до свого народу. Розрізняють також патріотизм планетарний – почуття любові всіх землян до своєї планети, почуття відповідальності за її долю, готовність до захисту її від усіх форм руйнування [4, С.128].

У педагогіці патріотизм характеризується як суспільний і моральний принцип, що характеризує ставлення людини до своєї держави, яке проявляється в її діях і називаються любов'ю до Батьківщини, а саме: прив'язаністю до найближчого оточення; піклуванням про інтереси країни та готовністю заради них до самопожертви; шаную культурних, соціальних, економічних досягнень своєї держави; співчуттям до страждань народу; повагою до історичного минулого [2, С. 356].

У політології патріотизм – це соціально-історичне явище, яке у різні епохи має різний соціально-класовий зміст. У певних соціально-історичних умовах кожний клас виражає своє ставлення до Батьківщини через свої інтереси. В сучасних умовах розвитку суспільства формування патріотизму є частиною суспільної та національної свідомості та самосвідомості народу. Утвердження ідей патріотизму, гордості за свою суверенну державу, готовності стати на захист істинної демократії, інтересів свого народу – сьогодні одне з найголовніших завдань нової системи патріотичного виховання [3]. Багатогранність патріотизму представляє складний комплекс властивостей і характеристик, що по-різному проявляються на різних рівнях функціонування соціальної системи. На рівні окремої людини патріотизм може бути розглянуто як один з компонентів його особистісної підструктури і віднесений до області вищих почуттів і стійких особистісних особливостей (любви, цінностей, переконань, норм поведінки, критеріїв оцінки соціальних явищ).

Більшість словників подає визначення патріотизму, як любові, а саме: до близького оточення, до своєї домівки, до народу, до мови та Батьківщини. Всі визначення об'єднує одне почуття – це любов. Таким чином, постає питання: що таке любов і чи можливо говорити про патріотизм як почуття?

Науковці І. Бех та К. Чорна, особливу увагу у формуванні патріотизму приділяють саме емоційно-чуттєвій сфері, адже людські емоції і почуття найяскравіше виражають духовні запити і прагнення людини, її ставлення до дійсності. На їх думку, патріотизм – це "суттєва частина суспільної свідомості, яка проявляється в колективних настроях, почуттях, ціннісному ставленні до свого народу, його способу життя, національних здобутків і достоїнств, культури, традицій, героїчного історичного минулого і сьогоднішньої розбудови держави як єдиної нації, до безмежних просторів Батьківщини, її природних багатств" [1, с. 23].

Таким чином, аналіз енциклопедій, словників та психолого-педагогічної літератури дає змогу підсумувати, що патріотизм має складну та багатогранну характеристику, яка визначається прив'язаністю до місця свого народження, шанобливим ставленням до своєї держави, відповідальністю за її долю, повагою до історичного минулого, традицій та звичаїв, змістом якого є любов до своєї Батьківщини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І., Чорна К. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді // Світ виховання. – 2007. – №1 (20). – С. 23-34.
2. Педагогічний словник / За ред. М.Д.Ярмаченка. – К.: Пед. думка, 2001. – 514 с.
3. Політологічний енциклопедичний словник / Упоряд. В.П.Горбатенко. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
4. Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник. – К.: Каравела, 2012. – 328с.

УДК : 159.9

Щериця С.І., к.ю.н.
м. Біла Церква

ПСИХОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ ПРОТИПРАВНІ ДІЯННЯ В РІЗНИХ СФЕРАХ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Проблема особистості правопорушника все більше привертає до себе увагу юристів, практичних працівників, та науковців. Діяльність, у тому числі злочинна, багато в чому обумовлена психологічними особливостями самої людини. У будь-якому протиправному діянні відбиваються психологічні особливості людини, її ставлення до суспільства і права. Відомий вітчизняний науковець В.М. Бехтерев писав, що "... в такій справі як злочин (кримінальне правопорушення) відбивається вся особистість суб'єкта і навіть більше того вся його психофізична організація". [3, с. 112].

Протиправна (у тому числі злочинна) діяльність впливає на особистість правопорушника, хоча і реалізації такої діяльності сприяють деякі психологічні властивості індивіда. Причому відома тенденція, пов'язана з тим, що чим багатший протиправний досвід, тим глибше зміни, що відбулися в особистості правопорушника.

В юридичній психології широко відомий експеримент з модельованої в'язниці, проведений під керівництвом американського психолога, професора Ф.Д. Зімбардо. У цьому експерименті вивчалась динаміка поведінки і розвиток міжособистісних відносин в умовах моделювання тюремної ситуації, в якій випробувані протягом досить тривалого часу виконували ролі ув'язнених і наглядачів. В якості випробуваних виступали студенти коледжу чоловічої статі. Основний висновок полягав у тому, що така модельованих, по суті штучна, ситуація розвивалася в майже реальну психологічно напружену ситуацію тюремного ув'язнення. Піддослідні – ув'язнені відчували в собі втрату особистісної ідентичності і самоконтролю над власною поведінкою, що спричиняло виникнення синдрому пасивності, залежності, пригніченості та безпорадності. Всі випробувані наглядачі (за рідкісним винятком), навпаки, відчували в собі приріст соціальної влади соціального статусу і зросло корпоративну ідентифікацію, що саме по собі стимулювало їх перебування в такій професійній ролі. Найбільш драматичним моментом в поведінці ув'язнених, які прагнули адаптуватися в такій стресовій ситуації, була поява крайньої емоційної стурбованості, що часто викликало необхідність припинити експеримент достроково. Поведінка, принаймні, однієї третини наглядачів було розцінено як набагато агресивніше і антигуманні по відношенню до піддослідних, ніж передбачалося для модельованої ситуації такого типу.

[1, с. 56]. Цей експеримент дозволяє прийти до висновку, що зміна способу життя, соціальної ролі і статусу вирішальним чином впливає на поведінку особистості і спричиняє фундаментальні зміни цілої системи особистісних властивостей. Тому можна сказати, що “відхід” людини від законослухняного і перехід до протиправної діяльності, безумовно, суттєво позначається на його особистих якостях. Для особистості правопорушника характерні стійкі психологічні освіти і тимчасові психічні стани, що відрізняють від особистості законослухняного громадянина. Одним з найсерйозніших змін у ціннісно-мотиваційній сфері особистості правопорушника є відхилення в сфері правових цінностей і норм. Негативне ставлення правопорушника до правоохоронюваним цінностям тісно пов’язано з моральними відхиленнями, що виражаються в аморальних вчинках і аморальні поведінці. Система відхилень від нормативно-правових розпоряджень у правопорушника може характеризуватися різною глибиною і стійкістю, діяти не тільки в сфері порушень кримінального законодавства, а й інших правових норм. Особистість правопорушника являє собою сукупність взаємопов’язаних особистісних рис та утворень, ядром яких є негативні властивості, що утворилися в результаті зміни способу життя, соціальних ролей і характеру контактів з іншими людьми. [4, с. 12-13].

Кримінально-процесуальний закон, визначаючи предмет доказування, потребує з’ясування обставин, що впливають на ступінь і характер відповідальності, а також інших обставин, що характеризують особу, яка вчиняє кримінальні правопорушення. Проте до теперішнього часу на практиці обставини, які характеризують особу, яка вчиняє кримінальні правопорушення з достатньою повнотою, не встановлено. Саме тому розробка ознак особистості правопорушника, які підлягають встановленню, є важливим завданням юридичної психології. При кримінологічній вивченні на практиці важливим є аналіз особистості у взаємодії із соціальним середовищем, оскільки злочинну поведінку породжує не сама по собі особистість або середовище, а саме їх взаємодія. Вплив соціального середовища на злочинну поведінку носить складний характер. Іншими словами, соціально-економічні, політичні та культурні аспекти життя суспільства надають зовнішній вплив на формування модельованого механізму кримінального правопорушення, тоді як психологічні та психічні особливості модельованого правопорушника формують його із середини, складаючи як би внутрішній зміст. [6, с. 96].

Аналіз криміналістичної літератури показує, що питанню вивчення психології правопорушника приділялася і приділяється багато уваги (Рагінов А.Р., Глазирін В.В., Дулов А.В., Васильєв В.Л. та ін.) [5, с. 26]. Практично кожна робота з криміналістичної тактики та методики включає в себе ті чи інші психологічні аспекти. Тим не менше, як свідчить практика, теоре-

тичні дослідження психологічних особливостей правопорушників не зовсім повно висвітлюють картину злочинної діяльності. Багато питань залишаються за кадром чинності вузьких рамок предметів загальної та юридичної психології. Аналіз особистісних особливостей особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, необхідний для відповіді на питання: яким чином і чому скоєно діяння даною особою? яку відповідальність повинен нести конкретний правопорушник? якою має бути система заходів щодо його ресоціалізації? які заходи попередження формування особистості правопорушника? Характеризувати особистість правопорушника – означає, дослідити і визначити типологічні криміногенно значущі якості індивіда.

Особистість правопорушника – сукупність типологічних якостей індивіда, що зумовили скоєне ним злочинне діяння. В основі кримінально-психологічної класифікації особистості правопорушників лежать домінуючі позиції особистості, її спонуки, мотиви, стійкі цілі та способи вчинення кримінального правопорушення, міра десоціалізованості особистості, характер її антисоціальної спрямованості. [7, с. 45].

Необхідно зазначити, що в основі злочинної поведінки лежать ті чи інші мотиви. Юристи вважають, що кримінальні правопорушення скоюються головним чином з користі, помсти, ревнощів, хуліганських, сексуальних спонукань. У мотивах конкретизуються потреби, які і визначають спрямованість мотивів. У однієї людини не може бути незліченної кількості потреб, але багатство мотиваційної сфери проявляється в їх різноманітті та взаємодоповнюваності. Взаємодіючи між собою, вони посилюють або послаблюють одна одну, вступають у взаємні суперечності, результатом чого може з’явитися аморальне і навіть злочинну поведінку [4, с. 35]. Окремі вчинки, а тим більше поведінку людини в цілому, в тому числі і злочинна, в основному спрямовується не одним, а кількома мотивами, які один з одним у складних ієрархічних відносинах. Серед них є ведучі, які й стимулюють поведінку, надають йому особистісний сенс. Так, в більшості випадків в основі розкрадань лежать не тільки корисливі мотиви, але і мотиви самоствердження особистості в очах престижної групи.

Кардинальним питанням для юридичної психології є знаходження психологічних відмінностей між особистістю правопорушника і законослухняної людини. Правопорушник – це особистість зі значно більш високим рівнем тривожності і як наслідок не впевненості в собі, імпульсивності й агресивності, значній відчуженості від суспільних цінностей і соціально корисного спілкування. Висока чутливість веде до того, що ці особи в міжособистісних відносинах схильні вирішувати всі конфлікти силовим шляхом. Для злочинців характерним є низький рівень соціальної адаптованості, і, навпаки, високий ступінь відчуження від важливих малих соціальних груп: родина,

професійний колектив, друзі. Деформації у ціннісно-мотиваційній сфері відображають, з одного боку, відсутність інтересу до навчання або продуктивної праці, з іншого боку, демонструє гіпервлечення до відпочинку, проведенню дозвілля, володінню модним одягом. Вчинення злочинів як раз має своєю метою задоволення гіпертрофованих дозвільних потреб та інтересів.

Аналіз мотиваційної сфери правопорушників дозволяє виявити різні форми регуляції ними поведінки. Однобічність, незрілість їхньої мотиваційної сфери часто полягає у вузькій тимчасовій орієнтації мотивації, що виражається в прагненні "жити сьогоднішнім днем", "плисти за течією", користуватися тим, що "потрапляє в руки". Подібна орієнтація демобілізує особистість, не створює установок на подолання життєвих труднощів, довгострокових життєвих планів, а веде до ситуативності, імпульсивності в діях і вчинках.

Отже, можна зазначити, що психологію особи правопорушника науковці вивчали протягом багатьох років, та вивчають й на даний час. Проте до те-

перішнього часу на практиці обставини, які характеризують особу, яка вчиняє кримінальні правопорушення з достатньою повнотою, не встановлено. Саме тому розробка ознак особистості правопорушника, які підлягають встановленню, є важливим завданням юридичної психології, науковців, та практичних працівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонян Ю.М., Еникеев М.І., Еміне В.Е. Психологія злочинця і розслідувань злочинів – М.: Юрист, 1996
2. Бехтерев В.М. Про експериментальному психологічному дослідженні злочинців – СПб.: Тип. "Енергія", 1902
3. Еникеев М.І. Юридична психологія. – М.: Видавництво НОРМА (Юрінком ИНФРА М), 2010. – 517 с.
4. Чуфаровский Ю.В. Юридична психологія. – М. Право і Закон, 2007. – 320 с.
5. Шіханцов Г.Г. Юридична психологія. Відповідальний редактор доктор юридичних наук, професор В.А. Томсинов – М.: Видавництво "Зерцало" '1998. – 352 с.
6. Романов В.В. Юридична психологія. – М.: МАУП, 1998 – 488 с.
7. Чуфаровский Ю.В. Юридична психологія. – М. Право і Закон, 2011. – 320 с. – С.156-157

СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ДИСЦИПЛІНИ

УДК 283/289:299.1

Береза А.

Наук. керівник Шкіль С.О., к.філос.н.

м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ВІРУВАННЯ ЦИГАНСЬКОГО НАРОДУ

Цигани з'явилися на території України наприкінці 13 на початку 14 ст. з Валахії та Молдови і до 16 ст. кочували вже по всій Україні. Вони завжди відрізнялися від оточуючих народів. Своєрідність одягу, багатий фольклор, музичні ритми, танці – вирізняли їх. Впродовж століть цей народ не мав ні своєї держави, ні певної території, але зумів зберегти свою оригінальність, самотність, етнічну цілісність.

В Україні за останніми даними проживає 12 (15) етнічних груп циган, кожна з яких дотримується релігійних обрядів того населення, серед якого вона живе. Цигани в Україні не лише не асимілювалися, але й не втратили власної самотності. В Україні історично склалося декілька особливих циганських етнодіалектних груп. Кожна з них має власну назву, самовідчуження, відрізняється мовою, заняттями, ареалом формування, віруваннями.

Перш за все це українські цигани – серви, сервуря або лівобережні цигани (найчисельніша циганська група в Україні), та влахи, влахуря. Мова цих циган належить до Української діалектної групи, згідно з лінгвістичною класифікацією, яку запропонував Л.Н.Черенков. Майже всі серви та влахи належать до християнської православної церкви.

Інша група, котра утворилася на території України – це кримські цигани, або киримітіка рома, татарітіка рома (аюджі, гурбети та ін.). Їхня мова належить до Балканської діалектної групи. Традиційно ці цигани мешкають в Криму і характерним для них є те, що вони зазнали великого лінгвістичного та етнографічного впливу з боку місцевого тюркомовного населення. Переважно кримські цигани є мусульманами-суннітами.

Наступна велика мовна група – Влашська. До неї належать молдавські цигани (Одеська та Чернівецька області), частина яких (кишинівці) оселилася у 20 – 30 рр. ХХ ст. у Донецькій та Луганській областях. Також до цієї групи належать келдерари та ловари, які живуть маленькими групами по всій території України. Ці цигани відносять себе до православних.

Четверта. Та останньою виділяють Карпатську групу. Сюди належать словацькі (сервіка рома) та угорські (унгріке рома) цигани, які мешкають у Закарпатській області, за віросповіданням вони переважно католики та греко-католики.

Можна зробити висновок, що серед циган розповсюджена релігія тієї країни, в якій вони проживають. Таку позицію можна зрозуміти та пояснити з різних боків: потрібно заробляти на життя, захищати себе та свою родину. Але нова релігія завжди сприймається дуже своєрідно.

Складається думка, що цигани легко змінюють віру, все залежить від ситуації. Я більше схилився до думки М.Бессонова, який, аналізуючи антирелігійну діяльність в СРСР, доводить, що цигани, незважаючи на небезпеку, продовжували тримати на почесному місці ікони, святкували церковні свята, вінчалися, хрестили дітей, та ховали небіжчиків з відпіванням. Розглянемо найбільш розповсюджені у циган культурі.

Культ берегині сім'ї у ромів представлений культом ікон, які були одними із найважливіших оберегів. Невелика іконка мала місце у кожній кочовій кибитці. За повір'ями циган вона мала розміщуватись на лівій внутрішній стінці кибитки, де захищала від хвороб ліву, серцеву частину тіла того, хто керував кінями, та його ліву руку, яка тримала пугу – символ глави сім'ї та господаря.

Кожен табір мав власну таборну ікону, яка належала всім. Її зберігали у кибитці предводителя табору – вайди. Найважливіші події у житті того чи іншого циганського роду були пов'язані з цими іконами, з ними проводили обряди та ритуали. Берегинею ікони завжди була найстарша й наймудріша жінка табору.

Єдину табірну ікону, котра належала кочовому табору і котра збереглася на теренах України, було знайдено у 1991 році в Луцьку. Зараз вона зберігається у Білоцерківському державному краєзнавчому музеї.

В наші дні ікони в циганських оселях розміщують за тими ж канонами, що і в українських. Єдиною відмінністю є те, що прикрашають їх не вишитими рушниками, а красивим тюлем.

Великою пошаною у кочових циган України був оточений культ вогню. З ним асоціювали добрі сили природи, що оберігають сім'ю. Великою ганьбою для сім'ї вважалося, якщо жіноча спідниця зачепить край вогнища чи оскверниться нечистими дровами. Табір не знімався з місця доти, доки вогнище не догоряло, навіть у тих випадках, коли треба було терміново вирушати в дорогу.

Поклоніння вогню дійшло й до нашого часу, здійснення магічних ритуалів відбувається біля вогню.

Українські цигани вірять у безсмертя душі та потойбічне життя.

Найбільше пережитки культу предків проявляються у поховальних обрядах циган. Вони вважають, що покійник не помирає, а йде в інший світ, де він буде мати нове повноцінне життя. Осідлі цигани в наш час

споруджують спеціальні саркофаги, щоб покійник не приходив уночі додому і не непокоїв їх. Як колись, так і сьогодні, могили споруджували у вигляді повноцінного житла: саркофаги являють собою викладені цеглою стіни та дно поховальної ями, куди опускається домовина; на стінки кладеться плита, яка засипається землею; ліворуч від голови покійника та над його головою в стінці роблять скляні віконця, щоб він міг спостерігати за світом, який залишив. Цигани католицького обряду споруджують саркофаг на поверхні землі, у вигляді склепу.

Страх смерті та мертвих пояснюється можливою шкодою, яку можуть нанести мерці. Завдання церемонії - умиритворити дух померлого. Під час смерті, вважають роми, людина знаходиться у двох світах, стає ясновидцем. У голові померлого ставлять ладан та свічку (щоб дух не заблукав у темряві вічності). Тіло одягають у нове вбрання. Похорон завжди є багатолюдним. За звичаєм, людину ховають через три дні після смерті. Тіло увесь час знаходиться у хаті і на жодну хвилину не залишається без догляду. В останню ніч заборонено спати, тому роми грають в карти, згадують цікаві історії з життя, розповідають казки, бувальщини тощо. Перед похованням у труну кладуть гроші або коштовності, в яму – їжу і виливають горілку. З кладовища йдуть пом'янути померлого. Коли повертаються додому, запалюють сірники та кидають їх позад себе. Під час поминального бенкету одне місце за столом залишається вільним. Близьким родичам померлого впродовж 9 днів забороняється вмиватися, міняти одяг, взуття, різати хліб, впродовж 40 днів забороняється голитися, а впродовж одного року заборонені весілля, свята, танці, співи, розваги тощо.

Існує велика кількість забобонів та прикмет. Для захисту від лихих духів, привидів, відьом цигани носять амулети (часник, кава, кістка вівці тощо), вірують в "око диявола", тому ввечері завжди щільно завішують вікна. Серед циган існує ворожіння для себе і для нециган (гадже) - магичні заговори та заклинання.

Дотримуючись своїх поглядів і ритуалів, цигани разом з тим приймають релігійні приписи й обряди, які побутують у місцевого населення. Вони відзначають Трійцю, Різдво, Пасху, Покрову. На Великдень цигани святять паску, яйця. Цигани хрестять дітей у 10–13 років., а у куми кличуть по декілька пар. Але до церкви ходять лише на великі свята.

Останнім часом друкується чимало літератури циганською мовою. Перша Біблія циганською мовою з'явилася в Югославії у 1991 році. До цього були публікації окремих розділів Нового Завіту в журналі "Пхралапе" ("Братство"), що видається Циганським парламентом Угорщини. У циганських газетах і журналах часто друкуються молитви й релігійні сюжети.

Щороку за традицією в ніч перед Різдвом Папа Римський читає молитви мовами народів світу, серед яких є й молитва та привітання циганською мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранніков О.П. 1931 Українські цигани. Київ. ; Е. Друц, А. Гесслер Цыганы М., 1990.
2. Бессонов М. "Миф о цыганском религиозном конформизме" Internet ресурс: "Цыгане России"
3. Беліков О. Вірування ромів України як історико-релігійно-сознавче джерело. Матеріали XI міжнародної наукової конференції – Львів, 2002 р..
4. Данилкін О.О. Релігійний світогляд циганів України. Internet ресурс: Архів журналу "Людина і світ", 1995 р. № 5, ст. 20-23

УДК 34.001.36/-055.2-055.1

Біляєв М.О.

м. Біла Церква

ФЕМІНІЗМ ЯК ОДНА ІЗ ГОЛОВНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

У процесі становлення демократії важливого значення набуває гендерна демократія, яка стверджує права людини без дискримінації в політичній, соціальній і громадянській сфері, що характерно для гендерної демократії. Важливою ознакою її є принцип рівної і рівноцінної громадянської цінності чоловіків і жінок, встановлення соціальної справедливості.

Тільки таке суспільство, в якому є реальна гендерна демократія, може забезпечити людині і громадянам права, розвиток демократичної політичної системи, реформування економіки на вільних для особистості чоловіка і жінки засадах, творити гуманну культуру. Українська держава зараз перебуває на початку формування гендерної демократії і творення нової політичної системи, в якій жінки і чоловіки розглядаються як рівні суб'єкти розбудови держави.

Важливою умовою формування гендерної демократії є фемінізм, який є науковим напрямом і суспільним рухом, метою якого є повна рівноправність чоловіків і жінок у всіх сферах життя.

Першими зробили спробу обґрунтувати цю думку французькі філософи Вольтер, Д.Дідро, Ш.Монтеск'є, які, обстоюючи право жінок брати участі, у суспільному⁷ житті, стверджували, що їх природа не менш складна, ніж чоловіча. Написана французькою Олімпією де Гуж „Декларація прав жінки та громадянки” в 1791 році вважається першим документом фемінізму, де були викладені думки відносно прав та свобод жінки в суспільстві. Декларація викликала в суспільстві потужний протест, особливо фраза: „Якщо жінка має право зійти на ешафот, то вона повинна мати право зійти і на трибуну”. Пізніше авторка була гільйотинувана.

Наприкінці XVIII ст. ідеї фемінізму заявили про себе у Великобританії. У 1827 р. у м. Санека-Фаллзе (США) відбувся перший з'їзд американських феміністок, на якому було висловлено протест проти дискри-

мінації жінок, прийнято Декларацію прав жінок. Поширеним цей напрям був і в Росії, головним ідеологом якого виступала О. Коллонтай.

Написана французькою Симоною де Бовуар книга “Друга стать” у 1949 р. стала поштовхом до появи неофемінізму, основними ідеями якого є:

- боротьба не за отримання рівних прав, а за рівні можливості;
- виклик патріархальній культурі з метою не тільки змінити становище жінки, а реалізувати всі можливості соціальної реальності, всі сторони буття; прагнення до того, щоб у збалансованій культурі жіночі соціальні ролі, духовні потенції набули цінності та значущості для суспільства.

В Україні феміністські погляди стали поширюватися в XIX ст. й організаційно вони оформилися в 1884 р. заснуванням першого жіночого товариства в Станіславі й Києві. Згодом було створено “Клуб русинок”, “Турток українських дівчат”, “Жіноча громада”, “Союз українок” та ін.

Помітно активізувався жіночий рух на початку XX ст.: великими тиражами виходили жіночі газети та журнали, активно розвивалися жіночі організації.

В українському суспільстві становлення реальної гендерної демократії та активізації жіночого руху як однієї із головних умов її формування помітно прискорилися за часи незалежного розвитку держави.

Сьогодні в Україні діють: Гендерне бюро ПРООН, Центри „Жінка для жінки”, „Жіночий консорціум” ННД-США, Бізнес-центрів для жінок, організації з надання допомоги жінкам, які перебувають у складному моральному та матеріальному становищі, центри перекваліфікації жінок. Якщо перша хвиля жіночого руху в Україні (1989р. – середина 90-х років ст.) була пов’язана з політикою українського націоналізму, то друга хвиля (з середини 90-х років) дедалі більше починає поєднувати цілі жіночого руху з феміністськими завданнями розвитку “жіночого самовизначення, індивідуальності, жіночої реалізації в сучасному світі. Вона більше зорієнтована на ідеали незалежного руху, який розвивається у формі неурядових, недержавних жіночих громадських об’єднань.

Останнім часом на початку нового тисячоліття спостерігається нове піднесення жіночого руху, спрямованого не тільки на вирішення суто жіночих питань, але й на зрілих загальнодержавних проблемах. Свідченням цього може бути проведення різноманітних заходів щодо підтримки в Україні відповідних політичних сил, а також посідання керівних посад у державі та політичних партіях.

Таким чином, жіночий чинник стає все більш вагомим у вирішенні проблем і питань всіх сфер суспільного життя, а це і є свідченням подальшого розвитку гендерної демократії.

УДК 511.1:372.851

Бірченко В.Л., викладач
м.Вінниця

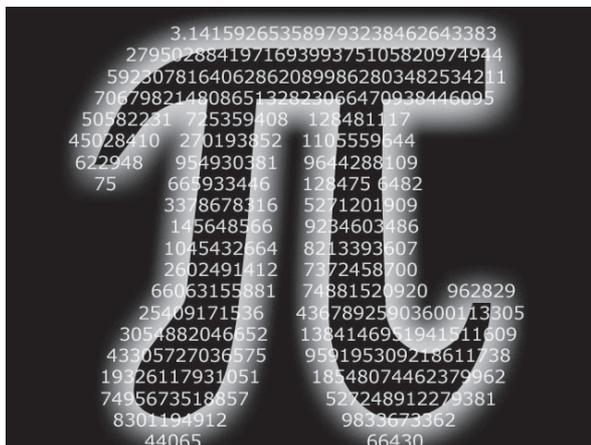
“10 ЦІКАВИХ ФАКТІВ ПРО ЧИСЛА З ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ”

Навіть якщо математика не була вашим улюбленим предметом, складно посперечатися з тим фактом, що вона відіграє величезну роль у нашому житті. Хоча числа оточують нас всюди, деяким з них ми надаємо особливого значення.

Ось декілька цікавих фактів про число Пі, золотий перетин, щасливих і нещасливих, а також найбільших числах.

1. Число Пі

Число Пі - це найвідоміша і загадкова математична константа, яка виражає співвідношення кола до діаметру кола.

Його використовують у світовій статистиці, прогнозі погоди і інших ситуаціях, що вимагають великої обчислювальної потужності.

Воно ніколи не повторюється і ніколи не закінчується, якщо його записати у вигляді десяткового дробу.

Цікаво, що відома піраміда Хеопса є втіленням числа Пі, так як співвідношення її висота з периметром підстави дає число Пі.

Знамените число Пі, яке дорівнює 3,14. Неофіційно це число щорічно відзначає два свята на території Америки. Перше припадає на 14 березня, так як це 03.14, а другий раз на 22 липня – 22.07. Чому липень? А ви розділіть число на цифру місяця і одержите число Пі.

Перші 100 знаків після коми числа Пі виглядають так:
3,1415926535897932384626433832795028841971
6939937510582097494459230781640628620899862803
48253421170679

2. Число 666

Число 666 найбільше відоме тим, що вважається числом звіра або числом диявола в Біблії, де згадується: "Тут мудрість. Хто має розум, нехай порахує число звірине, бо число це людське; число його шістьсот шістьдесят шість".

Багато хто вважає це число приносить нещастя, сатанинським знаком антихриста і уникають його. Боязнь числа 666 називається гексакозіогексеконтагексафобія. Є й ті, хто вважає, що насправді переклад був неточним і числом звіра є 616.

666 – це сума всіх чисел на рулетці казино.

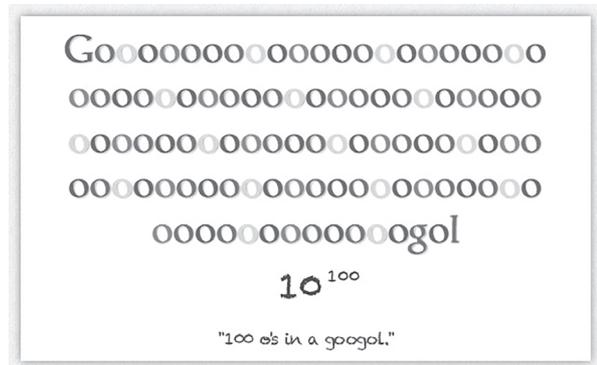

Ще в СРСР була така задумка: архітектори намагалися втілити в життя проект забудови мікрорайону, в якому будинку будуть побудовані так, щоб з космосу було видно назву держави. Однак, не зрозуміло з якої причини, проект не повною мірою здійснився. Але на сьогоднішній день в місті Харків є мікрорайон 522.

Він складається з трьох будинків. На фотографії з супутника видно, що вони показують число 666.

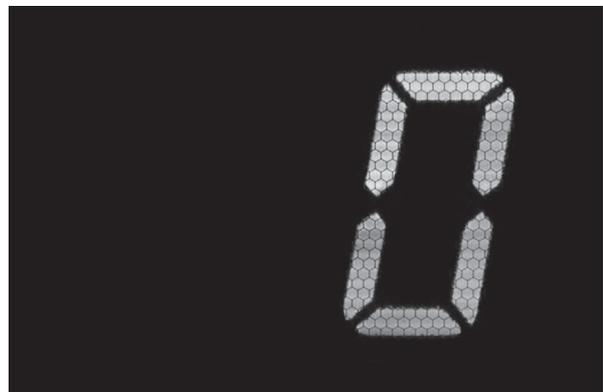
3. Число гугол і гуолплекс

Число Гугол, яке представляє собою одиницю з 100 нулями, стало відомим завдяки відомій пошуковій системі Google, яка злегка спотворила назву числа "гугол" (Googol).

Від нього число "гуолплекс", яке представляє собою 10 в ступені гугол. Наскільки велике це число? Якщо весь Всесвіт наповнити аркушами паперу і на кожному написати "нулі", то виявиться, що ми написали лише половину цього числа.

4. Нуль

Нуль став основою сучасної математики. Хоча ми починаємо рахувати з одиниці, математики і програмісти рахують з нуля.

Він відомий, як нейтральний елемент. Якщо ви додасте до або відніміть від будь-якого числа нуль, число не зміниться. Якщо помножити будь-яке число на нуль, ви отримаєте нуль. Будь-яке число, зведене в ступінь 0 дорівнюватиме 1, наприклад, 2 в нульовій ступеня дорівнює 1. Але ви не можете розділити число на нуль.

Не існує нульового року в системі числення. Так, йде 3 рік до н.е., 2 рік до н.е., 1 рік до н.е., а потім 1 рік н.е., 2 рік н.е. і так далі.

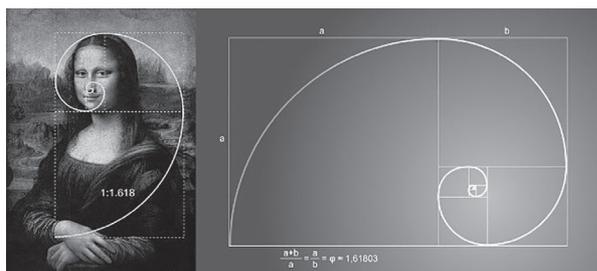
5. Число 7

Число 7 вважається самим щасливим числом. Існує 7 днів у тижні, 7 смертних гріхів і сім чеснот, 7 континентів, 7 кольорів веселки, 7 музичних нот, 7 днів Творіння і багато іншого.

У Європі є повір'я, згідно з яким 7-ий син 7-го сина володіє магичною силою. Також число 7 найчастіше є улюбленим числом людей у всьому світі.

6. Золотий перетин

Золота середина або золотий перетин - це величина, що дорівнює приблизно +1,6180339887, яка описує універсальні досконалі пропорції в науці і мистецтві.

Дві величини знаходяться в золотій пропорції, якщо співвідношення цих величин до більшої таке ж, що і співвідношення між більшою і меншою величиною.

Багато художників і архітектори використовували золотий перетин у своїх роботах, так як саме такі пропорції вважаються естетично приємними.

7. Число 5

Згідно Піфагору, число 5 - це досконале число людського мікрокосму. Аристотель також додав 5-й елемент до 4-х стихій (вогнь, вода, повітря, земля) і назвав його ефіром, що стало основою більшості духовних практик стародавніх алхіміків. Також число 5 має духовне значення і символізм в інших культурах.

Цікаво, що воно стало основою псевдорелігії - дїсқордіанїзма, згідно з якою все, що відбувається у Всесвіті, пов'язано з числом п'ять.

8. Число 8

Число 8 вважається числом досконалості. Воно асоціюється з нескінченністю, а у древніх єгиптян вважалося числом рівноваги і космічного порядку.

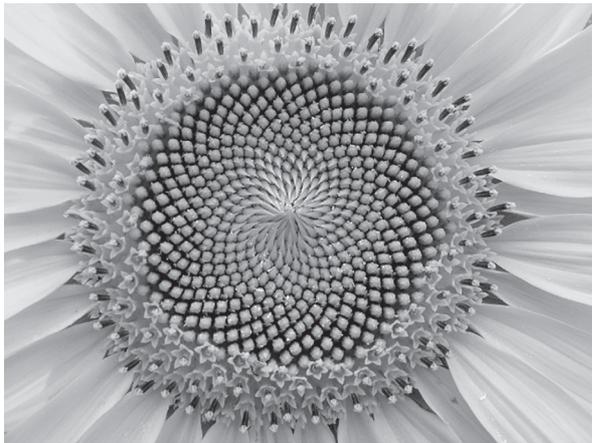
Воно вважається щасливим числом у японській і китайській культурі. Піфагорійці вірили, що число 8 є символом любові і дружби.

9. Число 13

Число 13 стало символом поганого передвістя поряд з популярністю п'ятниці 13-го. Навіть у наші часи, ви можете помітити, що в багатьох будівлях відсутній 13-й поверх. Тому поверх після "12" має позначення "14", "12А" або "М" (тринадцята літера в алфавіті).

10. Числа Фібоначчі

Ці числа були названі на честь італійського математика Леонардо Пізанського, відомого як Фібоначчі, який познайомив Європу з десятковою системою числення і арабськими цифрами.

Числа Фібоначчі представляють собою числа послідовності в наступному ряді:

0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, 89, 144, 233, ...

При цьому кожне наступне число дорівнює сумі двох попередніх чисел.

Послідовність Фібоначчі спостерігається у природі рослин і тварин, у візерунку насіння соняшника, ананасі, сосновій шишці і навіть тілі людини (один ніс, два ока, три сегменти кінцівок, п'ять пальців на руці).

УДК 283/289

Большотенко А.

Наук. керівник Шкіль С.О., к.філос.н.

м. Київ

ХРИСТИАНСТВО В СОВЕРШЕННОЙ ЕГО ФОРМЕ ПРОЯВЛЕНИЯ – ПРОТЕСТАНТИЗМ

Христианство как религия возникло в I веке нашей эры на территории Римской империи. Основной причиной возникновения христианства была проповедническая деятельность Иисуса Христа, который считается единокровным сыном Бога, единственным безгрешным человеком на Земле, что отдал свою жизнь за искупления грехов всего человечества. Суть самой религии изложена в Библии, которая имеет в себе 66 книг и условно делится на Книги Старого и Нового Завета. Саму Библию писали на протяжении 1600 лет 40 человек, через которых Бог провозглашал истину, это были не простые люди, а избранные Богом, которые посвящали жизни своему Творцу и жили праведно по закону Божьему – пророки и апостолы.

Христианство считается самой крупной мировой религией по двум распространенным критериям:

- численности приверженцев – около 2 миллиардов христиан;
- географической распространённости – почти в каждой стране земного шара есть хотя бы одна христианская община.

На сегодняшний день в христианстве существуют три основные направления: католицизм, православие и протестантизм. Последнее из них мы рассмотрим подробнее в данной статье.

Многие ученые и исследователи утверждают, что протестантизм – это одно из главных направлений христианства в совершенной его форме проявления. Так как основные учение этой религии обосновываются на догмате "оправдания одной верой" или "только Христос" – Иисус Христос через свое распятие на Голгофском кресте уже расплатился за все прошлые и будущие человеческие грехи, следовательно, каждый человек, который искренне уверует в Иисуса, вне зависимости от его праведности или поступков, будет спасен. Иные способы добиться спасения отвергаются и считаются несущественными. Человек уж слишком слаб, чтобы стать абсолютно святым или праведным. Основу богослужения составляют чтение Библии, которая является единственным источником вероучения, и проповеди.

В первой половине XVI века в Европе как идеология и международная историческая сила возникает такое течение, как протестантизм, именно тогда, когда Мартин Лютер и Жан Кальвин возглавили массовое движение против духовной монополии католицизма. С началом Реформации протестантизм стал одним из определяющих духовных и политических движений

сначала в Европе, а затем и в мире. Название произошло от “протестации” – протеста группы большинства немецких князей и представителей городов, сторонников Лютера, которые были против отмены в Шпейерским рейхстагом права выбирать свою религию, что было получено ранее.

Мартин Лютер по праву считается вождём религиозной революции, что привела к появлению протестантизма. Он настаивал на покаянии, которое должно придать смысл жизни христианина, также критиковал учение об индульгенциях, чистилище, молитве за умерших и спасении заслугами святых. Всегда отверг папскую власть, особую благодать священства и его посредничество в спасении, потребовал упростить обрядность, подчинить церковь государям. Единомышленники и сторонники его мышления нашлись быстро и объединились в умеренную реформаторскую группировку, во главе которой был сам Лютер и его сподвижник Филипп Меланхтон (1497-1560), они истолковывали требование держаться Священного Писания в духе сохранения всего того в догматике, обрядности и жизни, что прямо не противоречило Библии.

Первоначально протестантизм начал свое распространение в Северной и Центральной Европе. Потом миссионерское движение расширяло масштабы и распространило протестантские деноминации по всем континентам и странам.

Сейчас же количество протестантов в мире оценивается примерно в 700 – 800 млн человек. С каждым годом открываются все больше и больше церквей, религиозных организаций, центров поддержки или реабилитации при церквях, которые своей деятельностью привлекают к себе новых прихожан, единомышленников и распространений данной религии.

Но в этом направлении христианства есть и минусы. Самый главный с которых это то, что в протестантизме любой человек имеет право и свободу читать, а так же индивидуально трактовать Священное Писание. Свобода трактовки дает простор человеческому уму, творчеству и это с одной стороны хорошо, но имеет и побочное следствие: новые протестантские объединения иногда так далеко уходят от первоначальной основы, что подчас утрачивают главное содержание христианского учения.

У каждого человека вполне достаточно сил для того, чтобы самостоятельно и индивидуально найти свой путь к Богу. Так как, каждый может получить божественную благодать и абсолютно любой человек сможет являться сам для себя священником – это принцип всеобщего священства. Вообще каждый живущий по вере и справедливости может, хотя бы на немного, но стать для окружающих похожим на Иисуса Христа.

Для протестанта пастор, или лидер, или другой какой-то служитель церкви – это не священник, а наиболее знающий и авторитетный человек, организатор службы, знаток писания и т. д.

Протестантское богослужение безмерно упрощено. В основном нет той роскоши, которая наблюдается у православия, где есть золототерные купольные здания. Помещения же протестантских церквей простые, могут использоваться обычные комнатки. Там совсем нет культа икон, мощей, статуй, святой воды, или четок. Крест воспринимается как символ, но и это не совсем обязательно. Так же очень упрощено музыкальное оформление служб, хотя в протестантской духовной и богослужебной музыке немало величайших мировых шедевров. О вопросе церковной службе различные течения протестантизма сильно различаются: от полного ее отрицания до упорядоченного богослужения с разработанными текстами и правилами.

Таким образом, из своего выше сказанного можно сделать вывод, что протестантизм – это направление христианства, которое покорило примерно 90 стран мира, около 700 миллионов людей нашли своего Бога и свою истинную веру именно в той религии, которая начиналась из маленькой религиозной революции созданной Мартином Лютером. Все великое начинается с малого.

УДК 378:811.111

Гарбузюк І.

Наук. керівник Кондратюк Ю. М.

м. Житомир

ВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Знання іноземних мов – це ключ до успіху в сучасному світі, де спілкування іноземними мовами та обробка величезних обсягів інформації набуває все більшого значення. Інтерес до вивчення мов традиційно великий, бо перефразовуючи відомий вислів, можна сміливо сказати, що той, хто володіє мовами, володіє світом.

Загалом людина, яка володіє мовами, – різнобічно розвинута особистість, володіє кращими здібностями до вивчення нового, вільніша та більш впевнена у спілкуванні з людьми. Зовсім недавно вчені з Лондонського університету шляхом проведення великого статистичного та наукового дослідження прийшли до висновку, що люди, які вивчають іноземні мови, мають більш гнучке і оригінальне мислення. Цей висновок базується на тому, що вчені науковим шляхом підтвердили прямий зв'язок між активністю сірої речовини і знанням кількох мов. Стара приказка говорить: “Скільки мов ти знаєш, стільки раз ти людина”. Тобто, чим більше мов на сьогодні ти знаєш, тим краще. Адже, кожна мова – це ключ, який відкриває двері до чогось свого, до чогось нового. Так, наприклад, англійська мова – це офіційна мова міжнародного бізнесу та торгівлі, Інтернету і техніки, науки і мистецтва. Адже,

80% ділового мовного простору займає саме вона. Кожен з нас все частіше стикається з нею у спілкуванні з партнерами по роботі і на відпочинку. Англійська мова використовується при заповненні анкет, складанні резюме, у діловому та приватному листуванні. Володіння англійською мовою – вже не дивовижна навичка, а необхідність. Нині її навчають у дитячих садках, школах, ВНЗ, не кажучи вже про численні курси та тренінги, а в деяких країнах навіть математика і деякі інші предмети шкільної програми викладають англійською мовою. Німецька мова – це мова техніки і фінансів. За останні п'ять років попит на неї значно виріс, з'явилося багато німецьких партнерів та інвесторів. Інтенсивно імпортуються товари з Німеччини, наприклад, сантехніка, меблі, електроніка, автомобілі. А отже, потрібні люди, які можуть з цими імпортерами спілкуватися. Знання німецької мови також вітається в представництвах німецьких банків.

Очевидно також, що стрімко набирає обертів актуальність японської та китайської мов. Багато східних фірм відкривають філії в інших країнах і шукають фахівців, які добре володіють мовою. А знайти таких поки не просто. Крім того, що вивчення японської (як і китайської) – неймовірно складний і трудомісткий процес, займатися цим марно, не маючи абсолютноного слуху і хорошої зорової пам'яті.

Володіючи іноземною мовою, людина автоматично переходить на вищий соціальний ступінь, оскільки стає конкурентоспроможним претендентом на високооплачувану посаду. Адже, як відомо, престижні організації, зазвичай, або самі є представниками іноземних фірм, або ведуть з ними активну партнерську діяльність. Отже, без знання іноземної мови не обійтися. Іноземні мови покращують якість нашого життя у всіх її сферах.

Роботодавці сьогодні прагнуть бачити як своїх співробітників фахівців, які володіють англійською мовою незалежно від інтенсивності її використання. Виняток – окремі професіонали з великим досвідом роботи, але і тут ідеальним все одно буде кандидат, що знає мову, стверджують експерти. Ступінь володіння мовою є показником рівня освіченості людини та його перспективності для компанії і чим вища посада, тим серйозніші вимоги до знання мови. Топ-менеджмент володіє англійською "за замовчуванням", адже це є і елементом престижу, іміджу.

На жаль, на сьогоднішній день у навчальному процесі немовних вищих навчальних закладів наявні стереотипи, які орієнтують зміст професійної освіти лише на профільюючі дисципліни, має місце недооцінка іноземної мови як складової професійної підготовки сучасного фахівця, як засобу формування професійної іншомовної мовленнєвої компетенції студента. Але сьогодні існує об'єктивна потреба у вивченні іноземної мови, що пов'язана з орієнтацією на партнерство із зарубіжними країнами та на міжнародні стандарти. Підвищується роль іноземної мови

не лише як засобу професійного спілкування, але й як засобу досягнення соціальних ролей.

Отже, знання англійської дозволить:

- Претендувати на вакансії, які вимагають знання англійської мови;
- Отримати підвищення або просто більш високооплачувану роботу (керівні посади, як правило, вимагають знання англійської, а співробітники, які вільно володіють англійською, часто отримують вищу зарплату);
- Підвищити свій професійний рівень (участь у більшості програм професійного навчання, таких як MBA, що передбачає знання англійської мови, передові друковані та електронні видання наукової та бізнес-тематики – англійськомовні);
- Підвищити свою цінність як фахівця в очах роботодавця, відчувати себе впевнено, поліпшити самооцінку;
- Працювати з документацією англійською мовою, співпрацювати з іноземними партнерами;
- Спілкуватися англійською з носіями мови, з колегами і друзями з англійськомовних та багатьох інших країн, розширити своє коло знайомств, що завжди підвищує ймовірність знайти роботу;
- Отримати можливість працювати за кордоном або в представництвах міжнародних компаній;
- Вільно їздити в закордонні відрядження, приймати участь у міжнародних проектах, стажуватися за кордоном, подорожувати у власне задоволення та розширюючи свій кругозір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Важливість вивчення іноземних мов у сучасному світі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/26404/1/Boklag.pdf>
2. Modern Language: Learning, Teaching, Assessment. A Common European Framework of References / Council of Europe, Education Committee. – Strasbourg, 2002. – 232 p.
3. Знання англійської – важлива конкурентна перевага. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.english-by-phone.com.ua/znanie-angliysko%20go-vazhnoe-konkuren/?lang=ua>

УДК 296

Драбович В.

Наук. керівник Шкіль С.О., к.філос.н.

м. Київ

ІУДАЇЗМ ЯК ПЕРША МОНОТЕЇСТИЧНА РЕЛІГІЯ

Іудаїзм (юдаїзм) як релігія почав формуватись в II тисячолітті до нашої ери. Це перша релігія, на основі якої почала розвиватись концепція єдиного Боготворця. У 621 році до н.е. цар Йосій проголосив Всемогутнім Богом верховного Бога юдеїв Яхве (у християнських виданнях Старого Завіту – Іегови), тим

самим поклавши початок формуванню монотеїстичного культу.

На ґрунті релігії стародавнього єврейства виник не лише іудаїзм, а й християнство та іслам. Усі три ключові монотеїстичні релігії світу називають авраамічними релігіями, від імені історичної постаті Авраама (Ібра-хіма), який був першою людиною, що прийняла віру в єдиного Бога.

Процес становлення іудаїзму як монотеїстичної релігії відбувався на тлі державно-політичної консолідації ізраїльтян та утвердження Ізраїлю, як могутнього царства. Все почалося відтоді, коли племена ізраїльтян захопив та поневолив народ Єгипту. Єгиптяни насильно переселили усіх євреїв на свої землі та перетворили їх на рабів. Однак в XII ст. до н.е. єгипетський фараон відпустив поневолений народ на його історичну батьківщину. За переказами, похід 600 тисяч євреїв з Єгипту до Палестини очолив пророк Мойсей. Легенда розповідає, що 40 років Мойсей вів свій народ у Палестину. За цей час змінилося три покоління євреїв – за задумом пророка мали померти усі, хто був народжений рабом.

На межі XI-X ст. до н.е. на півночі Палестини засновується Ізраїльське царство, провідну роль в якому відіграє плем'я Юди (юдеїв), що поклонялися богу Яхве. У цей час на півдні Палестини виникає ще одна держава євреїв – Іудея. Тоді розпочинається палестинський період давньоєврейської історії – епоха незалежного існування іудейсько-ізраїльської держави. В цей час відбувається формування релігійної традиції. Однак цей період минає коли Вавилон йде загарбницькою війною на Єрусалим. Тоді було вщент зруйновано головну єврейську святиню – Єрусалимський храм, а іудеїв знову поневолено.

Епоха “другого храму” починається з повернення із вавилонського полону і відновлення Єрусалимського храму. У новій єврейській державі канонізується П'ятикнижжя (Тора), тим самим зміцнюються основи віровчення. Втім ця епоха завершується завоюванням Палестини. Цього разу на землі іудеїв прийшли римляни. Вони зруйнували другий Єрусалимський храм і насильно виселили євреїв з їхньої історичної батьківщини.

Після краху Римської імперії Іудея знову стала незалежною. Це тривало до її підкорення арабами в 638 році. Тоді ж держава фактично перестала існувати. Євреї залишилися жити в Палестині, однак не чисельними спільнотами. Інші ж приєдналися до зарубіжних діаспор. Однак мрія про повернення в Ізраїль збереглася серед них і підтримувалася іудаїзмом. Так жили іудеї багато тисячоліть і лише після завершення Другої Світової війни, рішенням ООН в Палестині було офіційно засновано та визнано державу Ізраїль.

Нині загальна кількість євреїв у світі становить 13 млн. 400 тисяч осіб. Найчисельніша спільнота євреїв – 5,7 млн. чоловік – проживає в Ізраїлі. В США налічується близько 5,3 мільйона представників цього

етносу. Певний відсоток єврейського населення є в більшості європейських країн, в Канаді, Аргентині, Австралії, Бразилії, ПАР і Мексиці.

Стародавня мова євреїв - іврит, входить до афразійської мовної сім'ї. Однак сьогодні іврит не часто використовується як розмовна мова. Сучасні євреї говорять на мовах країн проживання. Також є декілька єврейських діалектних мов, зокрема найпоширеніша з них – ідиш.

За віросповіданням більшість представників цього народу є іудаїстами. Вони не проводять відмінностей між релігійною і національною приналежністю. Так, іновірець прийнявши іудаїзм стає євреєм; а іудаїст, який перейшов в іншу релігію, перестає сприйматися як єврей. Іудеєм вважається кожна людина, що народжена від єврейської матері.

В основі іудейського віровчення лежать ідеї монотеїзму, богообраності єврейського народу і месіанства. Ідея єдинобожжя є головним догматом іудаїзму. Вона втілюється через культ Яхве. Легенда розповідає, що Яхве уклав з обраним народом Ізраїлю свого роду договір, згідно з яким іудеї користуватимуться заступництвом всемогутнього Бога за умови, що не відступатимуть від єдинобожжя і будуть вірними заповідям божим. Ці десять заповідей і були передані Мойсею на Синайській горі. Іудейський монотеїзм не допускає компромісів. Про це свідчить і їхній символ віри “Шема”: “Слухай, Ізраїлю, Господь наш Бог, Господь один!”.

Основи віровчення іудаїзму сформувались в античній іудеї, де було складено Священне Писання. Вони викладені у Старому заповіті, а також в Єрусалимському і Вавилонському Талмудах. Тора – зведена назва п'яти перших книг Старого Заповіту – П'ятикнижжя: Буття, Вихід, Левіт, Числа і Второзаконня. Зміст книг Тори включає міфи про створення світу і людини, історію взаємин людей з Богом після вигнання Адама і Єви з раю, в періоди до і після потопа (книга Буття), вчення про культ тощо. Кульмінаційним моментом Тори є розповідь про діяння пророка Мойсея (Моше).

Талмуд – це багатотомний збірник іудейських догматичних правових, релігійно-філософських, моральних і побутових приписів, що збирались протягом восьми століть. Це моральні міркування, афоризми життєвої мудрості, метафізичні ідеї, історичні оповіді, легенди, біблійні історії, мрії про майбутнє євреїв. Також у Торі й Талмуді викладено положення про створення світу і людини, про янголів і демонів, первородний гріх, праведність, потойбічний світ, відплату, майбутнє воскресіння мертвих.

В біблійний період за приписами Тори щоденне жертвопринесення здійснювалося Єрусалимському храму, який зрештою став центром іудаїзму. В період вавилонського полону, коли перший Храм був зруйнований, замість жертвопринесень іудеї почали молитись. Для звершення молитви євреї почали збира-

тися довкола учителів – знавців Тори (раббі). Так виникли іудейські молитовні об'єднання – синагоги.

Іудаїстське богослужіння складається з загальних і індивідуальних молитов, читання Тори, і виконанні релігійних піснеспівів. Нині за іудейськими законами, для звершення публічного богослужіння необхідна присутність не менше 10 євреїв чоловічої статі, які досягли релігійного повноліття (13 – річного віку). В ортодоксальних синагогах місця для жінок відділялися перегородкою, оскільки в іудаїзмі жінка вважається релігійно неповноцінною. В той же час в реформованих синагогах чоловіки і жінки моляться разом.

В іудаїзмі прийняті 3 обов'язкові щоденні богослужіння, які здійснюються як публічно - в синагогах, так і індивідуально – вдома. Це шахарит (ранкове), минже (денне); маарив (вечірнє). В суботу і свята читається також особлива молитва мусаф – в пам'ять про храмове жертвопринесення. Зважаючи на те, що за іудаїстським віровченням, Бог не має образної форми, іконографія не прийнята.

Важливу роль в освяченні щоденного існування відіграють свята і пости, що утворюють характерну рису єврейського життя. Почесне перше місце серед них займає Шабат, щотижнє свято відпочинку. Щосуботи віруючий єврей не працює, не займається ніякими справами, не користується транспортом і не бере в руки ніяких знарядь та інструментів, якщо тільки не виникає небезпеки для життя, що автоматично знімає всі суботні заборони.

У 15-й день місяця Нисан (березень – квітень) розпочинається головне свято іудаїзму – Песах. Протягом 7-ми днів віруючим іудеям забороняється їсти продукти, виготовлені з квашеного тіста. На п'ятнадцятий день Тишрей (вересень – жовтень) припадає початок щорічного єврейського свята Суккот (Кущі). Свято збігається із завершенням збору урожаю винограду і виражає подяку Богові за ясні й щедрі дарунки.

Крім основних свят, визначених Торою, існує ряд святкових днів і постів, не таких важливих за своїм значенням. Вони встановлені в пам'ять про радісні або сумні події з історії єврейського народу. Найрадісніше з них – свято Пурі, пов'язане з пам'яттю про врятування євреїв від повного знищення. Особливе місце в своєму релігійному житті іудеї відводять святкуванню Хануки, що триває вісім днів. Це свято нагадує євреям про перемогу, здобуту над сирійцями ще в 165 р. до н. е. і про наступне очищення і освячення храму. Першого дня Хануки на спеціальному восьмисвічнику іудеї запалюють одну свічку, другого – другу і так далі, доки в останній день не загоряються усі вісім свічок.

Ритуальна система, яка визначає поведінку релігійного іудея в побуті має не менше значення, ніж молитви і богослужіння. Один з найранішніх і найбільш сакралізованих ритуалів іудеїв – обрізання, ритуальна операція по відсіченню крайньої плоти у хлопчиків на 8-й день після народження. Він символізує союз Бога

та Ізраїлю. Також іудеї проводять обряди релігійного повноліття хлопчиків (бар-міцва) та дівчаток (бар-міцна).

Важливе значення в житті іудейської громади має система ритуальних харчових заборон (кашрут). Євреям заборонено вживати в їжу м'ясо свині, не парнокопитних тварин (коня, віслюка), безкопитних тварин (кролика), хижих птахів. Існує заборона на одночасне вживання м'ясної і молочної їжі, навіть їх змішування в одному посуді.

Світогляд віруючого єврея пронизаний очікуванням кінця світу і царства справедливості. Вчення про месію виникло як своєрідна відповідь на постійні соціальні та політичні потрясіння єврейського суспільства. Прихід месії у світ означає кінець світу, а це символ надії на кращі часи й один з найважливіших стимулів праведного життя. Національний характер іудаїзму виражається насамперед в ідеї богообраності єврейського народу, його виняткової історичної місії. Відтак традиція монотеїстичних вірувань в єдиного Бога-творця передавалась іудеями з покоління в покоління та міцно закріпилася в їхньому світогляді. Продовжуючи свій історичний шлях іудаїзм зберігав та примножував риси національного культу, передаючи догми єдинобожжя релігіям, які сформувались пізніше.

ЛІТЕРАТУРА

1. <http://schools.keldysh.ru/>
2. <http://www.grandars.ru/>
3. <http://toldot.ru/>
4. <http://www.religio.ru/>
5. <http://judaism.net.ua/>
6. <http://www.evrey.com/>
7. <http://jew-observer.com/>
8. Васильев Л.С. "История религии востока". М., 1988
9. Лубський В.І. "Релігієзнавство". К., видавництво "Вілбор", 1997
10. "Большая энциклопедия Кирилла и Мефодия", М., К&М, 1998

УДК 355.01:316.472:94(477)*1941-1945*

Іванюк Д.

Наук. керівник Капінус Д. І.

м. Житомир

РОЛЬ ЖІНКИ У ВЕЛИКІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ВІЙНІ: ПАРАЛЕЛИ МІЖ МИНУЛИМ І СУЧАСНИМ

Війна – справа не жіноча. Та участь жінок у війні за останнє століття, причому не лише в якості медичного персоналу, але і зі зброєю в руках, стала реальністю. Особливо масовим це явище стало в період Великої Вітчизняної війни. В грізні роки воєнного лихоліття мати, любляча дружина, сестра чи кохана – нарівні з чоловіками рішуче і відважно ставали на захист Вітчизни. Одна з жінок, що дійшла до Берліна, на

стіні рейхстагу написала: “Я, Софія Кунцевич, прийшла в Берлін, щоб убити війну”.

Жінки були різні – задиркуваті, гучні, і спокійні, стримані; коротко стрижені й з довгими товстими косами; механіки, парашутистки, пілоти й просто комсомолки, які ніколи не знали війни [8, с. 160]. Колосальні втрати радянських військ привели до того, що в 1942 році в СРСР була проведена масова мобілізація жінок на службу в діючу армію і в тиліві з’єднання. Лише на підставі трьох наказів наркомату оборони Й. Сталіна від квітня і жовтня 1942 року, порівняно нещодавно розсекречених і опублікованих в Росії, підлягали мобілізації і спрямування у війська зв’язку, ВПС і ППО 120 000 жінок [11, с. 18].

Якщо говорити про чисельність жінок, що приймали участь у військових діях, то слід окреслити, що в роки війни було підготовлено 300 тисяч медичних сестер, понад 900 тисяч сандружинниць, у військах протиповітряної оборони служили 300 тисяч жінок. За роки війни було підготовлено 222 тисячі жінок “бійців-спеціалістів”: мінометниць, станкових і ручних кулеметниць, автоматниць, снайперів, зв’язківців, фахівців дорожньо-експлуатаційних служб. Склавши ці цифри, то вийде 722 тисячі. Це без врахування жінок в авіації, на флоті, у бронетанкових військах, артилерії, піхоті, навіть в кавалерії. Десятки тисяч жінок служили військовими лікарями, розвідницями, водіями, штабістами, кухарями та ін. [6]. За підрахунками істориків, у роки Великої Вітчизняної війни понад 2 мільйони жінок з республік колишнього Радянського Союзу брали участь у війні, 800 тисяч з яких перебували безпосередньо на фронті [4].

На відміну від інших армій світу, в Червоній армії були створені жіночі авіаційні частини, а також воювали жінки-танкісти. Загалом їх РСЧА було не багато. Значно більше льотчиць [1, с. 10]. Найвідоміші з них – “нічні відьми”, як прозвав наляканий противник пілотів 588-го нічного легкого бомбардувального полку. На маленьких літачках У-2, що у німців називався “рус-фанер”, вони вночі підкрадалися до ворожих позицій і засипали їх бомбами. Ефективність нічного бомбометання була значною. А в день ворога били льотчиці 586-го винищувального і 587-го бомбардувального авіаційних полків. Ці полки удостоєні гвардійського звання.

Також на фронті особливо прославилися жінки-снайпери. Центральна жіноча снайперська школа підготувала понад тисячу фахівців, на спеціальних курсах пройшли підготовку ще 2,5 тисячі жінок-снайперів. Фронтowa звитяга жінок відзначена високими нагородами: понад 150 тис. були нагороджені бойовими орденами і медалями [10].

Доки сотні тисяч радянських жінок служили в армії, мільйони працювали в тилу. На їхні плечі лягло постачання харчів та решти необхідного армії. На селі в 1941 р. працювало понад 19 млн. жінок. В армію забрали трактори і коней, тож жінки самі впрягалися у

плуги і орали землю. Жіночими руками вироблялося багато зброї і боєприпасів: доля жінок в оборонній промисловості 1942 року досягла 60%, а легка й харчова промисловість взагалі трималась на їхніх плечах [1, с. 10].

Діяльність жінок зайняла гідне місце і в історії підпільно-партизанської боротьби в роки Великої Вітчизняної війни. Вони нарівні з чоловіками безстрашно і самовіддано брали участь у бойових операціях з ворогом або забезпечували ці операції зв’язком, розвідкою противника, неодноразово здійснювали героїчні вчинки. Не було жодного партизанського з’єднання, загону чи підпільної організації, у складі яких не брали активної участі жінки.

В роки Великої Вітчизняної війни у складі партизанських з’єднань, загонів і груп брало участь 30597 жінок, що становить 6,1% від загальної кількості колишніх партизанів [3].

Говорячи про роль жінки у Вітчизняній війні, ми не можемо не згадати жінок, які сьогодні боронять наш спокій на Сході, які знаходяться в самому епіцентрі АТО. На сьогоднішній день у батальйоні “Донбас” існує жіночий підрозділ, існування якого розпочалося з листування в соціальній мережі з Семеном Семенченко, командиром батальйону “Донбас”. У загоні нараховується шість жінок, яких об’єднує єдина мета – захистити Україну. Всі шестеро – заміжні. Чоловіки поставилися з розумінням до прагнення дружин допомогти країні.

Також у місті Донецьк працює сучасна “Молода гвардія” – підпільна жіноча організація. Не дивлячись на те, що дівчата піддають себе смертельній небезпеці, вони борються за загальну перемогу.

На фронті є жінки-медсестри. Одна з них – 24-річна Анастасія Поліщук, яка не скаржиться на польові умови. Мовляв, вже звикла жити у землянках, хоча страждає через нестачу душі.

За словами дівчини, найбільша проблема медичної служби в зоні АТО – брак транспорту, а медикаментами забезпечують лише волонтери. Саму ж дівчину взяли в армію лише після того, як вона записалась у Нацгвардію та пройшла навчання разом з усіма добровольцями.

На Рівненщині у спеціалізованій військовій частині майже три сотні жінок відновлюють важку бронетехніку, автомобілі та гармати. Відремонтвану техніку відправляють на Схід країни – бійцям АТО. У цеху жінки реставрують законсервовані ще з радянських часів гармати.

Мешканка Дніпропетровська Тетяна Ричкова, ризикуючи життям, перевозить на власному авто допомогу солдатам.

У гарячих точках Тетяна буває регулярно, тому що найчастіше довозить цінний вантаж до кінцевого адресата власноруч [9].

Варто відмітити, що роль жінки як в роки Великої Вітчизняної війни, так і в роки сьогоднішніх подій на

Сході України майже не змінилась, оскільки всі жінки однаково мужні, сильні духом, готові на самопожертву заради своєї Батьківщини. І це не може не надихати й не захоплювати.

Морально жінкам набагато важче ніж чоловікам, але вони на рівні з іншими солдатами захищали і захищали рідну землю від ворога. На їхні плечі ліг важкий тягар війни, та жінки гідно проявили себе. Хоча і говорять, що війна – справа не жіноча, та можна з сміливістю сказати, що роль жінки у Великій Вітчизняній війні була неоціненна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буркут І. У війни нежіноче обличчя, та жінки командували навіть морською піхотою / І. Буркут // Версії. – 2012. – С. 10
2. Герої Радянського Союзу. – Т. 2. – М., Військове видавництво, 1987. – С. 509.
3. Жінки в підпільно-партизанській боротьбі. Всеукраїнська асоціація музеїв. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vuam.org.ua/uk>
4. Жінки-розвідниці у Великій Вітчизняній війні. Головне управління розвідки міністерства оборони України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://gur.mil.gov.ua/content/women-scouts.html>.
5. Касаткін К. Бойові зірки киян. – Київ, 1984. – С. 296-300
6. Красніцка Г. М. Роль жінки в умовах Другої світової війни. Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, Україна. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/31_NNM_2013/Istoria/2_147633.doc.htm
7. Персоналії, проект "Українці в світі" [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrainians-world.org.ua/main/>
8. Сенявская Е. С. Психология войны в XX веке: исторический опыт России. – М.: РОССПЭН, 1999. 383 с.
9. Українські амазонки: Як жінки підтримують військових [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://espresso.tv/article/2014/07/10/yak_zhinky_pryumayut_uchast_u_voyenykh_podiyakh_na_skhodi_krayiny
10. Участь жінок у ВВВ. Архів статей і спогадів про ВВВ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.antifaschistische-linke.tk/post/index-303.html>
11. Чернова Г. Жіноче обличчя Великої Вітчизняної війни / Г. Чернова, Н. Левицька // Наукові здобутки молоді – вирішення проблем харчування людства у XXI столітті: програма і матеріали 80 міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів, 10-11 квітня 2014 р. – К.: НУХТ, 2014. – Ч. 4. – С. 17-19.

УДК 296.65

Куца А.

Наук. керівник Шкіль С.О., к.філос.н.

м. Київ

ФЕНОМЕН КАББАЛИ

Кабала – це давня мудрість, яка дає можливість побачити як побудований Всесвіт та життя. У буквальному сенсі слово "Кабала" означає "те, що отримав". Важливо розуміти – для отримання ми маємо буди сприйнятливі. Ми маємо відкрити себе, щоб поглинути те, що хочемо зрозуміти, і в свою чергу стати части-

ною Каббали. Тобто, можна припустити, що Каббала – це частина кожного, а також частина кожної окремої релігії. Говорячи в загальному сенсі, Каббала не являє собою ні релігію, ні науку, ні філософію, але в тому випадку, що її не можна повністю віднести до певної категорії. Хоча, безумовно, вона має в собі всі ці критерії. Тож особливо важливо дослідити кожну з сторін Каббали, що зрозуміти, що несуть в собі ці знання.

Актуальним є те, що досліджена нами тема несе в собі динамічний характер. Адже в сучасному світі людство знаходиться в пошуках нових культурно-цивілізованих проектів, котрі мали б змогу надати людині свободи від мук та вад життя у модерному світі. Ми все більше переконуємося, що духовні якості мають великий вплив на соціально – історичну динаміку. Тобто зі змінами світу релігія, філософія та наука переживають і в собі активні зміни.

Каббала має витоки з Іудаїзму, тобто - це містичний єврейський культ, традиція, яка навчає, що все створене Богом має зати і розуміти як його, так і навколишній світ. Звичайно Каббала має великий вплив на містичну сторону іудаїзму. Але чи є вона лише містичним культом? З іншого боку, Каббала – наука про світобудову, де ми є невід'ємною частиною. Однак завдяки їй можна досягти не лише ту грань нашого світу, сприйняту нами за допомогою п'яти жорганів чуття, але ще й тї сторону світобудови, яка нам в межах цих відчуттів не доступна. Таким чином, Каббала як наука не заперечує ні містичність, ні матеріальність світу. Завдяки каббалістичній методиці можна почати відчувати прихований від нас вищий інформаційний рівень, той який повністю залежить від нашого внутрішнього світу. Тобто, Каббала також дає можливість пізнати не лише навколишнє серидовище, а дозволяє людині краще зрозуміти себе, причину своєї появи на планеті, у космосі, і всього, що відбувається з ним протягом історії.

В загальному виді, Каббалу дослідники поділяють на три категорії: теоретичну, духовні світи – душі, ангели і медитативну, де метою є навчити людину, яка вчиться, щоб досягти вищого медитативного стану свідомості, можливо, навіть, стану пророцтва. Щодо останньої категорії, переважна більшість з найбільш важливих текстів магічної Каббали, як виявилось, наколи не були опубліковані. Крім того, що це дуже складне питання в освоєнні, це може бути, час від часу, навіть небезпечним. Одним з великих майстрів містичної Каббали був Р. Джозеф Делла Рейн. Ще один прихильник медитативної Каббали – Авраам Абулафій, ставив собі за мету досягнення вищого медитативного стану. Він вважав, що за його методом медитації один може досягти рівня пророцтва. Він запропонував використовувати записи мантри замість звичайної словесної або візуальної. Медитативна Каббала менш популярна дисципліна ніж теоретична. Цей аспект Каббали був розроблений протягом століть. Ця категорія існує для практичних цілей і, в

свою чергу, поділяється на різні етапи розвитку. Класична праця в межах теоретичної Каббали це книга Зоар. Але для тих, хто вперше відкриває для себе Каббалу, може здатися, що всі ці повчання та знання лише фантазії. Що ж, часто виникає непорозуміння, що вивчення Каббали призначена для того, щоб мати можливість відкрити в собі вищі сили, чи ясновидця, але кінцева мета – це вдосконалення та пізнання Себе, своїх можливостей у межах реальності.

Проаналізувавши праці дослідників Каббалістики, таких як: М. Лайтман, И. Рейхлін, Дж. Піко делла Мірандола, Дж. Бруно та ін., ми можемо виділити головні пункти які вивчають і досліджують каббалісти:

- виникнення світобудови, включаючи неживу, рослинну, тваринну природу і людину;
- потік, функціонування і кінцеву мету всього процесу розвитку;
- сенс існування людини як біологічного тіла і сприйняття нами навколишнього світу;
- можливість включення земного життя у вищу форму, в якій ми існуємо до життя і після смерті;
- джерела наук, мистецтва, культури – всього, що пов'язано з мовою, з поведінкою людини, їх коріння та причини їх реалізації.

Простими словами, Каббала – це те універсальне знання, що виводить одну формулу і описує повністю всю світобудову. Тобто, Каббала дає змогу зрозуміти все.

Каббала безумовно має в собі відтінки релігії та філософії, проте, можна виділити як і схожість, так і відмінність.

У філософських вченнях вважається, що матеріальне являє собою породженням духовного, душа породжує тіло. Проблематичність такої ідеї в тому, що зв'язок між духовним і матеріальним є обов'язковим. У Каббалі, напровагу цьому, стверджується, що духовне немає відношення до матеріального. Якщо розглядати Каббалу як науково концепцію, то впливає, що, як і в будь-якій науці, важкається, що обговорювати можна лише те, що можна дослідити. З цього, наука Каббала і покликана для того, щоб відчуті і дослідити Вищий – духовний світ. Все духовне в Каббалі постає, як те, що немає зв'язку ні з часом, ні з матерією чи простором, і являє собою силу без тіла.

Наука Каббала не займається сенсом Вищої сили як такої і не намагається сформулювати її закони. Каббала пояснює себе як експериментальну науку. Сила духовна сама собою являє матерію. Не дивлячись на те, що вона не має образу, зрозумілого для людини, не знижує її цінності. Те ж саме можна і сказати про сили, діючі в природі. Загалом їх не можна назвати матерією, адже ми не можемо зрозуміти їх тільки через відчуття. Але ми розуміємо цю силу, коли, наприклад при нагріванні тіла перетворюються в газу, а при охолодженні, навпаки, в тверде тіло. Тож, в той час, як Каббала досліджує світ навколо, вона не заперечує і те, що ми не бачимо і не відчуваємо в ньому.

Важко пояснити Каббалу як релігію повністю. У релігії вважається, що Творець змінює своє відношення до людини в залежності від наших дій. Каббалісти вважають, що дії людини не можуть змінити Вищу силу, але це змінює саму людину і її сприйняття світу. В Каббалістиці молитва представлена як перевірка самого себе, тобто людина не звертається до Творця, а аналізує себе відносно Вищої незмінної сили. В цьому відношенні можна виділити головну відмінність Каббали від релігії як такої. Хоч релігія і призиває до трансформації людини, але вся побудована на мольби та проханні до Творця. Причина несприйняття Каббали релігіями складається з того, що людині потрібно просити Творця, щоб все змінилося в його користь. Тобто, віруючі переконані, що Творець існує і всім керує, а для того, щоб все змінювалося до кращого потрібно прохати це Творця, а не змінюватися самому. Великим мінусом такої системи є те, що в такій ситуації Творець неначе відноситься з розумінням лише до деяких людей, а також і релігій. Таким чином виникає нерівноправність. В Каббалі вважається, що Творець не відноситься до кожного по різному, він незмінний, і лише людина в світлі своїх змін до кращого бачить і Творця свого в цьому світлі. Саме тому Каббалу не сприймають як саме релігію. Таким чином, каббаліст сприймають людину як таку істоту, що повністю залежить від себе і створює себе сама.

Можливо пояснити каббалу як науку, адже в ній присутні всі характерні атрибути: дослід, записи результатів, повторюваність, перевірка фактів та їх накоплення і виведення висновків. Каббала пов'язує як єдине всі прояви матерії і духу в матерії. Тобто музика, астрономія, медицина чи біологія представляються як різні вираження одного і того ж внутрішнього закону природи. Каббала дозволяє реалізувати людині себе так, щоб самому іти до зближення і порозуміння з Творцем. Таким чином людина отримує знання і сили, поступово відкриваючися собі та оминаючи хвороби, війни, нещасття. Але каббалісти не дають гарантію, що людина не зтигнеться з катастрофами. Якщо релігія, в свою чергу, заспокоює, надаючи психологічний комфорт і впевненість у милосерді і розумінні Творця. В цьому випадку зникає питання про сенс життя та про пізнання світу. Тож деяким людям буде важко вивчати Каббалу, не маючи ніяких обіцянок на майбутнє.

Також, пояснити Каббалу можна і через спілкування каббаліста з Творцем, де людина має змогу брати участь у Його діях. Тобто, каббалістичі, хто знаходяться з Богом і прагнуть до цієї рівності.

Щодо зв'язку Каббали та Іудаїзму, існує чітка грань. Якщо Іудаїзм, як і більшість релігій, не дивлячись на сталі людські потреби, несе в собі ще багато законів та заборон для людини, то Каббала взагалі не має відношення до виконання цих законів. Вона навчає нас тому, що знаходиться поза цим світом.

Джованні Піко делла Мірандола у своїй книзі "Філософські, Каббалістичні та теологічні виводи" пише: "В загальному, існує дві науки... Одна з них має назву комбінаторика, і вона являє собою міру прогресу в науках... Інша говорить про сили вищих речей... Разом вона у іудеїв називаються Каббалой". Часто Каббалістику визначають як універсальну, завдяки якій можна вирішити всі проблеми та пізнати істину. Адже ця наука ні до чого не примушує людину, не несе в собі ритуалів, законів. Хоча це все має місце для психологічної рівноваги людини. А головний сенс Каббали в розвитку та в піднесенні людини в духовному плані. Важливо, що каббалісти не заперечують свою причетність до матеріального світу, включаючи: роботу, навчання, сім'ю, армію. Але в цьому всьому людина має саме реалізувати себе, а не існувати чекаючи завершення і прощення. У Каббалістиці заперечуються пости, самобичування, клятви і т.п.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравченко Вікторія. Вестники русского мистицизма. М., 1997, с. 104.
2. Знание за пределами науки. // Составление и общая редакция И.Т. Касавина, М., 1996, с. 435-443
3. Yehuda Berg. Power of Kabbalah.// Jodere group, San Diego, 2002
4. Scholem Gershom. Kabbalah// Penguin Group, New-York, 1978

УДК: 65.247

Луцишен П.

Наук. керівник - Лиса О. І., к. іст. н., доц.

м. Вінниця

ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНІ ОРГАНІЗМИ: НАДІЯ ЛЮДСТВА ЧИ СТРАШНА ПОМИЛКА?

Генетично модифікований організм (ГМО) – це організм, генотип якого було змінено за допомогою генної інженерії. Сама ж вона була створена для поліпшення характеристик живих організмів шляхом пересадки в них чужого генетичного матеріалу. Її прикладом, зокрема, може бути пересадка бактерії в картоплю (щоб жук не їв).

Що ж до історії ГМО, то вона починається у 1970-ті роки, коли формується нова галузь науки – генетична інженерія. Вчені з самого початку усвідомлювали, що потрібно враховувати можливі ризики та етичні проблеми, пов'язані з використанням нової технології. У лютому 1975 року понад 100 вчених зібралися у Каліфорнії на Асиломарській конференції, де був прийнятий мораторій на дослідження у галузі генної інженерії, поки не будуть оцінені можливі ризики її використання. Після накладання мораторію дослідження все одно продовжувались, але вже у значно менших масштабах і з жорсткішим регулюванням. Крім того, всі випадки використання ГМО широко

обговорювались у пресі. Зокрема, у 1986 році розгорнулася полеміка навколо застосування створених за допомогою генної інженерії ("ice-minus" бактерій). Вихідна бактерія живе на багатьох рослинах, роблячи їх чутливими до заморозків. За допомогою генної інженерії були отримані вище згадані бактерії, у яких був видалений ген, який кодує цей білок. Мета полягала у тому, щоб, розбризкуючи суспензію цих бактерій на рослини, зробити їх стійкішими до заморозків. Список рослин, які використовують із застосуванням генної інженерії, дуже великий. У нього входять: яблука, сливи, виноград, баклажани, капуста, пшениця, огірок, рис, жито та безліч інших сільськогосподарських рослин. Мета отримання генетично змінених організмів – поліпшення корисних характеристик вихідного організму і зниження собівартості продуктів. Поряд з цим, важливо зазначити, що ми використовуємо необов'язково продукти у чистому вигляді, а й часто в переробленому, а також у вигляді добавок – починаючи від попкорну, соусів і закінчуючи борошном, олією.

Що стосується України, то вирощувати генетично модифіковані рослини у нас заборонено. Прихильники їхнього застосування стверджують, що ГМО – єдиний порятунок людства від голоду. Однак вченими доведено, що споживання в їжу продуктів, які містять ГМО, викликає харчові ризики. В першу чергу їх вживання загрожує ослабленням імунітету (70% його знаходиться в кишківнику людини), а також порушує структуру слизової оболонки шлунку зумовлює появу стійкої до антибіотиків мікрофлори кишківника. У результаті безпосередньої дії трансгенних білків з'являється можливість виникнення алергічних реакцій. Вплив нових білків, які продукують вбудовані гени у продукти харчування (ковбасні, кондитерські вироби тощо), невідомий. Крім того, у людини з'являється стійкість до антибіотиків, що зробить процес лікування багатьох захворювань дуже складним. Але, поряд з цим, важливо зазначити, що ГМО використовують у медичних дослідженнях, виробництві ліків.

В Україні ж маркуванню підлягають не тільки продукти отримані з ГМО, а й харчові добавки, отримані за їхньою допомогою. Крім того, наша держава зобов'язала виробників та імпортерів харчових продуктів вказувати позначення "без ГМО" в маркуванні всіх харчових продуктів, навіть у тих, у яких ГМО не може бути ні теоретично, ні практично.

Таким чином, застосовуючи генетично модифіковані продукти, людство повинне пам'ятати і про такі екологічні ризики:

- існування реальної небезпеки зникнення багатьох видів рослин, так як за генних модифікацій вибирають буквально декілька сортів і працюють з ними;
- технологія створення генетично модифікованих організмів недосконала, тому, очевидно, що такі продукти несуть непередбачену небезпеку;

- пряма залежність між вживанням в їжу трансгенів та погіршенням здоров'я людства за останні роки (ожиріння, зростання онкологічних захворювань, різного роду алергії).

Тому кожний з нас повинен задуматись над тим, чим є для людства генетично модифіковані організми: надією чи страшною помилкою.

УДК 128

Мошковська А.

Наук. керівник: Заплотинський Г.С., к.і.н.

м. Київ

СМЕРТЬ: ФІЛОСОФСЬКО-СВІТОГЛЯДНЕ БАЧЕННЯ

Всі ми протягом життя намагаємося знайти відповідь на питання: “Що таке смерть?”, “Що відбувається з душею, після смерті людини?”

Ще в стародавні часи, філософи намагалися знайти істину про смерть. Давньогрецький філософ Епікур у свій час стреджував, що людина повинна дякувати богам за те, що нікому не надано насильно утримувати її в цьому житті. В Античній філософії ставлення до смерті визначалося декількома факторами, в тому числі природою, характером смерті. Наприклад, Платон у діалозі “Тімей” каже, що “природна смерть безболісна і супроводжується швидше задоволенням, ніж стражданням”. Тіло вмирає, це зрозуміло. В цьому не сумнівався навіть творець вчення про ідеї. А що відбувається з душею? Ми зануримося в світ філософії, і спробуємо знайти відповідь на це питання, принаймні для себе.

Людина знає про існування смерті, але водночас у ній живе прагнення до безсмертя, яке свідчить про те, що не лише смерть, а й безсмертя постає реальним моментом і чинником людського життя. Якби ми були безсмертні, то могли б спокійно відкладати кожен свій вчинок на безмежний час. Але перед обличчям смерті як абсолютного й неминучого кінця, ми зобов'язані максимально використати відведений нам час, не втратити жодної можливості наповнити життя сенсом і змістом. Людське існування набуває завершеності та сенсу через смерть. Смерть не постає зовнішнім у відношенні до життя явищем, яке, як інколи здається, раптово та ззовні вривається у життя: вмирати може лише те, що живе, а тому все людське життя супроводжується моментами незворотності та вмирання. Наприклад, біологічно, наше життя супроводжується народженням нових клітин в організмі та відмиранням старих, частково ми безсмертні у своїх дітях.

Питання про смерть та безсмертя обертається для нас питанням про природу та долю в нашому естві того, що перевищують фізичне. Тобто йдеться про безсмертя душі. В історії людства відомі різні варіанти

тлумачення питання про долю людської душі: атеїзм та матеріалізм, як правило, не визнають ні душі, ні можливості її існування поза конкретним тілом. Різного роду релігії, навпаки, наполягають на безсмерті душі та неминучості її певної відплати за наміри та вчинки після припинення фізичного існування певної людини. Існує дуже цікава концепція перевтілення душі, згідно з якою вона є безсмертною але реально може діяти лише у з'єднанні із тілом, тому після смерті останнього відроджується в іншому тілі, несучи із собою всю інформацію про попереднє життя і спокутуючи їхні провини.

Особисто мені більш подобається остання теорія, адже це дуже цікаво, та дає нам привід для добрих вчинків, задля того щоб наша душа перевтілилась будучи доброю та людяною. До речі, більшість людей у розвинених країнах вірять у те, що душа не вмирає разом із тілом, а тому переконані, що вчинене у земному житті буде позначатися на її подальшій долі. Цікавим є також те, що у ХХ ст. проблема смерті виявила себе у кількох нових аспектах: це є проблема тонування людини (відтворення генетичного двійника людини), проблема “евтаназії” (щасливої смерті). “Евтаназія” пов'язана із питанням про те, чи можна людині, що страшенно страждає від болю, проте точно доживає останні дні, допомогти піти із життя безболісно? Деякі країни вже сьогодні схильні узаконити “евтаназію”, проте інші рішуче наполягають на її забороні, адже навряд чи хто дасть гарантію того, що її не будуть використовувати зі злочинними намірами.

Отже, людина є єдність тлінного і вічного, скінченного і нескінченного. Як жива істота, людина не може не жаятися смерті, не відчувати страху перед нею, проте реальне осмислення феномену людини дозволяє стверджувати, що смерть не постає для людини виключно негативним явищем.

Я вважаю, що не потрібно жаятися смерті, принаймні своїй, а навпаки приймати і розуміти що це початок нового життя, нового існування, принаймні для душі, адже душа – це єдине, що є безсмертним. Людина приречено і до смерті, і до вічності. Не дозволяйте страху смерті псувати ваше життя!

УДК 316.674:8:314.742

Навара А.С.

м. Київ

КСЕНОФІБСЬКІ ПОГЛЯДИ ТИТУЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА ІМІГРАНТІВ

Переміщення в Україну представників етнічних груп, які не належать до корінного народу країни, безумовно, породжує весь комплекс проблем їхньої ідентифікації, адаптації та інтеграції. На сучасному етапі імміграція використовує форми державного

регулювання, а саме: асиміляція, сегрегація, мультикультуризм.

Одним з важливих індикаторів зрілості, розвиненості та толерантності суспільства, народу і держави є ставлення населення до приїжджих, до інших, до "чужих". Останнім часом перед Україною постала нова проблема розселення, працевлаштування та адаптації іммігрантів, біженців та осіб, що шукають притулку. Населення України переважно підготовлене до розуміння і сприйняття представників націй, що населяли колишній СРСР, завдяки спільному історичному шляху впродовж тривалого періоду, а також люди, більшою чи меншою мірою протягом зазначеного часу мігрували до України, та чимало українців працювали разом з представниками цих народів. Ці люди є для них одночасно "іншими" і "нашими".

Варто зазначити, що сплеск ксенофобії та расизму на початку XXI ст. спостерігається не лише в Україні, а й у ряді європейських країн. Образ толерантного європейця, народившись у другій половині XX століття, помирає на початку XXI, що, на думку європейських борців із цим злом викликано поворотом в економічній політиці європейських країн від соціально орієнтованої до неоліберальної внутрішньо-економічної політики.

Завдяки діяльності правозахисних та міжнародних організацій, існування проблеми расизму та ксенофобії нарешті визнано владою і в Україні. В зв'язку з цим у Києві та ряді інших міст України було проведено "круглі столи" за участю представників владних та правоохоронних структур, міжнародних та правозахисних організацій.

Фобійні суспільні установки конструюють соціальну ситуацію, за якої економічна активність іммігрантів сприймається вороже, а реальна конкуренція за відповідні господарські сегменти з боку титульного населення в цілому невисока. Частина корінного населення негативно ставляться до припливу мігрантів через те, що ті посідають їх робочі місця, а інша – вважає, що мігрантам менше платять і вони збивають оплату праці місцевого населення. Така ситуація підтримує бар'єрний культурний кордон, стримуючи інтеграцію мігрантів у приймаюче суспільство, і сприяє анклавізації етнічних діаспор.

Досвід свідчить про те, що трудові мігранти із зарубіжжя поєднуються між собою зв'язками з певними трудовими сферами зайнятості, розвитком стійкого "етнічного бізнесу" і відповідних соціальних зв'язків, наявністю діаспори й співвітчизників, які одержали українське громадянство, можливостям комунікації між Україною та країною виходу етнічних мігрантів.

Якщо ж говорити про ймовірні моделі формування політики адаптації й інтеграції іммігрантів у цілому, то у випадку, коли держава вибудовує політику етнічних пріоритетів відповідно до етнічної структури титульного населення очікується швидка, несуперечлива соціокультурна адаптація відповідно до етнічної

гомогенності мігрантів, які прибувають, і місцевих жителів. Для цього необхідне створення системних умов для організаційного, інституціонального й соціально-психологічного забезпечення комфорту для тих, що прибувають. А це можливо лише при досягненні балансу інтересів з титульним населенням.

На конкретних емпіричних фактах переконаємося, що сьогодні на прибуття мігрантів спрацьовує специфічна культурно-селективна реакція: не всі "прибульці" сприймаються як "чужі", а лише ті, що представляють неслов'янські, у першу чергу, азійські та африканські народи. Населення відчуває, що вони дуже слабо піддаються асиміляції, яка б дозволила вибудувати задовільну модель взаємин з місцевим населенням. Таким чином, у свідомості місцевого населення уявлення про звичний рівень контролю над соціальною ситуацією в конкретному поселенні, у регіоні зміщається на більш обмежені позиції. Викликана цим депривація та її емоційне переживання нерідко стимулюють спалахи національної агресії стихійного характеру. Набуваючи групового характеру, це породжує міжетнічні зіткнення з рецидивуючими соціально-психологічними наслідками, а їх часткове "врегулювання" нерідко лише виводить конфлікт у чергову латентну фазу.

Вдалою і прийнятною альтернативою асиміляції сьогодні стає мультикультуралізм. Основою цієї політичної стратегії є визнання культурно диференційованих від основного суспільства груп, наділення їх особливими правами й правовим захистом їхньої культурної автономії. Цей різновид адаптації доцільно застосувати для компактно розселених неслов'янських етносів і національних діаспор в Україні. Мультикультуралізм як національна політика дозволяє вибудовувати систему горизонтальних відносин між етнічними групами, акцентуючи аспекти їхнього культурного буття й відтворення культурної самобутності, у тому числі на основі традиційних ремесел і ремесел. Практика реалізації принципів мультикультуралізму має бути збалансованою, враховувати систему громадсько-правових принципів організації сучасного суспільства. За таких умов може відтворюватися нація як "надетнічне" утворення.

Наразі важливо ще раз підкреслити повільну, інерційну дію мультикультурних принципів включення мігрантів у місцевий соціум, у нову національну спільноту. Соціокультурна інтеграція розрахована тут не на роки, а на покоління і пов'язана з глибоким розумінням соціально-психологічної природи етнічної ідентичності, її культурно-аксіологічним характером.

Така культурно-політична стратегія відносно міграції робить вірну ставку на законослухняне, працездатне нове населення, здатне послідовно й легко інтегруватися в місцеве співтовариство за умови грамотної культурної, правової й адміністративної підтримки – в інтересах усього суспільства й розв'язуваних ним актуальних завдань.

УДК 37.015.324:378.147

Найчук В.В., к. психолог. наук,
м. Вінниця

НОВІТНЯ СИСТЕМА НАВЧАННЯ ЯК ВИКЛИК СУЧАСНОГО СВІТУ

Сучасне суспільство представляється нам як суспільство інформаційне, де основним елементом ефективного розвитку, повноцінної життєдіяльності, гармонійного співіснування з навколишнім світом є інформація. Дана ситуація вимагає пошуку нових шляхів розвитку освіти та науки, які будуть здатні забезпечити можливість інтелектуального і духовного вдосконалення особистості. Таким чином, виникає потреба у всебічно розвиненій особистості, що відповідає вимогам суспільства, яка здатна не тільки до сприйняття і передачі інформації, але також до створення предметів інтелектуального і духовно - культурної спадщини.

Традиційна система навчання часто призводить до згасання деяких істотних особливостей естетичних здібностей вже протягом перших років навчання. Така ситуація робить необхідним створення та впровадження програм, в яких формування і розвиток деяких специфічних процесів і явищ (у нашому випадку - естетичне сприйняття) буде інтегровано в процес розвитку пізнавальної та емоційної сфери [3].

Забезпечення ефективного впровадження формування та розвитку здатності до естетичного сприйняття вимагає глибокого вивчення закономірностей естетичного сприйняття, його специфічних якостей.

У першу чергу, слід зазначити, що естетичне сприйняття розуміється не як простий безпосередній процес відображення навколишньої дійсності, а як складна комплексна здатність. Естетичне сприйняття є специфічною формою людської діяльності, яка залежить від певних соціальних умов, рівня освіченості, національної приналежності, впливу середовища і т.д.

Естетичної діяльність розуміється нами як духовно - практична діяльність людини, що заснована на процесі формування, метою якої є гармонізація особистості, світу та їх взаємовідносин [4]. Естетичне сприйняття є специфічну форму людської діяльності, яка залежить від певних соціальних умов, рівня освіченості, національної приналежності, впливу середовища і т.д. Воно включає в себе наступні основні компоненти: почуття форми як здатність сприймати, надавати значення формі за допомогою уваги та емпатії; здатність до синестезії як прояв асоціативних відчуттів, притаманних більшості людей як психологічна норма [2], а також емоційний компонент естетичного сприйняття.

Враховуючи, що естетичне сприйняття реалізується на трьох основних рівнях (перцептивному, емоційному та практичному), найбільш доцільним є розробка розвиваючої програми, спрямованої на

розвиток основних компонентів естетичного сприйняття на усіх трьох рівнях.

На підставі теоретичного аналізу та результатів експериментального дослідження нами була запропонована розвиваюча програма, спрямована на комплексний розвиток когнітивної, емоційної і діяльній сфери молодшого школяра, докладніше з якою можна ознайомитися в дисертаційній роботі, а також основних публікаціях, присвячених даній проблемі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Найчук В.В. Психологічні особливості взаємозв'язку естетичного сприйняття та зорової пам'яті у першокласників // Науково – практичний журнал Південного наукового центру НАПН України “Наука і освіта”. Тематичний спецвипуск: “Актуальні проблеми рекреаційної психології дитинства”. – № 10, 2012. – с. 175–178
2. Найчук В.В. Синестезия как норма. Исследование синестезии младших школьников. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II(9), Issue: 19, 2014. – pp. 149–152
3. Найчук В.В. Особливості естетичного сприйняття як особливої форми естетичної діяльності. // Вісник ХНПУ. Серія “Психологія. Випуск 45. Частина II/ В.В. Найчук. – Харків: ХНПУ, 2013. – с. 151–158.
4. Торшилова Е.М., Морозова Т.В. Развитие эстетических способностей детей 3–7 лет (теория и диагностика). – Деловая Книга, 2001. – 141 с.

УДК 371.388

Негра Д.

Наук. керівник Миценко Д. В., к. пед. наук.
м. Житомир

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Заочне навчання виникло більше ста років тому. Піонерами в цій справі були англійці, що заселяли віддалені володіння Британської імперії. Потім зручності навчання поштою оцінили жителі провінційних містечок, віддалених від великих навчальних центрів. У Радянському Союзі заочне навчання охоплювало широке коло трудящих, що мали можливість набутти, практично, будь-яку спеціальність.

Сьогодні ситуація змінилась кардинально. В усьому світі звичний варіант з контрольними, поштою й приїздом на сесії – зник як анахронізм, в основному через неможливість гнучко керувати навчальним процесом і враховувати швидкі інформаційні зміни, що відбуваються в світі. Замість цієї форми, поширення одержує дистанційна форма навчання. Вона завойовує щільне місце поряд із стаціонарною формою навчання.

На сьогоднішній день, дистанційна освіта (distance learning) є найбільш адекватною відповіддю на той виклик, що нам кидає сучасне життя. В останні півстоліття час немов стиснувся: щодня приносить

все нові відкриття. У деяких областях прикладних, природничо-наукових дисциплін близько 80% всіх накопичених людством знань отримано в останні 25–30 років. Не дивно, що класична академічна наука не встигає за таким швидким прогресом. Конкуренція на ринку праці посилюється. Знайомство з останніми концепціями й досягненнями наукової думки стає для самих різних категорій професіоналів життєво необхідним завданням. Наприклад, у США багато штатів просто зобов'язують учителів, бухгалтерів, адміністраторів і працівників деяких інших спеціальностей безупинно професійно вдосконалюватися. Все частіше говорять про те, що навчання доцільно розглядати як постійний процес, а не як щось давнє, що завершилося багато років тому одержанням диплома.

Ось тут на допомогу і приходять дистанційна освіта. За наявності сучасних комп'ютерних технологій та мережі Інтернет, вона стає зручною та доступною. Адже, навчання відбувається у вільний час, у комфортних для студента умовах – вдома чи на роботі. Студенти дистанційних програм одержують навчальні матеріали через супутникове або кабельне телебачення, можуть скачати відео- і аудіозаписи через Інтернет, беруть участь у відео-конференціях і консультаціях з викладачами, перебуваючи на будь-якій відстані від нього. На відміну від заочної форми навчання, де контроль за вивченням матеріалу припадає на певний час (зокрема, на період сесії), дистанційна освіта дозволяє контролювати знання після кожного пройденого курсу – має більш гнучкий графік складання іспитів.

Зокрема, з 1999 року з ініціативи Світового банку реалізується проєкт створення Навчальної мережі глобального розвитку (НМГР), опорними вузлами якої мають стати центри дистанційної освіти в різних країнах. До 2005 року в мережі мають функціонувати 50 аналогічних центрів. Донорами проєкту виступають урядові і неурядові організації різних країн. За період 1999 р. по 2001 р. побудовані і започаткували свою роботу перші 10 пілотних центрів (6 – в Африці та Латинській Америці, 4 – в Азії і Центральній Європі, у тому числі один з них – в Україні) [1].

НМГР використовують найсучасніші технології (комп'ютери, Інтернет, супутниковий зв'язок, цифрові камери, інтерактивне відео, лазерні диски) для того, щоб проводити курси, семінари, заняття, дискусії з різних тем і джерел знань для учасників НМГР в усьому світі.

Україні для побудови та підтримки протягом перших трьох років Українського центру дистанційного навчання у 2000 році Уряд Канади виділив у вигляді гранту близько 1,9 млн. доларів США. Такий Центр створено на базі Національної Академії державного управління при Президентові України.

Перший досвід діяльності Українського центру дистанційного навчання засвідчив, що значний науково-педагогічний потенціал Української Академії державного управління при Президентові України зможе

значно посилити реалізацію освітніх можливостей Центру в галузі підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації державних службовців. Залучення до навчання у центрі широкого кола підприємств, організацій та громадян України дано змогу створити на базі Академії Інститут адміністративного, економічного та політичного менеджменту, який надаватиме широкий спектр освітніх послуг не лише в галузі державного управління, а й суміжних спеціальностей.

У той же час, у діяльності центру необхідно враховувати необхідність забезпечення його ефективної взаємодії з навчальними закладами України, які здійснюють підготовку спеціалістів у галузі державного управління і суміжних спеціальностей та подальшого розвитку мережі дистанційного навчання державних службовців. Для цього центру дистанційного навчання НМГР слід забезпечити вихід на український ринок освітніх послуг, що посилить його подальшу життєздатність. Створення потужної міжрегіональної інформаційно-освітньої мережі дозволить використовувати можливості НМГР не лише в м. Києві, а й на всій території України.

До основних переваг дистанційного навчання належать [2]:

1. Ця технологія більш гнучка, вона спрямована на тих, хто навчається, створює студенту найзручніші умови для засвоєння матеріалу протягом 24 годин на добу і 7 днів на тиждень (принцип 7x24);

2. За оцінками російських викладачів, таке навчання дешевше приблизно вдвічі, хоча остаточних даних щодо оцінки вартості дистанційного навчання на Заході немає;

3. У дистанційному навчанні змінюється роль викладача. Він перетворюється на помічника, наставника, що спрямовує студента у процесі навчання. Монолог викладача перетворюється на діалог двох колег, один із яких більш досвідчений. І найголовніше, знання може здобувати студент безпосередньо у того викладача, якого обере (наприклад, Нобелівського лауреата за конкретним напрямом).

4. У більшості випадків до дистанційного навчання входить колективна робота над різноманітними завданнями, проєктами. Це дозволяє у подальшому брати участь у міжнародній кооперації.

5. Процес здобуття знань у дистанційному навчанні – це самостійна робота. Навчатися складніше, але якість здобутих знань – вища.

Дистанційне навчання від традиційних форм відрізняють наступні характерні риси [3]:

- гнучкість (можливість займатися в зручний для себе час, у зручному місці й темпі, нерегламентований відрізок часу для освоєння дисципліни);
- модульність (можливість із набору незалежних навчальних курсів – модулів формувати навчальний план, що відповідає індивідуальним або груповим потребам);

- паралельність (паралельне із професійною діяльністю навчання, тобто без відриву від виробництва);
- охоплення (одночасний доступ до багатьох джерел навчальної інформації: електронних бібліотек, баз даних, базам знань і т.д.; спілкування через мережі зв'язку один з одним і з викладачами);
- економічність (ефективне використання навчальних площ, технічних засобів, транспортних засобів, концентроване й уніфіковане подання навчальної інформації й мультидоступ до неї знижує витрати на підготовку фахівців);
- технологічність (використання в освітньому процесі новітніх досягнень інформаційних і телекомунікаційних технологій, що сприяють просуванню людини у світовий постіндустріальний інформаційний простір);
- соціальна рівноправність (рівні можливості одержання освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я, елітарності й матеріальної забезпеченості того, кого навчають);
- інтернаціональність (експорт й імпорт світових досягнень на ринку освітніх послуг);
- нова роль викладача (ДН розширює й оновлює роль викладача, що повинен координувати пізнавальний процес, постійно вдосконалювати навчальні курси, підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій).

Позитивний вплив робить ДН і на студента, підвищуючи його творчий й інтелектуальний потенціал за рахунок самоорганізації, прагнення до знань, уміння взаємодіяти з комп'ютерною технікою й самостійно приймати відповідальні рішення.

Якість ДН не поступається за якістю очної форми одержання освіти, а поліпшується, за рахунок залучення кращого кадрового професорсько-викладацького складу й використання в навчальному процесі кращих учбово-методичних видань і контролюючих тестів по темі або інших дисциплінах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Солодовник А. О. Інформаційний супровід дистанційного курсу “Теорія розв’язування винахідницьких задач” / А. О. Солодовник, В. Д. Шарко // Інформаційні технології в освіті. – 2011. – № 9. – С. 146-157.
2. Александров Г. Н. Программированное обучение и новые информационные технологии обучения // Информатика и образование. – 1993. – №5. – с. 7-19.
3. Биков В. Ю. Дистанційна освіта – перспективний шлях до розвитку професійної освіти / В. Ю. Биков // Педагогічна газета. – 2001. – №1. – С. 2

УДК 299.6

Ніколаєва К.

Наук. керівник Шкіль С.О., к.філос.н.

м. Київ

ІСТОРІЯ РАСТАФАРІАНСТВА ЯК РЕЛІГІЙНОГО РУХУ

Растафаріанство – релігійний рух, що сформувався як афрохристиянська синкретична секта; субкультура, що включає в себе систему поглядів, тип поведінки та музичний напрямок. Цей рух набув популярності завдяки музиці стилю “реггі (reggae)”.

Растафаріанство сформувалося на о. Ямайка. В 1494 році, коли Колумб відкрив Ямайку, там проживали індіанці аравакі, які потім були частково знищені, частково – перетворені на рабів. В 1655 році англійці витіснили іспанців з Ямайки, після чого багато рабів змогли втекти вглиб острова. Ці втікачі раби маруни створили власну культуру и не підкорювалися владі до початку 18 сторіччя.

З 1670-х років на Ямайку почали завозити африканських невільників. Острів перетворився у перевалочний пункт работоргівлі: звідси рабів перепродавали в Північну та Південну Америку. Саме на Ямайці работорговці позбавлялися самих непокірних та строптивих, вірогідно тому тут дуже сильні традиції свободоловства та незалежності. Після відміни рабства в 1833 році на острові з'явилися християнські місіонери-протестанти, що сповідували Біблію.

Маркус Мосайя Гарві (Marcus Garvey) (1887-1940), який народився на Ямайці, з дитинства спостерігав прояви расизму. Інтерес до історії чорної раси, вивчення становища негрів в інших країнах, привели до створення ним на Ямайці в 1914 році Всесвітньої асоціації негритянського розвитку (Universal Negro Improvement Association – UNIA), а також Ліги африканських общин. Цілі цих організацій – “встановлення всесвітнього братерства серед [людей чорної] раси, розповсюдити расову гордість та любов, відновити велич раси, розповсюдити християнство серед споконвічних африканських племен, заснувати університети, коледжі та школи для подальшого розвитку освіти і культурного рівня дітей раси, підтримувати всесвітні комерційні і виробничі відносини”.

Своїх послідовників, спочатку не дуже багаточисленних, Маркус Гарві переконував в тому, що найперша потреба чорношкірих – освіта власної нації, та закликав до повернення в Африку нащадків чорних рабів.

Для Гарві все найкраще було чорним, а все негідне – білим. Відчуження від білої культури ще більше посилювалося, коли Гарві заснував “Африканську ортодоксальну церкву”. Він стверджував, що Бог, Діва Марія і ангели були неграми, а диявол – білим.

Деякі з послідовників дотримуються такої думки, що євреї і біблійні ізраїльтяни – це різні народи. Деякі історичні факти наводять на думку про те, що існує

більш тісне споріднення між євреями-сефардами і африканцями, чим цей зв'язок, що існує між ашкеназі (європейськими) і сефардами (середземноморськими) євреями. Раствафаріанці вважають що є свідчення того, що деякі біблійні патріархи були чорношкірими. Але більш за все євреїв і раствафаріанців об'єднує загальна для тих і інших доля народу-вигнанця.

Африканська православна церква втупила у переговори з російською метрополією про своє формальне визнання, але вони не зазнали успіху у зв'язку з тим, що метрополія вимагала неприйнятну ступінь адміністративного контролю, а гарвіїти бажали проголошувати все, що їм забажається. Тоді африканський "православний" єпископ прийняв посвяту в сан від "американських католиків" – церкви, що не визнала авторитет римського папи, але в іншому схожа з Римською католицькою церквою. Це означало появу у Церкви гарвіїтів офіційного статусу. Церква гарвіїтів налічувала тисячі прихильників на трьох континентах та в свій час уособлювала символ боротьби проти колоніалізму в Кенії та Уганді. В цих країнах Африканська православна церква через деякий час розірвала стосунки зі своїм центром в Нью-Йорку і напряму приєдналася до Олександрійської патріархії, ставши таким чином дійсно православною. [1]

На зараз Африканська православна церква як така не існує, хоча прихід Св. Джона Колтрейна в Сан-Франциско процвітає.

Коли ефіопський принц (Рас) Тафарі Маконнен (1892-1975), при хрещенні отримавши імя Хайле Селассіє (Сила Святої Трійці), в 1930 році був коронований і став імператором Хайле Селассіє I (Haile Selassie I), на Ямаїці цю подію визнали пророкуванням Маркуча Гарві, що збулося. Однією із ідей раствафаріанства складається з того, що Хайле Селассіє I – Лев Іудейський, Цар Царів, нащадок Соломона, тощо – чергове перевтілювання Бога, спаситель обраної раси (чорних іудеїв). Згаданий в Біблії вигнаний народ іудеїв – нащадки раствафаріанців. Рай для чорношкірих – не на небі, а на землі африканської біблійної країни Ефіопії.

Ефіопія, що відстояла свою незалежність, запропонувала свою землю для переселенців з Ямайки. 1 квітня 1966 Хайле Селассіє I прибув на острів, і зустріч раствафаріанців з ефіопським монархом затвердила їх присутність на ямаїській суспільній сцені.

З 1930 по 1960 роки раствафаріанство було місцевим ямаїкським рухом. Після 1960 року послідовники раствафаріанства з'явилися в США серед афроамериканців, в країнах Карибського басейну та інших країнах; до кінця 20 сторіччя за різними оцінками їх чисельність складала від 6 до 60 тисяч осіб.

Раствафаріанство налічує різні секти: 12 колін Ізраїлю, Бобо Дреде, орден Ніябінгі та інші. Найбільш популярна – 12 колін Ізраїлю. Члени цієї секти вважають, що Хайле Селассіє I – Ісус Христос, що повернувся у всій своїй царській величі. Це і є другим пришествям. Орден Ніябінгі – крило касти, що відрізнялося бунтарськими

настроями, особливо в 1960-1970-х роках; також "ніябінгі" - це регулярні зібрання растаманів, де вони спілкуються, обговорюють питання віри, відпочивають; крім того, так називаються церемоніальні барабани растаманів, звуки яких складають ритмічну канву музики реггі. Засновник Ордена Ніябінгі "Принц" Едвард Емануель заявляв, що разом з Хайле Селассіє I і Маркусом Гарві вони складають Святу Трійцю. Він з великою групою послідовників створив свою церкву зі всіма необхідними атрибутами – догматами, літургією, ієрархією і щось на кшталт чернецтва. Жерці церкви носять одяг православним священників.

Растамани повинні дотримуватися ряду заборон, зокрема, не їсти свинину, рибу без луски, не пити вино, не вживати сіль, уксус, не грати в азартні ігри, не спотворювати свого вигляду (стрижка, гоління, тату аж несумісні для істинного растамана) тощо. В колі основних заповідей – любов та повага до людського братерства (хоча особливо – до "синів Хама"); відторгнення ненависті, ревнощів, заздрості, зрадництва; обов'язок протягнути руку милосердя тому, хто в скруті (в першу чергу – раствафаріанцю), в другу – будь-якій людині, тварині чи рослині): "Ми тут для того, щоб зробити світ кращим – музикою та піснями, любов'ю і єднанням ми будемо творити все добро, яке тільки зможемо". [2]

Рас Сем Браун так сформулював основні заповіді раствафаріанства: "Ми призначені звільнити не тільки розсіяних по світу ефіопів (африканців), але усіх взагалі людей, тварин, траву та всі інші форми життя". За уявленнями растаманів, людина – сама собі храм. Часто для занурення в себе і для сприйняття бога растамани вдаються до священної трави гандже (індійська конопля), що володіла наркотичними властивостями.

Світогляд раствафаріанців уявляє собою сплав африканських легенд, ефіопських оповідей і Біблії (визнається Старий Заповіт). Відповідно до Біблії, Яхве – бог-отець, растамани називають його Джа. Багата символіка та гра в переосмислення звучання слів дає простір інтуїтивним почуттям та переживанням. Природність та інтуїтивність виражаються поняттями "корні" і "вібрації". "Вібрація" – безпосереднє осягнення суті буття, доступне лише растаману.

Ian'I ("Я и я" – кожний растаман окремо і всі растамани разом) не закликають до своєї віри з причини, що тільки Джа може звернутися до серця людини. Відповідно Ian'I не може витратити свій час на зусилля врятувати чиюсь душу. Людина повинна медитувати на Джа і безпосередньо прислухатися до його слів заради спасіння своєї душі. Джа – особисті переживання, а не кишеньковий допінг. [1]

Всупереч загальноприйнятій думці набожні раствафаріанці не курять ганджу заради розваги, а деякі не приймають її взагалі. Однак більшість раствафаріанських проповідників відстоювали практику ритуального розкурювання "трави мудрості". Ефіопська православна церква звичайно виступає проти цього. Пра-

вославні ченці, що мають багатосторічний досвід в цих питаннях, знають, що такий шлях в кращому випадку небезпечний, а в гіршому приводить до духовної смерті. Преса, звичайно, неймовірно роздула всі суперечності задля підтримання расистського стереотипу уявлення про растаманів як про “обкурених злочинцях”.

Ці вірування знайшли вираження в реггі. Реггі – культова музика, що присвячена Джа (Богу). Тексти пісень мають релігійні зміст, (наприклад, творчість групи “The Abyssinians” відрізняється чернецькими та проповідницькими мотивами). [3]

Уособленням руху растафаріанства та явищем ямайської культури та музики егбі стала творчість виконавця Боба Марлі (1945-1981). Більшу частину свого життя був членом секти Дванадцяти Колін. “Відкрий очі та заглянь у себе. Ти задоволений тим, як ти живеш? Ми знаємо, куди йдемо і звідки прийшли: ми йдемо з Вавилону в країну своїх пращурів”. Вавилон – символ навколишнього індустріального суспільства, ворожий природності растаманів. За словами Боба Марлі, музика егбі – “...це вібрації світлих людей всього світу”.

Нам здається, що растафаріанці недооцінюють навколишнім світом, в тому числі і православними общинами. Класичні раста були витонченими теологами і філософами, а не якимись сектантами, що вклоняються газетним фотографіям африканського деспота. Вони власними силами відкрили для себе багато шляхів витончених теологічних концепцій і частково знову пройшли шляхом теологічних дебатів, що мали місце при зародженні християнства. Растафаріанці принесли по-справжньому багату культурну та художню спадщину, в тому числі і релігійні гімни, може навіть самі хвилюючі з тих, що створені в ХХ сторіччі. [1]

Але, багатьом растафаріанцям часто пропонують стати ефіюпами для того, щоб стати православними. Багато хто готовий зробити це – так велика їх спрага Істини і так гостро вони сприймають свою втрату африканської культури. Однак багато хто виявляє супротив такому підходу і на свій розсуд вони мають рацію. Церква в збитку, коли вона замість того, щоб прийняти те краще, що привнесли растафаріанці, постійно підкреслюють “єресь царепоклоніння” та “шаманство”. При цьому забувається те, що поява растафаріанства це чудове явище.

Всіма забуті люди, що втратили культуру та Батьківщину, самостійно піднімають себе до рівня православ'я шляхом “розуміння”. Самі православні растафаріанці вважають цю надприродну подію воістину чудом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Norman Hugh Redington. История Растафарианства с точки зрения эфиопского православия и с комментариями растафарианца (Kris Reynolds)// ОТКРЫТЫЙ ТЕКСТ Элект-

ронное периодическое издание. – Режим доступа: <http://www.opentextnn.ru/man/?id=657> (01.01.2000)

2. W. J. Payne, ed., “Directory of African-American Religious Bodies” Washington: Howard Univ., 1991

3. B. Chevannes, “Rastafari: Roots and Ideology” Syracuse University, 1994

УДК 37.018.7

Пальчинський О.І., Селезньова Р.В.
м. Вінниця

РОЛЬ КОМП'ЮТЕРА У ЖИТТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Все почалося у 1946 році, саме тоді з'явилися перші універсальні обчислювальні машини. І, здавалося б - ось він новий двигун прогресу і покращення життя людей. Але не все так добре, як здається на перший погляд.

Досить важливу роль у житті кожного підлітка у наш час становлять інформаційні технології, а саме : комп'ютери, телефони, GPS-навігатори, плеєра та ін. Але не кожен замислюється над мінусами цих новинок. Радіо-магнітні хвилі сильно впливають на ритм серця і тиск. А щодо комп'ютерів, то у більшості молоді, ігри викликають і тотальну комп'ютерну залежність.

Розглянемо ж детальніше останнє питання. Зазвичай, залежність до розваг, а саме комп'ютерних ігор, виникає від нестачі спілкування із своїми однолітками, батьками, близькими. Підліток шукає вихід у так званих онлайн – розвагах, а вони ніколи йому не відмовляють. Ось тут і починає виникати хвороба, яка за лічені дні переростає у хронічну форму.[2]

Прикрим є той факт, що офіційно така хвороба як “комп'ютерна залежність” існує, але вона заслуговує не меншої уваги ніж проблема наркотиків і алкоголю в сучасній Україні. Адже під її впливом людина стає замкнутою у собі, з часом деградує і сильно відстає від своїх однолітків як інтелектуально, так і фізично.

Пора міняти менталітет, адже, як мені здається, ми вже забули ким ми були, і якими стали, задля кого лилася кров козака у Дніпро, задля кого гинули мільйони, задля покоління деградованої молоді? Чи задля групки комп'ютерних геніїв? Невже науково-технічна революція здатна змінити народ, який формувався тисячі років, можливо не завжди розумно, але все ж не стояв на місці. А що ми зараз бачимо? Поворот на 180 градусів? Люди почали боятися переступити через “не могу”. Адже тільки коли ми перевершуємо самого себе, ми починаємо по-справжньому жити. [3]

Звичайно ж бажань, як і спокус – дуже багато. Але потрібно відокремлювати ті, які принесуть користь тобі і твоїм нащадкам, і донесуть твій досвід наступним поколінням. Адже зараз постає проблема, в якій йдеться про створення більш розвинутих систем штучного інтелекту, що здатні не тільки виконувати

певні операції, а й відчувати і мислити на рівні з людиною. Чи не призведе це до занепаду і знищення людської раси, як такої - ми не знаємо. [4]

Та ми повинні знати, що тільки там буде світле майбутнє і процвітання, де буде здоровий глузд й ідеї, де не буде три гетьмани на 2 українця, де національні інтереси будуть збігатися з державними, де науково-технічний прогрес і новітні технології будуть багатством цивілізації, а не одним із чинників її знищення. І не потрібно після нас ні потопу, ні війни. Потрібно просто маленька дорога до Едему.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безручко В. Т. Практикум по курсу "Информатика". Работа в Windows, Word, Excel – М.: Финанси и статистика, 2012.
2. Дибкова Л. М. Информатика та комп'ютерна техніка – К.: 2011.
3. Симонович С. В. и др. Информатика для юристов и экономистов. – СПб.: Питер, 2011.
4. Ситник В. Ф., Писаревська Т. А., Срьоміна Н. В., Красва О. С. Основи інформаційних систем / Під ред. Ситника В. Ф. – К.: КНЕУ, 2007.

УДК 323.2:316.64

Руденко В.В., к.ф.н.
м. Вінниця

СОЦІАЛЬНО-ВЛАДНА ВЗАЄМОДІЯ: КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Проблеми взаємодії держави і суспільства, влади і громадянина, державної влади і демократичних інститутів є фундаментальними для будь-якого сучасного суспільства, особливо українського, яке перебуває в перманентному трансформаційному процесі і переживає стан глибокої соціальної турбулентності.

Домінування неформальних зв'язків над формальною інституційною взаємодією між владою та суспільством, прагнення можновладців захищати ап'рїорі приватні інтереси, процвітання в кадровій політиці nepотизму та клієнтелізму є основою конфлікту інтересів.

"Сталість сформованих неформальних соціальних мереж в українській політиці, скріплене довірою між їхніми учасниками, це не що інше як неопатримоніальні конструкти, що дозволяють підмінити інтереси виборців інтересами правлячої влади та інтересами членів своєї соціальної мережі. На протязі останніх років (не є винятком і пост майданний період), домінування корпоративних, приватних, сімейно-кланових інтересів різних неформальних соціальних мереж над усіма іншими та неформальної соціальної взаємодії над формальною у суспільно-владних відносинах є запорукою незмінності корупційних схем. Якраз сталістю соціальних мереж українського політикуму, що дає доступ до ресурсів (природних, економічних,

бюджетних), квот, ліцензій, преференцій тощо можемо характеризувати соціально-політичний генезис української влади в процесі псевдодемократичного транзиту" [1, с.8].

"Залізобетонна" стійкість неформальних зв'язків між політиками і чиновниками, кланова боротьба за "хлібні" посади між коаліціантами, "старі" корупційні схеми з новими іменами посилюють і без того напружені відносини суспільства і влади.

Сучасний політичний конфлікт в Україні можна визначити як горизонтальний з елементами вертикального режимного конфлікту інтересів, має ознаки внутрішньодержавної загальнонаціональної кризи.

Не маючи попереднього історичного досвіду вирішення такого роду конфлікту, Україна опинилася в неослабному конфліктному полі. За такої ситуації економіка країни цілковито залежить від політичних процесів, а управління нею – від політичних інтересів клієнтельно-патронажної групи, що перебуває у владі. Як наслідок – ігноруються об'єктивні економічні закони. Протистояння фінансово-олігархічних груп в перерозподілі ресурсів, їх вплив на діяльність уряду та парламенту створює дисбаланс в економічному розвитку окремих регіонів і рівні життя різних соціальних груп, що сприяє загостренню конфлікту.

Складність врегулювання та вирішення назрілої проблеми, де суб'єктами виступають, з одного боку, державні інститути й організації, що по-суті захищають інтереси правлячої еліти, з іншої – опозиційні (громадські) організації, котрі представляють підвладні маси полягає в тому, що значиму роль в загостренні конфліктів відіграють засоби масової інформації. Політичною проблемою, що підсилює конфлікт є практично кожне кадрове призначення на центральному (регіональному) рівні.

Метою такого конфлікту є зміна (збереження) існуючої політичної системи. Саме ці конфлікти в разі невдалого розв'язання мають найбільші негативні наслідки, здатні спричинити громадянську війну. В даній ситуації роль каталізатора соціальної напруги можуть зіграти політичні партії та громадські організації. Однак українські партії, попри всю свою численність, не виконують функції усвідомлення та агрегування різноспрямованих політичних інтересів суспільства, які є ключовими з позицій громадянського суспільства, тобто не є комунікаторами між владою і народом. Частіше, вони обслуговують групові інтереси олігархічних кланів, що воюють за владу та перерозподіл власності.

Наслідком цього є політична маргіналізація партій та обмеження соціальної бази демократії [2, с.18-19].

Що стосується громадських організацій (соціальних рухів), які особливо проявили себе під час Революції гідності, їх роль в упорядкуванні інституційних взаємодій зводиться до делегативно-дорадчих функцій для легітимації владних рішень (призначень).

Тобто, їх іменем “освячують” благі наміри бюрократії владарювати в інтересах певної соціальної мережі. За таких умов саме адміністративно-бюрократичний апарат набуває вирішального впливу і в центрі, і, особливо, на місцях.

Саме слабкість партійно-організаційного будівництва на місцях, в регіонах, неспроможність більшості партій очолити й спрямувати процес політичної структуризації призводить до того, що державна влада у вирішальні моменти розвитку, особливо під час виборів, все більше вдається до використання адміністративного ресурсу. А громадянське суспільство не здатне протистояти негативним діям влади через свою слабкість.

Нинішня модернізація українського суспільства пов'язана з децентралізацією державної влади відбувається в контексті глобальної модернізації, зміст якої становить перехід від індустріального до інформаційного суспільства. Однак політична реформа, здійснювана на основі радикального лібералізму, без активної участі громадянського суспільства, може стати лише засобом неконституційного переділу влади (і власності). І справа тут не стільки в антидемократичній позиції самої влади, скільки в слабкості громадянських організацій та загальній зневірі й апатії суспільства. У перехідний період загальна криза легітимності й відсутність соціальної бази демократії зумовили виникнення інститутів, які, зберігаючи зовнішні атрибути демократії, насправді були безконтрольними з боку суспільства і обслуговували інтереси потужних фінансово промислових груп і регіональних номенклатурних кланів. Поява широкої мережі структур громадянського суспільства не стільки пов'язана з розвитком механізмів (системи) політичного плюралізму, скільки засвідчує слабкість політичних партій, які ще не спроможні ефективно виражати палітру народних прагнень.

Необхідність створення умов, що забезпечать прозорість, підзвітність та відкритість політиків (публічних осіб) дозволить змінити, або, хоча б, мінімізувати неофеодалний характер відносин у суспільно-владній царині.

ЛІТЕРАТУРА

1. “Зруйнувати Карфаген конфлікту інтересів”, Іван Сікора, Дзеркало тижня, №18 від 23.05.14. С. 8.
2. O'Donnell G. Delegative Democracy // Journal of Democracy. – 1994. – Vol. 5, №1

УДК 283/289(477)

Слободянюк К.

Наук. керівник Шкіль С.О., к.філос.н.
м. Київ

ПРОТЕСТАНТИЗМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Людина для протестантизму – уже не є ланкою в ланцюзі надособистісної спільності, як це було в середньовічному християнстві. Індивідуалізація, характерна для буржуазної епохи, висуває на порядок денний таку перебудову релігійних уявлень, в якій людина зі своєю релігійною своєрідністю змогла б включитися у ситуацію релігійного переживання.

Наприклад, якщо православ'я і католицизм регламентують систему постів, виходячи з власних смаків, пристрастей, звичок.

Зазнала змін у протестантизмі і сама ідея Бога. З погляду протестантської ідеології, Бог існує тому, що він потрібен людині, котра в нього вірить. “У що віриш, те й маєш” – ось формула протестантів. У різних країнах Західної Європи протестантизм набуває особливих, специфічних форм. Найбільш значимими напрямками у протестантизмі, що виникли в XV ст., були лютеранство і кальвінізм, неохристиянські рухи, релігії орієнталістського напрямку, езотеричні об'єднання, неоязичництво, синтетичні неорелігії, сайнтологічні рухи, сатанізм.

Аналіз сучасного стану нетрадиційної релігійності дає можливість виявити його характер, специфіку діяльності цих течій в нових історичних умовах, їхні взаємини з суспільним середовищем, зокрема з державними структурами.

Представники неокультів враховують непросту релігійну ситуацію в Україні, а тому постійно турбуються про створення собі своєрідного позитивного іміджу серед населення: кришнаїти представники Церкви Єднання, різні неопротестанські течії виявляють зацікавлення справами духовно-національного відродження України. Вони охоче йдуть на співпрацю з громадськими науковими та іншими організаціями. Разом з тим активність неорелігійних утворень, цілеспрямована орієнтація на молодь, інтелектуальну частину суспільства, використання деякими з течій активного психологічного впливу, жорстокості, авторитаризм лідерів, строга дисципліна зумовили неоднозначність оцінок діяльності неорелігій, прояв крайніх форм несприйняття їх. Останнє проявляється зі сторони православних та католицьких церков. Вони розглядають діяльність неорелігійних спілок як таку, що наносить шкоду процесу державотворення, як неправомірне вторгнення на канонічну територію православ'я і т.ін.

Останнім часом все відчутнішим стає тиск на державні органи з боку окремих політичних організацій і партій, а також громадських об'єднань батьків, діти

яких стали членами неорелігійних груп. В засобах масової інформації почастишали прямі заклики до зaborони діяльності неорелігійних утворень в Україні, до введення жорстокого механізму їх леганізації.

У Законі України (1991р.) "Про свободу совісті і релігійні організації" зазначалося: "Ніхто не може встановлювати обов'язкових переконань і світогляду. Не допускається будь-яке примушування при визначенні громадянином свого ставлення до релігії, до сповідання або відмови від сповідання релігії, до участі або неучасті в богослужіннях релігійних обрядах і церемоніях, навчання релігії."

Отже, плюралізм поглядів передбачає не лише проголошення, а й створення реальних умов для кожного напрямку, головне, щоб вони засновувалися на принципах гуманізму, добра та милосердя.

Вже 400 років протестантизм існує в Україні. Останні 100 років стали часом інтенсивного розвитку протестантизму на наших землях. Україна між тим була базовою територією для протестантизму на всьому обширі СНД.

Протестанти не представляють серйозної загрози РПЦ сьогодні, але є значним подразником для православних. Протестантські церкви мають значні успіхи в соціальній роботі, і на цьому заробили значний суспільний авторитет. Православні ж все частіше і частіше стикаються із претензіями щодо відсутності користі для суспільства від їхніх громад. Проповіді священників у церкві та школі мало впливають на загальний рівень моральності суспільства.

Цей досвід патріарх Кирило хоче застосувати в Україні. Митрополія УПЦ МП не виявила жодного бажання провести такого роду політику антисектантської істерії в Україні. Можна очікувати і застосування власне впливу влади, різноманітних гонінь на протестантизм через місцеві органи влади та силовий блок. Якщо раніше випадки відмови протестантам від місцевої влади були одиничними (відомим став прецедент в Смілі), то в найближчому майбутньому можна очікувати системних проблем такого порядку.

Москва не враховує лише одного фактору. Українські протестанти можуть самостійно організувати свій Майдан. Адже сотні тисяч можна зібрати не лише на стадіонах, але і на площах. І такого роду події можуть стати початком кінця сьогоденної української влади.

Дійсно, у цього народу забрали все, крім свободи світогляду, однією із складових якої є право на вільний релігійний вибір. Забирати цю свободу, особливо із використанням неправдивої інформації та викривлення фактів – це виклик для всього суспільства, який може стати тією соломинкою, яка і переломить спину сьогоденному режиму. Адже можна купити політику, залякати підприємців, але що можна зробити із релігійними людьми? Їх не зламала вся репресивна і пропагандистська машина Радянського Союзу. А що більше, їх не знищить сьогоденна влада. Навпаки, це вони можуть її змести із всіх посад.

Християни і так мають багато претензій до існуючої влади в Україні. Адже ця влада не забезпечує навіть виконання елементарних норм суспільного життя. Позаминулого року вже були прецеденти демонстрацій протестантів з протестами проти системи покровительства розповсюджувачам наркотиків в Україні. Дійсно, чи є життя християн та їх дітей захищеним від безпосередніх небезпек? Ні, життю, здоров'ю та майну християн та всіх українців існують загрози з усіх боків, у тому числі з боку носіїв влади.

Отже, кампанія проти протестантів здатна лише об'єднати та мобілізувати їх самих. Зворотне завдання ж є просто нездійсненим в українських умовах.

Так, всі події січня є частиною реалізації великого плану приборкання України, її переформатування в частину "руського мира". Класичні схеми із пошуком "чужого" та мобілізацією "своїх". Повернення контролю над головною церковною організацією України. Геополітичні війни в церковній площині.

Залишається лише спитати президента як гаранта Конституції та збереження української державності: чи розуміє він, що гра йде проти України? І чи усвідомлює, що гра стала загрозувати і йому особисто? І таке саме питання можна поставити кожному українському християнинові, кожному громадянину цієї держави.

На жаль, ні державні та церковні достойники, ні звичайні християни та громадяни не бачать сучасних загроз в їхньому комплексі. Чомусь панує уявлення про те, що вся ця машина, створена патріархом Кирилом для останньої геополітичної війни РПЦ, розвалиться сама собою. Може, і розвалиться, а, може, і ні. І навіть якщо розвалиться – чи не завалить разом з цим і Україну?

Україна переживає критичний час у власній історії, особливо духовно-релігійній. У ці часи кризи потрібно було б об'єднати зусилля всіх українських християн, початком для чого може стати ініціатива першого грудня. Лише спільні зусилля всього громадянського суспільства України, всіх християн, які не бачають бути обдуреними та втягнутими в авантюри російських шовіністів із МП – можуть спасти як церкви, так і Україну.

УДК 37.01:007

Ущапівська О.

Наук. керівник Дубравська Н. М. к. психол. н.

м. Житомир

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Молодші школярі відрізняються один від одного особливостями пізнавальної активності та мотивацією її розвитку. Пізнавальна активність – це доповнення учасниками викладеного матеріалу, виступає

як джерело досвіду та самостійний пошук розв'язання проблеми.

Одним з найбільш ефективних методів взаємодії вчителя з учнями з метою розвитку їх пізнавальних процесів є інтерактивне навчання. Інтерактивне навчання (за О. Пометун) – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності учнів, яка має на меті створення комфортних умов навчання, за яких кожний учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Це співнавчання, взаємонавчання, де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють.

Основою інтерактивного навчання є взаємодія учасників процесу навчання, що здійснюється за допомогою методів, які активізують педагогічне спілкування – діалог. Для ефективного застосування інтерактивних методів вчитель має планувати свою роботу:

- дібрати для заняття таку інтерактивну вправу, яка давала б учням основу до засвоєння теми;
- упродовж інтерактивної вправи дати учням час обміркувати завдання, щоб вони сприйняли його серйозно, а не виконували механічно;
- враховувати темп роботи кожного учня і його здібності;
- на одному занятті використовувати один-два інтерактивних методи;
- використовувати методи, відповідні вікові учнів;
- дати завдання учням для попередньої підготовки: прочитати, обміркувати, виконати самостійні підготовчі завдання;
- провести неквапливе обговорення за підсумками виконання інтерактивної вправи, у тому числі актуалізуючи раніше вивчений матеріал.

Інтерактивні методи сприяють:

- виробленню установок для духовного та інтелектуального саморозвитку (самоактуалізації);
- виробленню установок для усвідомленого й відповідального прийняття рішень;
- розвитку здатності до емоційної саморегуляції та самопідтримки в проблемних ситуаціях;
- засвоєнню учнями основних способів самостійної пізнавальної діяльності: знання та вміння цілепокладання, планування, аналізу, саморефлексії діяльності та її результатів;
- формуванню вмінь самостійно шукати, аналізувати, відбирати необхідну інформацію, трансформувати, зберігати та транслювати її;
- оволодінню способами взаємодії з іншими, навичками роботи в групі, взаємодопомоги, розвитку організаторських здібностей;
- становленню позитивної самооцінки, самопрезентації в постійно створюваних ситуаціях успіху;

Дослідники О. Пометун і Л. Пироженко поділили інтерактивні методи навчання на чотири групи: групове навчання, фронтальне, навчання у грі, навчання

у дискусії. Групова навчальна діяльність – це форма організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою. За такої організації вчитель керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність групи. Таке навчання відкриває для учнів можливості співпраці зі своїми ровесниками, дає змогу реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягненню учнями вищих результатів засвоєння знань і формування вмінь. До групового навчання можна віднести роботу в парах, ротаційні трійки, роботу в малих групах, “Акваріум”.

Робота в парах. При виконанні завдання учні по двом обговорюють ситуацію, явище, факти, подію, обмінюються думками, шукають спільне рішення. Цей метод дозволяє швидко виконати вправи, які в звичайних умовах є часомісткими або неможливими (обговорити короткий текст, зробити критичний аналіз роботи один одного, взяти інтерв'ю, проанкетувати партнера тощо). Після виконання завдання один з учнів доповідає перед класом про отриманий результат.

Робота в трійках. По суті, це ускладнена робота в парах. Найкраще в трійках проводити обговорення, обмін думками, підведення підсумків чи навпаки, виділення несхожих думок. Також широко застосовується робота в змінюваних трійках. Цей метод трохи складніший: всі трійки класу отримують одне й те ж завдання, а після обговорення один член трійки йде в наступну, один – в попередню і ознайомлює членів новостворених трійок з доробком своєї. Дві пари окремо працюють над вправою протягом певного часу (2–3 хвилини), обов'язково доходять до спільного рішення, потім об'єднуються і діляться набутиим. Як і в парах, необхідним є обговорення.

Робота в малих групах. Найсуттєвішим тут є розподіл ролей: “спікер” – керівник групи (слідкує за регламентом під час обговорення, зачитує завдання, визначає доповідача, заохочує групу до роботи), “секретар” (веде записи результатів роботи, допомагає при підведенні підсумків та їх виголошенні), “посередник” (стежить за часом, заохочує групу до роботи), “доповідач” (чітко висловлює думку групи, доповідає про результати роботи групи). Можливим є виділення експертної групи з сильніших учнів. Вони працюють самостійно, а при оголошенні результатів рецензують та доповнюють інформацію.

“Акваріум” – це рольова гра, в якій одна мікрогрупа працює в центрі класу, а інші виступають у ролі спостерігачів, аналізують ситуацію зі сторони. Після цього групи зовнішнього кола обговорюють виступ групи і власні здобутки. Цей метод дозволяє учням виступати як в ролі експертів, так й аналітиків.

До фронтальних інтерактивних методів належать такі, що передбачають одночасну спільну роботу всього класу. Це – обговорення проблеми у загальному колі: “Мікрофон”, незакінчені речення, “Моз-

ковий штурм", "Навчаючи – вчуся", "Дерево рішень" та ін.

Велике коло. Учні сидять по колу й по черзі за бажанням висловлюються з приводу певного питання. Обговорення триває, поки є бажання висловитися. Учитель може взяти слово після обговорення проблеми, обґрунтовують свою думку, позицію передаючи один одному уявний "мікрофон": "Я вважаю ...", "На мою думку ...".

Незакінчені речення. Дещо ускладнений варіант великого кола: відповідь учня – це продовження незакінченого речення типу: "Можна зробити такий висновок...", "Я зрозумів, що...".

Мозковий штурм. Оперативний метод вирішення проблеми на основі стимулювання творчої активності, при якому учням пропонується висловлювати максимально можливу кількість варіантів вирішення. Приймаються без обмежень, критики й заперечень усі думки, навіть абсурдні та подібні. Заохочується генерація незвичних, оригінальних ідей. Потім із всіх ідей відбирають найбільш вдалі.

Аналіз дилеми (проблеми). Учні в колі обговорюють певну дилему (простіше) чи проблему (складніше, бо поліваріантно). Кожен каже варіанти, що складаються внаслідок вибору. Найкраще давати завдання вибору з особистісним сенсом (наприклад, "Чи кожна справа має приносити користь не тільки собі, а й всім людям?").

Дискусія. Метод допомагає виявити наявну різноманітність точок зору на питання чи проблему і при необхідності обговорити кожну з них. У процесі полеміки формуються вміння формулювати думки, аргументувати їх, виробляються навички критичного мислення.

Мозаїка. Цей метод поєднує групову і фронтальну роботу. Малі групи працюють над різними завданнями, після чого переформовуються так, щоб у кожній новоствореній групі були експерти з кожного аспекту проблеми (наприклад, кожна первинна група аналізує один художній твір, після переформування перша нова група повинна узагальнити тематику всіх опрацьованих віршів, друга – ідейне навантаження, третя – образи, четверта – форму).

До методів навчання у грі належать імітації, рольові ігри, драматизація. Учні надають максимальну свободу інтелектуальної діяльності, що обмежується лише конкретними правилами гри. Учні самі обирають свою роль у грі. Висуваючи припущення про ймовірний розвиток подій, створюють проблемну ситуацію, шукають шляхи її вирішення, покладаючи на себе відповідальність за обране рішення. Вчитель в ігровій моделі – інструктор, суддя-рефері, тренер, головуючий, ведучий.

Як правило, ігрова модель навчання має 4 етапи:

- Орієнтація (введення учнів у тему, ознайомлення з правилами гри, загальний огляд її ходу);

- Підготовка до проведення гри (ознайомлення зі сценарієм, визначення ігрових завдань, ролей, орієнтовних шляхів вирішення проблеми);
- Основна частина – проведення гри;
- Обговорення.

Метод навчання у дискусії – важливий засіб пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання, бо дискусія – широке публічне обговорення спірного питання. Дискусія сприяє розвитку критичного мислення, дає змогу визначити власну позицію, формує навички відстоювання своєї особистої думки, поглиблює знання з даної проблеми. До таких методів відносять: "Метод ПРЕС", "Обери позицію", "Зміни позицію", "Ток-шоу", "Дебати".

На будь-яких етапах інтерактивного навчання учитель створює ситуації, в яких учень самостійно і в процесі взаємодії з іншими відкриває, конструє знання і одночасно засвоює механізми їх здобуття. За таких умов учень стає суб'єктом пізнавальної діяльності, власної освіти та розвитку, що забезпечує внутрішню мотивацію пізнавальної самостійності.

Узагальнюючи вищевикладене, ми доходимо висновку, що саме інтерактивні методи дозволяють конструювати зміст навчання в єдності його змістовної сторони. У випадку даної взаємодії між вчителем та учнями відбувається як здобуття знань, так і розуміння способів їх здобуття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грабовська С. Л. Інтерактивне навчання у вузі: проблеми і перспективи // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – Вип. 15. – С. 171-176.
2. Кондратюк І. І., Москвіна Т. П. Гуманізація взаємин учнів початкових класів // Магістратура в умовах євроінтеграційних процесів вищої школи: збірник наукових праць / за заг. ред. С. С. Вітвіцької, Н. М. Мирончук. – Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2013. – С. 249-252.
3. Моделі навчання (для студентів педагогічних спеціальностей) / За ред. Т. С. Кашманової. Серія: навчально-методичні матеріали. – Вип. 5. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – 22 с.
4. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: Метод. посібн. – К.: АПН, 2012. – 136 с.
5. П'ятакова Г. П. Застосування інтерактивних методів навчання на заняттях із курсу "Історія російської літератури" у вищій школі // Тези доповідей звітної наукової конференції кафедри педагогіки, 19 лютого 2002 р. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – С. 41-47.
6. Ярошенко О. Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика. – К.: Партнер, 2007. – 193 с.

УДК 378.147:004.31:621.3

Шморгун С.,
Наук. керівник: Непийвода М. В.,
м. Вінниця

РОЗРОБКА РЕДИЗАЙНУ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ ДЛЯ НАВЧАЛЬНО- МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКСУ “МІКРОПРОЦЕСОРНІ СИСТЕМИ”

Процес роботи суб'єкта комп'ютеризованого навчання може характеризуватися відносно великою складністю [1,2]. При цьому він може оперувати різними видами навчального контенту (НК). Метою статті є побудова нового дизайну роботи суб'єкта комп'ютеризованого навчання над різними типами НК для раціонального використання ресурсів сайту та часу для навчання.

В процесі оволодіння НК суб'єкт комп'ютеризованого навчання може оперувати такими матеріалами: текстовим, графічним, відеоматеріалами, аудіоматеріалами. Для ефективного використання даних матеріалів необхідно

Редизайн сайту – це зміна дизайну сайту, а його структура, набір сервісів та інформація залишаються незмінними, але при бажанні або потребі, це система керування сайтом, оптимізація SEO-ядра для успішного просування сайту.

В редизайн сайту входить:

- розробка цілком нового або частково нового дизайну для сайту;
- установка його на старий сайт.

Виділяють такі причини редизайну сайтів:

- морально застарів дизайн, або набрид;
- зміна іміджу компанії, її злиття, поділ, зміна бренду;
- зміна цілей і завдань сайту;
- збільшення швидкості відкриття сторінок;
- пошукова оптимізація сайту.

Протестувавши старий сайт, можна виділити такі недоліки, як застарілий дизайн, сайт є статичним, всі оновлення потрібно робити через FTP, тому необхідно створити адміністративну частину, сайт не є динамічним, що призводить до некоректного відображення сайту на різних пристроях та в різних браузерах.

Для покращення даного сайту, буде розроблено новий і сучасний дизайн, створена адміністративна частина та розроблено “резиновий” дизайн, який буде підходити до різних форматів монітора та браузерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ухтомский А. А. Доминанта. / А. А. Ухтомский – Санкт-Петербург : Питер, 2002.– 448 с. ISBN 5–318–00067–3.
2. Трояновська Т. І. Метод обробки даних дослідження індивідуальних характеристик суб'єкта СКП спеціалістів / Т. І. Трояновська // Вісник ВПШ. – 2013. – № 4. – С. 140–146. – ISSN 1997–9266.

3. <http://buildsait.pp.ua> – “Створення, просування та оптимізація сайту”;

УДК 297.18

Шошоя І.
Наук. керівник Шкіль С.О., к.філос.н.
м. Київ

“КОРАН – СВЯЩЕННА КНИГА МУСУЛЬМАН”

Іслам – одна з трьох найпоширеніших монотеїстичних релігій світу. За чисельністю вірян іслам стоїть на другому місці після християнства - сьогодні у світі налічується (за різними джерелами) від 1,1 до 1,8 мільярдів послідовників ісламу. Разом з тим – це наймолодша зі світових релігій, що й символізує зелений колір – символ життя, молодості та вічності, в національній символіці країн ісламу.

В 28 країнах світу іслам є державною релігією, від 95 до 99% населення таких країн – вірні ісламу. Загалом представники цієї релігії живуть більш як в 120 країнах. Того, хто прийняв іслам називають мусульманин, що в перекладі з арабської мови означає “відданий”. Звідси – друга назва цієї релігії: мусульманство. У Європі її називають ще “магометанство” (від зміненого імені ключової постаті ісламу – пророка Мухаммеда – Магомет).

Іслам виник в епоху переходу від первіснообщинного до феодалного ладу в Аравії. Тамтешні племена, кочівники, скотарі (бедуїни) сповідували племінний політеїзм, тож для формування феодалізму необхідним було їх об'єднання навколо монотеїстичних вірувань. Спершу за об'єднання арабських племен і встановлення єдинобожжя боролися представники халіфізму. Однак вже в VII столітті на перехресті культур і цивілізацій Сходу і Заходу почала формуватись класична арабська держава.

Саме слово “іслам” у дослівному перекладі з арабської мови означає “покірність”. Віровчення ісламу ґрунтується на догмі єдинобожжя та його неосязної величі. Мусульмани вірять, що все суще в світі створено Аллахом, усі явища і події, які коли-небудь відбулися чи відбудуться аж до кінця світу і дня страшного суду, відбуваються по його волі.

Культ ісламу спирається на п'ять “стовпів віри”: кожен правовірний мусульманин має вірити в єдиного бога Аллаха і його пророка Мухаммеда; здійснювати щоденну п'ятиразову молитву; дотримуватись посту в місяць рамадан (ураза); робити благодійні внески на користь бідних (закят); а також принаймні раз в житті, здійснити паломництво до Мекки (хадж).

Головна священна книга мусульман – це Коран. В перекладі з арабської мови “аль – куран” означає “те, що читають, вимовляють, декламують”, тобто те, що було сказано пророкові Мухаммедові, а потім по-

вторено і виголошено ним. Мусульмани віряють, що Коран є Словом Божим, вважають, що він не створений, а існує вічно. А його оригінал зберігається у Аллаха.

Мухаммед – це історична постать, він жив приблизно в 570–632 рр. і проповідував нове вчення спочатку в Мекці, де не знайшов значну кількість послідовників, потім у Медині, де йому вдалося зібрати багатьох однодумців. Спираючись на них, він підкрив собі Мекку, а незабаром об'єднав більшу частину Аравії під прапором нової релігії.

Загалом Коран – це збірник проповідей, пророчих об'явлень, божественних одкровенень, молитов, почальних розповідей і притч, які було записано у Мекці й Медині між 610 та 632 роками. За мусульманськими віруваннями, текст Корану – священне одкровення, яке було передано Мухаммеду через ангела Джебраїла (Гавриїла). Мухаммед у мусульман – ресул-аллах, посланець Господній, тобто людина, яка отримала місію від Бога. Ця місія полягала в тому, щоб проповідувати арабам єдинство і праведність Бога, відмінність добра та зла і майбутній суд. Так як Мухаммед був неписьменним, він мав близько 40 секретарів, які записували послання.

Сучасний текст Корану складається з 114 глав, які називають сурами, кожна з них має свою назву. Назва сури, як правило, не говорить про її зміст, а відображає найяскравіший вислів чи тезу. В свою чергу, кожна сура ділиться на окремі фрагменти – аяти, які мають від 1 до 68 слів. У найдовшій сурі – 286 аятів, у найкоротших – лише 3. Усього в Корані 6 тисяч 238 аятів, що в загальній сумі становить 77 тисяч 934 слова на арабській мові. Більша частина Корану написана римованою прозою.

Хронологічна та смислова послідовність між главами, а часто і аятами в Корані відсутня. Однак з навчальною метою та в цілях публічного читання весь Коран поділений на три частини, які в свою чергу діляться на невеликі розділи майже однакової довжини.

Коран починається сурою, що має назву "Фатіха" (араб. "відкриваюча"). Вона включає короткий зміст основних догматів ісламу та читається при здійсненні практично всіх мусульманських обрядів.

При житті Пророка Мухаммеда текст Корана існував і передавався головним чином в усній формі. Тоді було чимало людей (курра), які могли читати весь Коран або його більшу частину напам'ять. Перша спроба записати текст Корану була зроблена найближчими сподвижниками Мухаммеда після його смерті, однак у вигляді рукописної книги та канонічного тексту Коран став доступний лише при третьому халіфі Османі (644–656).

В цілому ця священна книга, принаймні більша її частина – це діалог між Аллахом, який говорить вустами Мухаммеда, та противниками пророка, а також звернення Аллаха до його прибічників. Таким чином Коран відобразив боротьбу Мухаммеда з язичництвом, а також його полеміку з іудаїзмом і християн-

ством, які існували в Аравії в сектантських формах. Разом з тим, окремі закони, настанови, міфічні персоналії та розповіді, які зібрано в Корані, запозичені з християнства та іудаїзму.

Спершу провідною думкою Мухаммеда було наближення Страшного суду. Сури раннього (мекканського) періоду – це короткі звернення, переповнені поетичної краси. Мухаммед передає в них потік ідей та образів, які з'являються в його свідомості під впливом ідеї всемогутнього та єдиного Бога-творця, а також страху перед Судним днем. Також в сурах "мекканського" періоду важливу роль грає шанування Аллаха як єдиного трансцендентного Бога, чий всемогутність і доброта постійно проявляються в створеному ним світі, а також нагадування про те, що правовірні мають бути завжди вдячні та безмежно віддані Аллахові.

Натомість сури "мединського" періоду містять безліч культових, юридичних і етичних приписань та правил, в яких детально розглядаються конкретні правові, соціальні і політичні ситуації, заклики поважати пророка і його родину, вихваляння тих, хто вмирає "на шляху Божому", випадки проти лицемірів, фарисеїв ісламу, і проти християнської Трійці. Сьогодні ці правила стали для мусульман усього світу обов'язковими для виконання, саме вони до дрібних подробиць регламентують життя ісламської громади. В них зафіксовані основні канони щодо повсякденного життя вірних ісламу, їхніх сімейних та суспільних відносин, успадкування майна, правил торгівлі, порядку ведення війни, внесення податків тощо. Також вони встановлюють заборони та гріхи для мусульман, найтяжчі з них – п'янство, азартні ігри та подружня зрада.

Для правильного та коректного розуміння Корану ісламська спільнота дійшла висновку про необхідність збору переказів про життя і справи Пророка, адже для правильного тлумачення кожного одкровення потрібно знати обставини його написання. Такі перекази – хадіси, розповідають про історичне середовище, в якому послалися ті чи інші сури і таким чином пояснюють відображений в них сенс. Також хадіси містять безліч додаткової інформації про життя та діяльність Мухаммеда і його сподвижників. Усі ці матеріали стали основою другої священної книги мусульман – Сунни. Разом з Кораном Сунна, що утілила в собі канонічні збори хадісів, склали основу шаріату – священного закону ісламу.

За шаріатом, мусульманин несе обов'язки перед Кораном. Він зобов'язаний вірити в те, що Коран є Словом Аллаха і навчитися читати його відповідно до встановлених правил. Брати в руки Коран можна лише після обмивання, а читати його треба тільки в чистих місцях. Коран має зберігатись лише на високому місці в домі мусульманина, його в жодному разі не можна класти на підлогу. І головне – потрібно суворо виконувати всі розпорядження, зазначені у Корані. Будувати своє життя відповідно до моральних принципів, які встановлює ця священна книга.

Моральні повчання Корану говорять про те, що усі люди створені Аллахом для покори. Жодна людина не має права вибору, свободи переконань, волі та можливості приймати рішення у своєму житті. Коран каже, що людина повністю залежить від волі та бажання Аллаха. Крім того, він підтверджує та узаконює майнову нерівність, освячує приватну власність. За замах на власність, невірність в шлюбі та наругу над іменем Аллаха Коран передбачає жорстоке покарання в цьому і потойбічному світах.

Мусульмани переконані, що той, хто повірив у Коран, позбавляється від рабства перед людьми і стає рабом Аллаха. Така людина починає нове життя, оскільки її душа народжується заново для того, щоб служити Аллаху і заслужити його милість. Для цього мусульмани дотримуються божественного керівництва, слідують його приписам, підкоряються його велінням, уникають його заборон і не переступають його обмежень. Дотримання коранічного шляху розглядається як запорука щастя та успіху, тоді як віддалення від нього – причина нещастя.

Неоціненною художньою та культурно-історичною цінністю Корану, на думку багатьох культурознавців, є зібрання на його сторінках унікальних та перших в своєму роді зразків прози, притч, алегорій, порівнянь та повістей в історії народів Сходу.

Коран – це не тільки сухі й монотонні релігійні накази та проповіді, а й яскрава та образна мова. Більшість науковців прийшла до висновку, що мова Корану – це мекканський варіант поетичного койне – мови міжплемінного чи міждіалектного спілкування аравітян. Мусульмани вважають, що Коран не можна перекладати на інші мови світу, адже мова, на якій було послане одкровення є божественною. Уявлення

про неперевершеність Корану з часом переросло в мусульманське правило “іджаз” відповідно до якого людина не в змозі відтворити божественний стиль Корану, а кожна така спроба приречена на невдачу. Саме тому мусульмани всього світу, незалежно від того, яка мова є для них рідною, повинні вивчати арабську та читати священну книгу мовою оригіналу.

Звісно, Коран доступний на багатьох мовах, в тому числі й українською, однак подібні варіанти його тексту вважаються швидше тлумаченнями його сенсів, ніж перекладом – частково через те, що арабська мова незвичайно лаконічна і символічна, тому неможливо здійснити механічний переклад шляхом підстановки слово в слово.

В цілому, ідеологічна боротьба навколо місця Корану в житті мусульманського суспільства є віддзеркаленням більш широкої ідейної боротьби, пов’язаної з роллю світського й духовного в мусульманському суспільстві. Ця боротьба триває і нині. Вона виражається в спробах модерністського тлумачення Корану і пристосування його ідей до потреб сучасного суспільного життя. Ця боротьба відображається як в послідовній відмові від використання Корану як хоча б і символічного джерела державності в ряді країн з прогресуючими режимами, так і в спробах повернення до шаріату й об’явлення Корану “конституцією”, що визначає всю систему державного управління.

Однак для мільйонів мусульман світу Коран є святиною, яка визначає їх повсякденне життя, забезпечує унікальною правовою системою і є фундаментом для основоположних правил та принципів. Не дарма іслам вчить, що той, хто вивчає Коран і навчає йому інших – є найкращим із людей.

ЗМІСТ

Економіка та підприємництво

Байкіна І.Ю., Боровик П.М. Проблеми страхового ринку України. м. Умань	3
Бондар О., Щериця С.І. Побудова моделі САРМ для українського фондового ринку з використанням EXCEL. м. Біла Церква	3
Бондаренко О., Нікітчина О.В. Світові інвестиційні мегапроекти. м. Житомир	6
Борисенко О., Підгорна А., Боровик П.М. Програмно-цільовий метод бюджетного планування та перспективи його використання в Україні. м. Умань	7
Боровик П.М., Мусієнко В.М. Зарубіжний досвід оподаткування доходів громадян та перспективи його запровадження в Україні. м. Умань	8
Гаврилук М., Турчак Р., Боровик П.М. Проблема відшкодування ПДВ з бюджету та напрями її вирішення в Україні. м. Умань	10
Гарбузюк І., Пацалюк К.О. НТП та його роль в економіці та житті людини. м. Житомир	11
Городецька М.О. Розвиток концепції економічної політики. м. Ніжин	13
Демчик І., Скиба Т.В. Молодіжне підприємництво – перспективний шанс для молодших спеціалістів. м. Житомир	15
Захарченко В.І. Підприємницька мережа як матеріальна й організаційна гнучкої територіальної організації виробництва. м. Вінниця	17
Зірник К., Боровик П.М. Проблеми збалансування державного бюджету України. м. Умань	19
Камінська А., Скиба Т.В. Молодіжний ринок праці в Україні, проблемний аспект. м. Житомир	20
Крисак А.О. Проблеми страхування ринку життя в Україні. м. Вінниця	21
Лось А.Ф. Визначення факторів впливу на доходи суб'єктів господарювання. м. Ніжин	23
Мараховська Т.М. Оподаткування дивідендів. м. Вінниця	24
Осетрова О.П. Реінжиніринг бізнес-процесів промислових підприємств. м. Вінниця	25
Петришина Я., Боровик П.М. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку в Україні в умовах фінансової нестабільності. м. Умань	26
Хільська І.І. Особливості та перспективи шляху України до євроінтеграції. м. Вінниця	27

Менеджмент та маркетинг

Бондар Р. Скиба Т.В. Networking як конструктор успіху в сучасних умовах. м. Житомир	29
Вдовиченко А., Нікітчина О.В. Мінімальна заробітна плата та прожитковий мінімум: європейський вектор розвитку. м. Житомир	30
Дворська С.О. Проблеми та бар'єри спілкування у діяльності менеджера. м. Ніжин	34
Есмаханова А.У. Некоторые явления и тенденции в современной экономике, влияющие на управление маркетингом. г. Киев	35
Захарченко С.В. Організаційно-економічний механізм підвищення конкурентоспроможності регіонів: кластерний підхід. м. Вінниця	37
Клочко О.П. Дослідження стратегічного потенціалу підприємства із застосуванням якісних технік моделювання на базі методу аналізу ієрархій Т. Сааті. м. Вінниця	39
Матвійчук Н., Кондратюк Д.М. Сільський туризм як основа сталого розвитку аграрних регіонів. м. Житомир	40
Мінсафіна В., Сфімчук Н.І. Перлина історичного шляху Via Regia замок “Радомисль”. м. Житомир	42
Пальчинський О., Мазур В.Г. Формування системи управління витратами на підприємстві. м. Вінниця	43
Поварчук Г., Вишнеvsька Н.М. Підвищення ефективності менеджменту персоналу туристичної організації. м. Житомир	45
Ратушняк О.Г. Формування організаційно-економічного механізму підвищення інноваційної активності промислових підприємств. м. Вінниця	47
Ткачук А., Тютюнник О.В. Напрямки розвитку системи управління персоналом у сучасній Україні. м. Запоріжжя	48

Тополевська О.В. Формування регіональних логістичних систем м'ясо-молочної продукції Подільського регіону. м. Вінниця	49
Халімовська І.В. Туризм як механізм міжкультурної взаємодії українського суспільства. м. Житомир	51
Черняхівич І.А., Грендач М.М. Сучасні проблеми мотивації праці та шляхи їх вирішення. м. Вінниця	53
Яремчук А., Мазур В.Г. Теоретичні аспекти стратегічного управління підприємством. м. Вінниця	54

Психологія

Безверхня К., Дубравська Н.М. Психологічно-педагогічні умови наслідування як механізму соціалізації дитини. м. Житомир	56
Білозуб К., Поплавська А.П. Дослідження психологічних проблем при перегляді дітьми мультфільмів. м. Запоріжжя	57
Борисова В., Шкретієнко Л.П. Проблеми агресії у дітей підліткового віку. м. Київ	58
Герасимчук Н., Дубравська Н.М. Психолого-педагогічні аспекти подолання страхів у дитячому віці. м. Житомир	60
Гридковець Л.М. Психологічні основи соціальних доктрин апостольських церков. м. Київ	62
Дубравська Н.М. Підліткова депресія: психологічний екскурс. м. Житомир	66
Комар Т.О. Соціально-психологічні чинники адаптації в сучасному кризовому суспільстві. м. Вінниця	68
Мельниченко Н. Дубравська Н.М. Сучасні підходи до профілактики мовленнєвих вад дитини. м. Житомир	71
Монстович-Артем'єва П., Шкретієнко Л.П. Особливості розвитку емоційно-почуттєвої сфери у дітей дошкільного віку. м. Київ	73
Нагорних Д., Дубравська Н.М. Соціально-педагогічні аспекти організації ігрової діяльності дошкільників. м. Житомир	74
Романчук Т., Дубравська Н.М. Соціально-психологічний екскурс у проблему розумового розвитку дошкільника. м. Житомир	76
Сеновят Ю., Іщук О.В. Психологическое влияние компьютерных игр на детей. г. Запорожье	77
Хоцевич М., Шкретієнко Л.П. Особливості психологічного розвитку дитини молодшого шкільного віку. м. Київ	78
Чухрій І.В. Особливості логічного мислення молодших школярів. м. Вінниця	79
Шкретієнко Л.П. Феномен поняття "патріотизм": сутність та характеристика. м. Київ	81
Щериця С.І. Психологічні властивості осіб, які вчиняють протиправні діяння в різних сферах суспільного життя. м. Біла Церква	82

Суспільно-гуманітарні дисципліни

Берега А., Шкіль С.О. Особливості вірування циганського народу. м. Київ	85
Біляєв М.О. Фемінізм як одна із головних умов формування гендерної демократії. м. Біла Церква	86
Бірченко В.Л. 10 цікавих фактів про числа з повсякденного життя. м. Вінниця	87
Большотенко А., Шкіль С.О. Християнство в совершенной его форме проявления – протестантизме. м. Київ	90
Гарбузюк І., Кондратюк Ю.М. Володіння іноземною мовою в умовах глобалізації. м. Житомир	91
Драбович В. Іудаїзм як перша монотеїстична релігія. м. Київ	92
Іванюк Д., Капінус Д.І. Роль жінки у Великій Вітчизняній війні: паралелі між минулим і сучасним. м. Житомир	94
Куца А., Шкіль С.О. Феномен Каббали. м. Київ	96
Луцишен П., Лиса О.І. Генетично модифіковані організми: надія людства чи страшна помилка? м. Вінниця	98
Мошковська А., Заплотинський Г.С. Смерть: філософсько-світоглядне бачення. м. Київ	99
Навара А. Ксенофобські погляди титульного населення України на іммігрантів. м. Київ	99

Найчук В.В. Новітня система навчання як виклик сучасного світу. м. Вінниця	101
Негра Д., Миценко Д.В. Особливості дистанційної освіти в умовах сьогодення. м. Житомир	101
Ніколаєва К. Шкіль С.О. Історія растафаріанства як релігійного руху. м. Київ	103
Пальчинський О., Селезньова Р.В. Роль комп'ютера у житті сучасної молоді. м. Вінниця	105
Руденко В.В. Соціально-владна взаємодія: конфлікт інтересів. м. Вінниця	106
Слободянюк К. Шкіль С.О. Протестантизм у сучасній Україні. м. Київ	107
Ущапівська О., Дубравська Н.М. До проблеми застосування інтерактивних методів навчання у початковій школі. м. Житомир	108
Шморгун С., Непийвода М.В. Розробка редизайну та його реалізація для навчально-методичного комплексу "Мікропроцесорні системи". м. Вінниця	111
Шошоя І., Шкіль С.О. Коран – священна книга мусульман. м. Київ	111